

รายงานการวิจัย

รูปแบบการจัดพิธีศพตามมิติของผู้ที่เกี่ยวข้องภายในวัด

อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี

PATTERNS OF FUNERAL ARRANGEMENTS ACCORDING TO
THE DIMENSION OF THOSE INVOLVED IN THE TEMPLE
MUANG DISTRICT, NONTHABURI PROVINCE

พระปลัดธนา อัครมโม

พระสุทธิสารเมธี

พระครูสังฆรักษ์ สุริยะ ปภสสโร

พระมหาวิชิต อคฺคชิตโต

พระมหาบุญประสิทธิ์ นาทบุญโถ

รายงานการวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก
ทุนตามแผนการดำเนินงานโครงการพัฒนานักวิจัย คณะศาสนาและปรัชญา
สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ประจำปีงบประมาณ 2565

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดพิธีศพตามมิติของผู้ที่เกี่ยวข้องภายในวัด อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี” มีวัตถุประสงค์หลัก 1) เพื่อศึกษารูปแบบการจัดพิธีศพทั่วไป 2) เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดพิธีศพ 3) เพื่อนำเสนอรูปแบบการจัดพิธีศพตามมิติของผู้ที่เกี่ยวข้องภายในวัด อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี การวิจัยนี้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับเจ้าอาวาส สัปเหร่อ และเจ้าภาพงานศพจากวัดต่าง ๆ ในอำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี รวมทั้งการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัยพบว่า การจัดพิธีศพในอำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี ยังคงยึดมั่นในประเพณีและวัฒนธรรมดั้งเดิม ประกอบด้วยขั้นตอนสำคัญ 4 ขั้นตอน ได้แก่ การเตรียมจัดงานศพ การดำเนินการก่อนเผาศพ การดำเนินการในวันเผาศพ และการดำเนินการหลังวันเผาศพ การปฏิบัติเหล่านี้เน้นการเคารพและการให้เกียรติแก่ผู้เสียชีวิต รวมถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดพิธี

นอกจากนี้ การวิจัยยังพบว่ามี การปรับเปลี่ยนบางประการในรูปแบบการจัดพิธีศพตามสมัย เช่น การใช้บริการจัดงานศพที่ครบวงจร ซึ่งช่วยลดความยุ่งยากในการจัดงานและสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสมของครอบครัวผู้เสียชีวิต การปรับเปลี่ยนนี้ช่วยให้ครอบครัวที่มีข้อจำกัดทางการเงินสามารถจัดงานศพได้โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายมากเกินไป

การอภิปรายผลการวิจัยเน้นถึงความสำคัญของการรักษาประเพณีและวัฒนธรรม การปรับตัวตามสถานการณ์ทางเศรษฐกิจ การมีส่วนร่วมของชุมชน การจัดการและการประสานงานที่มีประสิทธิภาพ การรักษาความเชื่อในการจัดพิธีศพยังคงเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยสร้างความสงบสุขในใจของครอบครัวผู้เสียชีวิตและชุมชนที่มาร่วมพิธี

คำสำคัญ : 1. พิธีศพ 2. ผู้เกี่ยวข้องภายในวัด 3. อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี

ABSTRACT

The research titled "Funeral Ceremony Practices According to the Dimensions of Involved Parties within Temples in Mueang District, Nonthaburi Province" has three primary objectives: 1) to study the general funeral practices, 2) to develop funeral ceremony practices, and 3) to present the funeral ceremony practices according to the dimensions of involved parties within temples in Mueang District, Nonthaburi Province. This research employs data collection through in-depth interviews with abbots, undertakers, and funeral hosts from various temples in Mueang District, Nonthaburi Province, along with a review of relevant literature.

The findings reveal that funeral practices in Mueang District, Nonthaburi Province still adhere to traditional customs and culture, comprising four key steps: preparation for the funeral, pre-cremation proceedings, cremation day proceedings, and post-cremation proceedings. These practices emphasize respect and honor for the deceased and include community participation in the ceremonies.

Furthermore, the research indicates some modern adaptations in funeral practices, such as the use of comprehensive funeral services, which reduce the complexity of organizing the ceremonies and can be tailored to the needs of the deceased's family. These adaptations help families with financial constraints to conduct funerals without incurring excessive costs.

The discussion of the research results highlights the importance of preserving traditional customs and culture, adapting to economic conditions, encouraging community participation, and ensuring effective management and coordination. Maintaining religious beliefs in funeral ceremonies remains a crucial factor in providing peace and comfort to the bereaved families and the community attending the ceremonies.

Keywords: 1. Funeral Ceremony 2. Stakeholders with in the Temple 3. Mueang District, Nonthaburi Province

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความช่วยเหลือและการสนับสนุนจากหลายฝ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ที่ได้สนับสนุนทุนการวิจัยในครั้งนี้ ข้าพเจ้าขอขอบคุณทุกท่านที่มีส่วนร่วมในการทำวิจัยครั้งนี้ ดังนี้

ขอกราบขอบพระคุณ พระสุทธิสารเมธี, ผศ.ดร. ที่ปรึกษาวิจัย ที่ได้ให้คำแนะนำและแนวทางการทำวิจัยอย่างต่อเนื่อง ทั้งในด้านทฤษฎีและการปฏิบัติ รวมถึงการสนับสนุนและความอดทนในการตอบคำถามและให้คำปรึกษาตลอดการทำวิจัย

ขอขอบคุณ เจ้าอาวาสวัดนครอินทร์ เจ้าอาวาสวัดกำแพง เจ้าอาวาสวัดปากน้ำ เจ้าอาวาสวัดบางแพรกใต้ และ สัปเหร่อ รวมถึง เจ้าภาพงานศพ ที่ได้ให้ข้อมูลและความคิดเห็นที่มีประโยชน์อย่างยิ่งในการทำวิจัยนี้ ความคิดเห็นและประสบการณ์ของท่านเป็นข้อมูลสำคัญที่ทำให้การวิจัยมีความสมบูรณ์และน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น

ขอขอบคุณ เพื่อนร่วมวิจัยและทีมงาน ที่ได้ร่วมมือกันในการเก็บรวบรวมข้อมูลและช่วยเหลือในการวิเคราะห์ข้อมูล การทำงานร่วมกันของเราเป็นสิ่งที่ทำให้การวิจัยนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

ขอขอบคุณ ครอบครัว ที่ได้ให้การสนับสนุนทั้งด้านจิตใจและทรัพยากรในการทำวิจัยครั้งนี้ ความรักและความเข้าใจของทุกคนเป็นแรงผลักดันสำคัญที่ทำให้ข้าพเจ้ามีแรงใจในการทำงานให้สำเร็จ

สุดท้ายนี้ ขอขอบพระคุณ หน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ ที่ได้ให้การสนับสนุนในการทำวิจัย ไม่ว่าจะเป็นด้านข้อมูล ทรัพยากร หรือการให้ความสะดวกสบายในกระบวนการทำงานทุกขั้นตอน

ข้าพเจ้าหวังเป็นอย่างยิ่งว่างานวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาและการพัฒนาการจัดพิธีศพในอนาคต

พระปลัดธนา อคฺคธมโม (พิมพ์ารัตน์)

หัวหน้าโครงการวิจัยและคณะ

20 พฤษภาคม 2567

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญแผนภูมิ	ช
สารบัญรูปภาพ	ซ
บทที่	
1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 ปัญหาวิจัย	4
1.3 วัตถุประสงค์การวิจัย	4
1.4 นิยามศัพท์	4
1.5 ขอบเขตของการวิจัย	5
1.6 ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	6
2 แนวคิดทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	7
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบ	7
2.1.1 ความหมายของรูปแบบ	7
2.1.2 องค์ประกอบของรูปแบบ	7
2.1.3 ประเภทของรูปแบบ	9
2.1.4 ขั้นตอนการสร้างรูปแบบ	10
2.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการ	11
2.2.1 ความหมายของการบริหารจัดการ	11
2.2.2 ลักษณะของการบริหารจัดการ	13
2.2.3 กระบวนการการบริหารจัดการ	14
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการตายในพระพุทธศาสนา	16
2.3.1 ความหมายเกี่ยวกับการตาย	17
2.3.2 องค์ประกอบของการตาย	18
2.3.3 ประเภทของการตาย	19

2.3.4 สาเหตุของการตาย	21
2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดพิธีศพในสมัยพุทธกาล	23
2.4.1 ความหมายของพิธีศพ	23
2.4.2 ความสำคัญของพิธีศพในพระพุทธศาสนา	24
2.4.3 การจัดพิธีศพในสมัยพุทธกาล	25
2.4.4 ขั้นตอนการจัดการศพในสมัยพุทธกาล	28
2.5 รูปแบบการจัดพิธีศพทั่วไปในสังคมไทย	30
2.5.1 แนวทางการจัดงานศพ	30
2.5.2 การจัดพิธีศพในสังคมไทย	32
2.5.3 รูปแบบการจัดพิธีศพในสังคมไทย	44
2.6 คติธรรมที่เกี่ยวกับการจัดพิธีศพที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา	45
2.7 สภาพพื้นที่ที่ทำวิจัย	49
2.8 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	51
2.9 สรุปกรอบแนวความคิด	58
3 วิธีดำเนินการวิจัย	59
3.1 ประชากร	59
3.2 การสุ่มตัวอย่าง	59
3.3 กรอบแนวคิดและการกำหนดตัวแปร	60
3.4 ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย	61
3.5 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	61
3.6 การสร้างและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย	62
3.7 วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล	64
3.8 การวิเคราะห์ข้อมูล	65
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	66
4.1 รูปแบบการจัดพิธีศพทั่วไป	66
4.2 การพัฒนารูปแบบการจัดพิธีศพ	68
4.3 รูปแบบการจัดพิธีศพตามมิติของผู้ที่เกี่ยวข้องภายในวัดฯ	70
4.4 อุปสรรค ปัญหา และข้อเสนอแนะ	72
5 สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	75
5.1 สรุปผลการวิจัย	75
5.1.1 การจัดพิธีศพทั่วไป	75

5.1.2 การพัฒนารูปแบบการจัดพิธีศพ	75
5.1.3 การนำเสนอรูปแบบการจัดพิธีศพตามมิติของผู้ที่เกี่ยวข้องฯ	76
5.2 อภิปรายผลการวิจัย	76
5.2.1 รูปแบบการจัดพิธีศพทั่วไป	76
5.2.2 การพัฒนารูปแบบการจัดพิธีศพ	78
5.2.3 รูปแบบการจัดพิธีศพตามมิติของผู้ที่เกี่ยวข้องภายในวัดฯ	80
5.3 ข้อเสนอแนะ	86
5.3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	86
5.3.2 ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ปฏิบัติ	86
5.3.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาวิจัยต่อไป	86
บรรณานุกรม	87
ภาคผนวก	95
ภาคผนวก ก ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือในการวิจัย	
ภาคผนวก ข รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้สัมภาษณ์	
ภาคผนวก ค แบบสัมภาษณ์เชิงลึก	
ประวัตินักวิจัย	96

สารบัญแผนภูมิ

เรื่อง	หน้า
แผนภูมิที่ 2.1 แสดงขั้นตอนการสร้างรูปแบบสร้างความสัมพันธ์	10
แผนภูมิที่ 2.2 กรอบแนวคิดในการวิจัย	58

สารบัญรูปภาพ

เรื่อง	หน้า
ภาพที่ 2.1 วัดนครอินทร์	49
ภาพที่ 2.2 วัดกำแพง	49
ภาพที่ 2.3 วัดปากน้ำ	50
ภาพที่ 2.4 วัดบางแพรกใต้	50

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การดำเนินชีวิตของคนในสังคมปัจจุบันนี้ ส่วนใหญ่จะไม่นึกถึงความตายและเป็นสิ่งที่ทุกคนจะหลีกเลี่ยงไปไม่ได้ เพราะเมื่อมีการเกิดขึ้นก็ย่อมมีดับเป็นของธรรมดา หรือตามสภาวธรรมของสังขารทั้งหลายที่ไม่เที่ยงแท้แน่นอน ความตาย เป็นสิ่งที่เป็นามธรรมที่คนทั้งหลายไม่สามารถมองเห็นได้ด้วยตา การที่จะรู้ว่า เป็นความตายได้ก็ต่อเมื่อมีคนในสังคมหมดลมหายใจ สภาพร่างกายไม่สามารถทำงานได้นั้นเอง ในทางวิทยาศาสตร์การแพทย์กล่าวว่า “การตายของคน คือ การหมดลมหายใจ หัวใจหยุดเต้น และถือเป็นที่สุดเมื่อผลตรวจวัดสมองของมนุษย์ผู้นั้นไม่พบการทำงานของคลื่นสมอง เรียกว่า สมองตาย สมองตายหมายความว่า สภาวะที่สมองถูกทำลายจนสูญเสียการทำงานโดยสิ้นเชิง ถือว่าสิ้นชีวิตแล้ว” (อภิธาน สมใจ, 2541:12) ความตายเป็นฉากสุดท้ายของชีวิตมนุษย์ เป็นการสูญเสียทุกสิ่งทุกอย่าง แต่บุคคลในโลกนี้ก็หลีกเลี่ยงความตายไปไม่พ้น เพราะเป็นสัจธรรมที่ทุกคนต้องประสบพบเจออย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้น บุคคลที่อาศัยอยู่ในสังคมต่าง ๆ จึงให้ความสำคัญกับประเพณีการจัดงานศพเป็นอย่างยิ่ง เมื่อมีคนตายเกิดขึ้นคนในครอบครัวก็จะนำศพไปประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ตามความเชื่อทางศาสนาของตน ที่สืบทอดกันมาเป็นเวลานาน

จะเห็นได้ว่า ทุกชนชาติทั่วโลกจะมีพิธีกรรมการจัดงานศพเฉพาะเป็นของตนเอง บางประเทศอาจมีขั้นตอนที่คล้ายคลึงกัน เนื่องด้วยได้รับอิทธิพลมาจากประเทศนั้น และนำมาผสมผสานกับประเพณีวัฒนธรรมของท้องถิ่นตนเอง จนเกิดเป็นขนบธรรมเนียม ประเพณีของแต่ละพื้นที่ขึ้นมา หรือบางพื้นที่อาจมีพิธีกรรมการจัดงานศพที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ อย่างพิธีศพของชาวมอญ ที่จะมีประเพณีร้องไห้ มอญ หรือการทำพิธีศพลอยฟ้าของประเทศฟิลิปปินส์ เป็นต้น สำหรับพิธีศพของคนไทย สามารถเรียกว่าเป็นหนึ่งในประเพณี หรือพิธีกรรมที่สืบทอดกันมานานหลายพันปีแล้ว ชาวพุทธในแต่ละภาคของประเทศไทย ย่อมมีประเพณีและรูปแบบการจัดงานศพแตกต่างกันไปตามความเชื่อของประเพณีประจำภาคนั้น ๆ และพัฒนาการเป็นขั้นตอนการจัดงานศพอย่างที่เราเห็นกันในปัจจุบัน

พิธีศพ ถือเป็นพิธีกรรมสำคัญที่จัดขึ้นในโอกาสที่มีบุคคลในชุมชนเสียชีวิตลง ตามทัศนะของคนทั่วไป การตายถือเป็นการสิ้นสุดแห่งตัวตน เป็นการพลัดพรากที่จะไม่ได้พบกันอีก ระหว่างผู้ตายกับผู้อยู่เบื้องหลัง ดังนั้น เมื่อมีคนตายจึงจำเป็นที่ผู้อยู่เบื้องหลังจะต้องจัดพิธีกรรมที่ถูกต้องตามธรรมเนียมของแต่ละสังคม เพื่อบรรลุนิติบุคคลตามความเชื่อที่สืบทอดกันมา ความตายเป็นช่วงสุดท้ายของชีวิตที่ทุกคนกลัวและหาคำตอบว่า เหตุใดจึงต้องตาย และตายแล้วไปไหน มนุษย์จึง

พยายามสร้างความเชื่อเกี่ยวกับการตายหลายประการเพื่อช่วยจัดความกลัว (ประชิด สกฤษณ์พัฒน์, 254 : 46-47) ความตายเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ของคนในสังคมตลอดถึงกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ความรู้สึกของสมาชิกในสังคม และเชื่อมโยงความเชื่อของมนุษย์กับวิญญาณของผู้ตายโดยอาศัยพิธีกรรมเป็นสื่อติดต่อความสัมพันธ์ (ปราณี วงษ์เทศ, 2534 : 45) เหตุผลในการจัดพิธีศพมีหลายประการ คือ ประการแรก เพื่อประกาศให้คนในสังคมได้รับทราบว่า ผู้เป็นที่รู้จักกันนี้ได้เสียชีวิตไปแล้ว ประการที่สอง เพื่อให้ลูกหลานได้ปฏิบัติดีต่อผู้ตายเป็นครั้งสุดท้าย ประการที่สาม ถือเป็นภารกิจของสถานภาพทางสังคมของผู้ตาย และผู้เป็นญาติมิตร ส่วนประการสุดท้าย คือ เพื่อให้กลุ่มคนที่รู้จักกับผู้ตายมาร่วมกันทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตายตามที่เชื่อกันในแต่ละศาสนา (นิพนธ์ สัมมา และคณะ, 2534 : 44)

ในสังคมไทย พิธีกรรมเกี่ยวกับการตายหรือพิธีศพนั้น ได้ปฏิบัติตามแบบแผนทางพระพุทธศาสนาเป็นหลัก ตามคติของพระพุทธศาสนาถือความจริงว่า สังขารร่างกายปรุงแต่งขึ้นด้วยธาตุทั้ง 4 คือ ดิน (เนื้อ หนัง กระดูก) น้ำ (น้ำเลือด น้ำเหลือง น้ำลาย) ลม (ลมอากาศหายใจเข้า ออก) ไฟ (ความร้อน ความอบอุ่นในตัว) เป็นที่อยู่อาศัยของชีวิตอันมีอยู่สั้นยาวตามอายุ เมื่อชีวิตได้ละทิ้งแล้ว สังขารที่เหลือก็หาประโยชน์อันใดแก่ผู้ใดไม่ เพราะเห็นได้ว่า มีแต่ทรุดโทรมหลุดหักไปตามลำดับการ ฉะนั้น การเผาเสียให้สิ้นเรื่องจึงเป็นการดีด้วยเหตุผลหลายประการ เช่น หมดห่วงใยแก่ผู้อยู่เบื้องหลัง ไม่เหลืออยู่ให้เป็นที่กีดขวางแก่ผู้ใดในที่ใด ๆ เป็นความสะอาดที่หมดเชื้อโรคร้าย (หม่อมเจ้าพูนพิศมัย ดิสกุล, 2522 : 10-109) พิธีศพส่วนใหญ่ในปัจจุบันนิยมนำศพไปตั้งที่วัด เพราะจะสะดวกในการทำพิธีรดน้ำศพและการทำฌาปนกิจศพ การจัดพิธีศพนั้นไม่มีหลักเกณฑ์ตายตัว เพราะขึ้นอยู่กับฐานะของเจ้าภาพเป็นหลัก แต่ก็มิว่าดฤประสงค์เดียวกัน คือ เป็นการอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ตายเพื่อให้ดวงวิญญาณไปสู่สุคติ สำหรับขั้นตอนการประกอบพิธีศพของชาวพุทธโดยทั่วไป จะมีขั้นตอนหลายประการ และการจัดพิธีศพนี้จะแฝงด้วยคติธรรม เพื่อให้ผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ได้ทราบความหมาย ผู้วิจัยจึงสรุปขั้นตอนการจัดพิธีศพไว้ 4 ขั้นตอน คือ 1) การเตรียมจัดงานศพ 2) การดำเนินการก่อนเผาศพ 3) การดำเนินการในวันเผาศพ และ 4) การดำเนินการหลังวันเผาศพ

เมื่อพิจารณาสภาพสังคมในปัจจุบันแล้ว ปฏิเสธไม่ได้ว่า มีการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ มากมายในหลายด้าน โดยเฉพาะวัฒนธรรมความเชื่อเพื่อเผื่อแผ่ที่เคยมีอยู่ในชุมชน ภาพเก่า ๆ ที่เคยช่วยเหลือกันก็เริ่มจะจางหายไป แม้แต่เรื่องของประเพณีบางสิ่งบางอย่างก็เริ่มหายไป ด้วยทั้งนี้เพราะระบบการศึกษาที่เจริญมากขึ้น คนในชุมชนก็มีวิถีชีวิตที่แตกต่างไปจากเดิม จึงทำให้วิถีการจัดงานศพยอมเปลี่ยนแปลงไปด้วย และจากสภาพที่พบเห็นโดยทั่วไป ก็คือ เกิดธุรกิจการจัดงานศพแบบครบวงจร เข้ามามีบทบาทในการรับเหมาจัดงานศพ จากการที่เคยหยาบยี่มอุปกรณ์ของใช้ก็กลายเป็นการเช่าจากที่เคยแบ่งปันก็กลายเป็นการซื้อขาย จากที่เคยมาช่วยเหลือก็กลายเป็นการรับจ้าง ในปัจจุบันประชาชนนิยมจัดพิธีกรรมเกี่ยวกับงานศพที่วัด เริ่มต้นตั้งแต่การอาบน้ำศพ ไปจนเสร็จสิ้นงาน

ประกอบกับวัดต่าง ๆ ทั้งวัดที่มีชื่อเสียง ก็มีการจัดให้บริการงานศพครบวงจร เพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกให้กับเจ้าภาพในการจัดงานศพ ความเปลี่ยนแปลงบทบาทหน้าที่ของวัดหลาย ๆ แห่งจากในอดีตที่ทำหน้าที่ศาสนสงเคราะห์ คือ ให้ความสงเคราะห์ในการฃาปนสถานโดยรวมถึงการบำเพ็ญกุศลและเมรุเผาศพ ปัจจุบันก็มีการปรับเปลี่ยนวิธีการให้บริการงานศพของวัดเป็นเชิงธุรกิจ บริการมากขึ้น ที่ปรากฏให้เห็นโดยทั่วไป จึงทำให้การจัดงานศพเกิดการเปลี่ยนแปลง ซึ่งเดิมเจ้าภาพแต่ละคนจะต้องดำเนินการเองเกี่ยวกับการจัดหาวัสดุอุปกรณ์เครื่องใช้สำหรับการประกอบพิธีกรรม การจัดหาและตกแต่งสถานที่ การหาแรงงานมาช่วยในงาน แต่เมื่อเกิดระบบบริการการจัดงานศพเกิดขึ้นทำให้เจ้าภาพมีความสะดวกในการจัดงานศพ สามารถติดต่อผู้ให้บริการเพื่อให้มาดำเนินการจัดงาน และเมื่อเสร็จสิ้นพิธีกรรมเจ้าภาพมีหน้าที่เพียงจ่ายเงินเท่านั้น จากระบบบริการการจัดงานศพที่เกิดขึ้น จึงส่งผลกระทบต่อการจัดงานศพเปลี่ยนแปลงรูปแบบไป โดยค่าใช้จ่ายในการดำเนินการที่ธุรกิจเหล่านี้ รับผิดชอบอย่างครบวงจรนั้น เป็นค่าใช้จ่ายที่แพงมากเจ้าภาพงานศพต้องจ่ายเงินจำนวนมากเพื่อให้ได้การจัดงานศพที่สมบูรณ์แบบ และที่สำคัญรากฐานดั้งเดิมของพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับการจัดพิธีกรรม ในงานศพถูกลบเลิมไปจากใจของพุทธศาสนิกชน จึงทำให้การจัดพิธีกรรมในงานศพไม่ได้ก่อให้เกิดการเรียนรู้หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาตามที่ พระพุทธเจ้าสอน พุทธศาสนิกชนว่า ให้กระทำในสิ่งที่เป็นบุญ เป็นกุศล อีกทั้งยังส่งผลให้เกิดความโลภ การยึดติดหรือความอยากในจิตใจ

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า พิธีกรรมเกี่ยวกับความตายหรือพิธีศพนั้น ไม่ใช่เป็นเพียงพิธีกรรมทางศาสนาอย่างหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของคนเราเท่านั้น แต่มีความหมายและความสำคัญที่แฝงอยู่ อีกทั้งในสมัยก่อน พิธีกรรมการจัดงานศพจะมีขั้นตอนต่าง ๆ เช่น การเตรียมจัดงานศพ การดำเนินการก่อนเผาศพ การดำเนินการในวันเผาศพ และการดำเนินการหลังวันเผาศพ เป็นต้นนั้น มีทั้งเรื่องของความเชื่อและระเบียบปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนาและประเพณี ซึ่งต้องปฏิบัติอย่างเคร่งครัด แต่การจัดพิธีศพในปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลงไปมาก มีการปรับเปลี่ยนขั้นตอนไปตามสภาพสังคม เกิดรูปแบบการจัดพิธีศพแบบใหม่ในเชิงธุรกิจงานศพขึ้น ส่งผลกระทบต่อปัญหาการขาดความไม่เข้าใจจุดมุ่งหมายที่แท้จริงของการจัดงานศพ ตามหลักคำสั่งสอนในทางพระพุทธศาสนา ปัญหาการจัดงานศพไม่ได้ก่อให้เกิดการเรียนรู้พุทธธรรมคำสอน และปัญหาการใช้จ่ายฟุ่มเฟือยที่เกินความจำเป็น ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาถึงขั้นตอนของพิธีศพทั้ง 4 ขั้นตอนดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ที่มีความเหมาะสมต่อความเชื่อ วัฒนธรรมประเพณี เศรษฐกิจ และสังคมในปัจจุบันจะมีรูปแบบอย่างไร ตามมิติหรือความคิดเห็น มุมมองของผู้ที่เกี่ยวข้องภายในวัด อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี เพื่อนำรูปแบบที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้มานำเสนอ เพื่อประยุกต์ใช้เป็นบรรทัดฐาน หรือเป็นแนวทางในการปฏิบัติต่อไป

1.2 ปัญหาวิจัย

รูปแบบการจัดพิธีศพตามมติของผู้ที่เกี่ยวข้องภายในวัด อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี มีขั้นตอนการเตรียมจัดงานศพ การดำเนินการก่อนเผาศพ การดำเนินการในวันเผาศพ และการดำเนินการหลังเผาศพอย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดพิธีศพตามมติของผู้ที่เกี่ยวข้องภายในวัด อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี ซึ่งมีวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังนี้

1.3.1 เพื่อศึกษาการจัดพิธีศพทั่วไป

1.3.2 เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดพิธีศพ

1.3.3 เพื่อนำเสนอรูปแบบการจัดพิธีศพตามมติของผู้ที่เกี่ยวข้องภายในวัด อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี

1.4 นิยามศัพท์

ในการศึกษารูปแบบการจัดพิธีศพตามมติของผู้ที่เกี่ยวข้องภายในวัด อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี นี้ เพื่อความสะดวกและง่ายต่อความเข้าใจ ผู้วิจัยได้นำเสนอนิยามศัพท์เฉพาะเพื่อใช้ในการวิจัย ดังนี้

รูปแบบ หมายถึง กรอบความคิดทางด้านหลักการ วิธีการดำเนินงาน และเกณฑ์ต่าง ๆ ของระบบที่สามารถยึดถือเป็นแนวทางในการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ได้โดยสามารถใช้รูปแบบอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ

พิธีศพ หมายถึง พิธีกรรมที่จัดขึ้นเพื่อแสดงความไว้อาลัยให้แก่ผู้เสียชีวิตของบุคคล ซึ่งมีความแตกต่างกันไปตามหลักความเชื่อ วัฒนธรรมประเพณี ของแต่ละศาสนาและแต่ละท้องถิ่น

มติ หมายถึง มุมมอง ความเห็น ความคิดใหม่ของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการจัดพิธีศพ ได้แก่ เจ้าอาวาส สัปเหร่อ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดงานศพ

ความเชื่อ หมายถึง การยอมรับนับถือหรือยึดมั่นในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ที่มีตัวตนหรือไม่มีตัวตนก็ตาม และอาจมีหลักฐานเพียงพอที่จะสามารถพิสูจน์หรือไม่สามารถพิสูจน์ให้เห็นจริงได้ เกี่ยวกับสิ่งนั้นก็ตาม

วัฒนธรรม หมายถึง ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับรูปแบบการจัดงานศพที่มีผลต่อวัฒนธรรมในด้านวิถีชีวิตส่วนบุคคลและวิถีชีวิตส่วนรวม

เศรษฐกิจ หมายถึง ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับรูปแบบการจัดงานศพที่มีผลต่อเศรษฐกิจในด้านรายรับรายจ่ายตลอดการจัดงานศพในแต่ละครั้ง

สังคม หมายถึง ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับรูปแบบการจัดงานศพที่มีผลต่อสังคมในด้านครอบครัว เครือญาติ และชุมชน

1.5 ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยนี้มุ่งศึกษารูปแบบการจัดพิธีศพตามมิติของผู้ที่เกี่ยวข้องภายในวัด อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีขอบเขตของการวิจัยในด้านเนื้อหาและด้านเอกสาร ดังนี้

1.5.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับรูปแบบการจัดพิธีศพ การพัฒนารูปแบบการจัดพิธีศพ ที่จัดในรูปแบบทั่วไปที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา และที่ปรากฏในพระไตรปิฎก อรรถกถา เอกสาร หนังสือ ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนมิติการจัดพิธีศพของผู้ที่เกี่ยวข้องภายในวัดที่ให้ข้อมูลสำคัญจากการสัมภาษณ์ โดยจำแนกขั้นตอนการจัดพิธีศพออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ 1) การเตรียมจัดงานศพ 2) การดำเนินการก่อนเผาศพ 3) การดำเนินการในวันเผาศพ และ 4) การดำเนินการหลังวันเผาศพ มีความเกี่ยวเนื่องกับด้านความเชื่อ วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสังคมอย่างไร

1.5.2 ขอบเขตด้านประชากร

การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยแบบเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งเน้นการวิจัยทางเอกสาร (Documentary Research) โดยการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเป็นหลัก รวมทั้งผู้วิจัยมีการเก็บข้อมูลภาคสนามโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยใช้กลุ่มประชากรตัวอย่างแบบเจาะจง ได้แก่ เจ้าอาวาสวัดในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี สัปเหร่อ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดงานศพ จำนวน 12 รูป/คน

1.5.3 ขอบเขตด้านสถานที่ที่ใช้ในการศึกษา

ได้แก่ วัดในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี จำนวน 4 แห่ง คือ 1) วัดนครอินทร์ 2) วัดกำแพง 3) วัดปากน้ำ และ 4) วัดบางแพรกใต้

1.5.4 ขอบเขตด้านระยะเวลา

การวิจัยในครั้งนี้ ดำเนินการตั้งแต่วันที่เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2565 ถึงเดือนกันยายน พ.ศ. 2567 รวมเป็นระยะเวลา 12 เดือน

1.6 ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

จากการศึกษารูปแบบการจัดพิธีศพตามมติของผู้ที่เกี่ยวข้องภายในวัด อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรีแล้ว ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย มีดังนี้

1.6.1 ทำให้ทราบรูปแบบการจัดพิธีศพทั่วไป

1.6.2 ทำให้ทราบการพัฒนาารูปแบบพิธีศพ

1.6.3 ทำให้ทราบรูปแบบการจัดพิธีศพตามมติของผู้ที่เกี่ยวข้องภายในวัด อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดพิธีศพตามมิติของผู้ที่เกี่ยวข้องภายในวัด อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี” ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบ การบริหารจัดการ มิติหรือทัศนคติ แนวคิดการตายและการจัดพิธีศพในพระพุทธศาสนา และสืบทอดมาเป็น วัฒนธรรมการจัดพิธีศพทั่วไปที่ชาวไทยพุทธยึดถือเป็นหลักปฏิบัติมาจนถึงปัจจุบัน เพื่อนำมากำหนด เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย โดยมีรายละเอียด ดังนี้

- 2.1 แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบ
- 2.2 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการ
- 2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการตายในพระพุทธศาสนา
- 2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดพิธีศพในสมัยพุทธกาล
- 2.5 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดพิธีศพในสังคมไทยปัจจุบัน
- 2.6 คติธรรมที่เกี่ยวกับการจัดพิธีศพที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา
- 2.7 สภาพพื้นที่ที่ทำวิจัย
- 2.8 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.9 สรุปกรอบแนวความคิด

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบ

2.1.1 ความหมายของรูปแบบ

คำว่า “รูปแบบ” หรือ Model เป็นคำที่ใช้เพื่อสื่อความหมายหลายอย่าง ซึ่งโดยทั่วไปแล้ว รูปแบบจะหมายถึงสิ่งหรือวิธีการดำเนินงานที่เป็นต้นแบบอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น แบบจำลองสิ่งก่อสร้าง รูปแบบในการพัฒนาชนบท เป็นต้น

พจนานุกรม Contemporary English ของ Longman (1981 : 668) ให้ความหมายไว้ 5 ความหมาย แต่โดยสรุปแล้วจะมี 3 ลักษณะ คือ

1. Model หมายถึง สิ่งซึ่งเป็นแบบย่อส่วนของของจริง ซึ่งเท่ากับแบบจำลอง
2. Model ที่หมายถึง สิ่งของหรือคนที้นำมาใช้เป็นแบบอย่างในการดำเนินการ บางอย่าง เช่น ครูต้นแบบ

3. Model หมายถึง รุ่นของผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ

พจนานุกรมการศึกษา Good (2005 : 202) ได้ให้ความหมายรูปแบบว่า รูปแบบ

หมายถึง แบบอย่างของสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างหรือทำซ้ำ เป็นตัวอย่างเพื่อการเลียนแบบ เป็นแผนภูมิหรือรูปสามมิติซึ่งเป็นตัวแทนของสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือหลักการหรือแนวคิด เป็นชุดของปัจจัยหรือตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ซึ่งรวมกันเป็นตัวประกอบและเป็นสัญลักษณ์ทางระบบสังคม ตามความหมายดังกล่าว อาจกล่าวได้ว่า รูปแบบ คือ แบบจำลอง

เยาวดี วิบูลย์ศรี (2536 : 25) รูปแบบ คือ วิธีที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งได้ถ่ายทอดความคิด ความเข้าใจ ตลอดจนจินตนาการของคนที่ติดต่อปรากฏการณ์ หรือเรื่องราวใด ๆ ให้ปรากฏในลักษณะของการสื่อสารในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง รูปแบบจึงเป็นแบบจำลองในลักษณะเลียนแบบ หรือเป็นตัวแบบที่ใช้เป็นแบบอย่างเป็นแผนผังหรือแบบแผนของการดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง ต่อเนื่องด้วยความสัมพันธ์เชิงระบบ

พูลสุข หิงคานนท์ (2540 : 32) รูปแบบเป็นแบบจำลอง หรือ รูปแบบ หมายถึง สิ่งที่แสดงโครงสร้างทางความคิด องค์ประกอบและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่าง ๆ ที่สำคัญของเรื่องที่ศึกษา

ทิตินา แคมมณี (2551 : 1) ให้ความหมายรูปแบบ หมายถึงตัวแทนที่สร้างขึ้นเพื่ออธิบายพฤติกรรมของลักษณะบางประการของสิ่งที่เป็นจริงอย่างหนึ่ง หรือเป็นเครื่องมือทางความคิดที่บุคคลใช้ในการหาความรู้ความเข้าใจปรากฏการณ์

นอกจากนี้ Willer (1967 : 15) รูปแบบเป็นการสร้างมโนทัศน์เกี่ยวกับชุดของปรากฏการณ์ โดยอาศัยหลักการของระบบรูปร่าง ทั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อทำให้เกิดความกระจ่างชัดของนิยาม ความสัมพันธ์และประพจน์ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งรูปแบบที่มีความเที่ยงตรง จะพัฒนาเป็นทฤษฎีต่อไป

สรุป รูปแบบ หมายถึง โครงสร้าง แบบจำลอง แบบอย่างหรือตัวอย่างของสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อเป็นแนวทางที่สามารถนำมาทำซ้ำได้ หรือเป็นหลักการ หรือแนวคิดที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งได้ถ่ายทอดความคิด ความเข้าใจ ที่มีต่อเรื่องราวหรือปรากฏการณ์ใด ๆ เพื่ออธิบายพฤติกรรมบางอย่างของสิ่งที่เป็นจริง หรือเป็นเครื่องมือทางความคิดซึ่งเป็นนามธรรม ถ่ายทอดออกมาเป็นรูปธรรมตามที่บุคคลนั้นมีความรู้ ความเข้าใจ

2.1.2 องค์ประกอบของรูปแบบ

องค์ประกอบของรูปแบบ ส่วนใหญ่จะกล่าวถึงการจัดการ การบริหารหรือโครงสร้างระบบบริหาร และแนวทางในการดำเนินงานในภาระหน้าที่ (Function) ที่สำคัญ ๆ ในการบริหารงานขององค์การนั้น ๆ ซึ่งมีนักวิชาการหลายท่านได้สรุปไว้ ดังนี้

Brown and Moberg (1980 : 98) ได้สังเคราะห์รูปแบบขึ้นมาจากแนวคิดเชิงระบบ (Systems Approach) กับหลักการบริหารตามสถานการณ์ (Contingency Approach) ซึ่งองค์ประกอบ ของรูปแบบ ประกอบด้วย

1. สภาพแวดล้อม (Environment)
2. เทคโนโลยี (Technology)
3. โครงสร้าง (Structure)
4. กระบวนการจัดการ (Management Process)
5. การตัดสินใจสั่งการ (Decision making)

Husen and Postlethwaite (1994 : 865, อ้างถึงใน ทิศนา แคมมณี, 2551 : 220)

กล่าวถึงองค์ประกอบของรูปแบบไว้ 4 องค์ประกอบดังนี้

1. รูปแบบสามารถนำไปสู่การทำนายผลที่ตามมา สามารถทดสอบ / สังเกตได้
2. มีความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ อธิบายปรากฏการณ์เรื่องนั้น / ปรากฏกลไกเชิงสาเหตุที่กำลังศึกษาและอธิบายเรื่องที่กำลังศึกษา
3. รูปแบบช่วยจินตนาการสร้างความคิดรวบยอด ความสัมพันธ์ของสิ่งที่กำลังศึกษา / ช่วยสืบเสาะความรู้

4. รูปแบบมีความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างมากกว่าความสัมพันธ์เชิงเชื่อมโยง

สำหรับองค์ประกอบของรูปแบบการจัดพีธีศพ สามารถวิเคราะห์ได้จากสภาพแวดล้อมหรือบริบทของสังคมในพื้นที่ที่กำลังศึกษา เทคโนโลยีหรือเครื่องมือที่นำมาใช้ในการประกอบพิธีกรรม โครงสร้างหรือขั้นตอนการประกอบพิธีกรรมตั้งแต่เริ่มต้นจนแล้วเสร็จ กระบวนการบริหารจัดการ ต้องมีการวางแผน กำหนดหน้าที่บุคคลรับผิดชอบ เพื่อไม่ให้เกิดข้อผิดพลาดในพิธีกรรมนั้น และการตัดสินใจสั่งการ เป็นหน้าที่ความรับผิดชอบของเจ้าอาวาสหรือ บุคคลที่ได้รับมอบหมาย ซึ่งสามารถสั่งการให้ผู้ร่วมงานหรือทีมงานปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง หากเกิดข้อผิดพลาดสามารถแก้ปัญหาได้อย่างรอบครอบ

2.1.3 ประเภทของรูปแบบ

Keeves (1988 : 561-565) ได้กล่าวไว้ 4 รูปแบบ ได้แก่

1. Analogue Model เป็นรูปแบบที่ใช้การอุปมาอุปไมยเทียบเคียงปรากฏการณ์ซึ่งเป็นรูปธรรมเพื่อสร้างความเข้าใจในปรากฏการณ์ที่เป็นนามธรรม เช่น รูปแบบในการทำนายจำนวนนักเรียนที่จะเข้าสู่ระบบโรงเรียน ซึ่งอนุมานแนวคิดมาจากการเปิดน้ำเข้าและปล่อยน้ำออกจากถัง นักเรียนที่จะเข้าสู่ระบบ เปรียบเทียบได้กับน้ำเปิดออกจากถัง ดังนั้นนักเรียนที่คงอยู่ในระบบ จึงเท่ากับนักเรียนที่เข้าสู่ระบบ ลบด้วยนักเรียนที่ออกจากระบบ เป็นต้น

2) Semantic Model เป็นรูปแบบที่ใช้ภาษาเป็นสื่อในการบรรยายหรืออธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษาด้วยภาษา แผนภูมิหรือรูปภาพ เพื่อให้เห็นโครงสร้างทางความคิด องค์ประกอบและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของปรากฏการณ์นั้น ๆ

3) Mathematical Model เป็นรูปแบบที่ใช้สมการทางคณิตศาสตร์เป็นสื่อในการแสดงความสัมพันธ์ของตัวแปรต่าง ๆ รูปแบบประเภทนี้นิยมใช้กันทั้งในสาขาจิตวิทยาและศึกษาศาสตร์ รวมทั้งการบริหารการศึกษาด้วย

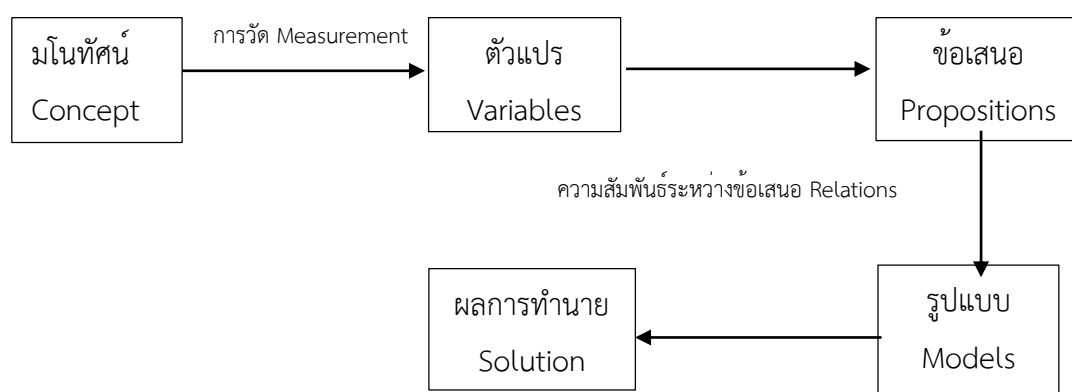
4) Causal Model เป็นรูปแบบที่พัฒนามาจากเทคนิคที่เรียกว่า Path Analysis และ หลักการสร้าง Semantic Model โดยการนำเอาตัวแปรต่าง ๆ มาสัมพันธ์กันในเชิงเหตุและผลที่เกิดขึ้น เช่น The Standard Deprivation Model ซึ่งเป็นรูปแบบที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างสภาพทางเศรษฐกิจสังคมของบิดา มารดา สภาพแวดล้อมทางการศึกษาที่บ้าน และระดับสติปัญญาของเด็ก เป็นต้น

รูปแบบมีหลายประเภท เช่น รูปแบบทางการศึกษาและสังคมศาสตร์ ได้แบ่งออกเป็น รูปแบบที่ใช้การอุปมาอุปไมยเทียบเคียงปรากฏการณ์ซึ่งเป็นรูปธรรมเพื่อสร้างความเข้าใจในปรากฏการณ์ที่เป็นนามธรรม รูปแบบที่ใช้ภาษาเป็นสื่อในการบรรยายหรืออธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษาด้วยภาษา แผนภูมิ รูปภาพ รูปแบบที่ใช้สมการทางคณิตศาสตร์เป็นสื่อในการแสดงความสัมพันธ์ของตัวแปรต่าง ๆ และรูปแบบที่นำเอาตัวแปรต่าง ๆ มาสัมพันธ์กันในเชิงเหตุและผลที่เกิดขึ้น เป็นต้น

รูปแบบ (Model) นั้นไม่มีข้อกำหนดที่แน่นอน โดยทั่วไปจะเริ่มต้นจากการศึกษาองค์ความรู้ (Intensive knowledge) เกี่ยวกับเรื่องที่จะสร้างรูปแบบให้ชัดเจน จากนั้นนำรูปแบบที่สร้าง ขึ้นไปตรวจสอบความเหมาะสมและหาคุณภาพของรูปแบบต่อไป ซึ่งส่วนใหญ่จะยึดแนวของ Keeves เพราะเห็นว่ามีความชัดเจนในตัวดีอยู่แล้ว

2.1.4 ขั้นตอนการสร้างรูปแบบ

การสร้างรูปแบบ คือ การกำหนดมโนทัศน์ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ เพื่อชี้ให้เห็นชัดเจนว่ารูปแบบเสนออะไร เสนออย่างไร เพื่อให้ได้อะไร และสิ่งที่ได้นั้นอธิบายปรากฏการณ์อะไร และนำไปสู่ข้อค้นพบอะไรใหม่ ๆ (Steiner, 1969, Keeves, 1988 : 172) ดังแผนภาพที่ 2.1

แผนภูมิที่ 2.1 แสดงขั้นตอนการสร้างรูปแบบสร้างความสัมพันธ์

Keeves (1988 : 67) ได้กล่าวถึงหลักการอย่างกว้าง ๆ เพื่อกำกับการสร้างรูปแบบไว้ 4 ประการ คือ

- 1) รูปแบบควรประกอบขึ้นด้วยความสัมพันธ์อย่างมีโครงสร้างของตัวแปรมากกว่าความสัมพันธ์เชิงเส้นตรงแบบธรรมดาอย่างไรก็ตามการเชื่อมโยงแบบเส้นตรงแบบธรรมดาทั่วไปนั้น ก็มีประโยชน์โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการศึกษาวิจัยในช่วงต้นของการพัฒนารูปแบบ
- 2) รูปแบบควรใช้เป็นแนวทางในการพยากรณ์ผลที่จะเกิดขึ้น จากการใช้รูปแบบได้สามารถตรวจสอบได้โดยการสังเกตและหาข้อสนับสนุนด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ได้
- 3) รูปแบบควรจะต้องระบุหรือชี้ให้เห็นถึงกลไกเชิงเหตุผลในเรื่องที่ศึกษาดังนั้น นอกจาก จะเป็นเครื่องมือในการพยากรณ์ได้ควรใช้ในการอธิบายปรากฏการณ์ได้ด้วย
- 4) นอกจากคุณสมบัติต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้ว รูปแบบควรเป็นเครื่องมือในการสร้างมโนทัศน์ใหม่ และการสร้างความสัมพันธ์ของตัวแปรในลักษณะใหม่ ซึ่งเป็นการขยายองค์ความรู้ในเรื่องที่ เรากำลังศึกษาค้นคว้าด้วย

สรุป รูปแบบที่ใช้ศึกษาค้นคว้าปรากฏการณ์ทางสังคมต้องมีคุณสมบัติ 2 ประการ คือ 1) มีลักษณะสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของปรากฏการณ์ของเรื่องที่ศึกษาและ 2) สามารถนำไปใช้หาข้อสรุปเพื่ออธิบาย ทำนายหรือควบคุมปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นได้อย่างถูกต้อง จุดมุ่งหมายที่สำคัญของการสร้างรูปแบบก็เพื่อทดสอบหรือตรวจสอบรูปแบบนั้นด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ รูปแบบอาจไม่ตายตัวเพราะขึ้นอยู่กับองค์ประกอบของรูปแบบ เช่น บริบท สิ่งแวดล้อมของสังคมนั้น ๆ ความรู้ ความเข้าใจ พฤติกรรมของบุคคล หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ปรากฏในสังคมนั้น แต่รูปแบบควรเป็นเครื่องมือในการสร้างมโนทัศน์ใหม่ และการสร้างความสัมพันธ์ของตัวแปรในลักษณะใหม่ ซึ่งเป็นการขยายองค์ความรู้ในเรื่องที่เรากำลังศึกษาได้

2.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการ

2.2.1 ความหมายของการบริหารจัดการ

“การบริหารจัดการ” มีศัพท์ที่ใช้กันอยู่ทั่วไปอยู่สองคำได้แก่ “การบริหาร” (Administration) และ “การจัดการ” (Management) ซึ่งมักจะใช้สลับกันไปมาจนยากที่จะแยกความหมายออกจากกันได้อย่างเด่นชัด คำว่า “การบริหาร” นั้น นอกจากใช้คำภาษาอังกฤษที่ว่า “Administration” แล้วยังมีอีกคำหนึ่งที่ใช้แทนกันได้คือคำว่า “Management” ซึ่งเป็นคำที่มีความหมายเหมือนกัน แต่ทางวิชาการจะ เลือกใช้คำว่า “Administration” ที่เน้นเรื่องการบริหารภาครัฐ และ “Management” ที่เน้นเรื่องการจัดการภาคเอกชน หรือภาคธุรกิจ

นักวิชาการต่างประเทศและในประเทศได้ให้ความหมายของการบริหารหรือการจัดการไว้ ดังนี้คือ

ปีเตอร์ เอฟ. ดร๊อคเกอร์ (Peter F. Drucker อ้างใน สมพงษ์ เกษมสิน, 2523 : 6) กล่าวว่า การบริหาร คือ ศิลปะในการทำงานให้บรรลุเป้าหมายร่วมกับผู้อื่น การทำงานต่าง ๆ ให้ลุล่วงไปโดยอาศัยคนอื่นเป็นผู้ทำภายในสภาพองค์การที่กล่าวนั้น ทรัพยากรด้านบุคคลจะเป็นทรัพยากรหลักขององค์การที่เข้ามาร่วมกันทำงานในองค์การ ซึ่งคนเหล่านี้จะเป็นผู้ใช้ทรัพยากรด้านวัตถุอื่น ๆ เครื่องจักร อุปกรณ์ วัตถุดิบ เงินทุน รวมทั้งข้อมูลสนเทศต่าง ๆ เพื่อผลิตสินค้าหรือบริการ ออกจำหน่ายและตอบสนองความพอใจให้กับสังคม

เฟรดเดอริค ดับบลิว. เทเลอร์ (Frederick W. Taylor อ้างใน สมพงษ์ เกษมสิน, 2523 : 27) ให้ความหมายการบริหารไว้ว่า งานบริหารทุกอย่างจำเป็นต้องกระทำโดยมีหลักเกณฑ์ซึ่งกำหนดจากการวิเคราะห์ที่ศึกษาโดยรอบคอบ ทั้งนี้ เพื่อให้มีวิธีที่ดีที่สุดในอนาคตที่จะก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการผลิตมากยิ่งขึ้น เพื่อประโยชน์สำหรับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2549 : 5) กล่าวว่า การบริหารจัดการ (Management Administration) การบริหารการพัฒนา (Development Administration) แม้กระทั่งการบริหารการบริการ (Service Administration) แต่ละคำมีความหมายคล้ายคลึงหรือใกล้เคียงกันที่เห็นได้อย่างชัดเจนมีอย่างน้อย 3 ส่วน คือ

1) ล้วนเป็นแนวทางหรือวิธีการบริหารงานภาครัฐที่หน่วยงานของรัฐ และ/หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ นำมาใช้ในการปฏิบัติราชการเพื่อช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารราชการ

2) มีกระบวนการบริหารงานที่ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ การคิด (Thinking) หรือการวางแผน (Planning) การดำเนินงาน (Acting) และการประเมินผล (Evaluating) และ

3) มีจุดหมายปลายทาง คือ การพัฒนาประเทศไปในทิศทางที่ทำให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น รวมทั้งประเทศชาติมีความเจริญก้าวหน้าและมั่นคงเพิ่มขึ้น สำหรับส่วนที่แตกต่างกัน คือ แต่ละคำมีจุดเน้นต่างกัน กล่าวคือ การบริหารจัดการเน้นเรื่องการนำแนวคิด การจัดการของภาคเอกชนเข้ามาใช้ในการบริหารราชการ เช่น การมุ่งหวังผลกำไร การแข่งขัน ความรวดเร็ว การตลาด การประชาสัมพันธ์ การจูงใจด้วยค่าตอบแทน การลดขั้นตอน และการลดพิธีการ เป็นต้น ในขณะที่การบริหารการพัฒนาให้ความสำคัญเรื่องการบริหารรวมทั้งการพัฒนานโยบาย แผนงาน โครงการ (Policy, Plan, Program, Project) หรือกิจกรรมของหน่วยงานของรัฐ ส่วนการบริหารการบริการเน้นเรื่องการอำนวยความสะดวกและการให้บริการแก่ประชาชน

ธณจรัส พูนสิทธิ์ (2550 : 20) ได้อ้างถึงความหมายของการบริหารในความคิดเห็นของ George R. Terry ได้กล่าวว่า การบริหารหมายถึงการดำเนินงานตามลำดับขั้นอันประกอบด้วย การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การอำนวยการ (Actuating) และการควบคุม (Controlling) เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์โดยอาศัยคนและทรัพยากรอื่น

สรุป การบริหารจัดการ หมายถึงการใช้ศาสตร์และศิลป์ในการทำงานร่วมกับผู้อื่น ตั้งแต่สองคนขึ้นไป เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามความต้องการโดยอาศัยทรัพยากรการบริหารมา ประกอบและ ใช้ทรัพยากรเหล่านั้นให้เกิดประโยชน์และประสิทธิภาพมากที่สุด หรือหมายถึงระบบที่ ประกอบไปด้วย การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การอำนวยการ (Actuating) และการควบคุม (Controlling) เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพและ ประสิทธิภาพ

2.2.2 ลักษณะของการบริหารจัดการ

สมยศ นาวิการ (2544 : 78) อธิบายว่า ลักษณะที่สำคัญของการบริหารจัดการมี ลักษณะ สำคัญ 8 ประการ ดังนี้

1) การบริหารเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งมิใช่บุคคลหนึ่งบุคคลใดหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งถ้า จะกล่าวถึงบุคคลผู้ทำหน้าที่บริหารนั้นก็เรียกว่าผู้บริหาร

2) การบริหารเป็นงานที่มีจุดหมาย ทั้งนี้หมายความว่าในการบริหารงานนั้น จำเป็นต้องมีการกำหนดวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายไว้ก่อน ไม่ว่าจะกำหนดไว้อย่างชัดเจนหรือไม่ก็ตาม ส่วนการบริหารนั้นจะเป็นแนวทางในการดำเนินงานให้สำเร็จตามจุดมุ่งหมาย

3) การบริหารเป็นแนวทางสำคัญที่มีอิทธิพลต่อสังคมภายในและภายนอกองค์กร ดังเช่น ถ้าผู้บริหารต้องการจะปรับปรุงวิธีปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นก็อาจได้โดยการจัดหา เครื่องจักร เครื่องมืออันทันสมัยมาใช้จัดการฝึกอบรมคนงานให้มีความสามารถยิ่งขึ้น ซึ่งจะเป็นผลดี ต่อองค์กรและ ผู้ปฏิบัติงานด้วย ตัวอย่างผลกระทบต่อสังคมภายนอกเป็นต้นว่า ถ้าองค์กรนั้น ๆ มี นโยบายที่จะทำประโยชน์ต่อสังคม เช่น ส่งเสริมการศึกษาในชุมชนโดยให้ทุนการศึกษาหรือบริจาค เงินก่อสร้างโรงเรียน ก็นับว่าองค์กรนั้นมีส่วนช่วยพัฒนาสังคมภายนอกองค์กร หรือองค์กรบางแห่ง อาจไม่นำพาต่อความเดือดร้อนรำคาญ ซึ่งองค์กรของตนก่อขึ้น เช่น สิ่งเหล่านี้ย่อมเป็นผลของการ บริหารอันมีอิทธิพลต่อชีวิตมนุษย์และสิ่งแวดล้อม

4) การบริหารเป็นเรื่องเกี่ยวกับความสามารถของกลุ่มคนธุรกิจก่อตั้งขึ้นเพื่อ ดำเนินการ ให้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ โดยกลุ่มคนมิใช่เป็นความสามารถของบุคคลใดบุคคล หนึ่งเพียงบุคคลเดียวเท่านั้น ทั้งนี้เพราะว่าคนเราย่อมมีขอบเขตความสามารถจำกัด ทั้งด้านกำลังกาย กำลังสมอง และเวลาจึงจำต้องได้รับความร่วมมือร่วมใจจากบุคคลมาช่วยกัน

5) การบริหารจะได้รับผลสำเร็จด้วยดีก็แต่โดยการร่วมแรงร่วมใจของบุคคลอื่น ๆ นอกเหนือไปจากเจ้าของธุรกิจ ทั้งนี้ เนื่องจากบรรดาเจ้าของ เช่น ผู้ถือหุ้นอาจไม่มีเวลาหรือ ความสามารถในการบริหารจึงต้องจัดหาผู้อื่นที่มีความสามารถในการบริหาร จึงต้องจัดหาผู้อื่นที่มี ความสามารถในการบริหารให้มาบริหารในองค์กร

6) การบริหารจะดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพได้ก็แต่โดยการใช้ความรู้ ความชำนาญ และการฝึกฝนอบรมทางด้านบริหารมาโดยเฉพาะ จึงเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าการบริหารเป็นวิชาชีพอย่างหนึ่งผู้บริหารโดยเฉพาะผู้บริหารสูงสุดไม่จำเป็นต้องมีความรู้ทางเทคนิคในการปฏิบัติโดยตรง แต่ผู้บริหารจะต้องมีความรู้ความชำนาญในการบริหาร อันได้แก่การวางแผน การจัดองค์การ เป็นต้น

7) การบริหารเป็นสิ่งที่ไม่มีตัวตน ไม่สามารถมองเห็นได้ แต่สิ่งที่จะแสดงให้เห็นว่าการบริหารดำเนินไปอย่างไร ได้ผลดีหรือไม่เพียงใดนั้น ก็คือผลงาน เพราะว่าผลงานจะเป็นเครื่องวัดความสามารถทางการบริหาร

8) เจ้าของธุรกิจไม่จำเป็นต้องทำหน้าที่ผู้บริหารเสียเองโดยทั่วไปแล้ว (ยกเว้นองค์กรขนาดเล็ก) คณะผู้บริหารมักจะเป็นกลุ่มบุคคลอื่น ๆ ที่มีความสามารถทางการบริหารทำหน้าที่ในนามของเจ้าของธุรกิจ

สรุปได้ว่า การบริหาร คือกิจกรรมต่าง ๆ ที่บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปมาทำงานร่วมมือกัน ต้องมีการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน มีเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ในการกระทำร่วมกันเด่นชัด วัตถุประสงค์นั้น ๆ ต้องตรงกันในหมู่บุคคลผู้ร่วมกระทำการ การบริหารจะดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพได้ก็แต่โดยการใช้ความรู้ความชำนาญและการฝึกฝนอบรมทางด้านบริหารมาโดยเฉพาะ จึงเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป มีนโยบายที่จะทำประโยชน์ต่อสังคม การบริหารดำเนินไปอย่างไรได้ผลดี หรือไม่เพียงใดนั้น ก็คือผลงาน เพราะว่าผลงานจะเป็นเครื่องวัดความสามารถทางการบริหาร

2.2.3 กระบวนการการบริหารจัดการ

กระบวนการบริหาร บางครั้งก็เรียกว่า กระบวนการบริหารจัดการ หมายถึง กระบวนการดำเนินงาน หรือการปฏิบัติงานใด ๆ ของหน่วยงานของรัฐ หรือ เจ้าหน้าที่ของรัฐ (ถ้าเป็นหน่วยงานภาคเอกชน หมายถึง ของหน่วยงาน หรือ บุคลากร บุคคล) ที่เกี่ยวข้องกับคน สิ่งของและหน่วยงาน โดยครอบคลุมเรื่องต่าง ๆ ดังนี้

พงษ์ศักดิ์ ปัญจพรผล (2542 : 64-72) ได้ให้รูปแบบกระบวนการการบริหารอันประกอบด้วยหลักการ 10 อย่าง ดังนี้

1) การวางแผน (Planning) หมายถึง การกำหนดงานหรือวิธีการปฏิบัติงานไว้เป็นการล่วงหน้า โดยเกี่ยวกับการคาดการณ์ (Forecasting) การกำหนดวัตถุประสงค์ (Set Objective) การพัฒนากลยุทธ์ (Develop Strategies) ในการวางแผน ซึ่งต้องคำนึงถึงนโยบาย (Policy) เพื่อให้แผนงานที่กำหนดขึ้นไว้มีความสอดคล้องต้องกันในการดำเนินงาน

2) การจัดการ (Organizing) หมายถึง การพัฒนาระบบการทำงานเพื่อให้งานต่าง ๆ สามารถดำเนินไปโดยมีการประสานงานกันอย่างดี

3) การจัดคนเข้าทำงาน (Staffing) หมายถึง การจัดหาบุคคลเข้าปฏิบัติงานให้เหมาะสม ตามตำแหน่งหน้าที่ที่รับผิดชอบ

4) การตัดสินใจ (Decision) หมายถึง ความสามารถของผู้บริหารในการที่จะตัดสินใจ แยกแยะและวิเคราะห์ออกมาให้ได้ว่าในการทำงานจะต้องมีการตัดสินใจในเรื่องใดบ้าง

5) การสั่งการ (Directing) หมายถึง การศึกษาวิธีการ วินิจฉัยสั่งการ รวมทั้งการควบคุมงาน และนิเทศงาน ตลอดจนถึงศิลปะในการบริหารงานที่จะทำให้การทำงานประจำวันของเจ้าหน้าที่ทุกคนเป็นไปด้วยดี

6) การควบคุม (Controlling) หมายถึง การร่วมมือประสานงาน เพื่อการดำเนินการเป็นไปด้วยดี และราบรื่น ศึกษาหลักเกณฑ์และวิธีการที่จะทำการประสานงานดีขึ้น และดำเนินการแก้ไขเมื่อ เกิดปัญหาขึ้น

7) การร่วมมือประสานงาน (Coordinating) หมายถึง การประสานงานให้ปฏิบัติงานทุกฝ่ายมีความเข้าใจในงาน เข้ามาร่วมทำงานกันอย่างพร้อมเพรียงกัน ข้อตกลงที่สำคัญยิ่งของการประสานงาน คือ ความร่วมมือ ซึ่งเป็นเรื่องของ “จิตใจ”

8) การสื่อข้อความ (Communicating) หมายถึง การผ่านข่าวสารข้อมูลและความเข้าใจ เพื่อที่จะให้ผู้บังคับบัญชาหรือบุคคลอื่นเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามที่ต้องการ

9) การรายงานผล (Reporting) หมายถึง การรายงานผลการปฏิบัติของหน่วยงานให้แก่ ผู้บริหารและสมาชิกของหน่วยงานได้ทราบความเคลื่อนไหวของการดำเนินงาน ตลอดจนการประชาสัมพันธ์ (Public Relation) แจ่มให้ประชาชนทราบ ซึ่งโดยทั่วไปการรายงาน จะหมายถึงวิธีการของสถาบัน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการให้ข้อมูลแก่ผู้สนใจมาติดต่อสอบถามผู้บังคับบัญชา/ผู้ร่วมงาน ความสำคัญของการรายงานนั้นจะต้องตั้งอยู่บนรากฐานของความเป็นจริง

10) การงบประมาณ (Budgeting) หมายถึง ศึกษาให้ทราบถึงระบบและกรรมวิธีในการบริหารเกี่ยวกับงบประมาณ และการเงินตลอดจนการใช้งบประมาณในการควบคุมงาน

ศิริพร พงศ์ศรีโรจน์ (2543 : 134) ได้กล่าวว่า กระบวนการบริหารประกอบด้วย กระบวนการ 3 ชั้น ดังนี้

1) พิจารณาแยกประเภทงาน จัดกลุ่มงาน และออกแบบงานสำหรับผู้ทำงานแต่ละคน (Identification of Work & Grouping Work) ก่อนอื่นผู้บริหารจะต้องพิจารณาตรวจสอบแยกประเภทดูว่า กิจกรรมของตนนั้นมีงานอะไรบ้างที่จะต้องจัดทำเพื่อให้กิจการได้รับผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ ขั้นต่อมาก็คือ การจัดกลุ่มงานหรือจำแนกประเภทงานออกเป็นประเภท โดยมีหลักที่ว่างานที่เหมือนกันควรจะรวมอยู่ด้วยกัน เพื่อให้เป็นไปตามหลักการของการแบ่งงานกันทำ โดยการจัดจำแนกงานตามหน้าที่แต่ละชนิดออกเป็นกลุ่ม ๆ ตามความถนัด และตามความสามารถของผู้ที่จะปฏิบัติ

2) ทำคำบรรยายลักษณะงาน (Job Description & Delegation of Authority & Responsibility) ระบุขอบเขตของงานและมอบหมายงาน พร้อมทั้งกำหนดความรับผิดชอบ และให้อำนาจหน้าที่ ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

2.1) ระบุให้เห็นถึงขอบเขตของงานที่แบ่งให้สำหรับแต่ละคนตามที่ได้ plan ไว้ในขั้นแรก เพื่อให้ทราบว่า งานแต่ละขั้นที่ได้แบ่งออกแบบไว้นั้นจะเกี่ยวข้องกับเรื่องอะไร ชนิดไหน มีขอบเขต และปริมาณมากน้อยแค่ไหน โดยการระบุชื่อเป็นตำแหน่งพร้อมกับให้รายละเอียดเกี่ยวกับงานชิ้นนั้น เอาไว้

2.2) ขั้นต่อมา ผู้บริหารก็จะดำเนินการพิจารณามอบหมาย (Delegation) ให้แก่ผู้ทำงานในระดับรองลงไป (สำหรับงานที่มอบหมายได้)

2.3) การมอบหมายงานประกอบด้วย การกำหนดความรับผิดชอบ (Responsibility) ที่ชัดเจนเกี่ยวกับงานที่มอบหมายให้ทำ พร้อมกันนั้นก็มอบหมายอำนาจหน้าที่ (Authority) ให้เพื่อใช้สำหรับการทำงานตามความรับผิดชอบ (Responsibility) ที่ได้รับมอบหมายให้เสร็จสิ้นไปได้

3) จัดวางความสัมพันธ์ (Establishment of Relationship) การจัดวางความสัมพันธ์จะทำให้ทราบว่า ใครต้องรายงานต่อใคร เพื่อให้งานส่วนต่าง ๆ ดำเนินไปโดยปราศจากข้อขัดแย้ง มีการทำงานร่วมกันอย่างเป็นระเบียบเพื่อให้ทุกฝ่ายร่วมมือกันทำงานมุ่งไปสู่จุดหมายอันเดียวกัน

สรุป กระบวนการบริหารจัดการ หมายถึง กระบวนการดำเนินงานโดยมีหลักการประกอบด้วย การวางแผน การจัดการ การจัดคนเข้าทำงาน การตัดสินใจ การสั่งการ การควบคุม การร่วมมือประสานงาน การสื่อข้อความ การรายงานผล การงบประมาณ ซึ่งผู้บริหาร หรือผู้ที่ได้รับมอบหมายทำหน้าที่บริหารจัดการนั้น จะต้องดำเนินการตามกระบวนการดังที่กล่าว ซึ่งพิจารณาแยกประเภทงาน จัดกลุ่มงาน และออกแบบงานสำหรับผู้ทำงานให้เหมาะสม กำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบให้ชัดเจน โดยเฉพาะการจัดวางความสัมพันธ์ เพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้ง เพื่อให้ทุกฝ่ายร่วมมือกันทำงานมุ่งสู่วัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการตายในพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มุ่งสอนให้มนุษย์เข้าใจชีวิต รวมถึงความเปลี่ยนแปลงของชีวิต กล่าวคือ ความเกิด แก่ เจ็บ ตาย ซึ่งเป็นเรื่องที่มีมนุษย์ทั่วไปต่างหวาดกลัว ไม่อยากจะประสบพบเจอ แต่ความเป็นจริงแล้ว มนุษย์และสัตว์มีชีวิตทั้งหลายไม่สามารถจะหนีพ้นความเกิด แก่ เจ็บ และตายไปได้ ดังนั้น พระพุทธศาสนาจึงสอนให้มนุษย์เผชิญกับความเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ด้วยความไม่ประมาทเมื่อความตายมาถึงสามารถมีสติเผชิญกับความตายได้อย่างปกติสุข

2.3.1 ความหมายเกี่ยวกับการตาย

การตาย เป็นคำที่มีรากศัพท์มาจากภาษาบาลีที่หลากหลายความหมาย แต่ที่พบเป็นจำนวนมากก็คือ คำว่า มรณะ มาจาก มร ธาตุ แปลว่า ตาย ลง ยุ บัจจย แปลงยุเป็น อณ แล้วสำเร็จรูปเป็น มรณ ซึ่งแปลว่า การตาย นอกเหนือจากนี้แล้ว มีคำที่เป็นความหมายของการตายใน ส่วนอื่นอีก เช่น กาลกิรียา แปลว่า การทำกาละ คำว่า ปลย แปลว่า การตาย มจจุ แปลว่า การตาย อจจุย แปลว่า ความล่องไป นิธน แปลว่า การตาย กาล แปลว่า การตาย ทำที่สุดแห่งอรรถภาพ (วิ.ม. (ไทย) 4/164/245)

คัมภีร์สังยุตตนิกาย อธิบายความหมายของความตายไว้ว่า การตายคือการเคลื่อนไป ความทำลายไปของขันธ 5 ความสูญหายไป หากจะกล่าวได้ว่า ความตายคือมฤตยูการทำ ความแตกสลายไปแห่งขันธ 5 หรือสามารถกล่าวได้ว่า คือการทอดทิ้งร่างกายลงไป ตลอดจนความขาดแห่งชีวิตของเหล่าสัตว์นั้น ๆ ไปจากหมู่มสัตว์นั้น ๆ (ส.นิ. (ไทย) 16/2/427, อภิ.วิ. (ไทย) 35/193/164)

คัมภีร์วิสุทธิมรรค ได้ให้ความหมายของความตายไว้ 2 ประเด็น คือ 1) ความตาย หมายถึง การสูญสิ้นไปของชีวิตสรรพสัตว์ในภพหนึ่ง 2) ความตาย หมายถึง การแตกสลายของขันธทั้ง 5 หรือไม่ก็คือการเปลี่ยนถ่ายจากร่างหนึ่งไปสู่ร่างหนึ่งของสรรพสัตว์ (วิสุทธิ. (ไทย) 2/619/197)

ราชบัณฑิตยสถาน (พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2546 : 460) ได้ให้ความหมายของการตายไว้ว่า หมายถึงการสิ้นใจ สิ้นชีวิต ไม่เป็นอยู่ต่อไป สิ้นสภาพของการมีชีวิต เช่น สภาวะสมองตายเคลื่อนไหวไม่ได้ เช่น มือตาย ตีนตาย ไม่เดินเพราะเครื่องเสียหรือหยุด เช่น นาฬิกาตาย เป็นต้น

दन्य षययोरा (2538 : 46) กล่าวว่า การตาย หมายถึงการไร้ชีวิตขาดความเป็นอยู่ ที่เรียกว่า การมีชีวิต ผู้มีชีวิตอยู่เบื้องหลังจึงมีภาระที่จะแสดงออกให้ปรากฏแก่ผู้ตาย ยิ่งผู้ตายเคยมี บุญคุณสร้างคุณดีไว้มาก ผู้มีชีวิตยิ่งแสดง ความกตัญญูแก่ผู้ตายมาก และการตายนั้นผู้ยังมีชีวิตอยู่ จะไม่ทราบเลยว่า ผู้ตายจะไปสู่ทางดีหรือทางชั่ว แต่ตามปรัชญาคติที่คนไทยโบราณจะกล่าวกันทราบเลยว่า “สี่คนหามสามคนแห่คนหนึ่งนั่งแคร่ และสองคนพาไป” ซึ่งโบราณท่านกล่าวอธิบายไว้ว่า มนุษย์เราจะมีชีวิตอยู่ได้เพราะธาตุทั้ง 4 คือ ดิน น้ำ ลม และไฟสัมพันธ์หรือประสานกันมีความสมดุลกันด้วยดี มีสามคนแห่เพราะสามสิ่งเป็นกิเลสที่แห่แห่นชักจูงเรา อันได้แก่ โลภะ โทสะ และโมหะ คนหนึ่งนั่งแคร่ อันได้แก่ จิตใจผู้เป็นนายของร่างกาย อาจจะไปในทางดีหรือทางไม่ดี คือ บำปอกอยู่ที่ จิตใจ ในสองทางนี้สิ่งที่ปรารถนาของผู้ที่อยู่หลังหรือ ญาติมิตรคือทางดี ได้แก่ บุญ จึงจัดให้มีพิธีอาบน้ำศพเพื่อเป็นการชำระบาป ในด้านคติทาง พระพุทธศาสนาเชื่อกันว่า มนุษย์มีส่วนประกอบด้วย 2 ส่วน คือ รูปหรือร่างกายกับจิตหรือนาม ใน 2 ส่วน พระพุทธศาสนาเชื่อว่า ส่วนที่เป็นจิตหรือนามมีความสำคัญกว่าจึงมีการพัฒนาส่วนที่เป็นจิตให้สูงขึ้นเพื่อได้นามว่า “มนุษย์” หรือยังพัฒนาส่วนที่เป็นจิตให้สูงขึ้นเท่าใดก็ยิ่งได้นามสูงขึ้นตามลำดับ เช่น เทวดาบ้าง อริยบุคคลบ้าง ยิ่งสูงขึ้นเท่าใดความตาย

จะมีปรากฏได้เฉพาะในร่างกายเท่านั้น แต่ในด้านจิตใจที่ได้สร้างคุณความดีให้ปรากฏก็ยิ่งปรากฏเป็นอมตภาวะอยู่และจะได้รับความเคารพบูชา สักการะจากผู้ที่มีคุณความดีต่ำกว่า เช่น เทวดาและมนุษย์ต้องเคารพบูชาสักการะผู้มีคุณธรรมสูงยิ่ง เช่น พระพุทธเจ้า พระอรหันต์ทั้งหลาย ท่านเหล่านี้ได้เคยปฏิบัติหรือเป็นผู้นำทางให้ศาสนิกชนได้ ปฏิบัติตามแล้ว

สมภาร พรหมทา (2549 : 234) ได้กล่าวนิยาม “ความตาย” พร้อมกับให้เกณฑ์ตัดสินความตายไว้ว่า ปรากฏการณ์ที่เรียกว่าความตาย หากพิจารณาจากกรอบสามัญสำนึก ก็คือการสิ้นสุดของชีวิต บุคคลที่เคยเห็นความตายจะรับรู้ได้ว่า เมื่อมนุษย์หรือสัตว์ตายลง ร่างกายที่เคยใช้งานได้ จะหยุดบทบาทลงอย่างสิ้นเชิง จากนั้นร่างกายก็จะเปื่อยเน่าแตกสลายไป แต่กระนั้นเมื่อมองไปที่บุคคลที่เราเชื่อกันว่าตายใหม่ ๆ สายตาของเราจะไม่พอที่จะบอกได้ว่า ผู้นั้นตายจริงหรือไม่ต้องรอสักระยะเวลาหนึ่งจนกระทั่งว่าร่างกายของผู้ที่เชื่อว่าตายนั้นไม่ทำงานอย่างสิ้นเชิงและเริ่มเปลี่ยนสภาพไปในทางที่จะเปื่อยเน่าเสื่อมสลายไปนั้นแหละจึงมั่นใจได้ว่าผู้นั้นได้ตายแล้วจริง ๆ บุคคลที่เชื่อกันว่าตายแล้วบางคนเมื่อเวลาผ่านไปประยะหนึ่งก็อาจฟื้นคืนชีพได้ การที่ไม่อาจทราบได้แน่นอนว่าผู้ที่เราเชื่อว่าตายใหม่ ๆ นั้นตายจริงหรือไม่ มิได้เป็นปัญหาต่อผู้คนในสมัยโบราณ เพราะยังไม่มีความรู้ทางการแพทย์ที่จะบอกว่า อวัยวะของผู้ตายใหม่ ๆ นั้นสามารถนำไปปลูกถ่ายให้แก่ผู้ป่วยที่มีอวัยวะนั้น ๆ บกพร่องได้ แต่การแพทย์สมัยใหม่พบว่า อวัยวะในร่างกายของผู้ที่ตายใหม่ ๆ นั้นเป็นประโยชน์อย่างมากมายต่อผู้เจ็บป่วยบกพร่อง แต่จำเป็นต้องได้และนำอวัยวะจากผู้ตายออกมาให้เร็วที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพราะข้อจำกัดทางธรรมชาติแห่งอวัยวะของผู้ที่ตายมานานแล้วไม่อาจใช้งานได้ จึงทำให้เกิดปัญหาทางจริยธรรมขึ้นว่า “อาจเป็นไปได้ว่า คนที่เราเข้าใจว่าตายแล้วนั้น จริง ๆ แล้วยังไม่ตาย การนำอวัยวะออกมาจากร่างกายของเขาจึงเท่ากับเป็นการฆ่าเขา” ปัญหานี้นำไปสู่การคิดหาเกณฑ์ตัดสินว่าบุคคลที่จะเข้าใจกันว่าตายแล้วนั้นมิควรมีสมาธิอย่างไร ซึ่งโดยทั่วไปแล้วเกณฑ์ตัดสินความตายที่ใช้กันอยู่จะวัดจากการที่อวัยวะบางส่วนของผู้ที่เชื่อกันว่าจะทำงานเป็นอวัยวะสุดท้าย เช่น สมอง ได้หยุดการทำงานลงโดยสิ้นเชิง

สรุป การตายในพระพุทธศาสนา หมายถึง การสูญสิ้นลมหายใจ การสูญสิ้นแห่งชีวิต การสิ้นสภาพของชีวิต การแตกสลายของชั้น 5 หรือธาตุทั้ง 4 ที่ประกอบกันเป็นร่างกาย การแยกออกจากกันของรูปและนาม หรือร่างกายและจิตใจ เมื่อรูปและนามหรือกายและจิต ซึ่งเป็นองค์ประกอบของชีวิตนั้นแยกออกจากกันแล้ว ก็จะเหลือแต่ซากศพที่ยังไม่แตกสลาย และถ้าปล่อยไปตามธรรมชาติซากศพก็จะเน่าเปื่อยไปตามธรรมชาติ

2.3.2 องค์ประกอบของการตาย

พระพุทธศาสนายอมรับว่ามนุษย์มีส่วนประกอบอยู่ 2 ส่วน คือ รูปและนาม รูปคือส่วนที่มองเห็นได้ด้วยตาทั้งหมด และนามคือส่วนที่มองไม่เห็นด้วยตาเปล่าหรือจิตใจนั่นเอง ส่วนประกอบเหล่านี้เมื่อแยกออกมาแล้วมีส่วนประกอบสำคัญ 5 ประการ ดังนี้

- 1) รูป คือ ร่างกายและส่วนประกอบที่เป็นร่างกาย
- 2) เวทนา คือ ความรู้สึกสุขทุกข์หรือเฉย ๆ
- 3) สัญญา คือ ความจำได้หมายรู้อารมณ์
- 4) สังขาร คือ สภาพปรุงแต่งจิตให้ดีหรือชั่วหรือเป็นกลาง ๆ
- 5) วิญญาณ คือ การรับรู้ารมณ์ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ

โดยธรรมชาติของสิ่งทั้งหลายเมื่อส่วนประกอบสำคัญเหล่านี้ มีการรวมกันเข้าก็ย่อมมีการสลายหรือแยกออกจากกันเป็นธรรมดา มนุษย์ก็เช่นเดียวกันสภาพที่ส่วนประกอบของมนุษย์คือ ชั้น 5 หรือกายกับจิตแยกสลายออกจากกัน เราเรียกว่า ตาย การตายหรือจุดขณะที่ชั้น 5 หรือกายกับจิตไม่สามารถประชุมกันได้อีก ดังนั้น องค์ประกอบของการตายในพระไตรปิฎกแบ่งการตายออกได้เป็น 2 ลักษณะ (ส.ช. (ไทย) 17/48/66-67) คือ

1) การตายทางกายภาพ คือ การสิ้นชีวิตของมนุษย์และสัตว์ทั่วไปทำให้ร่างกายแตกสลาย “ความแตกแห่งชั้น ความทอดทิ้งร่างกาย ความขาดสูญแห่งชีวิตในหมู่มสัตว์นั้น ๆ ของเหล่าสัตว์นั้น ๆ” เกณฑ์การตัดสิน คือ “เมื่อมีธรรม 3 ประการ คือ 1) อายุ 2) ไออุ่น 3) วิญญาณละกายนี้ไป กายนี้จึงถูกทอดทิ้งนอนนิ่งเหมือนท่อนไม้ที่ปราศจากเจตนา” “สัตว์ผู้ตาย คือทำกาละไปแล้วมีกายสังขาร วิสสังขาร และจิตสังขารดับระงับไป มีอายุหมดสิ้นไป ไม่มีไออุ่น มีอินทรีย์แตกทำลาย” ซึ่งหมายถึงความขาดแห่งชีวิตที่เนื่องอยู่กับภพอันหนึ่ง ได้แก่ การสิ้นชีวิตของสัตว์โลกในภพหนึ่ง ๆ (ส.ช. (ไทย) 12/457/495)

2) การตายทางจิตวิญญาณ แม้บุคคลยังมีชีวิตอยู่ก็อาจชื่อว่าตายได้เช่นเดียวกัน การตายในลักษณะนี้ไม่อาจมองเห็นได้ทางกายภาพเป็นองค์ประกอบทางด้านจิตใจ ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ความไม่ประมาท เป็นทางแห่งอมตะ ความประมาทเป็นทางแห่งการตาย คนผู้ไม่ประมาทชื่อว่าย่อมไม่ตาย คนผู้ประมาทจึงเหมือนคนตายแล้ว” กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือการตายจากคุณธรรมความดีต่าง ๆ ภิกษุที่มีราคะครอบงำก็เช่นเดียวกัน ได้ชื่อว่าตายแล้ว เพราะตายจากคุณงามความดี มนุษย์ที่มีความทุกข์อยู่เช่นปัจจุบันนี้ก็เพราะว่าเป็นผู้ตายทางจิตและวิญญาณถ้ามนุษย์มีคุณธรรม ความดีประจำจิตใจก็จะไม่ตาย คนที่ตายในลักษณะนี้ก็คือตายทางจิตวิญญาณ (ขุ.ธ. (ไทย) 25/21/31)

สรุปได้ว่า การตาย มีองค์ประกอบแยกได้ 2 ลักษณะ คือการตายทางกายภาพ และการตายทางจิตวิญญาณนั้นทำให้เห็นว่า องค์ประกอบของการตายทางกายภาพนั้นจะดูที่ความแตกแห่งชั้น ความสูญสลายแห่งธาตุทั้ง 4 ความขาดสูญแห่งชีวิต ส่วนการตายทางจิตวิญญาณนั้นจะเป็นการดับของจิตหรือตายจากคุณธรรม คุณงามความดี

2.3.3 ประเภทของการตาย

สำหรับประเภทของการตายนั้นตามที่ปรากฏในคัมภีร์วิสุทธิมรรค พระพุทธโฆษาจารย์ได้จำแนกการตายไว้ออกเป็น 4 ประเภท คือ

1) ความขาดแห่งชีวิตที่เนื่องอยู่กับภพอันหนึ่งชื่อว่า มรณะ ได้แก่ รูปชีวิตและนามชีวิตของสัตว์ทั้งหลายที่ขาดลงในภพหนึ่ง ๆ เช่น คนตาย สุนัขตาย วัวตาย หรือแมวตาย

2) ความขาดแห่งวิภูทุกข์ของพระอรหันต์ทั้งหลายชื่อว่า สมุจเฉทมรณะ ได้แก่การดับขันธปรินิพพานของพระชีนาสพทั้งหลายผู้ตัดกิเลสอาสวะและวิภูทุกข์ได้โดยสิ้นเชิงไม่ต้องกลับมาเวียนว่ายอยู่ในสังสารวิภูอีก

3) ความดับในขณะ ๆ แห่งสังขารทั้งหลายชื่อว่า ขณิกมรณะ ได้แก่ความดับของสังขารธรรม คือรูปนามที่ดับไปตลอดเวลาตราบเท่าที่สันตติแห่งรูปนามยังสืบต่ออยู่เป็นมรณะชนิดที่ละเอียดมากบุคคลธรรมดาไม่สามารถพิจารณาเห็นได้

4) การตายโดยสมมติของชาวโลกชื่อว่า สมมติมรณะ ได้แก่การตายที่ชาวโลกสมมติกันขึ้น เป็นคำที่ใช้ในการสื่อสารกันในชีวิตประจำวัน เช่น ต้นไม้ตาย พรอทตาย นาฬิกาตาย รถตาย ไม่ได้กล่าวถึง การตายในเชิงสาระที่เป็นสัจจะหรือข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการตายจริง หากกล่าวถึงการตายในความหมายเชิงเปรียบเทียบ เช่นการเปรียบเทียบการตายกับความประมาทโดยการตายในการกล่าวนี้ เป็นการตายในความหมายที่บ่งถึงการตายจากการกระทำในสิ่งที่จะต้องตั้งงามหรือสิ่งที่ควรกระทำ ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ความไม่ประมาทเป็นทางไม่ตาย ความประมาทเป็นทางแห่งการตาย ผู้ไม่ประมาทย่อมไม่ตาย คนประมาทเหมือนคนตายแล้วจากความมัวเมาก็เกิดความประมาท จากความประมาทก็เกิดความเสื่อม จากความเสื่อมก็เกิดโทษประดัง” ในปัจจุบันคำว่าตายก็ถูกนำมาใช้หลายความหมาย เช่น คนดีไม่มีวันตาย ในวงพระสงฆ์ยังใช้คำว่าตายในความหมายของคำว่าหมดสิ้นกิเลส เช่นตายก่อนตายของท่านพุทธทาสภิกขุเป็นต้น ฉะนั้น การจำแนกการตายออกเป็น 4 ประเภทนี้เป็นการจำแนกการตายในมิติที่กว้างและครอบคลุมทุกด้านกล่าวคือ การจำแนกการตายนี้มีได้เจาะจงเฉพาะการตายของชีวิตสังขารเท่านั้น หากแต่ยังหมายรวมถึงความดับลงของสิ่งต่าง ๆ ด้วย โดยการตายแต่ละประเภทก็จะเน้นหรือกล่าวถึงการตายหรือความดับของสิ่งที่แตกต่างกัน (พ.ต.อ. ประยูร ดิษฐานพวงศ์, 2546 : 42-43) เมื่อกกล่าวโดยย่อ จำแนกออกเป็น 2 ประเภท คือ

1) กาลมรณะ คือ การตายตามกาลเวลา เช่น ตายเพราะชราสิ้นอายุ ในวิสุทธิมรรคมีคำอธิบายไว้ว่า มรณะใดแม้เมื่อความถึงพร้อมแห่งปัจจัยอันเป็นเครื่องยังอายุให้สืบต่อไปยังมีอยู่แต่ก็มีขึ้นได้ เพราะความที่กรรมอันก่อปฏิสนธิมิวิบากสุกงอมสิ้นเชิงแล้วนี้เชื่อว่ามรณะเพราะสิ้นบุญ มรณะใดมีขึ้นด้วยอำนาจความสิ้นแห่งอายุตั้งอายุอันมีประมาณสัก 100 ปีของคนทุกวันนี้ เพราะความไม่มีสมบัติ เช่น คติ กาล และอาหาร เป็นต้นนี้เชื่อว่ามรณะเพราะสิ้นอายุ

2) อกาลมรณะ คือ การตายที่ยังไม่ถึงเวลาที่จะต้องตาย เช่น ตายเพราะถูกฆ่าตาย เพราะกรรมเก่ามาตัดรอน เกิดอุบัติเหตุต้องตายลงไป (พระธรรมธีรราชฆานูณี, 2539 : 142) ส่วนมรณะโดยอ้อมมีแก่บุคคลทั้งหลายผู้มีปัจจัยเครื่องสืบต่อ (แห่งอายุ) ถูกกรรมที่สามารถยังสัตว์ให้เคลื่อนจากฐานะ (ที่เป็นอยู่) ได้ทันทีเข้ามาตัดเอาคุณคนบาปทั้งหลายมีพญาทุสมิร และพญาเหล่าพ เป็นต้นก็

ดี แก่บุคคลทั้งหลายผู้มีปัจจัยเครื่องสืบทอดมาขาดไปด้วยอุปกัมมะ (ความทำร้าย) มีการใช้ศัสตรา เป็นต้น ด้วยอำนาจแห่งกรรมที่ทำให้ในปางก่อนก็ดี มรณะนี้ชื่อว่ากาลมรณะ (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2540 : 1-2)

สรุปได้ว่า ประเภทของการตายในพระพุทธศาสนา จำแนกออกเป็น 4 ประเภท คือ 1) มรณะ ได้แก่ รูปชีวิตและนามชีวิตของสัตว์ทั้งหลายที่ขาดลงในภพหนึ่ง ๆ 2) สมุจเฉทมรณะ ได้แก่ การดับขันธปรินิพพานของพระชีนาสพทั้งหลายผู้ตัดกิเลสอาสวะและวิภูทุกข์ได้โดยสิ้นเชิง 3) ขณิกมรณะ ได้แก่ ความดับของรูปนามที่ดับไปตลอดเวลาตราบเท่าที่สันตติแห่งรูปนามยังสืบทอดอยู่ 4) สมมติมรณะ ได้แก่ การตายที่ชาวโลกสมมติกันขึ้น สรุปโดยย่อ จำแนกออกเป็น 2 ประเภท คือ 1) กาลมรณะ คือ การตายตามกาลเวลา เช่น ตายเพราะชราสิ้นอายุ 2) อกาลมรณะ คือ การตายที่ยังไม่ถึงเวลาที่จะต้องตาย เช่น ตายเพราะถูกฆ่าตาย เกิดอุบัติเหตุต้องตายลงไป ซึ่งในปัจจุบันจะเรียกว่า การตายดี และการตายร้าย

2.3.4 สาเหตุของการตาย

สำหรับทัศนะของพระพุทธศาสนานั้น เป็นทัศนะที่ยอมรับว่าสรรพสิ่งในโลกนี้ย่อมเป็นไปด้วยหลัก 3 ประการ คือ เหตุ ปัจจัย และผล กล่าวคือทุกอย่างไม่สามารถที่จะเป็นไปไม่ได้โดยลำพัง จะต้องเป็นไปภายใต้กฎเกณฑ์ที่ว่าสรรพสิ่งต้องอิงอาศัยกันตามหลักการแห่งอิทัปปัจจยตา ว่า

เมื่อสิ่งนี้มี	สิ่งนี้จึงมี
เพราะสิ่งนี้เกิดขึ้น	สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น
เมื่อสิ่งนี้ไม่มี	สิ่งนี้จึงไม่มี
เพราะสิ่งนี้ดับไป	สิ่งนี้จึงดับไป (ส.นิ. (ไทย) 16/22/39)

กล่าวคือ สรรพสิ่งทั้งหลายจะเป็นไปได้อย่างอิงอาศัยกันและกันเกิดขึ้น โดยมีความสัมพันธ์ระหว่างเหตุผลที่ไม่อาจแยกจากกันได้ คือ เมื่อมีเหตุมีปัจจัย (คือสิ่งสนับสนุนเหตุ) ก็จะก่อให้เกิดผลจะไม่มีอะไรเกิดโดยไม่มีการอิงอาศัยผลโดยเด็ดขาด ดังนั้น เมื่อก้าวถึงการตายจึงเป็นไปไม่ได้ที่จะต้องไม่มีเหตุ เพราะการตายเป็นหนึ่งในกระบวนการที่ตกอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ของความเปลี่ยนแปลง (อนิจจลักษณะ) ของกฎสามัญญลักษณะ คือ ไตรลักษณ์ โดยการตายในทรรศนะของพระพุทธศาสนานั้นมีสาเหตุที่เราสามารถจะนำมาพิจารณาได้ดังต่อไปนี้

1) สาเหตุของการตายที่เกิดจากกฎของธรรมชาติ คำว่า กฎธรรมชาติในที่นี้หมายถึงกฎที่เป็นแกนกลางของความจริงของสรรพสิ่งในโลกนี้ที่จะต้องเป็นไปตามกฎเกณฑ์นั้นโดยที่ไม่มีสิ่งใดที่จะหลีกเลี่ยงกฎเกณฑ์นั้นได้เลย กฎเกณฑ์เป็นสาเหตุของการตายอันเป็นกฎธรรมชาตินั้นก็คือ กฎเกณฑ์เรื่อง อิทัปปัจจยตา ที่กล่าวถึงเหตุและผลดังกล่าวมาแล้ว คือเมื่อมีสิ่งนี้สิ่งนี้จึงมี เมื่อสิ่งนี้ไม่มีสิ่งนี้ก็ไม่มี หมายความว่า สรรพสิ่งนั้นต้องตกอยู่ในธรรมชาติ คือเกิด แก่ เจ็บ และตาย กล่าวคือเมื่อมีการเกิดการแก่ เจ็บ และตายจึงเป็นเรื่องที่จะต้องตามมาจะพบว่ากฎธรรมชาติดับกระบวนการของชีวิตนั้นเป็น

เรื่องเดียวกัน กล่าวคือเพราะมีการเกิดตั้งนั้นจึงต้องมีการแก่ การเจ็บ การตาย และการเกิดนั้นแม้ว่า จะต้องมีเหตุก่อนจึงมีได้กล่าวคือ ต้องการอยู่ร่วมกันของบิดามารดาและมีสัตว์มาเกิด การเกิดจึงมีได้ แต่การตายนั้นถือว่าเป็นสิ่งที่แน่นอน คือเป็นที่สุดของชีวิต คือต้องตายแน่ ๆ หรืออาจกล่าวได้ว่าการ ตายมีมาพร้อมกับการเกิด

2) สาเหตุของการตายที่เกิดจากปัจจัยเฉพาะอื่น ๆ การตายนั้นเมื่อถึงเวลาหรือถึงที่ แล้วจึงตายก็มีและเมื่อยังไม่ถึงเวลาหรือถึงที่ก็มี พระพุทธศาสนาจำแนกสาเหตุของการตายหรือที่เรียก ในภาษาบาลีว่า มรณุปปตติ แปลว่า การเกิดขึ้นแห่งการตายไว้ 4 ประการ มีรายละเอียดดังนี้

(1) อายุกขยมรณ ตายโดยสิ้นอายุ หมายความว่า สัตว์ทั้งหลายต้องตายโดยสิ้น อายุเพราะสัตว์ทุกชนิดย่อมจะมีชีวิตอยู่ภายในขอบเขตของอายุขัย สัตว์ทั้งหลายมีอายุมากบ้างน้อย บ้างเมื่อผ่านพ้นวัยทารก วัยเด็ก วัยหนุ่มสาว วัยกลางคนไปแล้วก็เข้าสู่วัยชรา จากแรกเริ่มชราค่อยไป หาชรามากที่สุด ท้ายที่สุดก็สิ้นอายุ เรียกว่า ตายเพราะสิ้นอายุ

(2) กมมกขยมรณ ตายโดยสิ้นกรรม หมายถึงว่า การที่สัตว์ทั้งหลายเกิดขึ้นมา และเป็นไปต่าง ๆ นา ๆ นั้นอาศัยกำลังของกรรมหล่อเลี้ยงหรือสนับสนุนไว้ หากหมดกำลังของกรรม เมื่อใดผู้นั้นก็จะถึงแก่การตาย

(3) อุภยกขยมรณ ตายเพราะสิ้นอายุและสิ้นกรรม หมายความว่า บุคคลถึงแก่ การตายด้วยเหตุทั้ง 2 คือ สิ้นอายุแก่แต่อายุมาก ร่างกายก็หมดกำลังที่จะอยู่ต่อไปได้ทั้งกรรมที่ สนับสนุนให้คงชีวิตอยู่ก็หมดลงด้วย

(4) อุปปจเจทกมรณ ตายเพราะอุบัติเหตุ หมายถึงการตายของผู้มีอายุยังไม่ครบ กำหนดหรือยังไม่ถึงอายุขัยและยังไม่สิ้นกรรม แต่ผู้นั้นก็มาเสียชีวิตลงก่อนอาจจะด้วยอุบัติเหตุต่าง ๆ แต่กระนั้นการตายในลักษณะนี้ก็อาศัยกรรมแต่อดีตเป็นแรงส่งให้เกิดขึ้นได้เช่นกัน (มหามกุฏราช วิทยาลัย, 2526 : 246-257)

การตายที่มาจากสาเหตุประการแรกจัดเป็นกาลมรณะ ส่วนการตายที่มาจากสาเหตุ ประการสุดท้ายเป็นอกาลมรณะ สำหรับการตายทั้ง 4 ประการนี้ มีการเปรียบเทียบไว้กับดวงประทีป ที่ใช้น้ำมัน กล่าวคือชีวิตทั้งหลายเปรียบเหมือนประทีปหรือโคมไฟที่อาศัยน้ำมันธรรมา โคมไฟที่ อาศัยน้ำมันนั้นไฟจะดับได้ก็ด้วยเหตุ 4 ประการ ดังนี้

1) เพราะเหตุที่หมดน้ำมัน เมื่อโคมไฟหมดน้ำมันไฟก็จะดับ หมายถึงชีวิตทั้งหลายจะ ถึงแก่การตายเมื่อสิ้นอายุ

2) เพราะเหตุที่หมดไส้ เมื่อโคมไฟหมดไส้ไฟก็จะดับ หมายถึงชีวิตทั้งหลายเมื่อสิ้น กำลังของกรรมที่จะสนับสนุนให้ชีวิตคงอยู่แล้วก็จะถึงแก่การตาย

3) เพราะเหตุที่หมดทั้งน้ำมันและหมดไส้ เมื่อโคมไฟหมดทั้งน้ำมันและหมดไส้ หมายความว่าชีวิตทั้งหลายต้องดับสลายไปเพราะหมดอายุและกำลังของกรรมที่จะให้คงอยู่

4) เพราะเหตุที่มีอุบัติเหตุอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่นเมื่อคอมพิวเตอร์ไฟลุกไหม้ดับ หมายความว่า ในกรณีที่ยังไม่สิ้นอายุและยังไม่สิ้นกรรมแต่ต้องตายด้วยได้รับอุบัติเหตุอย่างใดอย่างหนึ่ง สำหรับในข้อ 1, 2, 3 นั้นตายเพราะถึงเวลาที่จะต้องตาย สำหรับในข้อ 4 นั้นที่ผู้ตายยังไม่ถึงคราวที่จะต้องตาย แต่ก็ได้ตายลงไปเพราะเหตุในปัจจุบัน (พระสัทธัมมโชติกะ ธรรมจริยะ, 2534 : 290-293)

ปัญญานันทภิกขุ กล่าวว่า พระพุทธศาสนาสอนว่าชีวิตมีความตายเป็นที่สุด ทุกชีวิตที่เกิดมาในโลกนี้ต้องตายด้วยกันทั้งสิ้น ความตายปรากฏแก่ทุกชีวิตไม่เลือกเวลา หรือสถานที่ เมื่อเข้าใจความตายก็ควรดำรงอยู่ในความไม่ประมาท ขวนขวายทำกิจที่ควรทำ คฤหัสถ์ไม่ประมาทในชีวิต รีบเร่งทำความดีต่างๆ ก่อนความตายมาเยือน บรรพชิตก็ไม่พึงประมาทในชีวิตรีบเร่งทำความเพียรเพื่อบรรลุสันนิบาต คือการเข้าถึงพระนิพพาน (ปัญญานันทภิกขุ, มปป. : 52)

สรุปได้ว่า การตายเป็นหนึ่งในกระบวนการที่ตกอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ของความเปลี่ยนแปลง (อนิจจังลักษณะ) ของกฎสามัญญลักษณะ คือ ไตรลักษณ์ ทุกสรรพสิ่งย่อมมีเหตุมีปัจจัย ดังนั้น จึงเป็นสาเหตุของการตายที่เกิดจากกฎของธรรมชาติ และที่เกิดจากปัจจัยเฉพาะอื่น ๆ ได้แก่ ตายโดยสิ้นอายุ ตายโดยสิ้นกรรม ตายเพราะสิ้นอายุและสิ้นกรรม และตายเพราะอุบัติเหตุ ความตายปรากฏแก่ทุกชีวิตไม่เลือกเวลา หรือสถานที่ จึงไม่ควรประมาทในชีวิต

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดพิธีศพในสมัยพุทธกาล

2.4.1 ความหมายของพิธีศพ

“ศพ” ในพระสุตตันตปิฎก หมายถึง ชีวิตของบุคคลผู้ที่มาในโลกนี้ ล้วนมีความตายเป็นที่สุดด้วยกันทั้งนั้น ไม่ว่าจะเป็นอย่างใดก็ตาม เมื่อจุติจิตเกิดขึ้นทำกิจเคลื่อนจากความเป็นบุคคลนี้ในภพนี้ เกิดเป็นบุคคลในภพใหม่ชาติใหม่ต่อไป (ตราบใดที่ยังมีกิเลส) ไม่สามารถกลับมาเป็นบุคคลนี้ได้ อีก ผู้ที่เป็นญาติหรือบุคคลรอบข้างก็นำศพอันปราศจากจิตไปเผา หรือทำฌาปนกิจ (ทำกิจ คือ การเผา) คำว่า ฌาปนกิจ นี้มีในพระไตรปิฎก ซึ่งก็เป็นการเผาศพธรรมดา (ช.ธ. (ไทย) 40/121/43) ศพในสมัยพุทธกาล หมายถึง เมื่อมีผู้เสียชีวิต ก็จะทำกรเผาศพบุคคลนั้น ตามปกติไม่ได้มีการที่จะต้องนิมนต์พระมาสวดอภิธรรม เพียงแต่เมื่อเผาศพเสร็จแล้วก็จะไปเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า เพื่อฟังธรรม เพราะเห็นประโยชน์ของการเจริญอบรมปัญญา ไม่ใช่ให้มานั่งสวดและไม่มีกรถวายของกับพระภิกษุด้วยเงินทองในสมัยปัจจุบัน (อง.เอก. (ไทย) 32/11/434)

“พิธีศพ” หมายถึง ระเบียบพิธีกรรมในการจัดการเกี่ยวกับศพของบุคคลที่ตายไป หรือร่างคนที่ตายแล้ว มีคติความเชื่อว่า คนเมื่อสิ้นลมหายใจ ไม่สามารถที่จะปฏิบัติต่อร่างกายตนเองได้ จะต้องมียูอยู่เบื้องหลังในการจัดการศพเป็นพิธีที่จัดขึ้นเพื่อแสดงความไว้อาลัยให้แก่การเสียชีวิตของบุคคล จะแตกต่างกันไปตามวัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อและศาสนา (ช.ธ. (ไทย) 25/41/38)

การจัดพิธีกรรมศพของชาวพุทธต้องปฏิบัติตามคติและความเชื่อให้ถูกต้องตามประเพณีเพื่อความอยู่ดีเป็นสุขของผู้อยู่เบื้องหลัง และผู้ที่ละโลกไปแล้ว การจัดพิธีศพของสามัญชนนั้นแบ่งไว้เป็น 2 ประเภท คือ การตายดีและการตายร้าย จะมีพิธีกรรมและขั้นตอนที่แตกต่างกัน การจัดงานศพของชาวพุทธนั้น มีการจัดที่แตกต่างกันตามลักษณะของการตาย ซึ่งชาวพุทธได้แบ่งประเภทของการตายไว้ 2 ประเภท คือ

1) ตายดี หมายถึง การตายเพราะหมดอายุขัยที่เรียกว่า ตายเพราะหมดเวรหมดกรรม ถ้าเป็นคนที่มีอายุมากก็จะเรียกว่า ตายด้วยโรคชรา การตายด้วยการป่วยไข้ต่าง ๆ เหล่านี้คนโบราณเรียกว่า ตายดี การตายดีจะมีการประกอบพิธีตามประเพณีได้อย่างครบถ้วน

2) การตายร้าย หรือตายโหง เป็นการตายที่เกิดขึ้นด้วยฉับพลันทันด่วน มีการตายด้วยอุบัติเหตุ แขนงคอตาย ถูกเสือกัดหมี่ตะบป ข้างฆ่า ม้าติด วัวควายขวิด ฟ่าผ่า ตายด้วยโรคห่า ถูกหอกดาบแทงตาย ไฟไหม้ตาย งูกัดตาย จมน้ำตาย ตายในเดือนดับ เดือนเพ็ญ นิ่งตาย หลับตาย เรียกว่า นิ่งตายนอนตาย เชื่อว่า ผีมาฆ่าให้ตาย จึงจัดอยู่ในประเภทของการตายร้ายหรือตายโหง (ศรีเลา เกษพรหม, 2544 : 91)

สรุปได้ว่า พิธีศพนั้น คือพิธีการชำระศพ การจัดการเกี่ยวกับศพของบุคคลที่ตายไปแล้ว โดยปฏิบัติตามความเชื่อของศาสนา มีการเผาหรือฝัง เป็นต้น ด้วยวัตถุประสงค์เพื่อแสดงความอาลัย ความระลึกถึง ความกตัญญูแก่ผู้ที่เสียชีวิต ซึ่งอยู่ที่ว่า ผู้ประกอบกิจนั้นดำรงตนอยู่ในฐานะอย่างไร โดยเริ่มตั้งแต่เมื่อผู้ตายได้หมดลมหายใจลงไป โดยการจัดพิธีศพนั้นควรเหมาะสมแก่กาลเทศะ และ ขนบธรรมเนียมประเพณี หรือวัฒนธรรมท้องถิ่นนั้น ๆ เป็นสำคัญ

2.4.2 ความสำคัญของพิธีศพในพระพุทธศาสนา

พิธีศพมีความสำคัญมาก เพราะเป็นข้อกำหนดให้ปฏิบัติต่อกันของคนในสังคม ในการจัดพิธีศพจะทำให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยและทำให้เกิดความสามัคคีในญาติพี่น้องและบุคคลที่อยู่ร่วมกันในสังคม พิธีศพได้ปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่ครั้งพุทธกาลจึงกลายเป็นประเพณีที่ถือปฏิบัติสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน ในการจัดพิธีศพจึงมีความสำคัญหลายประการ ดังนี้

1) ความตายเป็นสิ่งที่ทุกคนหลีกเลี่ยงไม่ได้ และไม่มีใครทราบล่วงหน้าได้ เมื่อมีการตายก็จำเป็นต้องจัดพิธีศพตามประเพณีทางศาสนา เพื่อให้เกิดความเรียบร้อยไม่อุจาดตาต่อผู้พบเห็น

2) เป็นการแสดงถึงความอาลัยต่อผู้ล่วงลับไปแล้ว ในตอนที่ผู้ตายยังมีชีวิตอยู่ได้บำเพ็ญประโยชน์ต่อลูกหลาน ญาติมิตร และสังคมไว้มาก เมื่อตายไปจึงมีความอาลัย

3) เป็นการสร้างบุญกุศลครั้งสำคัญอุทิศให้แก่ผู้ตายไป เพื่อส่งดวงวิญญาณให้ไปสู่สุคติภพ

4) เป็นการให้กำลังใจแก่ผู้อยู่เบื้องหลัง ทำให้อบอุ่นใจและคลายความเศร้าโศกเสียใจของลูกหลาน ญาติพี่น้อง ที่สูญเสียบุคคลอันเป็นที่รักไป

5) เป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูทวนเวียนที่ต่อผู้มีพระคุณ บิดามารดา และญาติมิตร ซึ่งเป็นบุคคลที่ควรยกย่อง สรรเสริญคุณงามความดีให้ปรากฏ (พระมหาสมเกียรติ สุกแก้ว, 2545 : 85-86)

คณีย์ ไชโยธา (2538 : 234) กล่าวถึงจุดประสงค์ที่สำคัญของประเพณีการทำงานศพว่าเป็นการอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ตายเพื่อจะได้ไปสู่สุคติ และผลที่ได้จากการทำงานศพนั้นทำให้ญาติพี่น้องและมิตรสหายซึ่งไม่ได้พบเห็นกันมานาน ได้พบปะกันและถือเป็นโอกาสรวมญาติมิตรอีกครั้งหนึ่ง

อภิธาน สมใจ (2541) กล่าวถึงความสำคัญของงานศพว่า มีเป้าหมาย 5 ประการ ดังนี้

1) เพื่อป่าวประกาศยืนยันการขาดสูญตัวตนของผู้ตาย อันประกอบด้วยคุณสมบัติทางสรีระและคุณสมบัติทางสังคม คือ หมดสมาชิกภาพ ขาดจากกลุ่มสังคมที่ (คน) เป็นอยู่จริง ด้านการกระทำหรือการแสดงตนทางสังคม งานศพเป็นเวที่ยืนยันการสิ้นตัวตนในชีวิตนี้ จากคนเป็นสู่คนตาย แล้ว (เดินทางไป) กลายเป็นชีวิตอื่น ๆ ตามความเชื่อทางศาสนาแห่งกลุ่มตน

2) งานศพเป็นเวที่ยืนยันสถานภาพทางสังคมของคนเป็นว่า คนมีชีวิตปกติจะเป็นอยู่อย่างเดิมหรือจะต้องเปลี่ยนสถานภาพ บทบาท และความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างกันภายในภายนอกกลุ่มหลังมีคนตาย เช่น คนเป็นคนใดจะครองตำแหน่งหัวหน้าครอบครัว จะมารับหรือทำงานในบทบาทหน้าที่แทนคนตาย และบทบาทหน้าที่ของคนเป็นด้วยกันจะเป็นอย่างไรต่อไป เป็นต้น ดังนั้น งานศพจึงมีความสำคัญต่อสังคมในชุมชนในสองด้านด้วยกันคือ เป็นเวที่ยืนยันคนตายและคนเป็นพร้อมกันไป

3) พิธีศพและพิธีกรรมเพื่อคนตายเป็นการยืนยันคุณค่าความมีอยู่ เป็นอยู่ของชีวิตนี้ของชีวิตอื่นและของวิถีชีวิตวัฒนธรรมประจำถิ่น

4) ในแง่กฎหมายบ้านเมือง งานศพเป็นเวที่พิธีกรรมที่ทำหน้าที่ยืนยันการหมดสภาพนิติบุคคลของคนตาย

5) งานศพเป็นทั้งวิถีปฏิบัติทางวัฒนธรรม คือมีแบบแผน วิธีการที่ผู้คนจักต้องปฏิบัติตาม และเป็นวัฒนธรรมจุดหมายปลายทาง เพื่อบรรลุเป้าหมายทางสังคม

สรุป พิธีศพมีความสำคัญทั้งผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่และผู้จากไปแล้ว การจัดพิธีศพเป็นการแสดงออกถึงความอาลัยต่อผู้ตาย แสดงความกตัญญูทวนเวียนที่ตาของครอบครัวที่มีต่อผู้ตาย เป็นการอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ตายเพื่อจะได้ไปสู่สุคติ และผลที่ได้จากการทำงานศพนั้นทำให้ญาติพี่น้องและมิตรสหายซึ่งไม่ได้พบเห็นกันมานาน ได้พบปะกันและถือเป็นโอกาสรวมญาติมิตรอีกครั้งหนึ่ง

2.4.3 การจัดพิธีศพในสมัยพุทธกาล

ในการศึกษาการจัดพิธีศพในพระพุทธศาสนานั้น ผู้ศึกษาได้ศึกษาเกี่ยวกับพิธีศพของชาวพุทธในสมัยพุทธกาลด้วย เพื่อให้มองเห็นว่า เมื่อครั้งสมัยพุทธกาลมีการจัดพิธีศพเป็นอย่างไร และ

สืบทอดมาถึงปัจจุบันมีการจัดพิธีศพของชาวพุทธเป็นอย่างไร ซึ่งเป็นประเพณีนิยมที่ถือปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบันนี้

จากการศึกษาค้นคว้าแหล่งข้อมูลต่าง ๆ แล้วปรากฏว่า ไม่มีการสร้างปราสาทศพที่เป็นหลักฐานปรากฏเหมือน เช่น สมัยปัจจุบัน จะมีก็แต่เพียงการจัดการงานศพตามธรรมเนียมประเพณีของคนอินเดียสมัยนั้นเท่านั้น ซึ่งพิธีศพมีเพียงการจัดศพและการทิ้งศพ ส่วนการฝังศพมีน้อย (ที.ม.(ไทย) 10/312/323) พิธีศพสมัยพุทธกาลดังกล่าวนี้มักจะจัดการศพโดยการเผา แต่ยังมีปรากฏในคัมภีร์อรรถกถาบางแห่งที่มีการจัดการกับผู้ตายด้วยการฝังศพ ซึ่งการจัดการกับศพในลักษณะนี้ไม่ได้กล่าวถึงขั้นตอนของพิธีกรรม เพียงแต่กล่าวถึงการนำศพไปทิ้ง หรือไปฝังเท่านั้น ดังกรณีบุตรของนางกิสสาโคตมีตาย นางอุ้มร่างบุตรไปถามหายาเพื่อรักษา บุรุษคนหนึ่งแนะนำให้ไปทูลถามพระพุทธรเจ้า พระองค์ได้ทรงแนะนำให้นางไปหาแม่ลัดพันธุ์ฝักกาดจากเรือนของคนที่ไม่มีการตายเลย นางเที่ยวตระเวนถามหาแม่ลัดพันธุ์ฝักกาดนั้น ผลสุดท้ายก็หาไม่ได้ตั้งใจปรารถนา นางจึงทิ้งศพของบุตรไว้ในป่าเสร็จแล้วจึงเข้าไปเฝ้าพระพุทธรเจ้า (ขุ.ธ.อ. (ไทย) 41/501-502)

ส่วนกรณีตัวอย่างของการฝังศพนั้น มีกล่าวไว้ในเรื่องของนางวิสาขาอุบาสิกา เรื่องมีอยู่ว่า นางวิสาขาได้ตั้งหลานสาวชื่อนางสุทัตตีให้ดูแลภิกษุสงฆ์ในเรือนแทนตัวเอง ภายหลังเธอได้สิ้นชีวิต นางวิสาขาจึงให้นำร่างของเธอไปฝัง หลังจากนั้นจึงเข้าไปเฝ้าพระพุทธรเจ้า (ขุ.ธ.อ. (ไทย) 42/400) ตัวอย่างอีกท่าน คือ พระพาหิยทวารุจิริยะ ที่เป็นพระอรหันต์แต่ยังไม่อุปสมบทกนิพพานเสียก่อน พิธีศพของท่านจึงดูเหมือนบุคคลทั่ว ๆ ไปโดยพระพุทธรองค์เมื่อทราบข่าว ท่านตายแล้ว และทรงเห็นสรีระของ พาหิยทวารุจิริยะถูกทิ้งในที่กองขยะ จึงทรงตรัสแก่ภิกษุทั้งหลายเหล่านั้นว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงยื่นมือประคองเรือนแห่งหนึ่งให้น้ำเต็มมาแล้ว จงนำสรีระนี้ออกจากเมือง เผาแล้วทำสถูปไว้” (ที.ม. (ไทย) 10/227/170-171)

พระธรรมโกศาจารย์ (2511 : 293) ได้อธิบายว่า พระบรมศาสดาทรงเคารพในชาติตติยประเพณี ทรงเป็นประธานอำนวยการพระศพในฐานะที่พระองค์เป็นพระโอรส และเป็นพระญาติผู้ใหญ่ จึงทรงโปรดให้พระมหากัสสปเถระเจ้าไปตรวจที่ประดิษฐานจิตกาธาน เพื่อถวายพระเพลิงพระศพพระพุทธรบิดา และโปรดให้พระสารีบุตรเถระเจ้าเป็นภาระจัดถวายน้ำสรงพระศพพระพุทธรบิดาตามชาติตติยประเพณี เมื่อพนักงานอัญเชิญพระศพไปประดิษฐาน ณ จิตกาธาน พระประยูรญาติก็ประชุมกันนำบำเพ็ญกุศลกันด้วยความอาลัย ครั้นได้เวลาพระบรมศาสดาก็ทรงจัดพระเพลิงถวายพระศพพระพุทธรบิดา บรรดาพระประยูรญาติทั้งหลายพากันโศกเศร้าให้ปริเวทนาการ พระบรมศาสดาจารย์ก็ทรงตรัสธรรมเล่าโลมระงับความโศกเศร้าแห่งมหาชนโดยควรแก่อุปนิสัย

พิธีกรรมถวายพระเพลิงพระบรมศพพระพุทธรเจ้า พระบรมศาสดาสัมมาพระพุทธรเจ้า เสด็จไปดับขันธปรินิพพานที่กรุงกุสินารา เมื่อพระพุทธรองค์เสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว เหล่าภิกษุผู้เป็นปุถุชนตลอดจนเทวดาก็พากันร้องไห้คร่ำครวญ ภิกษุผู้ปราศจากราคะก็ปลงธรรมสังเวช ท่านพระ

อนุรุทธเถระจึงแสดงธรรมมีกถาเกี่ยวกับสามัญญลักษณะแห่งสังขารทั้งหลาย เพื่อบรรเทาความเศร้าโศกนั้นตลอดคืน เวลาต่อมาท่านพระอนุรุทธเถระจึงให้ท่านพระอานนท์เถระไปแจ้งข่าวการปรินิพพานแห่งพระตถาคตเจ้าแก่มัลลกะชัตรีทั้งหลาย พระอานนท์เถระได้ทำตาม เมื่อมัลลกะชัตรีได้สดับข่าวนั้นก็พากันกรรแสงด้วยความโศกเศร้าเสียใจ จากนั้นได้เสด็จไปสักการะพระบรมศพของพระพุทธองค์ และบูชาพระบรมศพตลอด 6 วัน ส่วนในวันที่ 7 มัลลกะชัตรีให้นำพระบรมศพออกไปทางทิศใต้พระนคร เพื่อที่จะประกอบพิธีกรรมถวายพระเพลิง แต่ไม่สามารถยกไปได้ เพราะเทวดามีประสงค์จะให้ทำพิธีถวายพระเพลิงที่มกุฏพันธเจดีย์ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศเหนือพระนคร มัลลกะชัตรีจึงได้ยอมให้ทำตามนั้น พระอานนท์เถระจึงถวายพระพรให้ปฏิบัติเหมือนกับที่ปฏิบัติต่อพระเจ้าจักรพรรดิ มัลลกะชัตรีก็ได้ทำตามนั้น คือให้ใช้ผ้าใหม่ห่อพระบรมศพแล้วก็ห่อด้วยสำลีบริสุทธิ์ แล้วจึงห่อด้วยผ้าใหม่อีกชั้นหนึ่ง ทำโดยวิธีนี้ครบ 1,000 ชั้น แล้วอัญเชิญพระบรมศพลงในรางเหล็กเติมด้วยน้ำมัน ใช้รางเหล็กอีกอันหนึ่งครอบแล้วทำจิตกาธานด้วยไม้หอมทั้งสิ้น แล้วจึงถวายพระเพลิงพระบรมศพ จากนั้นจึงสร้างพระสถูปไว้ที่ทางใหญ่สี่แพร่งเพื่อให้ชนทั้งหลายได้พากันนำดอกไม้ของหอมมาบูชาถวายอภิวัต

พิธีกรรมการถวายพระเพลิงพระบรมศพพระพุทธบิดา พระพุทธเจ้าตรัสสั่งให้พระญาติ และสาวกไปจัดที่ทำพิธีกรรมฌาปนกิจสมัยนั้น ตรัสสั่งให้ท่านพระมหากัสสปเถระไปจัดเตรียมสถานที่ ถวายพระเพลิงพระบรมศพพระพุทธบิดา พระพุทธองค์จึงทรงยกพระเศียรพระพุทธบิดาขึ้นแล้วทรง พระบรมศพด้วยสุคนธวาริตามขัดติยะประเพณีทุกประการ แล้วทรงยกพระบรมศพพระบิดาใส่หีบ แก้วทรงยกไปสู่ฌาปนสถานด้วยพระองค์เอง อัญเชิญพระบรมศพขึ้นสู่เชิงตะกอน แล้วทรงจุดพระเพลิงบนเชิงตะกอนนั้น เมื่อกิจทุกอย่างแล้วพระพุทธองค์พร้อมหมู่ภิกษุสงฆ์ก็เสด็จกลับ ข้อสังเกตในพิธีกรรมถวายพระเพลิงพระพุทธบิดา ว่าเมื่อนำพินมากองทำเป็นกองพอน จากนั้นก็นำพระบรมศพไปสร่งน้ำ และห่มพระบรมศพด้วยผ้าขาว หลังจากนั้นบรรจุพระบรมศพนั้นลงในโลงทำพิธีถวายพระเพลิงโดยไม่มีพิธีกรรมอย่างอื่นได้อีกเลย

กอบกุล อุทัยรัตน์ (2528 : 89) ได้สรุปถึงการปฏิบัติพิธีศพสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าได้ยึดถือตามประเพณีอินเดียที่มีอยู่เดิม พระองค์มิได้ทรงกำหนดพิธีศพอย่างใหม่ไว้ สิ่งใดที่มีได้เสียหายศาสนาพิธีก็รับมาปฏิบัติ แต่หากเกิดการเบียดเบียน เดือดร้อน ขัดกับหลักคำสอนโดยตรงก็จะไม่รับมา เช่น พิธีฆ่าสัตว์บูชายัญแก่ผู้ตาย ศาสนาพุทธปฏิเสธห้ามนำมาปฏิบัติโดยเด็ดขาด ในสมัยพุทธกาลพระพุทธเจ้าทรงเป็นผู้จัดพิธีศพให้บุคคลต่าง ๆ เช่น พระพุทธบิดา พระโมคัลลานะ ซึ่งพระองค์ทรงกระทำตามประเพณีนิยม ทรงเป็นประธานในการถวายพระเพลิงพระศพพระพุทธบิดา

พิธีศพที่จัดกันในสมัยพุทธกาลและที่ปรากฏอยู่ตามคัมภีร์ทางศาสนา จะทำกันโดยการเผาบนเชิงตะกอนเป็นหลัก รายละเอียดบางอย่างอาจแตกต่างกันไปตามฐานะของผู้ตาย แต่ก็สังเกตได้ว่า งานศพของพุทธศาสนิกชนในสมัยพุทธกาลก็ได้พิธีการอย่างใด จัดกันแบบเรียบง่าย

จัดการเผากันในวันเดียว ไม่มีการประโคมด้วยดนตรีชนิดใด ไม่มีเมรุที่สวยงามวิจิตรพิสดาร เป็นเพียงแต่รวบรวมเป็นกองแล้วเผา จึงกล่าวได้ว่า พระพุทธองค์ไม่ทรงสนับสนุนเรื่องความฟุ่มเฟือยและพิธีการที่ยุ่งยากเช่นที่ชาวไทยพุทธนิยมทำกันอยู่โดยทั่วไปแต่อย่างใด

พิธีกรรมงานศพนางสิริมา หลังจากที่นั่งสิริมาได้ถึงแก่กรรมลงแล้ว ทรงรับสั่งให้เอาศพ นางสิริมานั้นนอนในป่าช้าแล้วให้รักษาไว้ไม่ให้กาและสุนัขมากัดกินได้ พระราชาได้ทรงทำตามรับสั่งแล้ว ในวันที่ 4 สรีระพองขึ้นอืด หมูหอนอนใต้ขอนไซศพของนาง พระราชาทรงให้พวกราชบุรุษตีกลองประกาศในพระนครให้คนทั้งหลายยกเว้นเด็ก ๆ มาดูศพนางสิริมา หากไม่มาจะถูกปรับ 8 กหาปณะและได้ส่งพระราชสาส์นไปยังพุทธสำนักทูลนิมนต์พระพุทธเจ้าและพระสงฆ์สาวกเสด็จมาทอดพระเนตรศพนางสิริมา พระพุทธองค์จึงพาหมู่ภิกษุไปยังป่าช้าแล้วทรงแสดงอสุภกรรมฐานเนื่องด้วยศพของนางสิริมานั้น หลังจากนั้นจึงเป็นพิธีฌาปนกิจศพของนางตามประเพณีต่อไป (พระมหาวิระศิลป์ ฉนทโก (แสนลุน), 2548 : 23)

ปัญญา ใช้บางยาง (2549 : 85) อธิบายไว้ว่า สมัยพุทธกาลมีทั้งการทิ้งศพไว้ในป่าช้า (สุสาน) และการเผาหลายครั้งที่พระภิกษุเข้าไปที่ป่าช้าเพื่อพิจารณาซากศพหรือซากอสุภะอันน่าเกลียด เพื่อชักเอาผ้าจากศพมาทำจีวร ศพของนางโสภณีนี้อธิบายไว้ว่านางผู้เลอโฉมถูกทิ้งในป่าช้าเดิม พระราชามคธต้องการให้เผา (ฌาปนกิจ) แต่พระพุทธเจ้าทรงต้องการให้ทิ้งไว้อย่างที่สุนัขและนกกัดกินไม่ได้ เพื่อจะทรงให้ภิกษุผู้หลงรักนางสิริมารูปหนึ่งได้เห็นความเปลี่ยนแปลงไปของความงาม

สรุป ในสมัยพุทธกาล การปฏิบัติต่อศพมีลักษณะที่แตกต่างจากปัจจุบันเป็นอย่างมาก การทิ้งศพในป่าช้าเป็นที่นิยม เมื่อมีคนเสียชีวิตก็จะทำการทิ้งศพไว้ในป่าช้าบ้าง มีการเผาศพเหมือนกับวิธีการปฏิบัติปัจจุบัน ทั้งนี้เพื่อให้ธรรมชาติสามารถกลับคืนธาตุได้ เวลาที่มีผู้เสียชีวิตก็จะทำการเผาศพบุคคลนั้นตามปกติแต่ไม่ได้มีการที่จะต้องนิมนต์พระมาสวดอธิธรรม

2.4.4 ขั้นตอนการจัดการศพในสมัยพุทธกาล

นั้นเป็นการจัดการศพที่เรียบง่าย ตั้งแต่การถึงแก่กรรมลงของผู้เสียชีวิตไปจนถึงการเผา หรือการฝัง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) พิธีสักการะศพในสมัยพุทธกาล เป็นพิธีกรรมแรกหลังจากการเสียชีวิต โดยเหล่าเทวดาและมวลมนุษย์เมื่อทราบข่าวการเสียชีวิตของบุคคลที่ตนเคารพนับถือต่างก็จะพากันมาสักการบูชาศพโดยอามิสบูชา แล้วทำซึ่งจิตกรรมคือเซ่งตะกอนเสร็จแล้วพากันมาสรองศพด้วยคันไธทกธารา เชิญศพใส่หีบยกขึ้นสู่เซ่งตะกอน แล้วก็ทำการฌาปนกิจถวายพระเพลิง

2) พิธีกรรมรดน้ำศพในสมัยพุทธกาล ได้ปรากฏในพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพพระพุทธบิดา เมื่อพระเจ้าสุทโธทนะได้สิ้นพระชนม์แล้ว พระพุทธเจ้าตรัสสั่งให้หาสถานที่ถวายพระเพลิงพระบรมศพ เมื่อเซ่งตะกอนเสร็จเรียบร้อยแล้ว พระพุทธเจ้าพระองค์ก็ทรงทำพิธีกรรมสรองน้ำพระบรมศพ

3) พิธีกรรมการห่อศพ มีปรากฏหลักฐานเฉพาะการห่อพระสรีระของพระพุทธเจ้า โดยการใช้ผ้าใหม่ห่อพระสรีระของพระผู้มีพระภาคเจ้า เสร็จแล้วจึงห่อด้วยสำลีบริสุทธิ์แล้วจึงห่อด้วยผ้าใหม่อีกชั้นหนึ่ง ทำโดยวิธีนี้จนห่อพระสรีระของพระผู้มีพระภาคด้วยผ้าและสำลีได้ 1,000 ชั้น แล้วอัญเชิญพระสรีระลงในรางเหล็กเติมน้ำมัน ใช้รางเหล็กอีกอันหนึ่งครอบแล้วทำจิตกาธาน ด้วยไม้หอมล้วน แล้วอัญเชิญขึ้นสู่จิตกาธาน

4) การนำศพใส่โลงในสมัยพุทธกาล ก็ปรากฏเฉพาะพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพของพระพุทธเจ้าเท่านั้น โดยคำว่าโลงศพในสมัยพุทธกาลนั้นเรียกว่า รางหรือหีบ

5) การบำเพ็ญกุศลศพในระหว่างที่รอการจัดการศพ เมื่อครั้งพุทธกาลได้มีพิธีกรรมบำเพ็ญกุศลเพื่อที่จะเป็นการอุทิศให้ผู้เสียชีวิตเช่นเดียวกันในปัจจุบัน พิธีกรรมดังกล่าวคือการให้ทาน การถวายภัตตาหารและการแสดงธรรม เป็นต้น

6) สถานที่เผาศพในสมัยพุทธกาล เมื่อมีบุคคลเสียชีวิตสิ่งที่จะต้องให้ความสำคัญเป็นอันดับแรก คือสถานที่เผาศพซึ่งเรียกว่าจิตกาธานหรือเชิงตะกอน ในส่วนของเชิงตะกอนเผาศพ จะเป็นการจัดเตรียมไว้ชั่วคราวเฉพาะแต่การใช้งานแต่ละครั้งเท่านั้น ไม่ได้สร้างไว้เป็นถาวร อีกประการสำคัญเชิงตะกอนนั้นจะอยู่ในป่านอกเมืองออกไป หรือไม่ก็ตามสถานที่ที่เหมาะสมไม่ได้อยู่ในที่ชุมชนหรือในวัดเหมือนในปัจจุบันนี้

7) เรือนปลงศพ นอกจากจะมีเชิงตะกอนเผาศพแล้ว ในสมัยพุทธกาลยังมีเรือนสำหรับปลงซากศพของคนตาย ซึ่งในสมัยนั้นเรียกว่า เรือนยอด โดยที่มีทั้งสร้างไว้ประจำสถานที่ปลงศพ และสามารถเคลื่อนที่ได้

8) การเคลื่อนศพเพื่อนำไปเผา ณ เชิงตะกอนที่เตรียมไว้นั้น มีการพ้อนรำ ขับร้อง ประโคมดนตรี ระเบียบดอกไม้และของหอมอันเป็นทิพย์โดยในส่วนหน้าของขบวนก็จะเป็นพระสงฆ์สามเณรเดินจูงศพ และในที่สุดแล้ววิวัฒนาการมาเป็นการให้พระจูงศพในสมัยปัจจุบัน

9) การบังสุกุลศพสมัยพุทธกาลไม่มีการกล่าวถึงการทอดผ้า บังสุกุล และอาราธนาพระสงฆ์ไปพิจารณาผ้าบังสุกุลโดยตรง เพียงการอธิบายไว้ว่า คือ ผ้าคลุมศพที่พระสงฆ์ได้จากผ้าห่อซากศพหรือกองขยะ จนวิวัฒนาการมาเป็นการบังสุกุลในปัจจุบัน

10) พิธีกรรมการทำประทักษิณศพ ในสมัยพุทธกาลก่อนที่จะจุดไฟเผาศพบุคคลที่เป็นเชื้อพระวงศ์ เช่น พระพุทธเจ้าหรือกษัตริย์ผู้จุดไฟจะต้องทำพิธีถวายสักการะบูชาศพด้วยการทำประทักษิณรอบเชิงตะกอนจำนวน 3 รอบ แล้วจึงจุดไฟเผาศพ

11) การจุดไฟเผาศพ ตัวอย่าง ในกรณีการถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระไม่ได้จุดถวายพระเพลิงหลังจากที่พระมหากัสสปะและภิกษุ 500 รูป กระทำประทักษิณจิตกาธานครบ 3 รอบ แล้วถวายอภิวาท พระเพลิงได้ไหม้ไหม้พระสรีระของพระพุทธองค์เอง

12) เป็นขั้นตอนสุดท้ายในพิธีกรรมเผาศพของชาวพุทธในสมัยพุทธกาล ประเพณีนิยมของชาวพุทธนั้น เมื่อทำพิธีกรรมเผาศพแล้วผู้ที่เคารพนับถือจะนำอัฐิไปบรรจุไว้ในสถูปที่สร้างขึ้นไว้ โดยเฉพาะเพื่อเป็นการสร้างอนุสาวรีย์ให้คนภายหลังได้กราบไหว้บูชา (สมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส, 2526 : 313-366)

สรุปได้ว่า การจัดพิธีศพในสมัยพุทธกาลนั้น พิธีสักการะศพ เป็นพิธีกรรมแรก หลังจากการเสียชีวิต พิธีกรรมรดน้ำศพ ได้ปรากฏในพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพพระพุทธรูปเป็นครั้งแรก พิธีกรรมห่อศพและพินาศไฟใส่โลง ปรากฏเฉพาะพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพของพระพุทธเจ้าเท่านั้น ซึ่งโลงศพในสมัยนั้นเรียกว่า รางหรือหีบ พิธีกรรมบำเพ็ญกุศลเพื่อเป็นการอุทิศให้ผู้ที่เสียชีวิต คือการให้ทาน การถวายภัตตาหารและการแสดงธรรม สถานที่เผาศพซึ่งเรียกว่า จิตกาธานหรือเชิงตะกอนจะอยู่ในป่านอกเมืองและทำขึ้นชั่วคราวเฉพาะกิจนั้น ไม่ได้สร้างเป็นการถาวร การบังสุกุลศพไม่มีการกล่าวถึงการทอดผ้าบังสุกุล และอาราธนาพระสงฆ์ไปพิจารณาผ้าบังสุกุลโดยตรง เมื่อทำพิธีกรรมเผาศพแล้วผู้ที่เคารพนับถือจะนำอัฐิไปบรรจุไว้ในสถูปที่สร้างขึ้นให้คนภายหลังได้กราบไหว้บูชา

2.5 รูปแบบการจัดพิธีศพทั่วไปในสังคมไทย

พิธีกรรมเกี่ยวกับงานศพในสังคมไทยนั้นมีประวัติความเป็นมายาวนาน ขั้นตอนต่าง ๆ ที่ยึดถือปฏิบัติมีคติความเชื่อมาจากพระพุทธศาสนา ศาสนาพราหมณ์-ฮินดูและธรรมเนียมปฏิบัติตามวัฒนธรรมดั้งเดิมผสมผสานกัน ในปัจจุบันพิธีกรรมต่าง ๆ ได้มีการตัดทอนและเพิ่มเติมบางส่วนตามความเหมาะสมกับบริบทของสังคม แต่ยังคงรักษาส่วนสำคัญของการจัดการพิธีศพโดยมีประเพณีที่ยึดถือและปฏิบัติแตกต่างกันไปตามขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อของแต่ละชาติศาสนาหรือตามท้องถิ่นนั้น ๆ ซึ่งถือปฏิบัติสืบทอดกันมา เมื่อมีคนเสียชีวิตขึ้นในบ้านจึงเป็นเรื่องของคนผู้อยู่เบื้องหลัง คือ ญาติพี่น้อง พ่อ แม่ ลูกหลานตลอดถึงคนในชุมชนที่จะแสดงออกถึงบทบาทหน้าที่ที่พึงกระทำต่อผู้ตายตามหลักการทางพระพุทธศาสนา คือ หลักของความกตัญญูกตเวที หลักของทศ 6 และสังคหวัตถุ 4 (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2553 : 78)

2.5.1 แนวทางการจัดพิธีศพ

ย่อมเป็นเรื่องธรรมดาที่เราไม่อยากให้ผู้ที่เราเคารพรักใคร่ตายจากไป หากจะต้อตาย และเหนียวรั้งไว้ไม่ได้ก็ยังคงคิดห่วงถึงโลกหน้าว่า ผู้ที่กำลังจะตายจะไปแล้วมีทุกข์หรือสุขอย่างไร ในการจัดงานศพมีแนวทางที่นำมาปฏิบัติในการจัดการศพที่เกี่ยวข้องกับด้านพิธีกรรมและกฎหมาย ทั้งก่อนสิ้นใจ (ก่อนตาย) และการแจ้งตายตามกฎหมาย (หลังตาย) โดยสามารถแบ่งแนวทางได้ ดังนี้ คือ

1) **ก่อนสิ้นใจ** (ก่อนตาย) ขณะที่คนเจ็บหนักกำลังจะหมดลมหายใจทุกวิถี ทุกศาสนานิยมประกอบพิธีกรรมที่เชื่อว่า จะเป็นประโยชน์แก่ผู้กำลังจะจากโลกนี้ไป เช่น พราหมณ์ทำพิธีการให้คนเจ็บระลึกถึงพระนารายณ์ ส่วนชาวพุทธนิยมตั้งพระพุทธรูปไว้ข้างขวาคนเจ็บหรือ นิมนต์พระเทศน์ ให้ศีลให้พรและบอกเตือนสติให้ระลึกถึงแต่ความดีเรียกว่า “บอกทาง” ไปสวรรค์ให้ ถ้าไม่มีพระคนที่อยู่ใกล้ผู้ป่วยก็จะพูดเตือนสติผู้ป่วยว่า “พุทโธ พุทโธ พุทโธ” หรือ “อะระหัง อะระหัง อะระหัง” เป็นต้น บางแห่งนิยมให้ผู้ใกล้ตายถือหรือประนมมือถือกรวยดอกไม้ ธูปเทียนไว้ สำหรับให้ผู้ตายนำไปบูชาพระจุฬามณีเจดีย์บนสวรรค์ ส่วนคนอื่น ๆ ให้อยู่ในอาการที่สงบ ไม่ควรมีเสียงรบกวนจิตใจของคนเจ็บ หลังจากสิ้นใจแล้วให้จุดเทียนขี้ผึ้งหนัก 1 บาท จนหมดเล่ม เรียกเทียนนี้ว่า “เทียนกัลเม็ด” เพื่อให้แน่ใจว่า ถึงแก่กรรมจริง ๆ

2) **การแจ้งตายตามกฎหมาย** (หลังจากตาย) ได้กล่าวไว้ว่า ตามพระราชบัญญัติทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2499 มาตรา 14 กำหนดให้ผู้เกี่ยวข้องหรือประสบเหตุจะต้องแจ้งการตายภายในเวลา 24 ชั่วโมง โดยนับจากเวลาตายหรือพบศพต่อนายทะเบียนท้องถิ่นเพื่อขอรับใบมรณบัตร ผู้มีหน้าที่แจ้งการตาย ได้แก่ หัวหน้าครอบครัว ผู้พบศพ ผู้ได้รับมอบหมาย เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลหรือสถานพยาบาล และศพตามกฎหมายห้ามเก็บ ผัง เผา หรือย้ายศพไปจากสถานที่หรือบ้านที่ตาย ก่อนได้รับอนุญาตจากนายทะเบียนผู้รับแจ้ง ดังนั้น ใบมรณบัตรจึงมีความสำคัญ คือ เป็นเอกสารแสดงถึงการตายของบุคคล นายทะเบียนผู้รับแจ้งการตายจะออกให้แก่ผู้แจ้ง เพื่อนำไปแสดงต่อผู้ที่เกี่ยวข้องในการนำไปดำเนินการจัดการทรัพย์สินมรดกของผู้ตาย หรือเพื่อนำไปแก้ไขหลักฐานของผู้ตายให้ถูกต้องตามกฎหมายต่อไป การแจ้งเรื่องการตายสามารถดำเนินการได้ในกรณีต่าง ๆ ดังนี้ คือ

2.1) กรณีคนตายในบ้าน เจ้าบ้านหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายมีหน้าที่แจ้งต่อนายทะเบียนท้องถิ่นที่มีคนตายภายใน 24 ชั่วโมงเช่นกัน นับแต่เวลาที่ตายหรือเวลาที่พบศพ สำหรับการตายด้วยโรคหรือชราให้ขอหนังสือรับรองการตายจากแพทย์ไปแจ้งความที่สถานีตำรวจในท้องที่แล้วจึงไปแจ้งการตายต่อนายทะเบียนท้องถิ่น ผู้ไปแจ้งต้องนำบัตรประจำตัวประชาชนของผู้จะไปแจ้งและนำทะเบียนบ้านที่มีชื่อคนตายไปด้วย ระวังการแจ้งตายต่อนายทะเบียนถ้าเกิน 24 ชั่วโมง จะมีการสอบพยานบุคคลและถูกปรับไม่เกิน 1,000 บาท (สุเมธ เมธาวิทยกุล, 2532 : 137)

2.2) กรณีตายนอกบ้าน บุคคลที่ไปกับผู้ตายหรือผู้พบศพหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายมีหน้าที่แจ้งการตายต่อนายทะเบียนหรือพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ ณ ท้องที่ที่ตาย

2.3) กรณีตายในโรงพยาบาล ผู้มีชื่อเป็นเจ้าหน้าที่ของโรงพยาบาลนั้นเป็นผู้แจ้งการตาย และจะมอบใบมรณบัตรให้ญาติหรือผู้รับผิดชอบผู้ตายนำใบมรณบัตรนั้นไปขอจำหน่าย ชื่อผู้ตายออกจากทะเบียนบ้านที่ผู้ตายมีชื่ออยู่

2.4) กรณีตายด้วยเหตุผิดปกติ ได้แก่ ฆ่าตัวตาย ถูกฆ่าหรือประสบอุบัติเหตุ ผู้เกี่ยวข้องหรือผู้ประสบเหตุต้องแจ้งต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจ ณ ท้องที่ที่ผู้นั้นตาย หากตายด้วยโรคที่มี

พระราชบัญญัติบังคับให้แจ้งต้องแจ้งต่อพนักงานฝ่ายปกครอง ณ ท้องที่ที่ตายนั้น กรณีการตายผิดธรรมชาตินั้น สถานีตำรวจจะส่งศพไปสถาบันนิติเวชวิทยาเพื่อหาสาเหตุการตาย

2.5) กรณีตายต่างท้องที่ ไม่ว่าจะผู้ตายจะตายในบ้าน นอกบ้าน โรงพยาบาล หรือตายด้วยเหตุผิดปกติก็ตาม หากผู้ตายไม่มีชื่ออยู่ในทะเบียนในท้องที่ที่ตาย เมื่อไปแจ้งต่อนายทะเบียน ณ ท้องที่ที่ตายแล้ว นายทะเบียนผู้รับแจ้งจะสำเนาบรรณบัตรตอนที่ 2 ส่งไปยังนายทะเบียนท้องถิ่นหรือนายทะเบียนอำเภอที่มีชื่อผู้ตายในทะเบียน

ระเบียบสำนักพระราชวังได้กำหนดไว้ว่า กรณีที่พระสงฆ์ผู้มรณภาพมีสมณศักดิ์ตั้งแต่ “พระครูสัญญาบัตร” ขึ้นไป หรือผู้ถึงแก่กรรมเป็นข้าราชการพลเรือนตั้งแต่ “ชั้นตรี” ขึ้นไป ข้าราชการทหารหรือตำรวจยศ “ร้อยตรี” ขึ้นไป หรือผู้ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ตั้งแต่ “เบญจมาติเรกคุณาภรณ์” (บ.ภ.) “เบญจมาภรณ์มงกุฎไทย” (บ.ม.) ขึ้นไป มีสิทธิขอพระราชทานน้ำหลวงอาบศพ ดินฝังศพ ไฟหลวง หรือหีบเพลิงพระราชทานและเครื่องเกียรติยศประกอบศพ อนึ่ง บุคคลผู้ทำลายชีพตนเองและผู้ต้องอาญาแผ่นดิน เมื่อถึงแก่กรรม จะไม่พระราชทานเพลิงและเครื่องประกอบเกียรติยศ การดำเนินการขอพระราชทานให้ทายาทดำเนินการตามระเบียบสำนักพระราชวังที่กำหนดไว้ กรณีทายาทหรือเจ้าภาพไม่ทำตามระเบียบ หรือละเลยเสียก็จะไม่ได้รับพระมหากรุณาแต่อย่างใดทั้งสิ้น ถือว่า ไม่ทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทเป็นทางการ (สำนักพระราชวัง. 2543 : 57-58)

2.5.2 การจัดพิธีศพในสังคมไทย

ปราณี วงษ์เทศ (2534 : 14) ได้กล่าวไว้ว่า พิธีกรรมเกี่ยวกับการตายไม่ว่าจะเป็นพิธีหลวง หรือพิธีราษฎร์ต่างก็สะท้อนถึงเรื่องความเชื่อของการจัดการให้ผู้ตายได้ไปอยู่ในโลกหน้า (สวรรค์) อย่างดีที่สุดเท่าที่โอกาสและฐานะของญาติมิตร จะทำได้ซึ่งอิทธิพลในทางพระพุทธศาสนา จะเน้นการทำบุญอุทิศส่วนกุศลเพื่อให้ผู้ตายได้ขึ้นสวรรค์ รวมถึงการแสดงความเคารพต่อศพ และความสมณะของพิธีกรรมตามคติทางพุทธศาสนา อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมอย่างรวดเร็วในทุกวันนี้ ทำให้พิธีศพเป็นเครื่องแสดงหน้าตาและสถานภาพของผู้ตายไปด้วย ดังนั้นพิธีงานศพในชนบทก็เริ่มนิยมทำตามคนในกรุงเทพฯ หรือพิธีหลวงมากขึ้น และลดพิธีกรรมที่เกี่ยวกับความเชื่อพื้นบ้านลง เนื่องจากบุตรหลานมีการศึกษา และมักมาทำงานตามตัวเมืองต่าง ๆ มิได้เป็นผู้ประกอบพิธีเอง แต่มักให้ทางวัดจัดการพิธีให้จนเสร็จ และเพื่อให้เกิดความเข้าใจต่อกันและรวมพิธีกรรมได้อย่างถูกต้อง ผู้วิจัยจึงแบ่งขั้นตอนได้ ดังนี้

- 1) การเตรียมจัดงานศพ
- 2) การดำเนินการก่อนเผาศพ
- 3) การดำเนินการในวันเผาศพ
- 4) การดำเนินการหลังวันเผาศพ

พิธีกรรมในงานศพทั้ง 4 จะมีคติธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาแทรกอยู่แทบจะทุก ขั้นตอน เป็นการสอดแทรกทั้งปริศนาธรรมและเกร็ดตามประเพณีของแต่ละท้องถิ่นเพราะพิธีกรรม บางขั้นตอนของคนแต่ละพื้นที่นั้นมีความแตกต่างกัน ทั้งพิธีกรรมบางอย่างที่เคยมีในอดีตก็ได้เล็กลง ปฏิบัติไปตามความเหมาะสมของแต่ละยุคสมัย ปัจจุบันเมื่อมีผู้เสียชีวิตต้องดำเนินการตามกฎหมาย คือการแจ้งตาย ถ้าถึงแก่กรรมที่โรงพยาบาล ทางโรงพยาบาลจะออกใบรับรองแพทย์ให้แล้วนำไปแจ้ง สำนักงานเขต หรืออำเภอเพื่อขอรับใบมรณบัตร แต่โรงพยาบาลส่วนใหญ่รับดำเนินการเรื่องนี้ให้จน เสร็จเรียบร้อย ถ้าถึงแก่กรรมที่บ้านต้องแจ้งตายกับตำรวจเพื่อออกใบรับรองการตายและนำไปแจ้ง เพื่อขอใบมรณบัตรภายใน 24 ชั่วโมง ถ้าถึงแก่กรรมด้วยอุบัติเหตุหรือถูกฆาตกรรม เจ้าบ้านหรือผู้พบศพต้องแจ้งให้เจ้าหน้าที่ตำรวจเพื่อทำการชันสูตรศพ เมื่อแพทย์ตรวจชันสูตรศพแล้วญาติผู้เสียชีวิตจะต้องขอหลักฐานจากเจ้าหน้าที่ตำรวจ พร้อมทั้งขอใบชันสูตรศพจากแพทย์เพื่อนำไปแสดงต่อสำนักทะเบียนท้องถิ่นในการขอใบมรณบัตร ส่วนใหญ่จะดำเนินการตามกฎหมายและจัดการเรื่องพิธีกรรมงานศพไปพร้อมกัน

1) การเตรียมจัดงานศพ

ธรรมเนียมของการจัดพิธีศพของสังคมไทยนั้น เพื่อแสดงความกตัญญูความเคารพนับถือ ต่อผู้วายชนม์ครอบครัวและญาติมิตรจึงพร้อมใจกันจัดพิธีกรรมสำหรับศพเป็นอย่างดีเพื่อแสดงความอาลัยรักเป็นครั้งสุดท้าย และเพื่อสืบทอดจารีตประเพณีในงานศพที่เกิดขึ้นในสังคมไทยมาแต่ครั้งโบราณ สิ่งแรกที่ต้องทำให้ผู้ตายคือการอาบน้ำศพ ซึ่งเป็นหน้าที่ของลูกหลานหรือญาติสนิท แต่ปัจจุบันคนส่วนใหญ่มักสั่นใจที่โรงพยาบาล ซึ่งสถานที่ไม่เอื้อต่อการอาบน้ำทำความสะอาดทั่วร่างกาย จึงไม่มีการอาบน้ำให้ศพแบบดั้งเดิม มีเพียงการล้างหน้าเช็ดตัวเพื่อทำความสะอาด จากนั้นญาติจะแต่งตัวให้ผู้ตายโดยสวมเสื้อผ้าที่ผู้ตายชอบหรือแต่งด้วยชุดเครื่องแบบเต็มยศ ไม่มีการแต่งตัวศพตามความเชื่อแบบเดิมก่อนประพรมน้ำอบไทยให้กลิ่นหอมหรือหากญาติมีความประสงค์โรงพยาบาลบางแห่งมีการแต่งหน้าศพให้ด้วย โดยเจ้าหน้าที่ของโรงพยาบาล อาสาสมัคร หรือช่างแต่งหน้ามืออาชีพระหว่างนั้นญาติติดต่อบุคคลที่จะนำศพไปตั้งบำเพ็ญกุศลพร้อมทั้งนิมนต์พระ 1 รูปมาทำพิธีเพื่อเคลื่อนศพไปวัดหรือโรงพยาบาลบางแห่งดำเนินการให้เสร็จสรรพ ตั้งแต่นิมนต์พระและจัดรถเคลื่อนศพไปวัด (ศรีเลา เกษพรหม, 2544 : 94)

ถ้าผู้ถึงแก่กรรมเป็นผู้ที่อยู่ในเกณฑ์สามารถขอรับพระราชทานน้ำหลวงอาบศพ ต้องแจ้งไป ยังต้นสังกัดของผู้นั้นแล้วเดินเรื่องไปยังกองพระราชพิธีสำนักพระราชวัง เพื่อขอพระราชทานน้ำหลวง อาบศพและเครื่องประกอบเกียรติศพต่อไป

เสฐียรโกเศศ (2505 : 41-42) ได้สรุปว่า เมื่อมีผู้ตายลงญาติพี่น้องจะจัดการศพให้เรียบร้อยจนกระทั่งนำศพขึ้นตั้งบำเพ็ญกุศล ขั้นตอนนี้เป็นเรื่องของฝ่ายฆราวาสที่ต้องกระทำทั้งหมด ไม่มีพิธีสงฆ์เกี่ยวข้อง พิธีศพตามหลักศาสนาพิธีจึงมิได้กล่าวไว้ แต่ในที่นี้จะขอนำส่วนนี้มากล่าวด้วย

เพราะเป็นส่วนที่ชาวไทยปฏิบัติกันจนถือว่าเป็นส่วนสำคัญ รายละเอียดในแต่ละขั้นตอนจะแตกต่างกันไปตามท้องถิ่น พอจะรวบรวมจากที่คนส่วนใหญ่ถือปฏิบัติกันอยู่โดยแบ่งออกเป็นขั้นตอนใหญ่ ๆ คือ การอาบน้ำศพ การหวีผมศพ การนุ่งห่มผ้าให้ศพ การรดน้ำศพ การบรรจุของใส่ปากศพ การตราสังศพ การใส่เครื่องสักการะใส่มือศพ การปิดหน้าศพ การห่อศพ การเบิกโลง

1) การอาบน้ำศพ หมายถึง การอาบน้ำศพทั่วทั้งร่าง โดยญาติพี่น้องเป็นผู้อาบน้ำให้ นิยมอาบด้วยน้ำร้อน ซึ่งต้มด้วยใบไม้ชนิดใดก็ได้ (นิยมใช้ใบพุทรา) เสร็จแล้วจึงอาบด้วยน้ำเย็นและพอกสบู่ อาบจนสะอาด หลังจากนั้นบางคนก็เอาน้ำขมิ้นสดที่ตำปนกับผิวมะกรูดทาทั่วร่างคงเพื่อกำจัดกลิ่น ประเพณีภาคอีสาน น้ำอาบศพใช้น้ำใบส้มป่อยหรือใบมะขามต้ม แล้วเติมน้ำเย็นพอให้อุ่น การอาบน้ำศพนั้นอาบกันจริง ๆ ไม่ใช่อาบหลอก ๆ คือ ต้องใช้น้ำล้างชำระศพให้สะอาดหมดจดแล้วต้องตัดเล็บมือเล็บเท้าศพด้วย อาบเสร็จแล้วเอาขมิ้นสดตำหรือฝนขยำกับมะกรูดซึ่งเฉือนผิวออกให้หมดคั้นเอาน้ำไปตามร่างศพจนทั่วเป็นอันเสร็จพิธีอาบน้ำศพ การอาบน้ำศพคนตายด้วยน้ำร้อน มีปริศนาธรรม หมายถึง การกำจัดตัวกิเลสที่ทำให้มนุษย์เราร้อน อาบด้วยน้ำเย็น หมายถึง กุศลกรรมอันเป็นเครื่องชำระใจให้บริสุทธิ์สงบ

การอาบน้ำศพ จัดเป็นงานอวมงคล ไม่ควรใช้คำว่า การรดน้ำศพ แม้จะอาบเพียงมือของผู้ตาย การรดน้ำจะใช้สำหรับงานมงคลเท่านั้น จุดประสงค์ของการอาบน้ำศพเพื่อเป็นการทำความสะอาดศพ ถ้าถึงแก่กรรมที่โรงพยาบาลหรือนำศพมาจากโรงพยาบาล เจ้าหน้าที่ของโรงพยาบาลจะทำความสะอาด และตกแต่งศพมาแล้ว เจ้าภาพเพียงแต่เปลี่ยนเครื่องแต่งกายให้ศพ ด้วยเสื้อผ้าชุดสุภาพให้เรียบร้อย ถ้าเป็นข้าราชการจะใช้เครื่องแบบปกติขากก็ได้ และสำหรับประเพณีในการอาบน้ำศพมีว่า หากเป็นผู้ที่เคารพนับถือถึงแก่กรรม ผู้น้อยหรือผู้ใหญ่ที่สนิทสนมกันควรไปอาบน้ำศพและขมาศพแต่อย่างไรก็ตาม การอาบน้ำศพควรเป็นเรื่องภายในวงศ์ญาติหรือผู้ใกล้ชิดผู้ตายเท่านั้น โดยจัดศพวางบนเตียงยื่นมือขวาของศพไว้บนพานให้แขกและญาติมิตรสหายตักน้ำอบน้ำหอมเทลงบนมือศพพร้อมกับอธิษฐานในใจเพื่อเป็นการขอขมาว่า “ถ้าเคยล่วงเกินผู้ตายด้วยกาย วาจา ใจ ขอได้โปรดอโหสิด้วย” หรืออาจนึกเป็นภาษาบาลี “อิหัง มะตะกะสะริรัง อุทะกัง วิยะ สัจจัง อะโหสิกัมมัง” ขณะอาบน้ำศพควรคลุมศพด้วยผ้าขาวหรือผ้าอื่น ๆ ที่กล่าวมาแล้ว เพื่อมิให้เป็นการอูจาด หากเป็นศพที่ได้รับพระราชทานน้ำหลวงอาบศพ แยกและญาติมิตรตลอดจนเจ้าภาพจะต้องอาบน้ำศพ ให้เสร็จเรียบร้อยก่อน เมื่อถึงกำหนดเวลาที่เจ้าหน้าที่สำนักพระราชวังมาถึง ประธานในพิธีจะอาบน้ำศพที่ได้รับพระราชทานน้ำหลวงอาบศพโดยจะรดที่อกศพ เรียกว่า อาบน้ำศพ แล้วก็จะมีการบรรจุศพลงหีบ (กรมการศาสนา. 2533 : 78-79)

สำหรับการตายชนิดตายโหง เช่น ผูกคอตาย ตกต้นไม้ตาย หรือตักน้ำตาย ศพของผู้ตายจะไม่มีกรอาบน้ำศพและไม่ตราสัง ในการอาบน้ำศพ ทางพราหมณ์ถือว่า อาบเพื่อล้างบาปให้แก่ผู้ตาย การอาบน้ำทาแป้งให้แก่ศพอย่างหมดจดเมื่อตายไปเกิดชาติใดจะได้มีรูปร่างสะสวยหมด

จดดงาม ส่วนทางฝ่ายที่นับถือพระพุทธศาสนาก็มีการอาบน้ำและชำระศพให้สะอาดเหมือนกัน (แปลก สนธิธิกรัษ, 2542 : 148)

2) การหวิมศพ การหวิมให้ศพนั้นบางท้องถิ่นก็มีธรรมเนียมให้หวิ 3 ครั้งเท่านั้น บางท้องถิ่นก็หวิมให้ศพเป็น 2 ซีก คือ หวิไปข้างหน้าและหวิไปข้างหลัง และเมื่อหวิมแล้วให้กักรหวิ นั้นออกเป็น 3 ทอน การหวิให้ผู้ตาย 3 ครั้งมีนัยว่าการสะสางวิถีการดำเนินชีวิตให้เป็นไปตามระเบียบของกฎสังคัมในภุมิทั้ง 3 ที่สัตว์โลกผู้มีกิเลสจะต้องท่องเทียวเวียนว้ายตายเกิดไปในมนุษยภุมิ เทวภุมิ ก็จะต้องชำระสะสางวิถีการดำเนินชีวิตให้เป็นไปตามระเบียบของสังคัม สำหรับการหวิมศพให้เป็น 2 ซีกนั้น หมายถึงสำหรับคนที่ตายแล้วนี้มีสิ่งทีควรคำนึงอยู่ 2 ประการ คือ อดีตกับอนาคต อดีตคือคนตาย หมายถึงการกระทำของเขาตั้งแต่เกิดจนสิ้นใจ อดีตกรรมนี้แหละจะเป็นปัจจัยเหตุกำหนดอนาคตของคนตาย อดีตกรรมของคนเราจะเป็นตัวกำหนดอนาคตของเราเอง ส่วนการหักหวิออกเป็น 3 ทอน นั้นหมายถึง การแตกสลายของเบญจขันธ์ทีคนเรายึดมั่นถือมั่นบรรจงตกแต่งเสียจนงามทรูตระการตา หมกมุ่นหลงใหลจนไม่ลืมหูลืมตา ในที่สุดเมื่อสิ้นลมหายใจนั้นก็หมดความหมายหาค่าอันใดไม่ได้เพราะมันตกอยู่ในกฎแห่งไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา มีการอุบัติขึ้นในเบื้องต้น เปลี่ยนแปลงไป ในท่ามกลาง และแตกสลายไปในที่สุด

3) การนุ่งห่มผ้าให้ศพ หลังจากอาบน้ำศพเรียบร้อยแล้ว จึงแต่งตัวให้ศพโดยทั่วไป นิยมนุ่งห่มด้วยสีขาว ครั้งแรกนุ่งผ้าเอาชายพกไว้ด้านหลังแล้วใส่เสื้อขาวกลับด้านหน้าไว้ด้านหลัง ตรงกันข้ามกับคนปกติ และห่มด้วยผ้าสไบเฉียงจากขวามาซ้ายอย่างอุบาสกอุบาสิกาทั่วไป ประเพณีอีสาน การนุ่งห่มแต่งตัวศพต้องใช้ของใหม่ ๆ ทุกอย่าง ไม่ใช่ขุ่นขาวหมกขาว เครื่องนุ่งห่มต้องทำดำเนินทุกชิ้น คือฉีกให้เสียหายเล็กน้อย เวลานั้นให้กลับเสีย เช่น นุ่งผ้าขืนก็ต้องกลับทางเท้าขืนไว้ด้านหลัง เอาหัวขืนไว้ด้านหลัง การนุ่งให้เอาชายพกไว้ด้านหลัง ผ้าทีห่มให้เฉียงบ่า เสื้อทีใส่ต้องเอาข้างหน้าไว้ข้างหลัง การนุ่งห่มเสื้อและสไบเฉียงทับสองครั้งมีปริศนาธรรมว่า ครั้งแรกแปลว่าใส่ให้คนตาย ครั้งที่สองนุ่งห่มอย่างคนเป็น แปลว่า เกิด รวมหมายถึงว่า ตายแล้วเกิดวนเวียนในสังสารวัฏไม่มีทีสิ้นสุด สำหรับการนุ่งห่มด้วยสีขาวแสดงถึงทางพ้นจากห้วงทุกข์นี้ก็โดยการรักษากาย วาจา ใจ ให้บริสุทธิ์ ดังพุทธพจน์ทีว่า “บุรุษทำกรรมทีต้องเสวยผลไว้ด้วยอาการใด ๆ เข้าจะต้องเสวยวิบากนั้นด้วยอาการนั้น ๆ เมื่อเป็นเช่นนี้ การอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ของผู้นั้นย่อมมีได้ โอกาสทีจะทำแห่งทุกข์โดยชอบยอมปรากฏ” (เสฐียร โกเศศ, 2505 : 47)

4) การรดน้ำศพ นำศพวางบนเตียง นิยมหันศีรษะหันไปทางทิศตะวันตก คลุมด้วยผ้า แบนมือศพนข้างใดข้างหนึ่งให้ผู้นได้รับเชษฐรดน้ำอบบนมือศพน การรดน้ำศพก็คือ แสดงการขออโหสิกรรม ผู้รดควรขมาศพนใจว่า “อิหัง มะตะนะสะรีรัง วิยะ อโหสิกรรมมัง” แปลว่า สรีระทีตายแล้วนี้ เป็นอโหสิกรรมเหมือนน้ำทีรดลงนี้ ประเพณีรดน้ำศพมักไม่พบในประเพณีภาคอีสาน ซึ่งถือว่าได้พิธีอาบน้ำศพไปแล้ว การอาบน้ำศพเป็นเรื่องของลูกหลานและคนในบ้านทำความสะอาดให้แก่ศพเท่านั้น

ไม่เชิญใครต่อใครซึ่งบางคนก็ไม่รู้จักกับผู้ตาย การรดน้ำศพนี้เป็นประเพณีที่คนตายถึงแม้จะเอา น้ำหอมมาชุบสักเท่าไรก็ไม่กลับฟื้นได้ เตือนผู้อยู่เบื้องหลังไม่ควรมัวเมาประมาทในชีวิต

สำหรับการรดน้ำหลวงอาบศพ เมื่อแขกรดน้ำศพหมดแล้ว ประธานในพิธีเป็นผู้แทนรด น้ำศพด้วยน้ำหลวงอาบศพ ก่อนจะรับน้ำหลวงจากเจ้าหน้าที่สำนักพระราชวัง ต้องถวายค่านับไปทาง ทิศที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวประทับอยู่ 1 ครั้ง เมื่อรับแล้วให้รดน้ำหลวงอาบศพโดยตรง บริเวณหน้าอกศพ จากนั้นถวายความเคารพในทิศทางเดิมเป็นอันเสร็จพิธีไม่นิยมให้ผู้ใดมารดน้ำศพ อีกต่อไป โดยปกติผู้ที่ไปรดน้ำศพมักจะเป็นผู้ที่คุ้นเคยกับผู้ตายและปรารถนาจะเห็นกันเป็นครั้งสุดท้ายเท่านั้น แต่ปัจจุบันนี้เปลี่ยนแปลงไป ยิ่งถ้าผู้ตายเป็นผู้หลักผู้ใหญ่ที่มีคนรู้จักนับหน้าถือตา เจ้าภาพมักจะจัดศพเพื่อให้คนรู้จักกันหรือเคารพนับถือกันไปรดน้ำศพ เมื่อไปถึงควรจะต้องทักทาย และแสดงความเสียใจกับเจ้าภาพ จากนั้นจึงนั่งคอยในที่ที่เจ้าภาพเตรียมไว้เมื่อเจ้าภาพเชิญจึงเข้าไป ในบริเวณที่ศพตั้งอยู่ทำความเคารพศพ เหน้าอบไทยที่เจ้าภาพเตรียมไว้ลงบนฝ่ามือของศพ ขอ อโหสิกรรมจากนั้นก็กลับไปนั่งที่เดิม แขกบางรายเมื่อรดน้ำศพเสร็จแล้วกลับเลย บางรายอยู่สวดพระ อภิธรรมศพต่อในตอนกลางคืน

5) การนำศพลงหีบ พิธีกรรมหลังจากการรดน้ำศพคือ การนำศพลงหีบ สำหรับศพที่ ได้รับพระราชทานโกศหรือหีบหลวง ทางเจ้าหน้าที่จากสำนักพระราชวังเป็นผู้ดำเนินการ ส่วน ประเพณีนิยมของราษฎรเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ของวัด ซึ่งเริ่มตั้งแต่การมัดตราสังศพและการเบิก โลง ปัจจุบันทั้งสองพิธีกรรมนี้ได้ลดขั้นตอนแบบดั้งเดิมลงไป เพราะโดยส่วนมากเป็นความประสงค์ ของญาติที่ไม่ต้องการความยุ่งยาก แต่ถ้าญาติต้องการทำแบบเดิม มีไม้ปากกา กุ้งปลาปลา ฐูปเทียน สายสิญจน์สามารถทำได้

การมัดตราสังศพ คือ การมัดศพเป็นเปลาะ ๆ ที่เรียกตามภาษาราชการว่า “ทำสุก้า” โดยเอาด้ายดิบ ขนาด 3 หุน มีความยาวประมาณ 4 เช็ด มัดคอก่อน ขณะมัดว่า คาถา “ปุตโต คิว” แปลว่า ห่วงลูก ผูกคอแล้วโยงเชือกมาถึงกลางตัวศพผูกหัวแม่มือและมัดมือทั้งสองเข้าด้วยกันใน ลักษณะประนมมือที่หน้าอก พร้อมกับว่า คาถา “ธนุ หตุเถ” แปลว่า ห่วงทรัพย์ผูกมือโยงเชือกมาที่ เท้า ผูกหัวแม่มือแล้วมัดรวบข้อเท้าทั้งสองเข้าด้วยกัน พร้อมกับว่า คาถา “ภริยา ปาเท” แปลว่า ห่วง ภรรยา แล้วใช้ผ้าขาวผืนใหญ่ยาว 2 ทบ ห่อศพให้ชายผ้าทั้ง 2 อยู่ทางศีรษะแล้วขมวดเป็นก้นหอยมัด ด้วยด้ายดิบขนาดใหญ่ ด้ายนี้จะล้าไม่ไปนอกโลง และนอกจากนี้ยังต้องเอาด้ายดิบขนาดเดียวกันนั้นมัด ให้แน่น ข้างนอกผ้าอีก 5 เปลาะหรือ 7 เปลาะ นับตั้งแต่ปลายเท้าขึ้นไปเพื่อให้มันคง เวลาศพขึ้นอืด การผูกมัด 5 เปลาะ สามารถอธิบายประเพณีธรรมเพื่อเตือนสติให้รู้ว่า เครื่องกำกั้นสัตว์โลกให้เวียน วายอยู่ในห้วงทุกข์ (เสฐียรโกเศศ. 2539 : 51)

6) การตั้งศพ เมื่อบรรจุศพใส่โลงเรียบร้อยแล้ว ต้องหันศีรษะศพไปทางทิศตะวันตกเสมอ ถือเป็นประเพณีสืบต่อกันมา นิยมหันหัวศพไปทางทิศตะวันตกเพราะถือว่า เป็นทิศของคนตาย อย่าให้

ศพหันเท้าไปทางที่นั่งของพระ และที่จุดไฟหน้าศพ ปัจจุบันใช้ตะเกียงน้ำมันจุดไว้ตลอดเวลา เมื่อนำศพไปสุสานก็ให้คนถือไปด้วย เมื่อตั้งศพแล้วตามประเพณีนิยมมักจะมีบังสุกุลปากหีบ การบังสุกุลเป็นการบำเพ็ญกุศล ส่วนของเจ้าภาพเองจะมีหรือไม่มีก็ได้ หากเป็นศพที่ได้รับพระราชทานพระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมด้วยจะต้องสวดพระอภิธรรมจบหนึ่งก่อน แล้วจึงจะบังสุกุลหรือสดับปรกณ (ใช้ขี้ขี้ตายเป็นพระราชาวงศ์ชั้นหม่อมเจ้าขึ้นไป)

7) การตามไฟศพ เมื่อตั้งศพเรียบร้อยแล้วจะจุดตะเกียงไว้ปลายเท้าศพ แต่ปัจจุบันศาลา วัดบางแห่งติดเครื่องปรับอากาศ กลิ่นน้ำมันก๊าดและควันไฟอาจรบกวนและก่อมลพิษได้ บางวัดจะให้จุดตะเกียงไฟไว้นอกศาลา ตามไฟศพเป็นขั้นตอนสุดท้ายของพิธีกรรมในวันตาย ซึ่งคนในครอบครัวได้ประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ตามจารีตประเพณีที่ยึดถือกันมาเพื่อทำสิ่งดี ๆ แก่ผู้ตาย จากนั้นญาติมิตรและผู้รู้จักมักคุ้นกับผู้ตายจะได้มาร่วมแสดงความอาลัยและเคารพศพในการสวดพระอภิธรรมศพต่อไป

ไฟหน้าศพ ในสมัยก่อนใช้มะพร้าวซีกหนึ่ง บางท้องถิ่นใส่เกลือด้วยบรรจุในกะลาเติมน้ำมันมะพร้าวเป็นเชื้อไฟ ทางอีสานใช้ด้ายดิบพันเป็นเกลียวทาสีมีภาชนะบรรจุข้าวเปลือกกรองกะลามะพร้าว เป็นคติธรรมว่าเมื่อหวานกล้างในนาต้นกล้วยอมโตเป็นต้นข้าว จะไม่กลายเป็นต้นหญ้าแน่นอนเหมือนการทำบุญยอมได้บุญจะไม่เปลี่ยนเป็นบาปเช่นกัน (ศรีเลา เกษพรหม, 2544 : 94)

2) การดำเนินการก่อนเผาศพ

1) การสวดพระอภิธรรมศพ มีการสืบทอดมาจากความเชื่อถือตามแนวคิด 2 ทาง คือ

1.1) แนวคิดแรก พุทธศาสนิกชนในสมัยพุทธกาล ขณะที่พระพุทธเจ้ายังทรงมีพระชนม์มอยู่นั้น นิมนต์พระภิกษุไปให้อโวหาหรือแสดงธรรมเพื่อให้คิดแก่บุคคลผู้เจ็บป่วยใกล้จะสิ้นใจ เช่น เมื่อคราวอนาถปิณฑริกเศรษฐี ทายกผู้เป็นกำลังสำคัญของพระพุทธศาสนาป่วยหนัก ท่านจึงให้คนไปนิมนต์พระอานนท์และพระสารีบุตรมาฉันภัตตาหารที่บ้านและให้อโวหา

1.2) แนวคิดที่สอง ความนิยมของพุทธศาสนิกชน คือ เชื่อว่า พระภิกษุสงฆ์ยอมเป็นที่พึงทางใจ เมื่อมีเหตุที่ทำให้เกิดความเศร้าโศกเสียใจ พระภิกษุสงฆ์ยอมทำหน้าที่ปลดเปลื้องและชี้แจง ให้สติแก่ผู้ที่ตกอยู่ในสภาพที่เป็นทุกข์ เช่น พระอนุรุทธะทำหน้าที่ปลอบโยนและชี้แจงให้มัลลภคัตรี และชาวกรุงกุสินาราราคลายจากความทุกข์ เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพาน ณ ป่าสาละวัน กรุงกุสินารา เป็นต้น แนวความคิดและความเชื่อดังกล่าวนี้ จึงเป็นที่มาของประเพณีการสวดพระอภิธรรม ในหมู่พุทธศาสนิกชนไทยตราบเท่าทุกวันนี้ (กรมการศาสนา, 2548 : 97)

การตั้งศพบำเพ็ญกุศลของชาวไทยในแต่ละท้องถิ่นนั้นแตกต่างกัน คนในเมืองไม่ว่าจะเป็นกรุงเทพมหานครหรือสังคมเมืองในต่างจังหวัด จะตั้งศพที่ศาลาวัด แล้วเจ้าภาพและแขกผู้ร่วมงานจะไปฟังสวดพระอภิธรรมในงานศพที่วัดในตอนเย็น สำหรับคนชนบทส่วนใหญ่นิยมตั้งศพบำเพ็ญกุศลที่บ้าน นิมนต์พระมาสวดพระอภิธรรมในตอนเย็นและนิมนต์พระมาฉันภัตตาหารในตอน

เช้า ซึ่งถือเป็นโอกาสที่เจ้าภาพและผู้ร่วมงานจะได้ทำทานสร้างบุญบารมี ทางเหนือนอกจากจะสวดพระอภิธรรมแล้ว ยังมีเทศน์ตามคัมภีร์พื้นเมือง บางแห่งนิยมสวดสัณนิบาตสวดพระอภิธรรม ซึ่งเป็น การสวดของพระสงฆ์ล้านนา โดยเฉพาะในภาคอีสานเรียกวันตั้งศพบำเพ็ญกุศลว่า “วันเฮือนดี” ชาวบ้านมาอยู่ที่บ้านเจ้าภาพ ทั้งมาอยู่เป็นเพื่อนและช่วยทำอาหารเลี้ยงผู้คนที่มาร่วมงานสวดศพ ซึ่ง อยู่หน้าเตากันตลอดวันและทั้งคืน ไม่ว่าจะตั้งศพไว้ที่วัดหรือที่บ้าน เจ้าภาพต้องเตรียมเครื่องไทยธรรม เพื่อถวายพระ และผ้าบังสุกุลสำหรับทอดผ้า จะเป็นผ้าไตรหรืออย่างใดอย่างหนึ่งตามแต่กำลัง มีปัจจัย ถวายตามกำลังศรัทธา มีการเลี้ยงอาหารแก่แขกที่มาร่วมงาน ถ้าผู้ตายเป็นผู้หลักผู้ใหญ่มีผู้นับหน้าถือ ตา มักมีการจองเป็นเจ้าภาพบำเพ็ญกุศล เรียกว่าเจ้าภาพสวดศพ

เมื่อพระสงฆ์ 4 รูปมาถึง เจ้าภาพกราบพระพุทธรูปและจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย แล้ว จุดธูปเทียนที่เครื่องทองน้อย กราบศพเพียงครั้งเดียว ก่อนอาราธนาศีล สมาทานศีล และฟังพระ สวด พระอภิธรรมแล้วจึงทอดผ้าบังสุกุล เมื่อพระบังสุกุลจบจึงถวายไทยธรรม ดอกไม้ธูปเทียน และใบ พวารณาจำนวนเงินแล้วกรวดน้ำ บางวัดอาจให้มีการถวายเครื่องไทยธรรมดอกไม้ธูปเทียนก่อน การ ทอดผ้าบังสุกุลเพื่อสะดวกต่อเจ้าภาพที่อายุมากจะได้ไม่ต้องมานั่งคุกเข่าหลายครั้ง พิธีกรรมนี้มี จุดประสงค์เพื่อจะได้ทำบุญอุทิศส่วนกุศลแก่ผู้ตายเป็นสำคัญ และเพื่อให้เจ้าภาพ ญาติมิตร และคน อื่น ๆ ร่วมแสดงออกซึ่งความกตัญญูต่เวทียที่แสดงความรัก ความเคารพนับถือที่มีต่อผู้วายชนม์

โดยปกติการสวดพระอภิธรรมศพหรือสวดศพ มักจะเป็นงานทำบุญ 7 วัน หรืองาน สวดศพในตอนกลางคืน เมื่อไปงานสวดศพควรมีพวงหรีดไปด้วย เพื่อเป็นเครื่องหมายแสดงความเศร้า โศกแก่เจ้าภาพ อย่างไรก็ตามเรื่องการนำพวงหรีดไปร่วมงานสวดศพนี้ควรจะต้องพิจารณาตามความ เหมาะสมด้วย เมื่อพบเจ้าภาพใหม่มอบพวงหรีดแก่เจ้าภาพพักทายเป็นแสดงความเสียใจ จากนั้นเข้าไปยัง ศาลาตั้งศพ กราบพระพุทธรูปแบบเบญจางคประดิษฐ์ 3 ครั้ง คลานเข้าไปเคารพศพโดยจุดธูป 1 ดอก ยกมือพนมมือขอโหสิกรรม

การสวดพระอภิธรรมเป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย กล่าวคือ เมื่อมีบุคคลใดถึงแก่กรรมผู้เป็นญาติหรือคนใกล้ชิดจะจัดให้มีการสวดพระอภิธรรมเพื่อ บำเพ็ญกุศลให้กับผู้วายชนม์ สำหรับผู้สิ้นชีวิตที่มีฐานันดรศักดิ์ชั้นยศหรืออยู่ในหลักเกณฑ์เทียบ เกียรติยศ พระราชทานแก่พระศพของสำนักพระราชวัง หรือทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เป็นกรณี พิเศษนั้น จะได้รับพระราชทานพระบรมราชานุเคราะห์ พระราชทานุเคราะห์ พระอนุเคราะห์ในการ สวดพระอภิธรรมศพ พระสงฆ์ที่ทำหน้าที่ในงานดังกล่าวนี้เรียกว่า พระพิธีธรรม ซึ่งเป็นตำแหน่งที่ ได้รับการแต่งตั้งเฉพาะพระสงฆ์ในพระอารามหลวง ปัจจุบันนี้มี 10 พระอาราม ได้แก่ วัดพระเชตุพน วิมลมังคลาราม วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ วัดราชสิทธิาราม วัดระฆังโฆสิตาราม วัดจักรวรรดิราชา วาส วัด อนงคาราม วัดสระเกศ วัดสุทัศนเทพวราราม วัดบวรนิเวศวิหาร และวัดประยูรวงศาวาส (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2540 : 78)

เมื่อเข้าไปในศาลาตั้งศพไม่ควรที่จะไหว้ศพเลยโดยไม่ไหว้พระ หรือมิฉะนั้นก็เข้าไหว้ศพทั้ง ๆ ที่พระสงฆ์ยังสวดมนต์อยู่และบางคนเมื่อไม่มีคนจุดธูปส่งให้ก็นั่งรอไม่กล้าเอื้อมมือไปหยิบธูปมาจุดเมื่อไหว้ศพแล้วจึงปักธูปและเคารพศพ

ในกรณีที่เป็นเจ้าภาพงานสวดศพ เมื่อเข้าไปไหว้ศพและเคารพศพแล้วก็จะได้รับเชิญไปนั่งเก้าอี้แถวหน้าสุด ซึ่งในปัจจุบันตามวัดใหญ่ ๆ จะมีเจ้าหน้าที่ของวัดคอยจัดการและแนะนำให้ภายหลังจากพระสวดพระอภิธรรมจบแล้ว จะมีการทอดผ้าบังสุกุลและถวายจตุปัจจัยแด่พระสงฆ์ ผ้าบังสุกุลที่จะทอดนั้นอาจจะเป็นไตรจีวร สบง ยามหรือผ้าเช็ดหน้าก็ได้ก่อนจะทอดผ้าบังสุกุลและ ถวายของเจ้าหน้าที่ของวัดจะคลี่ผ้ากุษาโยงหรือผ้าทาบทโยงจากศพซึ่งวางพับอยู่บนพาน และตั้งไว้หน้าศพไปข้างหน้าพระสงฆ์จากนั้นญาติผู้ตายหรือพนักงานก็จะมาเชิญให้เป็นผู้ทอดร่วมกับผู้มีเกียรติหรือผู้อาวุโสคนอื่น ๆ เจ้าภาพก็เพียงแต่วางผ้าตามขวางลงบนพานนั้นแล้วยกมือไหว้หนึ่งครั้ง หรือกราบเบญจางคประดิษฐ์ 3 ครั้งก็ได้โดยไม่ต้องยกพระเคนไม่ว่าเจ้าภาพจะเป็นผู้หญิงหรือผู้ชายก็ตาม หลังจากนั้นจึงยกจตุปัจจัยพระเคนต่อไป เมื่อถวายของพระแล้วเจ้าหน้าที่วัดก็จะจัดอุปกรณ์กรวดน้ำมาให้ พระก็จะสวดยถา จากนั้นเจ้าภาพก็จะกรวดน้ำและฟังพระสวดสัพพี คือให้พร แล้วก็กลับเป็นอันเสร็จพิธีสวดศพในคืนนั้น

กอบกุล อุทัยรัตน์ (2528 : 97) สรุปว่า บทสวดพระอภิธรรม มี 2 ประเภท คือ ประเภทสวดธรรมดา โดยใช้พระอภิธรรมเจ็ดคัมภีร์เดิมเรียกว่า สวดบทสวดตักขิณกรรม และประเภทสวดสังคหะ สวดจากพระอภิธรรมมัตถสังคหะ เป็นคัมภีร์ย่อเนื้อความอภิธรรม 7 คัมภีร์เดิมที่ทั้งหมด 9 ปริจเฉท สวดสังคหะมีทำนองไพเราะชวนให้เกิดความสดสังเวชใจ แต่การสวดทั้ง 2 ประเภทนี้ก็ล้วนแต่มีจุดประสงค์สอนให้คนเห็นความจริงในชีวิต ล้วนมีความตายเป็นที่สุด จึงควรมุ่งมั่นทำความดี ไม่ตั้งอยู่ในความประมาท เมื่อพระสวดจบฟังสดับปกรณ์หรือบังสุกุล และถวายเครื่องไทยธรรม กรวดน้ำเป็นอันเสร็จพิธี

2) การบำเพ็ญบุญ ประเพณีงานศพของสังคมไทย ทำให้ลูกหลานได้แสดงความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ แม้มากจะดับสูญแต่ยังระลึกถึงด้วยการบำเพ็ญบุญให้มีทั้งการทำบุญ 7 วัน 50 วัน 100 วัน พิธีกรรมในการทำบุญมีลักษณะเดียวกัน คือ นิมนต์พระสวดมนต์ตอนเย็น เทศนาธรรมและสวดพระอภิธรรม วันรุ่งขึ้นนิมนต์พระมารับบิณฑบาตและฉันภัตตาหารเช้าหรือเพล แล้วถวายสังฆทาน แต่ปัจจุบันเพื่อความสะดวกของเจ้าภาพในสังคมเมือง มักมีพิธีกรรมเพียงวันเดียว คือถวายภัตตาหารเช้าหรือเพล หรือถวายสังฆทานเท่านั้น แต่ตามแบบปฏิบัติทั่วไปของการทำบุญนั้น ไม่ตั้งบาตรน้ำมนต์ ไม่มีการถวายสายสิญจน์ให้พระสงฆ์ถือไว้ในเวลาสวดพระพุทธรูป เพราะถือกันว่าศพยังอยู่ยังเป็นงานอวมงคล ถ้าพิจารณาตามทางโลกจะเห็นว่า การตายเป็นกิจใหญ่ที่ญาติต้องอยู่ช่วยกันจัดงานศพจนเหน็ดเหนื่อยกันมากหรือยังอยู่ในช่วงเศร้าโศก อีกทั้งญาติที่อยู่ไกลยังมาไม่พร้อมกัน จึงได้กำหนดว่า 7 วันค่อยทำบุญให้ศพจะได้สะดวกและพร้อมเพรียง ส่วนการทำบุญ 50 วัน 100 วัน เพื่อให้มีการ

ทำบุญระลึกถึงผู้ตายได้เป็นระยะ ๆ และไม่ต้องเหน็ดเหนื่อยมากจนเกินไป (พระมหาจรัญ จิตตสวโร, 2553 : 78)

3) การดำเนินการในวันเผาศพ

หลังจากได้บุญอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตายพอสมควรแล้ว และเจ้าภาพคลายจากความเศร้าโศกก็ควรจะเริ่มจัดเตรียมการฌาปนกิจศพ หรือเมื่อเก็บศพไว้นานพอสมควรแล้ว ก็ควรได้จัดการฌาปนกิจศพตามประเพณีต่อไป งานฌาปนกิจศพจะทำวันเดียวหรือสองวันก็ได้ ถ้าทำวันเดียว จะมีการตั้งศพทำบุญเลี้ยงพระเช้าหรือเพลแล้วมีเทศน์ เสร็จแล้วก็ฌาปนกิจศพ ถ้าทำ 2 วัน เย็นวัน แรกก็จะมี การตั้งศพและสวดพระอภิธรรมกลางคืน รุ่งเช้าถวายภัตตาหาร หรือทำบุญเลี้ยงพระเช้าหรือเพลแล้ว มีเทศน์แล้วจึงจัดการฌาปนกิจ สิ่งที่เจ้าภาพต้องดำเนินการในงานฌาปนกิจศพ ก็คือ การบอกกล่าว ญาติมิตรคนที่รักใคร่นับถือกับผู้ตายได้ทราบและมาร่วมฌาปนกิจ ปัจจุบันใช้การพิมพ์บัตรเชิญงานศพ หรือประกาศทางสื่อมวลชนต่าง ๆ สิ่งที่เจ้าภาพต้องเตรียมไว้ให้พร้อมก่อนวันฌาปนกิจ มีดังนี้

1) เครื่องไทยธรรมสำหรับถวายพระสวดอภิธรรม สวดพระพุทธรูป พระแสดงธรรมเทศนา พระที่มาสวดมาตึกาบังสุกุล ตามจำนวนที่จะนิมนต์ตามประเพณี

2) ผ้าไตรสำหรับทอดผ้าเวลาเผา

3) ดอกไม้จันทน์สำหรับแจกแขก

4) ของขำร่วยสำหรับแจกแขก

5) ผ้าขาวสำหรับห่อกระดูกหลังจากเผาเสร็จ

ส่วนของอื่น ๆ ก็จัดตามธรรมเนียมการทำบุญ และแขกหรือมาในงาน เช่น น้ำดื่ม ถ้างาน 2 วัน ก็ต้องเตรียมเป็นพิเศษ พิธีการฌาปนกิจจะเริ่มขึ้นเมื่อได้มีการสวดอภิธรรม ทำบุญเลี้ยงพระเทศน์ เมื่อถึงเวลาที่เชิญศพขึ้นบนเมรุหรือฌาปนสถาน การเคลื่อนศพขึ้นสู่เมรุมีการนำศพเวียนรอบเมรุ 3 รอบ แล้วจึงนำศพขึ้นตั้งบนเมรุ พอใกล้เวลาฌาปนกิจก็เริ่มพิธีการทอดผ้าบังสุกุลที่ศพ โดยเชิญแขกผู้ใหญ่ หรือเจ้าภาพเป็นผู้ทอดผ้า แล้วนิมนต์พระสงฆ์ขึ้นชักบังสุกุลเสร็จแล้วก็ถึงพิธีประชุมเพลิง มักจะเชิญแขกหรือญาติผู้มีเกียรติผู้ใหญ่เป็นผู้จุดเพลิงเป็นคนแรก ถ้าเป็นศพที่ได้รับพระราชทานเพลิงศพ ประธานในพิธีหรือแขกผู้ใหญ่จะเป็นผู้จุดเพลิงพระราชทาน โดยการวางดอกไม้ขมาศพของพระราชทานก่อน แล้วจุดเพลิง หลังจากนั้นผู้ร่วมพิธีเข้าจุดเพลิงตามลำดับจนหมดผู้มาในงาน ก็จะมีการเผาจริง

วันเผาศพถือเป็นวันที่มีขั้นตอนพิธีกรรมมากมาย ในสังคมไทยแต่ละท้องถิ่นจะมีพิธีกรรมปฏิบัติคล้ายกัน แต่อาจจะแตกต่างในรายละเอียดหรือมีการยกเลิกพิธีกรรมบางอย่างเพราะสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะสังคมเมืองซึ่งส่วนใหญ่จะตั้งศพบำเพ็ญกุศลที่วัด จึงไม่มีการปฏิบัติพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนศพออกจากบ้านเพื่อไปเผา เช่นการยกศพออกจากเรือน การทำประตูป่าหรือประตูปราง การตีหม้อน้ำและมีหม้อไฟนำหน้าศพ และการชักฟาก 3 ซึ่งไม่เฉพาะ

ในสังคมเมืองเท่านั้น แม้กระทั่งในชนบทที่มีการตั้งศพไว้ที่บ้าน พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการยกศพออกจากบ้านเพื่อไปเผาที่เมรุซึ่งตั้งอยู่ในวัดหรือที่ป่าช้าก็ตาม ก็ได้ยกเลิกพิธีกรรมเหล่านี้เช่นกันเพราะการก่อสร้างบ้านเรือนที่เปลี่ยนแปลงสภาพไป ทำให้ไม่เอื้อต่อการประกอบพิธีกรรม แต่บางพิธีกรรมที่บริบททางสังคมหรือสภาพแวดล้อมเอื้อต่อการปฏิบัติพิธีกรรมเหล่านั้นก็จะยังคงได้รับการสืบทอดมาถึงปัจจุบัน เช่นพระสงฆ์เดินนำหน้าศพไปยังเมรุ การเวียน 3 รอบ ก่อนนำหีบตั้งบนเมรุ การทอดผ้าบังสุกุล การทิ้งเบี้ยซื้อที่หรือการล้างหน้าศพ (ผศ. บุญมี แทนแก้ว, 2547 : 48-50)

1) การยกศพออกจากเรือน คนไทยสมัยโบราณเชื่อกันว่า ห้ามยกศพลอดชื้อและห้ามยกออกทางประตูเรือน ต้องพังฝาเรือนแล้วยกศพออกทางนั้น ไม่เช่นนั้นวิญญาณศพจะสิงที่ชื้อเรือน แท้จริงแล้วอาจเป็นเพราะสมัยก่อนชื้อเตี้ยและประตูแคบ สู้พังฝาเรือนออกไม่ได้ แต่คนภาคเหนือเชื่อ ว่า ยกศพออกทางประตูได้แต่ต้องทำบันได 3 ชั้น ให้ศพลงทางนี้เหมือนความเชื่อของคนอีสานที่ว่า เมื่อยกศพออกจากบ้านจะทำบันไดชั่วคราว เมื่อเคลื่อนย้ายศพแล้วก็รีบนำบันไดออกทันทีส่วนคนลัวะ จะกลับบันไดก่อน เมื่อผีพันเรือนไปถึงกลับบันไดอย่างเดิมเพื่อไม่ให้ผีหาทางกลับบ้านได้

2) พระสงฆ์นำหน้า ในสังคมเมืองที่ตั้งศพไว้ที่วัด เมื่อจะนำศพไปเผาบนเมรุยังคงมีพิธีกรรมจุดธูปเทียนเชิญศพ ทายาทถือธูปและมีธูปนำหน้าศพพระสงฆ์เป็นผู้จุดศพ แต่วัดหลายแห่งในเมืองไม่ได้จุดศพด้วยสายสิญจน์แต่ยังคงมีพระสงฆ์เดินนำหน้าศพตามด้วยพระเถรผู้บวชหน้าไฟและญาติมิตรเดินไปในขบวน สำหรับในชนบทส่วนใหญ่ยังมีการจุดศพจากเรือนไปที่วัดหรือป่าช้า ใช้ด้ายขาวทบเป็นเส้นใหญ่ใช้เป็นสายสิญจน์จุดศพ ส่วนคนอีสานหลายถิ่นที่ยังมีการทอดผ้าจะใช้ผ้าฝ้ายที่ทอเองเป็นเสมือนสายสิญจน์ ให้พระสงฆ์และเถรบวชหน้าไฟเป็นผู้จุด

3) การโปรยข้าวตอก ในระหว่างการจุดศพเพื่อไปประกอบพิธีในหลายท้องถิ่นทั้งภาคเหนืออีสานและภาคใต้จะมีคนโปรยข้าวตอก ในชนบทของภาคอีสานเมื่อมีคนเสียชีวิตญาติมิตรมาช่วยงานศพที่บ้านเจ้าภาพ ก็จะช่วยกันนำข้าวเปลือกมาคั่วเป็นข้าวตอกเก็บไว้โปรยในวันเผา แต่ในสังคมเมืองไม่มีการโปรยข้าวตอกกันแล้ว

4) การเผาศพ เมื่อนำศพมาถึงเมรุก่อนจะเผาศพจะมีพิธีกรรมตามประเพณีแม้ปัจจุบันจะย่อลงไปตาม แต่ยังมีบางพิธีกรรมที่ยังปฏิบัติสืบทอดกันมา เริ่มตั้งแต่การหามโลงศพเวียน 3 รอบ เป็นการเวียนซ้าย เรียกว่า อุตตราวัฏ เชื่อกันว่าการเวียนขวาเป็นเรื่องเกี่ยวกับมงคลทั้งนั้น เมื่อเป็นความตายซึ่งถือเป็นเรื่องอัปมงคลจึงต้องเวียนซ้าย จากนั้นนำศพขึ้นตั้งบนเมรุ นิมนต์พระสงฆ์พิจารณาผ้าบังสุกุล เพื่อให้ท่านมาปลงกรรมฐานและรับผ้าเป็นไทยธรรม โดยนำผ้าทอดไว้บนหลังโลงขณะตั้งบนเชิงตะกอนก่อนลงมือเผา เชิญแขกผู้ใหญ่หรือญาติ ๆ ทอดกันเอง จากนั้นประธานในพิธีจุดไฟเพื่อเผาศพ แขกผู้มาร่วมงานนำดอกไม้จันทน์รูปเทียนมาวางที่เชิงตะกอนถือเป็นการเผาหลอกเจ้าหน้าที่วัดจะนำหีบศพออกมาทำพิธีกรรมก่อนเผาจริง คือการโยนเหรียญลงไปในเชิงตะกอน เป็น

การซื้อที่และล้างหน้าศพ โดยต่อยมะพร้าวที่กะเทาะเปลือกแล้วรดหน้าศพ ก่อนนำหีบเข้าไปในเชิงตะกอนเช่นเดิม และเปิดสวิตซ์ไฟเป็นการเผาจริง

5) การกลับมาจากเผาศพ เมื่อกลับมาจากงานศพ เชื่อกันว่าต้องล้างหน้าอาบน้ำเพื่อชำระล้างสิ่งไม่ดีที่อาจติดมาจากงานศพให้สะอาดเพื่อความเป็นมงคล แต่ถ้าพิจารณาตามสภาพแล้ว สมัยก่อนเผาศพบนเชิงตะกอนกลางแจ้งกว่าศพจะไหม้ใช้เวลาานาน ทำให้มีกลิ่นควันไฟและกลิ่นเหม็นศพติดตัวมา จึงต้องอาบน้ำล้างหน้าล้างกลิ่นเหม็นสาบให้หมดจด สมัยนี้แม้จะไม่มีกลิ่นศพติดตัวมา แต่เมื่อกลับมาจากงานศพคนส่วนใหญ่ยังคงปฏิบัติตามความเชื่อเดิมที่จะอาบน้ำหรือล้างหน้าลูบตัว

6) ทำบุญ 7 วัน นับแต่วันตายเป็นของเกิดใหม่ เป็นประเพณีของจีนและญวน มีในรัชกาลที่ 5 ครั้งงานพระศพสมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์เป็นต้นเรื่อง การทำบุญของเราเป็นเรื่องทำบุญ 7 วันนับแต่วันปลงศพ ประเพณีทำบุญ 50 วัน 100 วัน แต่เดิมไม่มี มาเกิดมีขึ้นเมื่อมีการทำงตึกในรัชกาลที่ 5

ตำนานทำบุญ 7 วัน มีต้นเค้ามาตั้งแต่สมัยพุทธกาลว่า พี่สาวของพระติสสเถระได้ถวาย จีวรแด่ท่าน แต่ท่านยังมีทันได้ครองเกิดมรณภาพก่อนจึงมีจิตพะวงถึงจีวร ได้ไปเกิดเป็นเส้นในจีวร ภิกษุทั้งหลายนำจีวรมาเพื่อจะแบ่งกัน พระพุทธเจ้าห้ามไว้พอล่วง 7 วัน จึงทรงอนุญาต มีผู้ทูลถาม เหตุผล พระองค์ทรงตรัสว่า “ภิกษุเจ้าของจีวรเกิดเป็นเส้นในจีวร พวกเธอนำจีวรไป เส้นร้องว่า พวกเธอแย่งจีวรของเขา ครั้น 7 วัน เส้นได้ไปเกิดที่อื่น จึงอนุญาตให้แบ่งกันได้” (บุญมี แทนแก้ว, 2547 : 51)

4) การดำเนินการหลังวันเผาศพ

1) การแปรรูปเก็บอัฐิ หลังจากเผาศพแล้วจะเป็นพิธีกรรมของคนในครอบครัว คือการแปรรูปเก็บอัฐิโดยนำอัฐิในกองพอนมาเรียงเป็นรูปร่างคน หันหัวไปทางตะวันตกสมมติว่าตายแล้ว นิมนต์พระภิกษุมานั่งสวดตาย เสร็จแล้วเกลี่ยรูปทำเป็นรูปใหม่หันหัวไปทางตะวันออกสมมติว่าเกิด นิมนต์พระบังสุกุลเป็นอีกครั้ง ก่อนเก็บอัฐิและเถ่าถ่านโดยเลือกเก็บอัฐิแขน ขา หน้าอก และศีรษะ รวมถึงเถ่าถ่าน แต่ด้วยความแตกต่างในบริบททางสังคมและข้อจำกัดเรื่องสถานที่ ปัจจุบันคนในสังคมเมืองส่วนใหญ่จึงมักจะนำอัฐิและเถ่าถ่านไปลอยอังคารแทนการเก็บไว้ที่บ้านหรือที่วัด ต่างกับคนชนบทที่ยังมีการเก็บอัฐิไว้ในสถูปเจดีย์ภายในวัด หลังจากแปรรูปเก็บอัฐิแล้วญาติผู้เสียชีวิตจะถวายอาหารคาวหวานและผ้าไตรแด่ภิกษุอนุมานได้ว่าการถวายภัตตาหาร ซึ่งมีทั้งจัดใส่ปันโตหรือเป็นสำหรับเป็นเสปียงและอาหารคาวหวาน 3 ทาบ ตามพิธีกรรมเดินสามทาบแบบดั้งเดิมแทน (สมชัย ใจดี และ ยรรยง ศรีวิริยาภรณ์, 2533 : 8-10)

2) การทำบุญอัฐิหรือการทำบุญในวันคล้ายวันตายของผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว หลังจากเผาจริงเสร็จในเช้าวันรุ่งขึ้นก็จะมีพิธีเก็บอัฐิซึ่งเจ้าหน้าที่ของวัด หรือญาติคนนั้น ๆ จะเป็นผู้ช่วยเหลือทำพิธีให้แก่เจ้าภาพจนเสร็จ ในสมัยก่อนหรือศพเจ้านายในปัจจุบัน พิธีเก็บอัฐิจะมีพิธีเดิน

สามหาบด้วย หลังจากพิธีเก็บอัฐิแล้วก็จะมีพิธีทำบุญอัฐิการทำบุญหลังจากการปลงศพ ทำบุญอัฐิหรือทำบุญปรารภการตายของบรรพบุรุษหรือผู้ใดผู้หนึ่งในวันคล้ายวันตายของท่านผู้ล่วงลับไปแล้วอย่างหนึ่ง ฝ่ายเจ้าภาพจะต้องจัดเตรียมเช่นเดียวกับการทำบุญหน้าศพ ต่างกันเพียงงานทำบุญหน้าอัฐิหรือรูปที่ระลึกของผู้ล่วงลับ ที่ตั้งอัฐิหรือรูปที่ระลึกจะตั้งต่างหากจากโต๊ะหมู่บูชา ใช้โต๊ะหมู่บูชาหรือโต๊ะอื่นใดที่สมควรก็ได้ มีดอกไม้ประดับพองาม ตั้งกระถางรูป เชิงเทียน 1 คู่ ที่หน้าโต๊ะอัฐิหรือรูปเพื่อบูชาจะใช้พานหรือกระบะเครื่องห้าบูชาแทนก็ได้ ขอให้ดูงามเด่นพอสมควร ฝ่ายพระสงฆ์ปฏิบัติเช่นเดียวกับการทำบุญหน้าศพ ตั้งแต่การสวดมนต์นิยมใช้สูตรอื่น ในปัจจุบันสวดธรรมนิยามสูตรก็มี ทั้งนี้ แล้วแต่หัวหน้าสงฆ์จะนัดหมายหรือเจ้าภาพแจ้งความจำนง เช่น สติปัญญาฐานปาฐะ เป็นต้น (กรมการศาสนา, 2533 : 80-81)

การทำบุญสร้างกุศลให้แก่ผู้ตายของชาวพุทธ บุญ แปลว่า การกระทำดีตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา เป็นคุณงาม ความดี กุศลแปลว่า สิ่งที่ดีที่ชอบ การทำบุญกุศลให้แก่ผู้ตาย คือ การทำสิ่งที่ดีที่ชอบ เป็นการทำความดีให้แก่ผู้ตาย การทำบุญอุทิศบุญกุศลให้แก่ผู้ตาย ซึ่งเป็นผู้มีพระคุณ หรือผู้มีอุปการคุณมาก่อน เช่น บิดา มารดา ปู่ย่า ตายาย ทวด เป็นขนบธรรมเนียมประเพณีสำคัญของชาวไทย ถือเป็นประเพณีที่วางเป็นแบบแผนไว้ชัดเจน การทำบุญสร้างกุศลให้ผู้มีพระคุณเป็นวิถีชีวิตของคนไทย เป็นแนวทางที่ชนชาติไทยกระทำต่อเนื่องกันมา วิถีชีวิตชาวพุทธระลึกถึงผู้มีพระคุณ และเพื่อวิถีชีวิตตนจะดีขึ้นด้วย การทำบุญตักบาตร หรือซื้อสิ่งของ หรือใช้เงินถวายพระผู้มีฐานะอาจสร้างถาวรวัตถุหรือจ่ายเงินเพื่อทำบุญกุศลสูง

ทักษิณานุประทาน ครั้งแรกในพระพุทธศาสนา ทักษิณานุประทาน หมายถึง “การทำบุญอุทิศส่วนกุศลเพิ่มให้แก่ผู้ตาย” ปฏิทินหลวงเขียน “ทักษิณานุประทาน” (สะกดตามภาษาบาลี) (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542 : 518) ในทางพระพุทธศาสนาผู้ทำบุญสร้างกุศลย่อมได้บุญได้กุศลนั้นทั้งภพนี้และ ภพหน้า สามารถอุทิศให้ผู้อื่นได้บุญได้ทั่ว ๆ ไปจนถึงสรรพสัตว์

การทำบุญ 7 วันหลังเผา หลังจากเก็บอัฐิเป็นการทำบุญอุทิศส่วนกุศล โดยนิมนต์พระมาสวดในตอนเย็น เทศนาธรรมและบังสุกุล แต่บางครอบครัวอาจรอให้ครบ 7 วันก่อน พิธีกรรมเหมือนการทำบุญ 7 วัน ตอนที่ยังไม่เผาศพซึ่งเป็นพิธีระลึกถึงคนตายที่ถือว่าเป็นงานอวมงคลอยู่ จึงไม่มีการตั้งบาตรน้ำมนต์และถวายสายสิญจน์ให้พระถือสวดพุทธมนต์ แต่สังคมชนบทหลายแห่งถือว่าการทำบุญ 7 วัน เป็นการออกจากทุกข์เมื่อทำบุญอุทิศส่วนกุศลจึงถือโอกาสทำบุญบ้านใหม่ไปด้วย ซึ่งเป็นงานมงคลจึงมีการตั้งบาตรน้ำมนต์และวงด้ายสายสิญจน์รอบบ้าน และถวายให้พระถือสวดมนต์ด้วย ประเพณีทำบุญหลังเผา 7 วัน ถือเป็นพิธีกรรมสุดท้ายของงานศพในสังคมไทย ที่ได้สืบทอดประเพณีกันมายาวนาน หรือเพื่อแสดงความระลึกถึงและความกตัญญูต่อผู้วายชนม์ บางครอบครัวจะมีการทำบุญอุทิศส่วนกุศล 50 วัน หรือ 100 วัน หรือครบรอบปีด้วย

บังสุกุลตาย ปฐมเหตุของบังสุกุลตาย เนื่องมาจากนางกาลิได้รับจ้างเผาศพกุลธิดา คนหนึ่งที่เพิ่งตาย รูปร่างยังสวยงามอยู่ นางนิมนต์พระมหากาลเถระมาปลงพระกรรมฐาน พระเถระ ให้เปลื้องผ้าออกแล้วพิจารณาทั่วร่างกาย เห็นว่ายังเป็นรูปงดงามอยู่จึงให้เอาไฟเผา พระเถระเห็น ผิวดรรมของศพถูกไฟคลอกเหมือนแม่โคดำง เท้าจุ่มห้อยลงมา มืองอ หน้าผากถลอก จึงเริ่มพิจารณา ความสิ้นเสื่อมของสังขาร กล่าวคาถาว่า สังขารทั้งหลายไม่เที่ยงหนอ เกิดขึ้นและเสื่อมไปเป็นธรรมดา เกิดขึ้นแล้วย่อมดับไป ความระงับสังขารเหล่านั้นเสียนำมาซึ่งความสุข แล้วเจริญวิปัสสนาสำเร็จ พระอรหันต์พร้อมด้วยปฏิสัมภิทาญาณ จึงมีการใช้คาถานี้เป็นเครื่องพิจารณาร่างกายที่ตายแล้ว เรียกว่า “บังสุกุลตาย” (สมชัย ใจดี และยรรยง ศรีวิริยาภรณ์, 2533 : 11-13)

2.5.3 รูปแบบการจัดพิธีศพในสังคมไทย

รูปแบบขั้นตอนการประกอบพิธีกรรมงานศพ ตามขั้นตอนทางพระพุทธศาสนา ส่วนใหญ่จะเหมือนกัน แต่ที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับสภาพภาพและความพึงพอใจของผู้จัดงานหรือเจ้าภาพว่าจะแทรกกิจกรรมอะไรเสริมเข้าไป ผู้วิจัยจะกล่าวเฉพาะการจัดพิธีศพในวันที่ทำพิธีฌาปนกิจศพ ซึ่งวิเคราะห์ได้เป็น 3 รูปแบบ คือ

1. การจัดงานศพขนาดใหญ่ ขั้นตอนการประกอบพิธีกรรมงานศพ ประกอบด้วย ช่วงเช้ามีการบำเพ็ญกุศลสวดพระพุทธรูป ถวายภัตตาหารเพลแด่พระสงฆ์จำนวนมากขึ้นอยู่กับความประสงค์ของเจ้าภาพ นิมนต์เป็นจำนวนคู่ เช่น 10 รูป 12 รูป เป็นต้น ช่วงบ่ายก่อนจะนำศพเวียนรอบเมรุนั้น อาจจะมีพิธีแสดงพระธรรมเทศนา 1 กัณฑ์ และนิมนต์พระสงฆ์สวดมาติกาบังสุกุล เมื่อนำศพขึ้นตั้งบนจิตกาธานเพื่อรอพิธีฌาปนกิจศพแล้ว ในระหว่างที่รอพิธีฌาปนกิจศพนั้น อาจมีการแสดงศิลปะต่าง ๆ ที่ทางเจ้าภาพได้จัดมา มีการมอบทุนสาธารณสงเคราะห์แก่วัด โรงเรียน หน่วยงานราชการ และองค์กรต่าง ๆ เสร็จแล้ว ประกอบพิธีทอดผ้าบังสุกุลและทำการฌาปนกิจศพเป็นลำดับสุดท้าย สำหรับค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ในการดำเนินการแต่ละขั้นตอน ขึ้นอยู่กับความพึงพอใจของผู้จัดงาน เช่น ประดับตกแต่งอาคารสถานที่สำหรับใช้จัดงาน การประดับตกแต่งเมรุ เครื่องไทยธรรมถวายพระ รางวัลสำหรับมอบให้แก่คณะนักแสดงต่าง ๆ การจัดพิมพ์หนังสือที่ระลึก ของชำร่วยสำหรับมอบแก่ผู้ร่วมงาน ตลอดถึงอาหารการกินและค่าใช้จ่ายอื่น ๆ อีกเป็นจำนวนมาก

2. การจัดงานศพขนาดกลาง การประกอบพิธีกรรมจะคล้าย ๆ กันกับแบบแรกต่างกันตรงที่ค่าใช้จ่ายในการดำเนินการแต่ละขั้นตอน อาจลดลงมาตามความพึงพอใจของผู้จัดงาน เช่น ประดับตกแต่งอาคารสถานที่สำหรับใช้จัดงาน การประดับตกแต่งเมรุ เครื่องไทยธรรมถวายพระ รางวัลสำหรับมอบให้แก่คณะนักแสดงต่าง ๆ ทุนสาธารณสงเคราะห์แก่วัด โรงเรียน หน่วยงานราชการ และองค์กรต่าง ๆ การจัดพิมพ์หนังสือที่ระลึก ของชำร่วยสำหรับมอบแก่ผู้ร่วมงาน ตลอดถึงอาหารการกินและค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ลดลงตามความประสงค์ของผู้จัดงานเป็นสำคัญ

3. การจัดงานศพขนาดเล็กหรือจัดงานศพในรูปแบบสงเคราะห์ ขั้นตอนการประกอบพิธีกรรมงานศพในทางศาสนาไว้ครบทุกอย่าง อาจตัดในส่วนที่ไม่จำเป็นเพื่อลดค่าใช้จ่ายลงให้เหมาะกับสภาพผู้จัดงาน เช่น ไม่มีพิธีแสดงพระธรรมเทศนา ไม่มีการแสดงศิลปะต่าง ๆ ไม่มี การมอบทุนสาธารณสงเคราะห์แก่วัด โรงเรียน หน่วยงานราชการ เมื่อเสร็จพิธีกรรมตอนเช้าแล้ว ตอนบ่ายก็นำศพเวียนรอบเมรุเพื่อรอการฌาปนกิจศพ ประกอบพิธีทอดผ้าบังสุกุล และทำการ ฌาปนกิจศพเป็นลำดับสุดท้าย สำหรับศพอนาถา ทางวัดก็รับผิดชอบค่าใช้จ่ายต่าง ๆ เป็นการบำเพ็ญ งานสาธารณสงเคราะห์ตามมติมหาเถรสมาคมไป

ส่วนรูปแบบพิธีศพในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมที่พิธีศพนั้นจะจัดโดย ญาติหรือคนที่ใกล้ชิดกับผู้ตาย แต่ปัจจุบัน พิธีศพกลายเป็นรูปแบบธุรกิจที่บุคคลอื่นที่ไม่ใช่ญาติหรือ คนใกล้ชิดกับผู้ตายเข้ามารับหน้าที่หรือรับจ้างในการจัดงานศพ ธุรกิจงานศพมีการดำเนินการอย่าง ครบวงจรและนับเป็นเรื่องที่น่าสนใจเมื่อนำเอาวัฒนธรรมไทยที่เกี่ยวข้องกับงานศพมาเกี่ยวพันกับ ธุรกิจต่างๆ เช่น ธุรกิจขายหีบศพ ธุรกิจการขายพวงหรีด ธุรกิจการจัดเลี้ยงอาหารในงานศพ และ ธุรกิจบริการจัดงานศพแบบครบวงจร โดยปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบพิธีศพไปสู่ รูปแบบธุรกิจ นั้นได้แก่ความสะดวกของเจ้าภาพ การเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจไปสู่ระบบทุนนิยม ความเชื่อทางศาสนา ทศนคติและค่านิยมของเจ้าภาพ ความเหลื่อมล้ำทางชนชั้น

2.6 คติธรรมที่เกี่ยวกับการจัดพิธีศพที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

คติธรรมเป็นข้อคิด คติเตือนใจ ที่เป็นหลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนา ซึ่งเกี่ยวข้องกับหลักความจริงของชีวิตนั้น มีหลักธรรมสอดแทรกอยู่ในประเพณีการจัดงานศพที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนามากมาย ดังนี้

1. คติธรรมจากความไม่ประมาทในชีวิต

ความไม่ประมาทถือเป็นยอดของธรรม ดังที่พระพุทธเจ้าทรงประทานเป็นปัจฉิมโอวาท ก่อนจะเสด็จดับขันธปรินิพพาน มีความหมายลึกซึ้งในแง่ของการปฏิบัติธรรม ตรัสว่า “สังขารทั้งหลาย มีความเสื่อมเป็นธรรมดา พวกเธอทั้งหลายจงยังประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่น ให้ถึงพร้อมด้วย ความไม่ประมาทเถิด” (ที. มหา. (ไทย) 10/218/166.) นี่เป็นพระวาจาที่พระองค์ทรงสั่งสอนชาวพุทธ ทั้งหลายไม่ให้ประมาทมัวเมาในชีวิต ขวนขวายปฏิบัติหน้าที่ของตน ด้วยการบำเพ็ญประโยชน์ 3 คือ ประโยชน์ปัจจุบัน ประโยชน์ภายหน้า และประโยชน์อย่างยิ่ง คือ นิพพาน สร้างประโยชน์สุขให้เกิดขึ้น ในชุมชนในสังคม ดังนั้น ความไม่ประมาทจึงเป็นคติธรรม เป็นยอดของคุณธรรมที่ต้องนำมาใช้ในชีวิตประจำวัน ก่อนที่เราจะตายจากโลกนี้ไป

2. คติธรรมจากการเกิดใหม่ในโลกหน้า

คนทุกคนไม่ว่าจะอยู่ในฐานะเช่นใดย่อมมีความปรารถนาต้องการไปเกิดใหม่ในโลกหน้าที่เป็นสุคติภูมิ คือ ภูมิที่ดี เช่น มนุษย์ เทวดา เป็นต้น ซึ่งการจะไปเกิดใหม่ในโลกหน้าที่ดีได้นั้น ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา บุคคลนั้นต้องประกอบกรรมดีมีศีลธรรม โดยการปฏิบัติตามคุณธรรมที่เรียกว่า สัมปรายิกัตถะประโยชน์ หรือประโยชน์ภาคหน้า 4 อย่าง คือ 1) สัทธาสัมปทา ถึงพร้อมด้วยศรัทธา 2) ศีลสัมปทา ถึงพร้อมด้วยศีล 3) จาคะสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการบริจาคทาน 4) ปัญญาสัมปทา ถึงพร้อมด้วยปัญญา ดังนั้นชาวพุทธเราจึงมีความเชื่อเรื่องโลกนี้โลกหน้า และมีการบำเพ็ญบุญกุศลสั่งสมไว้ เพราะเชื่อมั่นว่า จะนำตนไปเกิดใหม่ในโลกหน้าที่ดีหลังจากที่ตนตายไป

3. คติธรรมจากหลักไตรลักษณ์

คติธรรมจากหลักไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา (ส.สพ. (ไทย) 18/1/1.) ซึ่งเป็นหลักความจริงของชีวิต สรรพสิ่งทั้งหลายตกอยู่ภายใต้กฎแห่งความจริงทั้ง 3 ประการนี้ ไม่มีใครหนีพ้นได้ ไม่ว่าบุคคลนั้นจะเป็นใครก็ตาม การตาย การพลัดพรากจากกัน ความแปรปรวนในชีวิต ความไม่แน่นอนทั้งหลาย ล้วนแล้วแต่เกิดมาจากกฎของไตรลักษณ์ ในทางศาสนาคติธรรมนี้จึงเป็นการสอนให้เรารู้เท่าทันความจริงของชีวิต ไม่เศร้าโศกเสียใจ

ในทฤษฎีทางพุทธธรรมมีแนวคิดเป็นในทางการดำเนินชีวิตของคนที่ยังมีชีวิตอยู่โดยเอาพิธีกรรมในการจัดงานศพมาเป็นหลักคำสอน โดยให้เห็นเป็นการเกิดของหลักไตรลักษณ์ ดังที่เกิดแก่ผู้ที่ตายไปแล้วว่าทุกอย่างมีเกิดย่อมมีดับเป็นธรรมดา อยู่ภายใต้ของหลักไตรลักษณ์ หนีไม่พ้น ดังนั้นหลักไตรลักษณ์ หมายถึง ลักษณะ 3 ประการ บางที่เรียกว่า “สามัญญลักษณะ” เพราะลักษณะเหล่านี้จะมีปรากฏอยู่ในทุกสิ่งทั้งที่มีวิญญานและไม่มีวิญญานเสมอทั้งหมด ไม่มีการยกเว้น นั้นในพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทมิใช่จะเพียงจิตเท่านั้นที่เกิดดับเกิดดับ แม้แต่สสารหรือวัตถุ มนุษย์ สัตว์ ต้นไม้และอื่น ๆ ย่อมตกอยู่ในลักษณะเช่นเดียวกัน สรรพสิ่งทั้งที่มีวิญญานและไม่มีวิญญานย่อมตกอยู่ภายใต้กฎไตรลักษณ์ คือ 1) อนิจจตา ความไม่เที่ยง 2) ทุกขตา ความเป็นทุกข์ จะอยู่ในภาวะเดิมไม่ได้ 3) อนัตตตา ความไม่มีตัวตน ไม่มีร่างที่แน่นอนเนื่องจากลักษณะทั้ง 3 ประการนี้ มันเป็นธรรมดาเคยมีมาแล้วในอดีต ปัจจุบัน และจะพึงมีเช่นนี้ในอนาคตจึงเรียกว่า “ธรรมฐิติ” หรือ “ธรรมนิยาม” (บุญมี แทนแก้ว, 2545)

4. คติธรรมจากการอุทิศส่วนกุศล

การอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้แก่เปตชน หรือผู้ที่ล่วงลับไปแล้วนั้น เป็นคติธรรมความเชื่อที่เชื่อมโยงกับหลักธรรมในทางศาสนา เพื่อเป็นการอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ล่วงลับ เป็นการสงเคราะห์อนุเคราะห์แก่ญาติผู้วายชนม์ให้ไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ เป็นการแสดงออกถึงน้ำใจที่ดีงาม การแสดงออกถึงน้ำใจต่อกัน มี 3 ยาม คือ ยามจน ยามเจ็บ และยามจาก คติธรรมอันนี้ในทางศาสนามีตัวอย่างเกี่ยวกับการทำบุญให้ผู้ตายนี้ ตามตำนานว่า มีมาตั้งแต่ครั้งพุทธกาล เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้า

ตรัสรู้ใหม่ ๆ เสด็จไปเมืองราชคฤห์ พระเจ้าพิมพิสารถวายทานแก่พระสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน วันแรกไม่ได้อุทิศผลให้แก่ใคร ๆ พระประยูรญาติที่ถวายขนมไปแล้ว เมื่อไม่ได้รับผลก็พากันมาสำแดงกายร้องทุกข์ในเวลากลางคืน วันที่สองพระเจ้าพิมพิสารถวายทานอีก ทรงอุทิศผลทานให้แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว พวกเหล่านั้นก็มาปรากฏให้พระเจ้าพิมพิสารเห็นว่า ได้รับผล พ้นจากความลำบากแล้ว จึงเป็นประเพณีทำบุญให้แก่ผู้ตายตลอดมาจนบัดนี้ อีกเรื่องหนึ่งปรากฏในคัมภีร์พระธรรมบทว่า ลูกสาวเศรษฐีคนหนึ่งหนีตามผู้ชายไป พ่อเข้าใจว่า ลูกสาวตายจึงทำบุญอุทิศให้ เป็นประเพณีเนื่องมาอย่างนี้ (พระครูคุณสารสัมพันธ์, 2545: 192) ชาวพุทธเราจึงถือว่า การอุทิศส่วนกุศลนั้นเป็นคติธรรมความเชื่อว่า มีความสำคัญต่อผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว ทำให้เขาได้รับส่วนบุญส่วนกุศลของเรา พ้นจากความทุกข์ และไปเสวยสุขอยู่ในสุคติโลกสวรรค์ต่อไป

5. คติธรรมจากอริยทรัพย์

คำว่า อริยทรัพย์ คือ คุณความดีที่มีในสันดานอย่างประเสริฐ มี 7 ประการ คือ 1) สัทธา เชื่อสิ่งที่ควรเชื่อ 2) สีล การรักษากายวาจาให้เรียบร้อย 3) ทิริ ความละเอียดต่อบาป 4) โอตตัมปะ ความเกรงกลัวต่อบาป 5) พาหุสัจจะ ความเป็นคนได้ฟังได้รู้มาก 6) จาคะ การเสียสละให้ทาน 7) ปัญญา ความรอบรู้ในสิ่งที่เป็นประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์ (อง. สตตก.(ไทย) 23/5/8.)

ทรัพย์ทั้ง 7 ประการนี้ เป็นอริยทรัพย์ คือ ทรัพย์อันประเสริฐ ดีกว่าทรัพย์ภายนอก มีเงินทอง เป็นต้น เป็นคติธรรมเตือนจิตสะกิดใจให้แสวงหาอริยทรัพย์ไว้ตั้งแต่ตอนมีชีวิตอยู่ เพราะอริยทรัพย์เมื่อตายแล้วสามารถติดตามไปได้ทุกหนทุกแห่งทั้งโลกนี้และโลกหน้า ส่วนทรัพย์ภายนอกคือ แก้วแหวนเงินทอง เรือนสวนไร่นา ช้างม้า วัวควาย ตายแล้วไม่สามารถเอาไปได้เพราะเป็นสมบัติของโลก คงติดอยู่ในโลกนี้ต่อไป

6. คติธรรมจากขันธ 5

กายกับใจแบ่งออกเป็น 5 กอง เรียกว่า ขันธ 5 ได้แก่ 1) รูป 2) เวทนา 3) สัญญา 4) สังขาร 5) วิญญาณ (อภิ. วิภค. (ไทย) 35/1/1.) ทั้ง 5 อย่างนี้ เรียกว่า รูปกับนาม เป็นคติธรรมคำสอนว่า สังขารร่างกาย รูปนามขันธ 5 เป็นของไม่เที่ยง เกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป กล่าวคือ เกิดขึ้นในเบื้องต้น แปรปรวนในท่ามกลางและแตกสลายในที่สุด ให้เราได้พิจารณาเป็นคติธรรมสำหรับเตือนใจ ไม่ประมาทในชีวิต ใช้ชีวิตอย่างมีคุณค่า มีสาระมีประโยชน์ ไม่ยึดติดในสังขารร่างกายจนก่อให้เกิดทุกข์

7. คติธรรมจากความกตัญญูกตเวทิต

เป็นคุณธรรมที่มีความสำคัญ ผู้ที่มีความกตัญญูกตเวทิตต่อผู้มีพระคุณ เช่น บิดา มารดา เป็นต้น จึงได้รับการยกย่อง เพราะบิดามารดา เปรียบเหมือนพระพรหมของลูก บิดามารดาเป็นบูรพาจารย์ของลูก บิดามารดาเป็นเทวดาของลูก และบิดามารดาเป็นพระอรหันต์ของลูก

8. คติธรรมจากหลักทศ 6

พระพุทธรองค์ทรงสอนถึงหน้าที่ของลูกที่ดี ต้องตอบแทนบุญคุณของบิดามารดา 5 ประการ คือ 1) ท่านเลี้ยงมาแล้วเลี้ยงท่านตอบ 2) ช่วยทำกิจของท่าน 3) ดำรงวงศ์สกุล 4) ทำตัวให้เป็นคนควรรับทรัพย์มรดก 5) เมื่อท่านล่วงลับแล้วอุทิศส่วนกุศลไปให้ (ที. ปาฏิ. (ไทย) 11/267/212.) การจัดงานศพทำบุญอุทิศให้แก่บิดามารดาหรือญาติผู้ใหญ่ จึงถือว่าเป็นแนวคิดทางคติธรรมด้านความกตัญญูที่ลูกหลานจะต้องทำอุทิศให้บิดามารดา ดังที่ปรากฏให้เห็นจนถึงปัจจุบันนี้

สรุป คติธรรมที่เกี่ยวกับงานศพในทางพระพุทธศาสนา ส่วนใหญ่จะสอนให้บุคคลพิจารณาสังขารร่างกายของเราให้เห็นตามเป็นจริงว่า เป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ไม่ควรยึดมั่น ด้วยอุปาทานเพราะจะก่อให้เกิดความทุกข์ ควรพิจารณาตามความเป็นจริงประกอบกรรมดี ละเว้นกรรมชั่ว พัฒนาตนเองให้สมบูรณ์ด้วยอริยทรัพย์ และตระหนักในความกตัญญูรู้คุณต่อผู้มีพระคุณทั้งหลาย

สรุปได้ว่า การจัดพิธีศพนั้นมีประเพณีที่ยึดถือและปฏิบัติแตกต่างกันไปตามขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อของแต่ละเชื้อชาติศาสนาในแต่ละท้องถิ่น ซึ่งถือปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ พิธีอาจมีความแตกต่างกันบ้างในบางเรื่อง แต่วัตถุประสงค์เหมือนกัน คือ เพื่อเป็นการสักการะผู้ตายเป็นครั้งสุดท้าย และทำบุญอุทิศให้แก่ผู้ตายได้ไปสู่สุคติ เพราะมีความเชื่อว่า เมื่อคนตายไปแล้ว ย่อมไปเกิดภพใหม่ตามกรรมที่ตนได้ทำไว้ นอกจากเป็นการให้ความรักอาลัยต่อผู้ที่จากไปแล้วยังแสดงออกถึงคุณธรรม กล่าวคือ กตัญญูกตเวทิตาธรรมและสามัคคีธรรมตามหลักพระพุทธศาสนาอีกด้วย ในส่วนของพิธีกรรมงานศพนั้น มีขั้นตอนต่าง ๆ ที่ยึดถือปฏิบัติมีความเชื่อมาจากพระพุทธศาสนา โดยที่มีธรรมเนียมปฏิบัติตามวัฒนธรรมดั้งเดิมผสมผสานกัน ในปัจจุบันพิธีกรรม ต่าง ๆ ที่ปฏิบัติในงานศพของชาวไทยที่นับถือพุทธศาสนาได้มีการตัดทอนลงไปตามความเหมาะสม แต่ก็ยังคงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมไว้โดยที่จัดแบ่งเป็น 4 ขั้นตอน กล่าวคือ 1) การเตรียมจัดงานศพ ประกอบด้วย การรดน้ำศพ การนำศพลงหีบ การตั้งศพ การตามไฟ 2) การดำเนินการก่อนเผาศพ เป็นพิธีกรรมที่ให้ลูกหลานได้แสดงความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ ซึ่งแม้กายจะดับสูญแต่ยังระลึกถึงด้วยการบำเพ็ญบุญใหม่ทั้งการทำบุญ 7 วัน 50 วัน 100 วัน 3) การดำเนินการในวันเผาศพ เป็นวันที่มีขั้นตอนพิธีกรรมมากมาย แต่ละท้องถิ่นจะมีพิธีกรรมปฏิบัติคล้ายกัน จะแตกต่างในรายละเอียดหรือพิธีกรรมบางอย่างเพราะสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป 4) การดำเนินการหลังวันเผาศพ เป็นพิธีกรรมของคนในครอบครัว คือการแปรรูปเก็บอัฐิ นิมนต์พระบังสุกุล จากนั้นถวายอาหารคาวหวานและผ้าไตรแด่ภิกษุ หลังจากเก็บอัฐิเป็นการทำบุญอุทิศส่วนกุศล โดยนิมนต์พระมาสวดในตอนเย็น เทศนาธรรมและบังสุกุล แต่บางครอบครัวอาจรอให้ครบ 7 วันก่อน ถือเป็นพิธีกรรมสุดท้ายของงานศพในสังคมไทย ที่ได้สืบทอดประเพณีกันมายาวนาน หรือเพื่อแสดงความระลึกถึงและความกตัญญูต่อผู้วายชนม์

2.7 สภาพพื้นที่ที่ทำวิจัย

จังหวัดนนทบุรี เป็นพื้นที่ปริมณฑลที่ถูกออกแบบให้เป็นเมืองรองรับการขยายตัวและการเจริญเติบโตของกรุงเทพมหานคร และในปัจจุบันจังหวัดนนทบุรีมีอัตราการขยายตัวของชุมชนอย่างต่อเนื่อง ทำให้ภาวะสังคมของจังหวัดนนทบุรีอยู่ในลักษณะ “สังคมเมือง” เนื่องจากมีการขยายตัวของอาคารบ้านเรือนมากขึ้น มีประชากรอาศัยอยู่ 1,276,745 คน (สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง, 2563, ออนไลน์)

สำหรับวัดในจังหวัดนนทบุรี มีวัดธรรมยุติกนิกาย จำนวน 9 วัด วัดมหานิกาย จำนวน 188 วัด และวัดจีนนิกาย จำนวน 1 วัด สำหรับขอบเขตพื้นที่ที่ผู้วิจัยใช้ในการศึกษาคั้งนี้ เป็นวัดในเขตอำเภอเมือง จำนวน 4 แห่ง คือ 1) วัดนครอินทร์ 2) วัดกำแพง 3) วัดปากน้ำ และ 4) วัดบางแพรกใต้

1) วัดนครอินทร์

เป็นวัดราษฎร์สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ตั้งอยู่ในตำบลสวนใหญ่ อำเภอเมืองนนทบุรี จังหวัดนนทบุรี จากหลักฐานทางโบราณวัตถุ สันนิษฐานกันว่าวัดนครอินทร์น่าจะสร้างขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย แรกเริ่มเดิมทีคงเป็นเพียงที่พักสงฆ์ที่ตั้งอยู่ทางฝั่งเหนือของคลองบางขุนเทียน มีหลักฐานที่ยังปรากฏอยู่ คือ กุฏิสงฆ์และศาลาทำน้ำริมน้ำคลองบางขุนเทียน ซึ่งผู้ฟังเสื่อมสภาพไปตามกาลเวลา ยังพบพระพุทธรูปศิลาแลงปางนาคปรกและพระพุทธรูปหินแกะสลักตามแบบสุโขทัยและอยุธยา โดยพระพุทธรูปศิลาแลงปางนาคปรกนั้นในปัจจุบันประดิษฐานอยู่ในวิหารด้านข้างอุโบสถ วัดได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อวันที่ 26 ตุลาคม พ.ศ. 2360 เขตวิสุงคามสีมากว้าง 27 เมตร ยาว 41 เมตร และได้ผูกพัทธสีมาเมื่อวันที่ 21 มิถุนายน พ.ศ. 2370 เจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน คือ พระปลัดเจริญ ทนตจิตโต, ดร. ดำรงตำแหน่งตั้งแต่ พ.ศ. 2554 – ปัจจุบัน

ภาพที่ 2.1 วัดนครอินทร์

2) วัดกำแพง

เป็นวัดราษฎร์สังกัดคณะสงฆ์ฝ่ายมหานิกาย ตั้งอยู่ในตำบลบางเขน อำเภอเมืองนนทบุรี จังหวัดนนทบุรี วัดกำแพงสร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2220 เดิมมีชื่อว่า วัดสัมปอ่ย เป็นวัดเก่าแก่ใน

สมัยกรุงศรีอยุธยา ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อ พ.ศ. 2226 ได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์เมื่อประมาณ พ.ศ. 2500 ในสมัยพระครูธรรมธราชาย สีลธมโม เป็นเจ้าอาวาส ท่านได้สร้างศาสนวัตถุและเสนาสนะต่าง ๆ มากมาย หลังจากนั้นเจ้าอาวาสรูปต่อมา คือ พระมหาวิชิตพงษ์ ธีรบุญโญ ได้ดูแลรักษาตลอดมา

ภาพที่ 2.2 วัดกำแพง

3) วัดปากน้ำ

เป็นวัดราษฎร์สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ตั้งอยู่ในตำบลสวนใหญ่ อำเภอเมืองนนทบุรี จังหวัดนนทบุรี วัดปากน้ำสร้างเมื่อปี พ.ศ. 2125 ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อวันที่ 12 มิถุนายน พ.ศ. 2540 อุโบสถหลังเก่ามีลักษณะเป็นทรงไทยสมัยอยุธยาก่ออิฐตันที่สวยงาม ต่อมาปี พ.ศ. 2483 อุโบสถได้รับการบูรณะโดยเปลี่ยนลวดลายหน้าบันจากลายดอกไม้เป็นรูปธรรมจักร และเทพูนที่พื้นในอุโบสถแทนกระเบื้องดินเผา มีบันทึกไว้ที่หน้าบันว่าบูรณะโดยคณะสามัคคีธรรม ต่อมาในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง มีการทิ้งระเบิดบริเวณสะพานพระราม 6 ทำให้อุโบสถ์ร้าว จึงได้รับการปฏิสังขรณ์อีกครั้งในปี พ.ศ. 2496 โดยมี พระครูสมุห์บุญช่วย ธิติสุโก เป็นเจ้าอาวาส รูปปัจจุบัน

ภาพที่ 2.3 วัดปากน้ำ

4) วัดบางแพรกใต้

เป็นวัดราษฎร์สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ตั้งอยู่ในตำบลสวนใหญ่ อำเภอเมืองนนทบุรี จังหวัดนนทบุรี วัดบางแพรกใต้ตั้งวัดเมื่อปี พ.ศ. 2315 ไม่ทราบนามและประวัติผู้สร้าง ในช่วงหลังเสียกรุงศรีอยุธยาแก่พม่าเมื่อ พ.ศ. 2310 ประชาชนพร้อมด้วยพระสงฆ์ต่างอพยพล่องมาตามแม่น้ำเจ้าพระยา มีพระรูปหนึ่งขึ้นจากเรือที่ปากคลองบางแพรก จังหวัดนนทบุรี มาพักที่สวนซึ่งต่อมาได้สร้างวัด ประชาชนท้องถิ่นได้ร่วมอุปถัมภ์สร้างวัดและตั้งชื่อวัดตามชื่อคลอง แต่เพื่อไม่ให้ชื่อซ้ำกับวัดอีกแห่ง (คือวัดบางแพรกเหนือ) จึงเรียกว่า "วัดบางแพรกใต้" วัดได้รับพระราชทาน

วิสุคามสีมาเมื่อปี พ.ศ. 2438 โดยมี พระครูเกษมธีรคุณ (สรธร ญาณเมธี) เป็นเจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, 2566, ออนไลน์)

ภาพที่ 2.4 วัดบางแพรงใต้

2.8 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษารูปแบบการจัดพิธีศพตามมิติของผู้ที่เกี่ยวข้องภายในวัด อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี นี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบ การบริหารจัดการ และการจัดพิธีศพ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้เพื่อนำมาเป็นปทัฏฐานต่อการวิจัย ดังต่อไปนี้

อวยชัย ตั้งเตรียมใจ (2546 : 1-2) ได้ศึกษาเกี่ยวกับงานศพของพระพุทธศาสนากับศาสนาพราหมณ์ -ฮินดูตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันเนื่องมาจากปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงจนกลายเป็นประเพณีในปัจจุบัน พิธีกรรมเกี่ยวกับความตายนั้นยังสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างพิธีกรรมกับกลุ่มคนที่มีความแตกต่างกันทั้งเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณีที่ต้องปรับเปลี่ยนไปเพื่อความคงอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์ของตน และการเปลี่ยนแปลงพิธีกรรมงานศพอันเนื่องมาจากความเชื่อด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านการปกครอง ด้านสิ่งแวดล้อม ที่เกี่ยวข้องกันตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว

พระอธิการบุญจันทร์ อันไฮ (2553 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ความเชื่อพิธีกรรมและรูปแบบการจัดงานศพโดยชุมชนมีส่วนร่วม ที่มีผลต่อเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม จังหวัดนครราชสีมา” พบว่า ความเป็นมาของความเชื่อพิธีกรรมและรูปแบบการจัดงานศพ แบ่งเป็น 3 ด้าน (1) ด้านความเชื่อเกี่ยวกับการจัดงานศพ พบว่าความเชื่อเรื่องการนับถือผีบรรพบุรุษและความเชื่อเกี่ยวกับพุทธศาสนายังมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของชาวนครราชสีมาอยู่มาก เป็นความเชื่อที่ผสมผสานกับไสยศาสตร์เพราะมีอิทธิพลมาจากความเชื่อดั้งเดิมเรื่องการนับถือผี ทำให้คนในชุมชนมุ่งทำความดีมีผลทำให้เป็นสังคมที่มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ (2) ด้านพิธีกรรมเกี่ยวกับการจัดงานศพ มี 3 ขั้นตอน ได้แก่ พิธีกรรมก่อนตาย พิธีกรรมตอนตาย และพิธีกรรมหลังความตาย (3) ด้านรูปแบบการจัดงานศพ ประกอบด้วยรูปแบบการจัดพิธีศพ รูปแบบของบทสวด รูปแบบการเตรียมงานฌาปนกิจ และรูปแบบของการปฏิบัติตนขณะร่วมพิธีศพ

การจัดงานศพโดยชุมชนมีส่วนร่วมมีผลต่อเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ดังนี้ คือ (1) ด้านเศรษฐกิจ พบว่า ตามทัศนของชาวบ้านงานศพไม่มีผลตอบแทนทางเศรษฐกิจมากนัก เพราะถือว่า เป็นการทำบุญ ไม่ใช่การลงทุนเชิงการค้า เป็นการลงทุนที่ไม่ก่อรายได้ให้ผู้ลงทุนปัจจุบัน แต่ให้ผลบุญตอบแทนในอนาคต (2) ด้านสังคม พบว่า การจัดงานศพเป็นความสัมพันธ์ระหว่าง ชุมชนกับชุมชนในจังหวัดนครราชสีมา ผู้คนที่มาจากชุมชนต่าง ๆ ได้ร่วมกิจกรรมและทำงานร่วมกัน (3) ด้านวัฒนธรรม พบว่า พิธีกรรมเกี่ยวกับศพมีที่มาจากความเชื่อในเรื่องอำนาจเหนือธรรมชาติ ศาสนาจารย์ และประเพณีที่ชาวบ้านปฏิบัติสืบต่อกันมายาวนาน ดังนั้น ชาวจังหวัดนครราชสีมา จึงมีข้อห้ามเกี่ยวกับพิธีศพมากมาย เพื่อไม่ให้เกิดเหตุการณ์ร้ายแรงที่ไม่ควรเกิดขึ้นกับศพ

พระอธิการพิพัฒน์พงษ์ ฐานวุฑฺโฒ (2554 : 77-78) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ศึกษาความเปลี่ยนแปลงการจัดงานศพของชาวพุทธ : กรณีศึกษา บ้านหมุน ตำบลนาปรัง อำเภอบาง จังหวัดพะเยา” พบว่า รูปแบบและพิธีกรรมการจัดงานศพของบ้านหมุน ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันมีความเปลี่ยนแปลงหลายประการในส่วนพิธีกรรมก่อนตายส่วนใหญ่ยังถือปฏิบัติอยู่ แต่สำหรับพิธีกรรม หลังการตายมีพิธีกรรมหลายอย่างเปลี่ยนแปลงไป แต่สาระของพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนายังคงอยู่และอาจกล่าวได้ว่า มีการปรับเปลี่ยนปฏิบัติให้ถูกต้องตามระเบียบมากขึ้น ส่วนรูปแบบขั้นตอน พิธีกรรมอื่นที่เป็นส่วนของชาวบ้านมีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย เช่น การอาบน้ำศพ การห้าง ลอย การประดิษฐ์ดอกไม้ประดับโลงศพ การใช้ปราสาทใส่ศพ การสร้างเรือทาน มีการเปลี่ยนแปลงไปตามสมัยนิยม รวมถึงรูปแบบการประกอบพิธีกรรมด้านอื่น ๆ เช่นการเลี้ยงทวยไข ขั้นตอนการใส่พื้เป็นชั้น ๆ ตามเดือนที่เผาศพ การก่อกองไฟหน้าป่าช้า การสู่วัณที่ พิธีกรรมขั้นตอนบางอย่างก็เลิกไปไม่ถือปฏิบัติและรับเอาวัฒนธรรมอื่นมาปฏิบัติแทน เป็นต้น

กรกฎ โอภาสเจริญมงคล (2555 : 1-2) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารและการพัฒนา วัดโสธรวรารามวรวิหาร : จากยุคก่อตั้งสู่อุณหาคต” การศึกษาวิจัยพบว่า

(1) การพัฒนาวัดโสธร วรารามวรวิหารในด้านหลักการที่สำคัญต่าง ๆ จากอดีตถึงปัจจุบัน พบว่า การพัฒนาบุคลากรภายในวัดมีการฝึกอบรมบ่มนิสัยให้มีจิตใจเข้มแข็ง มีความอดทนโดยใช้หลักการทางธรรม มีพรหมวิหาร 4 และสัปปุริสธรรม 7 ส่วนทางโลกเป็นแบบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม

(2) การบริหารวัดโสธรวรารามวรวิหารจากอดีตถึงปัจจุบัน พบว่า ผู้บริหารได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับบุคลากรทั้งพระภิกษุ สามเณร และฆราวาส มุ่งเน้นการบริหารในด้านการศึกษาให้ความรู้ และให้สิ่งตอบแทนแก่บุคลากร

(3) ปัจจัยสนับสนุนการพัฒนาและการบริหารวัดโสธรวรารามวรวิหาร พบว่า ความเชื่อ ความศรัทธาในองค์หลวงพ่อพระพุทธรูปโสธรร่วมบริจาคทำบุญ และบุคลากรพุทธบริษัท 4 รวมทั้งงบประมาณจากทางราชการ

(4) ปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการและการพัฒนาวัดโสธรวรารามวรวิหาร พบว่าผู้บริหารมีวิสัยทัศน์ที่แตกต่างออกไปจากผู้ร่วมบริหาร (บรรพชิตและฆราวาส) ทำให้เกิดการแตกแยกภายในองค์การวัด

(5) แนวโน้มการบริหารและการพัฒนาวัดโสธรวรารามวรวิหารในอนาคตพบว่า ทางวัดโสธรวรารามวรวิหาร จะจัดตั้งพิพิธภัณฑ์เป็นแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับวัดโสธรวรารามวรวิหาร สำหรับด้านการบริหารงานภายในวัดโสธรวรารามวรวิหารที่ได้นำเอาหลักทฤษฎีของ Luther Gulick, POSDCORB มาปรับใช้ภายในวัดโสธรวราราม นั้น ข้อเสนอในการบริหารงานของเจ้าอาวาสแต่ละยุคที่ได้ปฏิบัติและเน้นหลักนั้น คือเจ้าอาวาสรูปที่ 1-2 ได้เน้นหนักในด้านการวางแผน (รูปที่ 3) ได้เน้นหนักในด้านการจัดการที่เกี่ยวกับบุคคล (รูปที่ 4-5) ได้เน้นหนักในด้านการวางแผน (รูปที่ 6) ได้เน้นหนักในด้านการจัดการที่เกี่ยวกับบุคคลและในด้านการสั่งการหรือการอำนวยความสะดวก(รูปที่ 7) ได้เน้นหนักในด้านการวางแผน (รูปที่ 8) ได้เน้นหนักในด้านการวางแผนในด้านการจัดการที่เกี่ยวกับบุคคลและในด้านการงบประมาณ (รูปที่ 9) ได้เน้นหนักในด้านการจัดองค์การ (รูปที่ 10) ได้เน้นหนักในด้านการวางแผนและในด้านการงบประมาณ (รูปที่ 11) ได้เน้นหนักในด้านการวางแผนในด้านการจัดการที่เกี่ยวกับบุคคลและในด้านการงบประมาณ (รูปที่ 12-13) ได้เน้นหนักในด้านการงบประมาณ ส่วนที่ 2 ศึกษาวิจัยเชิงปริมาณ สุ่มกลุ่มประชากรทั้งหมด 150 รูป/คน ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการวิจัยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS for windows ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าพิสัย (range) ในการวิเคราะห์ข้อมูลผลการวิจัยจากข้อมูลพระภิกษุสามเณรการบริหารงานภายในวัด ทั้ง 7 มิติ POSDCORB พบว่าในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 3.58 ข้อมูลอุบาสก อุบาสิกา การทำบุญและปฏิบัติธรรม พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 3.81 ข้อมูลพุทธศาสนิกชนทั่วไป การทำบุญและปฏิบัติธรรม พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 3.98

พระมหากิจจา ศรีสิทธิ์ (2557 : 93) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการพื้นที่ฌาปนสถานของวัดในเขตบางเขน กรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า ในการสำรวจและศึกษาการบริหารจัดการพื้นที่ฌาปนสถานของวัด ในเขตบางเขนมีการบริหารจัดการเป็น 2 รูปแบบ คือการบริหารจัดการโดยองค์กรภายนอก ได้แก่ กองทัพอากาศ กองทัพบก และการบริหารจัดการโดยวัด โดยปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการพื้นที่ฌาปนสถานในปัจจุบันประสบปัญหาเรื่องของที่จอดรถ ไม่สามารถขยายพื้นที่ออกได้เนื่องจาก ข้อจำกัดด้านพื้นที่ในส่วนของวัดที่บริหารจัดการโดยวัด ประสบปัญหาเรื่องของบุคลากรความสะอาดในพื้นที่และปริมาณของห้องน้ำ แนวทางในการบริหารของทั้ง 2 รูปแบบ ควรมีการปรับให้เป็นไปตามบริบทของพื้นที่สภาพแวดล้อม ตลอดจนการวางแผนการแก้ไขปัญหาทั้งในระยะสั้น และในระยะยาว

สมภพ คุ่มคง (2557 : 144) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “งานศพ : แนวทางการสืบสานการประกอบพิธีกรรม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนอำเภอบ้านเหนือจตุรรงค์ จังหวัดชัยภูมิ” ผลการวิจัยพบว่า การประกอบพิธีฌาปนกิจศพ พบว่ามีการประกอบพิธีกรรมเป็น 2 ส่วน คือการประกอบพิธีกรรมในส่วนศาลาธรรมสังเวช เป็นการประกอบพิธีกรรมทางศาสนพิธี คือเทศน์ อาณิสสหน้าศพ สวดมาติกาบังสุกุล และทอดผ้าบังสุกุลสำหรับญาติพี่น้องผู้ตาย มีพิธีกรรมทางศาสนพิธี มากมาย เป็นผู้ดำเนินการประกอบพิธีกรรม และการประกอบพิธีกรรมในส่วนฌาปนสถานเมรุ มีพิธีกรรมด้านฌาปนกิจกระทำหน้าที่ต่อจากพิธีกรรมด้านศาสนพิธี ซึ่งมีการประกอบพิธีกรรม คือการกล่าวนำเข้าสู่พิธี ฌาปนกิจของพิธีกร การแนะนำตัวพิธีกรและผู้ร่วมประกอบพิธีกรรม การบำเพ็ญสาธารณกุศล การถวายเชิงบาตร การทอดผ้าบังสุกุล เป็นการเชิญแขกผู้มีเกียรติ ผู้ที่เคารพนับถือขึ้นทอดผ้าหน้าศพบนเมรุ พิธีทอดผ้าบังสุกุลในส่วนฌาปนสถานเมรุของชาวบ้านหนองแวงนี้ ส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มผู้นำ ผู้นำหมู่บ้าน และผู้มีหน้าที่ต่าง ๆ ในชุมชน เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน กลุ่มองค์กรต่าง ๆ ในชุมชน

รัตนะ ปัญญาภา และคณะ (2562 : 287 - 288) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “รูปแบบการจัดงานศพเชิงสร้างสรรค์ของชาวพุทธในชุมชนชนบทตามทัศนะของผู้นำชุมชนในจังหวัดอุบลราชธานี” พบว่า รูปแบบการจัดงานศพเชิงสร้างสรรค์โดยสรุปจากข้อมูลเชิงสถิติประกอบ ด้วย 4 ด้าน คือ 1) ด้านการเตรียมจัดงานศพทุกประเด็นโดยรวมอยู่ในระดับมางานศพควรเรียบง่ายถูกธรรมเนียมและมีคุณค่าทางจิตใจ 2) ด้านการดำเนินการก่อนเผาศพควรดำเนินการตามประเพณีนิยมในชุมชนอีสาน แต่ประเด็นกลุ่มตัวอย่างเห็นด้วยน้อยมาก คืองานศพปลอดอบายมุข และการใช้อาหารมังสวิรัตหรืออาหารที่ไม่สนับสนุนให้เกิดการทำปาณาติบาต 3) ด้านการดำเนินการในวันเผาศพส่วนใหญ่ เน้นดำเนินการให้กระชับโดยเฉพาะพิธีวางและพิจารณาผ้าบังสุกุล การอ่านประวัติและไว้อาลัย การบวชจูงอาจะไม่จำเป็น พระสงฆ์ตั้งแต่ 1 รูปขึ้นไปเป็นผู้นำในการประกอบพิธีก็ถือว่าใช้ได้ 4) ด้านการดำเนินการหลังวันเผาศพ การทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตายสามารถทำได้หลังวันเผาศพ และเน้นความประหยัด มีคุณค่าและเป็นกุศลกรรมทั้งต่อญาติและผู้ตาย ควรทำบุญให้ครบทั้งทานมัย สีสมัย และภาวนามัย

พทหัทธน์ เรื่องสมบุติ (2563 : 122) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การเปลี่ยนแปลงพิธีกรรมงานศพในชุมชนเมืองอำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม” ผลการวิจัยพบว่า ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงพิธีกรรมงานศพในชุมชนเมืองเกิดปัจจัย หรือเงื่อนไข 2 ส่วน คือ 1) ปัจจัยภายในกล่าวคือความคิด ความเชื่อและวัฒนธรรมหรือวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนที่กลายเป็นสังคมเมืองส่งผลให้ความคิด ความเชื่อรวมถึงวิถีชีวิตแบบเดิมเปลี่ยนแปลงไป และ 2) ปัจจัยภายนอก คือ สังคม ซึ่งเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างชุมชน สู่วิถีชีวิตชุมชนเมืองส่งผลให้ปฏิสัมพันธ์ มีลักษณะเป็นปัจเจกนิยม เศรษฐกิจ จากเดิมเป็นเศรษฐกิจแบบชาวบ้านที่เน้นการพึ่งพา แต่ปัจจุบัน

มีธุรกิจเกี่ยวกับงานศพเกือบจะครบวงจร ส่วนการเมืองผู้นำทางศาสนาและบ้านเมืองได้เข้ามาร่วมกัน ออกแบบการจัดงานศพโดยได้รับอิทธิพลจากส่วนกลาง ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงค่านิยมการจัดงานศพแบบเดิมที่ชุมชนต่างพึ่งพาอาศัยกันตามศักยภาพของเครือข่ายญาติพี่น้อง แต่ปัจจุบันได้หันมาจัดงานศพแบบเมืองอย่างเต็มรูปแบบ

ณรงค์ เจนใจ (2563 : 11) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการลดค่าใช้จ่ายในการจัดงานศพ ของบ้านร่องปลาแก้ว ตำบลนางแล อำเภอเมืองจังหวัดเชียงราย” ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในการลดค่าใช้จ่ายในการจัดงานศพ แบ่งออกเป็น 2 ระดับ ได้แก่ 1) ระดับชุมชนมีส่วนร่วมในการมีกฎ กติกา และแนวทางปฏิบัติร่วมกัน โดยยึดถือประเพณีของชุมชน และการมีส่วนร่วมในการลดค่าใช้จ่าย และ 2) ระดับกลุ่มและบุคคล โดยการมีส่วนร่วมของกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนที่มีการรวมกลุ่มกันขึ้น ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการซึ่งเป็นการรวมกลุ่มกันแบบเฉพาะกิจ หรือการจัดตั้งกลุ่มเพื่อการสาธารณประโยชน์ในชุมชน เพื่อช่วยเหลือเจ้าภาพงานศพทั้งในด้านแรงงานและทุนทรัพย์

นฤมิต มูลเมืองและคณะ (2563 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “รูปแบบการดำเนินธุรกิจรับจัดการงานศพในยุค New Normal” พบว่า

1. รูปแบบการให้บริการของธุรกิจรับจัดการงานศพ พบว่า เป็นลักษณะการดำเนินธุรกิจที่ให้บริการหลังความตายที่ให้บริการจัดการงานศพสำหรับชาวต่างชาติที่เสียชีวิตในไทย จำนวน 1 ราย และบริการจัดการงานศพสำหรับคนไทย จำนวน 2 ราย โดยดำเนินการจัดงานฌาปนกิจศพ การลอยอังคารอัฐิ ของผู้เสียชีวิต รวมทั้งการประสานงานกับญาติของผู้เสียชีวิต และดำเนินงานด้านเอกสารการเสียชีวิต

2. รูปแบบการดำเนินธุรกิจรับจัดการงานศพในยุค New Normal จากผลกระทบของสถานการณ์การระบาดของโควิด 19 พบว่า กระทบต่อรายได้ของผู้ประกอบการที่รับจัดการงานศพสำหรับชาวต่างชาติที่เสียชีวิตในไทย รูปแบบการดำเนินธุรกิจต้องมีการปรับตัวโดยให้ความสำคัญกับอาชีวอนามัยและความปลอดภัยของพนักงานมากขึ้น ต้องมีการสวมชุดอุปกรณ์ป้องกันความปลอดภัยส่วนบุคคล ในขณะที่ผู้ประกอบการที่รับจัดการงานศพให้คนไทยมีการปรับตัวเพื่อเฝ้าระวังตามนโยบายรัฐ โดยมีเจลแอลกอฮอล์ สำหรับการฆ่าเชื้อการเว้นระยะห่างของผู้เข้าร่วมงาน และมีการทำประกันโควิด 19 ให้กับพนักงาน

พระเจริญ ทนตจิตโต (2564 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารวัดในจังหวัดนนทบุรีด้วยกระบวนการทศน์ใหม่” ผลการวิจัยพบว่า

1) ทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการด้วยกระบวนการทศน์ใหม่นั้นมีหลากหลายทฤษฎี และมีหลักการที่คล้ายกัน และมีทิศทางเดียวกัน คือให้งานบรรลุวัตถุประสงค์อย่างสูงสุด และการที่ผู้บริหาร องค์กรต่าง ๆ จะนำทฤษฎีเหล่านั้นมาใช้จะต้องศึกษาอย่างจริงจังถึงความเหมาะสม และ

ต้องคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดที่องค์กรจะได้รับ ตลอดจนวิเคราะห์ถึงปัจจัยต่าง ๆ ทั้งทางด้านวัฒนธรรม องค์กร และทรัพยากรที่มีอยู่ แล้วนำมาปรับประยุกต์ใช้จนเกิดเป็นระบบการบริหารที่ดีมีคุณภาพ ก็ จะสร้างความเจริญรุ่งเรืองให้แก่องค์กรนั้นได้

2) การบริหารวัดในจังหวัดนนทบุรีให้มีความเจริญยั่งยืนมั่นคง และมีความเรียบร้อย ดึงตามต่อไป จำเป็นต้องมียุทธศาสตร์ในการบริหารจัดการวัดที่ดีทั้งนี้ยุทธศาสตร์ที่สำคัญ คือการ บริหาร จัดการตามกรอบการพัฒนาทั้ง 6 ด้าน ได้แก่ การปกครอง การศาสนศึกษา การเผยแผ่ การ สาธารณูปการการศึกษาสงเคราะห์ และการสาธารณสงเคราะห์

3) การบูรณาการบริหารวัดในจังหวัดนนทบุรีด้วยกระบวนการทันสมัยทั้ง 6 ด้าน ดังนี้ ด้านการปกครองเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ มีความรู้ ความสามารถ และเป็นผู้เพียบพร้อมด้วยจริยวัตรข้อ ปฏิบัติ เป็นที่ยอมรับของคณะสงฆ์และสังคมโดยรวม ด้านศาสนศึกษา มุ่งศึกษาตามหลักธรรม 3 ประการคือ 1) สीलสิกขา 2) จิตตสิกขา 3) ปัญญาสิกขา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ จัดการศึกษา ให้แก่ ประชาชน การตั้งทุนสงเคราะห์นักเรียน ด้านการเผยแผ่ จัดให้มีการแสดงธรรมในวันอัมมัสสวนะและ สถานที่ต่าง ๆ ด้านการสาธารณูปการบำรุงรักษาวัดและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี ด้านการ สาธารณสงเคราะห์ การสงเคราะห์ภิกษุสงฆ์ สามเณร และให้วัดเป็นสถานที่ประกอบพิธีการต่าง ๆ ทั้ง ราชการและเอกชน

พระศรีธีรพงศ์ (อุดมสารบรรณ) (2564 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ประเพณี งานศพ : การศึกษารูปแบบที่เหมาะสมทางสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ ในการจัดพิธีกรรมของ ชาวพุทธ เขตราชบุรีบูรณะ กรุงเทพมหานคร” พบว่า 1) ประเพณีงานศพได้สะท้อนคุณค่าของชีวิต และให้คติธรรม ดังนี้ 1.1) ประเพณีการปฏิบัติต่อคนป่วยใกล้ตาย ให้คติธรรม คือการมีสติก่อนตาย ความไม่ประมาท และการเห็นสังขารของชีวิต 1.2) ประเพณีการปฏิบัติต่อศพ ให้คติธรรม คือความ กตัญญูกตเวทีและการเข้าใจหลักไตรลักษณ์ 1.3) ประเพณีการสวดศพ ให้คติธรรม คือการอุทิศส่วน กุศลแก่คนตาย และการมีน้ำใจ 1.4) ประเพณีการบวชน้ำศพและจุงศพ ให้คติธรรม คือความกตัญญู กตเวที 1.5) ประเพณีการเผาศพ ให้คติธรรม คือการเห็นสังขารของชีวิต และความไม่ประมาท 1.6) ประเพณีการเก็บอัฐิ ให้คติธรรม คือความกตัญญูกตเวทีและความเชื่อเรื่องการเกิดใหม่ 2) พิธีกรรม ความเชื่อและขั้นตอนการประกอบพิธีกรรมงานศพ เขตราชบุรีบูรณะ กรุงเทพมหานคร ประกอบด้วย พิธีกรรม ดังนี้ คือการรดน้ำศพ การมัดตราสัง การสวดพระอภิธรรม การเซ่นไหว้ศพ การบำเพ็ญกุศล การเวียนเมรุ การล้างหน้าศพ การเผาศพ การแปรรูป การเก็บอัฐิ และการฉลองอัฐิ 3) รูปแบบที่ เหมาะสมในการจัดการประเพณีงานศพของชาวพุทธ ในเขตราชบุรีบูรณะ ขึ้นอยู่กับสภาพภาพและ ความพอใจของผู้จัดงาน สรุปได้เป็น 3 รูปแบบ คือการจัดงานศพขนาดใหญ่ การจัดงานศพขนาด กลาง และการจัดงานศพขนาดเล็ก หรือจัดงานศพในรูปแบบสงเคราะห์

พระอริการพรมมา จันทรมโฆ และคณะ (2565 : 697-699) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดงานศพของชาวพุทธในชุมชนตำบลภูเขาทอง อำเภอหนองพอก จังหวัดร้อยเอ็ด” พบว่าประเพณีการจัดงานศพของพุทธศาสนิกชนชาวไทยเปลี่ยนไปจากเดิมมากและแต่ละท้องถิ่นก็จัดงานศพแตกต่างกันไปตามความนิยมและตามฐานะของเจ้าภาพอย่างกรณีการจัดงานศพของชาวพุทธในชุมชนตำบลภูเขาทองก็เช่นเดียวกัน ก็มีรูปแบบพิธีกรรมข้อปฏิบัติและความเชื่อในประเพณี การจัดงานศพดังนี้

1) รูปแบบข้อปฏิบัติเมื่อมีคนป่วยใกล้ตายก็จะมีลูกหลานมาดูแลปฏิบัติเฝ้าไข้ให้กำลังใจคนป่วยใกล้ตาย มีการให้สวดมนต์พระมาโปรดเป็นการบอกทางแก่คนป่วยใกล้ตาย

2) รูปแบบการปฏิบัติต่อศพเมื่อตายลงก็มีการปฏิบัติต่อศพ เช่น การแจ้งเรื่องการตาย การเตรียมสถานที่จัดงานศพ การจัดพิธีตั้งศพบำเพ็ญกุศล

3) รูปแบบการปฏิบัติในการสวดศพก็จะมีพิธีการสวดมาติกาบังสุกุล การสวดพระอภิธรรม การสวดพระพุทธรูปเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้ผู้วายชนม์ เป็นต้น

4) รูปแบบการบวชหน้าศพและการจุณศพ คือลูกหลานของผู้ตายบวชเป็นเณร หรือเป็นพระในวันเผา เรียกว่าบวชหน้าไฟ หรือบวชหน้าศพ ถ้าเป็นหญิงก็จะให้บวชศีลจารีณีเป็นการบวชชั่วคราว ตามปกติมักบวช 3 วัน แต่ที่บวชตลอดชีวิตก็มีเป็นการบวชเพื่อจุณศพและอุทิศส่วนกุศลให้ผู้วายชนมนั่นเอง

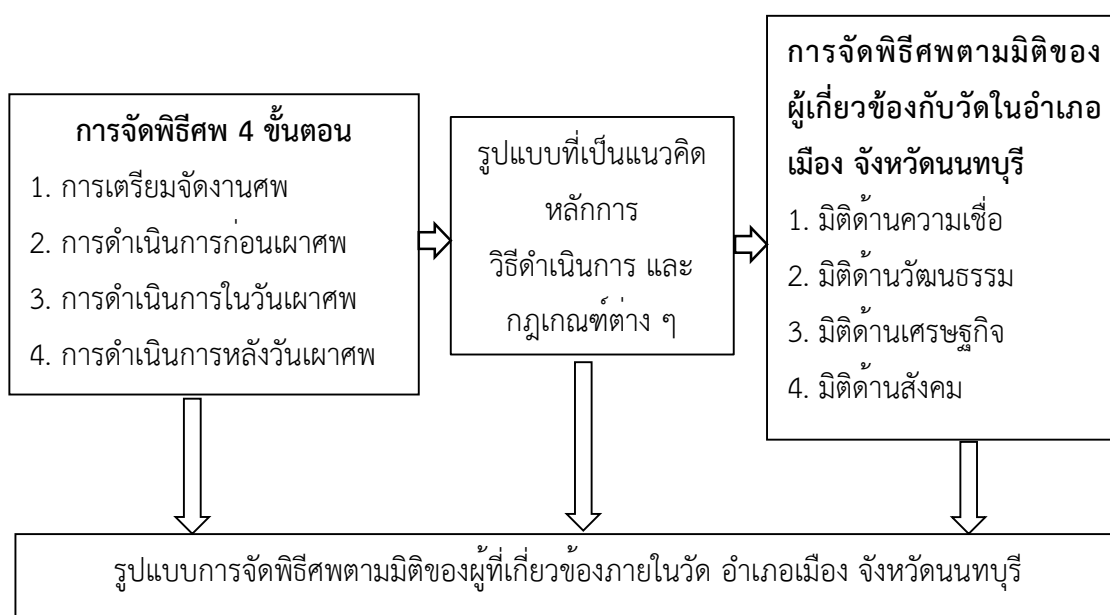
5) รูปแบบการปฏิบัติในการเผาศพ การเผาศพในปัจจุบันมีพิธี 2 ตอน คือตอนแรกเผาพอเป็นพิธี ที่เรียกอย่างสามัญว่าเผาหลอก ตอนที่สองเป็นการเผาจริงซึ่งปัจจุบันนี้มักจะทำเนินการต่อจากเผาหลอก เป็นการเผาจริงเลยทีเดียว เมื่อถึงกำหนดประชุมเพลิงหรือเผาศพจริงพนักงานของทางวัดหรือสัปเหร่อจะยกศพลงจากจิตกาธาน หรือเชิงตะกอนแล้วเปิดฝาหีบให้เจ้าภาพดูศพเป็นครั้งสุดท้ายแล้วก็ใช้น้ำมะพร้าวรดลงที่ศพ ทั้งนี้เนื่องจากเชื่อถือกันมาแต่โบราณว่าน้ำมะพร้าวเป็นน้ำบริสุทธิ์ผู้ที่ไปเผาศพก็คงจะช่วยกันนำพินคนละดุ้นสองดุ้นไปเผาเหมือนอย่างที่ทำกันอยู่ในชนบทเป็นส่วนมาก ต่อมาภายหลังจึงใช้รูป 1 ดอก เทียน 1 เล่ม และดอกไม้จันทน์ 1 ช่อจุดไฟแล้ววางไว้ที่เชิงตะกอนใต้ศพ เวลาเผาพระสงฆ์ 4 รูป สวดพระอภิธรรมเรียกว่า สวดอภิธรรมหน้าไฟ เวลาจุดไฟเผาศพมีความเชื่อถือและปฏิบัติสืบต่อกันมาว่าห้ามมิให้ต่อไฟกัน

6) รูปแบบการเก็บอัฐิและทำบุญอุทิศให้แก่ผู้ตาย เมื่อทำพิธีเผาศพแล้วเจ้าภาพจะทำการเก็บอัฐิในวันที่เผาศพเลยทีเดียว แต่ถ้าหากว่าเก็บอัฐิไม่ทันเพราะมีดหรือดิกไปก็จะไปทำการเก็บอัฐิในวันรุ่งขึ้น แล้วจึงนำอัฐิมาตั้งบำเพ็ญกุศลเพื่ออุทิศให้ผู้ตายต่อไป ซึ่งมีประเพณีพิธีกรรมคือประเพณีการแปรรูป ประเพณีการตั้งอัฐิบำเพ็ญกุศล ประเพณีการทำบุญอุทิศ ประเพณีการบรรจุอัฐิไปตามลำดับจนเสร็จพิธี

สรุปจากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า ความตาย มีความสำคัญเพราะเป็นการสูญเสียชีวิตในภพภูมินี้หรือชาตินี้เป็น การพลัดพรากที่ทำให้เกิดความเศร้าโศกเสียใจ มนุษย์ที่นับถือศาสนาจึงได้มีการประกอบพิธีเกี่ยวกับศพ ให้เป็นไปตามความเชื่อของแต่ละศาสนา สำหรับชาวพุทธนั้น พิธีศพได้ทำสืบทอดกันมาตั้งแต่ครั้งพุทธกาล จึงกลายมาเป็นประเพณีนิยมที่ถือปฏิบัติสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบันนี้ แต่ละท้องถิ่นพิธีกรรมอาจมีความแตกต่างกันบ้างในบางเรื่อง แต่มีวัตถุประสงค์เหมือนกัน คือ เพื่อเป็นการสักการะผู้ตายเป็นครั้งสุดท้าย และทำบุญอุทิศให้แก่ผู้ตายให้ไปสู่สุคติ เพราะมีความเชื่อว่า เมื่อคนตายไปแล้วย่อมไปเกิดภพใหม่ตามกรรมที่ตนได้ทำไว้

2.9 สรุปกรอบแนวความคิด

จากแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวมาแล้วนั้น ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดของการวิจัยไว้ดังนี้

แผนภูมิที่ 2.2 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดพิธีศพตามมิตของผู้ที่เกี่ยวข้องภายในวัดอำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี” เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การศึกษาเอกสาร (Documentary Study) ประกอบในการศึกษาวิจัย อันเป็นการบูรณาการการวิจัยพื้นฐาน (Basic Research) เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการวิจัยที่สมบูรณ์มากขึ้น โดยการศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีระเบียบวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

- 3.1 ประชากร
- 3.2 การสุ่มตัวอย่าง
- 3.3 กรอบแนวคิด
- 3.4 ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย
- 3.5 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- 3.6 การสร้างและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย
- 3.7 วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล
- 3.8 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 ประชากร

ประชากร (Population) ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ คณะสงฆ์ที่เป็นเจ้าอาวาสและสัปเหร่อในวัดอำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี โดยอำเภอเมืองจังหวัดนนทบุรีมีจำนวนวัดทั้งหมด 51 แห่ง พระสงฆ์ที่เป็นเจ้าอาวาสทั้งหมด 46 รูป และสัปเหร่อจำนวน 41 คน

3.2 การสุ่มตัวอย่าง

คณะผู้วิจัยได้กำหนดคุณลักษณะของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จากประชากรที่กำหนดไว้ โดยมีหลักเกณฑ์ดังนี้

1. การเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นตัวแทนของประชากรในวัดอำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี โดยคัดเลือกด้วยเทคนิคการสุ่มแบบไม่อาศัยความน่าจะเป็น (Non-probability Sampling) ด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ซึ่งจำแนกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้ กลุ่มที่ 1 ได้แก่ เจ้าอาวาส จำนวน 4 รูป จากจำนวน 4 วัด ประกอบด้วย (1) วัดนครอินทร์ (2) วัดกำแพง (3) วัดปากน้ำ และ (4) วัดบางแพรกใต้ กลุ่มที่ 2 ได้แก่ สัปเหร่อ จำนวน 4 คน จากจำนวน 4 วัด

ประกอบด้วย (1) วัดนครอินทร์ (2) วัดกำแพง (3) วัดปากน้ำ และ (4) วัดบางแพรกใต้กลุ่มที่ 3 ตัวแทนที่เป็นเจ้าภาพงานศพ จำนวน 4 คน ภายในวัด (1) วัดนครอินทร์ (2) วัดกำแพง (3) วัดปากน้ำ และ (4) วัดบางแพรกใต้ รวมผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งหมด 12 รูป/คน

2. การคัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งสองกลุ่มมีเกณฑ์ในการคัดเลือก ดังนี้ กลุ่มที่ 1 คัดเลือกจากเจ้าอาวาสวัดซึ่งมีบทบาทและหน้าที่ในการบริหารจัดการดูแลการจัดพิธีศพโดยตรง กลุ่มที่ 2 คัดเลือกจากบุคคลผู้เป็นสัปเหร่อซึ่งทำหน้าที่จัดการดูแลการจัดพิธีศพในวัด กลุ่มที่ 3 คัดเลือกจากเจ้าภาพจัดงานพิธีศพหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดงานศพภายในวัดในฐานะผู้รับบริการและจัดการพิธีกรรมต่าง ๆ

3.3 กรอบแนวคิด

3.4 ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย

คณะผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลต่าง ๆ จากเอกสาร 2 ชั้น คือ 1) ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ได้แก่ หลักพุทธธรรมจากพระไตรปิฎกและอรรถกถาที่เกี่ยวข้องกับการจัดพิธีศพ 2) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ได้จากการศึกษาค้นคว้าจากหนังสือ ตำรา บทความทางวิชาการ วิทยานิพนธ์ คุชฌีนิพนธ์ สารนิพนธ์ รายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดพิธีศพ รวมถึงข้อมูลจากสื่ออินเทอร์เน็ต เช่น เว็บไซต์ของหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องกับการจัดพิธีศพ หนังสือ e-Book โดยประเด็นสำคัญที่ศึกษาจะเกี่ยวกับแนวคิดเกี่ยวกับความตายในพระพุทธศาสนา การจัดการพิธีศพในสมัยพุทธกาลและสมัยปัจจุบัน คติธรรมเกี่ยวกับการจัดพิธีศพที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา เป็นต้น

นอกจากนี้ คณะผู้วิจัยยังเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญในประเด็นเกี่ยวกับรูปแบบการจัดพิธีศพทั้งสิ้นขั้นตอน คือ การเตรียมจัดงานศพ การดำเนินการก่อนเผาศพ การดำเนินการในวันเผาศพ และการดำเนินการหลังวันเผาศพ

3.5 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

คณะผู้วิจัยได้เลือกใช้เครื่องมือวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview Form) โดยลักษณะข้อคำถามเป็นแบบปลายเปิด (Open-ended Question) เพื่อให้ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ได้ใช้แนวคิด ความรู้ ทักษะคิด มุมมอง และบูรณาการแนวทางการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรม ประเพณี วัฒนธรรมของสังคมไทย เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์เป็นรูปแบบในการปฏิบัติพิธีศพที่ถูกต้องเหมาะสม โดยแบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบ่งข้อคำถามออกเป็น 4 ส่วน ประกอบด้วย

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ที่ให้สัมภาษณ์ เป็นแบบเติมข้อมูลในช่องว่างให้สมบูรณ์ตามสถานภาพของตน โดยจำแนกเป็น 2 ข้อแบบเลือกตอบ คือ 1) ข้อมูลทั่วไปของบรรพชิต 2) ข้อมูลทั่วไปของคฤหัสถ์

ส่วนที่ 2 ข้อคำถามเกี่ยวกับรูปแบบการจัดพิธีศพทั่วไป โดยจำแนกเป็นข้อคำถามปลายเปิดจำนวน 2 ข้อ คือ 1) วิธีการปฏิบัติตามรูปแบบการจัดพิธีศพทั่วไปทั้ง 4 ขั้นตอน ได้แก่ การเตรียมจัดงานศพ การดำเนินการก่อนเผาศพ การดำเนินการในวันเผาศพ การดำเนินการหลังวันเผาศพ 2) พัฒนาการหรือความเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับรูปแบบการจัดพิธีศพทั่วไปในปัจจุบันที่ต่างไปจากอดีตทั้ง 4 ขั้นตอน

ส่วนที่ 3 ข้อคำถามเกี่ยวกับรูปแบบการจัดพิธีศพตามมิติของผู้ที่เกี่ยวข้องภายในวัด อำเภอ เมือง จังหวัดนนทบุรี โดยจำแนกเป็นข้อคำถามปลายเปิดจำนวน 4 ข้อ คือ 1) รูปแบบการจัดพิธีศพที่เกี่ยวข้องเนื่องกับความเชื่อในแต่ละขั้นตอนควรเป็นอย่างไร 2) รูปแบบการจัดพิธีศพที่เกี่ยวข้องเนื่องกับวัฒนธรรมในแต่ละขั้นตอนควรเป็นอย่างไร 3) รูปแบบการจัดพิธีศพที่เกี่ยวข้องเนื่องกับเศรษฐกิจในแต่ละขั้นตอนควรเป็นอย่างไร 4) รูปแบบการจัดพิธีศพที่เกี่ยวข้องเนื่องกับสังคมในแต่ละขั้นตอนควรเป็นอย่างไร

ส่วนที่ 4 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับรูปแบบการจัดพิธีศพตามมิตของผู้ที่เกี่ยวข้องภายในวัด
อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี จำนวน 2 ข้อ คือ 1) อุปสรรคและปัญหาในการจัดพิธีศพตามมิตของผู้ที่
เกี่ยวข้อง 2) แนวทางแก้ไขอุปสรรคและปัญหาในการจัดพิธีศพตามมิตของผู้ที่เกี่ยวข้อง

3.6 การสร้างและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย

3.6.1 การสร้างเครื่องมือ

- 1) การนำแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบการจัดพิธีศพที่ศึกษาจากข้อมูลชั้นปฐมภูมิ
และทุติยภูมิมาแล้วสร้างเป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึก
- 2) การกำหนดกรอบและขอบข่ายเนื้อหาที่จะสัมภาษณ์ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของ
การวิจัย
- 3) การสร้างแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับรูปแบบการจัดพิธีศพตามมิตของผู้ที่เกี่ยวข้องภายในวัด
อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี

3.6.2 การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

1) คณะผู้วิจัยได้ตรวจสอบความถูกต้องของเครื่องมือวิจัยโดยให้ผู้เชี่ยวชาญด้าน
พระพุทธศาสนาและปรัชญา จำนวน 4 ท่าน เพื่อตรวจสอบค่าดัชนีความเที่ยงตรงของเนื้อหาของ
เครื่องมือ (Content Validity Index; CVI) ทั้งนี้ เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของคำถามเชิงเนื้อหา
(Content Validity) อันเป็นวิธีที่เสนอโดย Hambleton, Swaminathan, Alguna, & Coulson
(1978) และพัฒนาต่อโดย Martuza (1977) ; Waltz, & Bausell (1981) โดย CVI จะใช้ในการหา
ความเที่ยงตรงของเครื่องมือวิจัยทั้งฉบับ (Gilbert, & Prion, 2016) หรือจะหาความเที่ยงตรงเป็นราย
ข้อก็ได้ ในงานวิจัยนี้คณะผู้วิจัยได้นำเครื่องมือวิจัยไปให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาเป็นรายข้อ ซึ่งจำนวน
ผู้เชี่ยวชาญนั้น Lynn (as cited in Gilbert, & Prion, 2016; Polit, & Beck, 2006) เห็นว่า
ผู้เชี่ยวชาญควรใช้ประมาณ 5-10 คน (ยกเว้นกรณีจำเป็นไม่ควรต่ำกว่า 3 ท่าน แต่ไม่ควรเกิน 10 คน
เพราะเกินความจำเป็น) โดยงานวิจัยนี้คณะผู้วิจัยใช้ผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบข้อคำถาม 4 ท่าน
เพื่อความเห็น 4 ระดับ คือ

- 1 หมายถึง ข้อคำถามไม่สามารถวัดคุณลักษณะได้ หรือไม่สอดคล้องกับคำนิยาม
- 2 หมายถึง ข้อคำถามต้องปรับปรุงมากจึงจะวัดคุณลักษณะได้ หรือสอดคล้องกับแนวคิด
และคำนิยามบางส่วน ซึ่งจำเป็นต้องปรับปรุงอย่างมาก
- 3 หมายถึง ข้อคำถามต้องปรับปรุงเล็กน้อยจึงจะวัดคุณลักษณะได้ หรือสอดคล้องกับ
แนวคิดและคำนิยาม ซึ่งควรปรับปรุงเล็กน้อย
- 4 หมายถึง ข้อคำถามวัดคุณลักษณะ หรือสอดคล้องกับคำนิยาม

สำหรับผู้เชี่ยวชาญในการตรวจเครื่องมือประกอบด้วย ดังนี้ 1. รศ. ดร.บุญร่วม คำเมือง แสน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย 2. พระมหาจักรพล อาจารย์สุโก, ดร. คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย 3. พระศรีรัชมงคลบัณฑิต, รศ. ดร. คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย 4. ดร.ประเวช วัฒนาแก้ว คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

โดยค่า CVI ที่นักวิชาการส่วนใหญ่ถือว่า ผ่านเกณฑ์มักยึดตาม Davis (as cited in Polit, & Beck, 2006) จะต้องไม่น้อยกว่า 0.80 แต่นักวิชาการจำนวนไม่น้อยที่มีความเห็นต่างว่า ค่า CVI ควรไม่น้อยกว่า 0.70 หรือ 0.75 สำหรับงานวิจัยนี้คณะผู้วิจัยใช้เกณฑ์ 0.80 ขึ้นไป ตามแนวคิดของ Davis โดยคณะผู้วิจัยใช้วิธีการหาค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาของเครื่องมือรายข้อ (Item-level CVI; I-CVI) โดยมีสูตรการคำนวณ ดังนี้

$$I-CVI = \frac{\text{จำนวนผู้เชี่ยวชาญที่ลงความคิดเห็นระดับ 3 และ 4 ในแต่ละข้อ}}{\text{จำนวนผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด}}$$

จากการหาค่า CVI ในงานวิจัยนี้ได้ค่า 1.25 ทุกข้อ ซึ่งถือว่า ผ่านเกณฑ์ แสดงว่า ข้อคำถามที่ใช้สัมภาษณ์ข้อนั้นใช้ได้ อย่างไรก็ตาม คณะผู้วิจัยยังได้นำข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญไปปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์ก่อนที่จะยื่นขอเอกสารรับรองผลการพิจารณาจริยธรรมการทำวิจัยในคน จากคณะกรรมการจริยธรรมการทำวิจัยในคน มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

2. การตรวจสอบข้อมูล คณะผู้วิจัยได้มีกระบวนการตรวจสอบข้อมูลของการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการนำแบบสัมภาษณ์เชิงลึกไปตรวจสอบสามเส้า (Triangulation) เพื่อใช้พิสูจน์ว่า ข้อมูลที่คณะผู้วิจัยได้นั้นถูกต้องหรือไม่ และมีความน่าเชื่อถือของข้อมูลเพียงใด ด้วยวิธีการดังนี้

2.1 การตรวจสอบสามเส้าของข้อมูล (Data Triangulation) ประกอบด้วย 3 ด้าน คือ 1) เวลา หมายถึง ความต่างด้านเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล 2) สถานที่ คือ ความต่างด้านสถานที่ในการเก็บรวบรวมข้อมูล และ 3) บุคคล คือ ความต่างด้านบุคคลในการเก็บรวบรวมข้อมูล หากมีความต่างกัน 3 ด้านนี้ ข้อมูลที่ได้จะมีความแตกต่างกันหรือไม่ ซึ่งในที่นี้คณะผู้วิจัยได้ลงพื้นที่สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในช่วงวันเวลาที่แตกต่างกัน สถานที่สัมภาษณ์จะเปลี่ยนไปตามวัดตามที่กำหนดไว้ และบุคคลที่สัมภาษณ์จะเป็นคณะผู้วิจัยซึ่งมีทั้งหมด 5 คน โดยแบ่งกันทำหน้าที่ในการสัมภาษณ์ เมื่อเก็บรวบรวมข้อมูลครบถ้วนตามวัตถุประสงค์การวิจัยแล้ว คณะผู้วิจัยจะนำมาข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากความต่างด้านเวลา สถานที่และบุคคลมาวิเคราะห์และสังเคราะห์รวมกันเพื่อหาข้อมูลที่มีความน่าเชื่อถือมากที่สุด (Credibility/Validity)

2.2 การตรวจสอบสามเส้าของผู้วิจัย (Investigator Triangulation) คือ การตรวจสอบข้อมูลจากคณะผู้วิจัยในแต่ละคนที่ได้ข้อมูลมาต่างกัน ในที่นี้คณะผู้วิจัยซึ่งมีทั้งหมด 5 คน จะแบ่งหน้าที่ในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้วยคำถามที่มีอยู่ในแบบสัมภาษณ์เชิงลึก โดยคณะผู้วิจัยแต่ละคนจะสัมภาษณ์โดยเน้นประเด็นที่แตกต่างกันบนพื้นฐานของประสบการณ์การทำวิจัยที่ต่างกัน ทั้งนี้ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่หลากหลายและตรงประเด็นที่คณะผู้วิจัยแต่ละคนต้องการทราบ เป็นกรณีเฉพาะ จากนั้น จะนำข้อมูลทั้งหมดมาตรวจสอบความถูกต้องร่วมกันเพื่อหาความน่าเชื่อถือของข้อมูล

2.3 การตรวจสอบสามเส้าของทฤษฎี (Theory Triangulation) คือ การตรวจสอบกับทฤษฎีหรือแนวคิดที่ต่างกัน ในที่นี้ คณะผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาตรวจสอบกับแนวคิดทฤษฎีหรือหลักธรรมใน 4 ประการ คือ 1) แนวคิดทฤษฎีการบริหารจัดการ 2) แนวคิดการจัดพิธีศพในสมัยพุทธกาล 3) แนวคิดการจัดพิธีศพในสมัยปัจจุบัน 4) ศติธรรมที่เกี่ยวกับการจัดพิธีศพที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธรศาสนา ทั้งนี้ เพื่อตรวจสอบและยืนยันข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ว่าสอดคล้องกับการศึกษาเชิงเอกสาร (Documentary Research) ในประเด็นการพัฒนารูปแบบการจัดพิธีศพตามมิติของผู้ที่เกี่ยวข้องภายในวัด อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี อย่างไรบ้าง

3.7 วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล

คณะผู้วิจัยได้ศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ จากแหล่งข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

1. การศึกษาและรวบรวมข้อมูลที่ได้จากเอกสารชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ หลักพุทธธรรมจากพระไตรปิฎกและอรรถกถาที่เกี่ยวกับการจัดพิธีศพ เป็นต้น

2. การศึกษาและรวบรวมข้อมูลชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ หนังสือ ตำรา วารสารทางวิชาการ รายงานการวิจัย สื่อสิ่งพิมพ์ สารสนเทศอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดพิธีศพ เพื่อให้เห็นแนวคิด ทฤษฎีต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับรูปแบบ ความคิดเห็น การบริหารจัดการ เป็นต้น

3. หลังจากศึกษาเชิงเอกสารแล้ว คณะผู้วิจัยได้นำข้อมูลดังกล่าวมาสร้างเป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึก และตรวจสอบเครื่องมือเพื่อให้เกิดความเที่ยงตรงและน่าเชื่อถือก่อนการเก็บรวบรวมข้อมูลจริง

4. การขอเอกสารรับรองผลการพิจารณาจริยธรรมการทำวิจัยในคน โดยคณะผู้วิจัยได้ดำเนินการขอเอกสารดังกล่าว จากสถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เลขที่หนังสือที่ จว. 418/2566 ลงวันที่ 31 ตุลาคม พ.ศ. 2566

5. จากนั้น คณะผู้วิจัยได้ทำหนังสือจากต้นสังกัด คือ คณะศาสนาและปรัชญาเพื่อขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และได้นัดวันเวลาในการขอเข้าสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

6. การลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูล คณะผู้วิจัยได้เตรียมอุปกรณ์ในการลงพื้นที่ตามที่กำหนดไว้ เช่น สมุดบันทึก ปากกา ดินสอ ยางลบ เครื่องบันทึกเสียง กล้องถ่ายรูป เพื่อเข้าสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นรายบุคคล โดยคณะผู้วิจัยได้ช่วยกันจดบันทึกเพื่อเป็นข้อมูลในการเทียบเคียงในการตรวจสอบสามเส้าต่อไป (Triangulation) ในการสัมภาษณ์นั้นคณะผู้วิจัยได้ชี้แจงรายละเอียดในการสัมภาษณ์ เช่น วัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์เพื่อใช้ในงานวิจัยเท่านั้น การขออนุญาตถ่ายรูปและบันทึกเสียงขณะสัมภาษณ์ การขอยกเลิกการสัมภาษณ์หรือไม่ตอบคำถามบางข้อที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเห็นว่า เป็นการละเมิดสิทธิของผู้ให้ข้อมูลสำคัญเอง การขออนุญาตเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในภายหลังหากข้อมูลบางประการยังไม่ชัดเจน ฯลฯ

7. การนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ไปทบทวนกับเนื้อหาหรือข้อคำถามว่า ครบถ้วนหรือไม่ หากไม่ครบถ้วนจะได้เก็บข้อมูลด้วยการขอสัมภาษณ์อีกครั้ง ซึ่งในการเก็บข้อมูลครั้งนี้คณะผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลอย่างครบถ้วนในครั้งเดียว โดยได้นำข้อมูลที่จดบันทึกมาเทียบเคียงกับคณะผู้วิจัยด้วยกันและเทียบเคียงกับการบันทึกเสียง เพื่อหาข้อสรุปที่ตรงกันและถูกต้องให้มากที่สุด

3.8 การวิเคราะห์ข้อมูล

คณะผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์เชิงลึกด้วยวิธีการ ดังนี้

1. การนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกมาถอดเทปบันทึกเสียงพร้อมกับการเทียบเคียงการจดบันทึก เพื่อนำคำสัมภาษณ์มาแบ่งหมวดหมู่ จากนั้น วิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ด้วยการวิเคราะห์จำนวนถ้อยคำสำคัญที่ได้จากการถอดเทปบันทึกแล้วว่ามีความสัมพันธ์กับแนวคิดทฤษฎีการพัฒนารูปแบบการจัดพิธีศพออย่างไร

2. การวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) เป็นวิเคราะห์ประเด็นด้วยการเขียนเล่าเรื่องที่ได้จากการสัมภาษณ์ด้วยการอธิบายรายละเอียดเชื่อมโยงกับแนวคิดทฤษฎีที่ได้จากการศึกษาเชิงเอกสารเพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย

3. การตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูลก่อนจัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์เกี่ยวกับรูปแบบการจัดพิธีศพ จากนั้น นำเสนอเป็นบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารวิชาการต่อไป

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดพิธีศพตามมิติของผู้ที่เกี่ยวข้องภายในวัด อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี” มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการจัดพิธีศพทั่วไป 2) เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดพิธีศพ 3) เพื่อนำเสนอรูปแบบการจัดพิธีศพตามมิติของผู้ที่เกี่ยวข้องภายในวัด อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี จากการวิเคราะห์ข้อมูลและการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้วิจัยได้นำเสนอเป็น 3 ตอน เพื่อให้ตอบโจทย์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

4.1 รูปแบบการจัดพิธีศพทั่วไป

การเตรียมจัดงานศพ

การเตรียมจัดงานศพเริ่มต้นจากการติดต่อกับทางวัดและสัปเหร่อ เพื่อแจ้งให้ทราบถึงความประสงค์ในการจัดงานศพ หลังจากได้รับการยืนยันจากทางวัดแล้ว ต้องทำการเตรียมสถานที่ภายในวัดให้พร้อม การจัดเตรียมอุปกรณ์ที่จำเป็น เช่น โต๊ะหมู่บูชา ธูป เทียน และเครื่องเช่นไหว้ การจัดเตรียมสถานที่ให้สะอาดและเป็นระเบียบ รวมถึงการตกแต่งสถานที่ด้วยดอกไม้และพวงมาลัย (ผู้ให้สัมภาษณ์ที่ 1, 3, 4, 5, 7, 8) สอดคล้องกับงานวิจัยของปราณี วงษ์เทศ (2534) และหม่อมเจ้าพูนพิศมัย ดิสกุล (2522) ที่เน้นถึงความสำคัญของการเตรียมการที่เหมาะสมเพื่อเป็นการเคารพผู้เสียชีวิต

นอกจากนี้ ผู้ให้สัมภาษณ์ที่ 2, 6 และ 8 ยังเน้นย้ำถึงความสำคัญของการเตรียมอาหารและเครื่องดื่มสำหรับผู้มาร่วมงาน เพื่อให้ทุกอย่างเป็นระเบียบเรียบร้อยและสมบูรณ์ สอดคล้องกับงานวิจัยของอภิธาน สมใจ (2541) และนิพนธ์ สัมมา และคณะ (2534) ที่เน้นถึงความสำคัญของการจัดเตรียมที่ครบถ้วนเพื่อให้พิธีเป็นไปอย่างราบรื่น

ผู้ให้สัมภาษณ์ที่ 2 ยังเสนอแนะให้มีการประชุมครอบครัวเพื่อวางแผนงาน โดยการแบ่งหน้าที่และการจัดการในแต่ละส่วนให้ครอบคลุมและเป็นระเบียบเรียบร้อย เช่น การจัดเตรียมรูปถ่ายของผู้เสียชีวิต การเตรียมสถานที่ และการจัดเตรียมอาหารและเครื่องดื่มสำหรับผู้มาร่วมงาน เพื่อให้พิธีศพดำเนินไปอย่างราบรื่นและสมบูรณ์ ความเห็นนี้สอดคล้องกับการศึกษาของประชิด สุกฤษะพัฒน์ (2541) ที่กล่าวว่าการจัดเตรียมงานที่เป็นระบบและมีการวางแผนล่วงหน้าช่วยให้พิธีศพดำเนินไปอย่างราบรื่นและเรียบร้อย

แนวคิดของด้นัย ไชโยธา (2538) และสมภาร พรหมทา (2549) ยังสนับสนุนความสำคัญของการตกแต่งสถานที่ด้วยดอกไม้และพวงมาลัยเพื่อสร้างบรรยากาศที่เหมาะสมสำหรับงานศพ โดยเน้นว่าการตกแต่งสถานที่ด้วยดอกไม้และพวงมาลัยช่วยสร้างบรรยากาศที่สงบและเคารพต่อผู้เสียชีวิต

การดำเนินการก่อนเผาศพ

การดำเนินการก่อนเผาศพเริ่มต้นด้วยการจัดเตรียมสถานที่สำหรับตั้งศพ การสวดพระอภิธรรมและการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับผู้เสียชีวิต เป็นสิ่งที่ต้องปฏิบัติอย่างเคร่งครัด การจัดเตรียมอุปกรณ์ที่จำเป็น เช่น โต๊ะหมู่บูชา รูป เทียน และพวงมาลัย สิ่งของถวายพระ น้ำมันเผาศพ และของขำรวย เพื่อให้บรรยากาศของงานศพมีความสงบและเป็นระเบียบ (ผู้ให้สัมภาษณ์ที่ 1, 3, 4) ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของปราณี วงษ์เทศ (2534) ที่ระบุว่าการทำบุญและการสวดพระอภิธรรมมีความสำคัญในการส่งเสริมความสงบและความสมบูรณ์ของพิธีศพ

การเตรียมการก่อนเผาศพยังรวมถึงการติดต่อศพเพื่อจัดการร่างของผู้เสียชีวิต การทำความสะอาดสถานที่และการจัดเตรียมอุปกรณ์ที่จำเป็นสำหรับพิธีศพ เช่น โต๊ะหมู่บูชา รูป เทียน และพวงมาลัย สิ่งของถวายพระ น้ำมันเผาศพและของขำรวย (ผู้ให้สัมภาษณ์ที่ 2, 5, 6) สอดคล้องกับการศึกษาของอภิธาน สมใจ (2541) ที่ชี้ว่าการจัดเตรียมที่ครบถ้วนช่วยให้พิธีศพดำเนินไปอย่างราบรื่นและเรียบร้อย

การดำเนินการในวันเผาศพ

การดำเนินการในวันเผาศพมีขั้นตอนสำคัญที่ต้องปฏิบัติเพื่อให้พิธีศพเป็นไปอย่างสมเกียรติและสง่างาม ต้องมีการจัดเตรียมสถานที่บริเวณเมรุเผาศพ การสวดพระอภิธรรมและการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับผู้เสียชีวิต การจัดเตรียมอุปกรณ์และการตกแต่งสถานที่ด้วยดอกไม้และพวงมาลัย (ผู้ให้สัมภาษณ์ที่ 1, 4, 7) สอดคล้องกับแนวคิดของหม่อมเจ้าพูนพิศมัย ดิสกุล (2522) ที่ชี้ให้เห็นว่าการจัดเตรียมสถานที่และอุปกรณ์ที่ครบถ้วนมีความสำคัญในการทำให้พิธีศพเป็นไปอย่างสมบูรณ์และเหมาะสม

นอกจากนี้ ผู้ให้สัมภาษณ์ที่ 3, 5 และ 8 ยังเน้นถึงความสำคัญของการทำบุญอุทิศส่วนกุศลและการสวดพระอภิธรรมในวันเผาศพ การจัดเตรียมอุปกรณ์ที่จำเป็น เช่น โต๊ะหมู่บูชา รูป เทียน และพวงมาลัย สิ่งของถวายพระ น้ำมันเผาศพและของขำรวย เพื่อให้พิธีศพดำเนินไปอย่างราบรื่นและสงบ สอดคล้องกับการศึกษาของปราณี วงษ์เทศ (2534) และนิพนธ์ สัมมา และคณะ (2534) ที่ชี้ว่าการจัดเตรียมอุปกรณ์ที่ครบถ้วนช่วยให้พิธีศพเป็นไปอย่างราบรื่นและเรียบร้อย

การดำเนินการหลังวันเผาศพ

การดำเนินการหลังวันเผาศพมีขั้นตอนสำคัญที่ต้องปฏิบัติเพื่อให้ดวงวิญญาณของผู้เสียชีวิตได้รับการอุทิศส่วนกุศลอย่างต่อเนื่อง ต้องมีการเก็บอัฐิในเช้าวันรุ่งขึ้น การทำบุญเลี้ยงพระเพลและการลอยอังคารตามความเชื่อ (ผู้ให้สัมภาษณ์ที่ 1, 4, 7) สอดคล้องกับแนวคิดของปราณี วงษ์เทศ (2534) และสมภาร พรหมทา (2549) ที่ระบุว่าการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับผู้เสียชีวิตมีความสำคัญในการส่งเสริมความสงบและความสมบูรณ์ของพิธีศพ

การดำเนินการหลังวันเผาศพยังรวมถึงการทำบุญครบรอบ 7 วัน 50 วัน และ 100 วัน เพื่อให้ดวงวิญญาณของผู้เสียชีวิตได้รับการอุทิศส่วนกุศลอย่างต่อเนื่องและเป็นการแสดงความเคารพต่อผู้เสียชีวิต (ผู้ให้สัมภาษณ์ที่ 2, 5, 8) สอดคล้องกับการศึกษาของอภิธาน สมใจ (2541) และนิพนธ์ สัมมา และคณะ (2534) ที่ชี้ว่าการทำบุญอุทิศส่วนกุศลอย่างต่อเนื่องมีความสำคัญในการส่งเสริมความสงบและความสมบูรณ์ของพิธีศพ

การดำเนินการหลังวันเผาศพยังต้องมีการเก็บอัฐิและการทำบุญเลี้ยงพระเพล ซึ่งเป็นการแสดงความเคารพและไว้อาลัยต่อผู้เสียชีวิต การทำบุญครบรอบ 7 วัน 50 วัน และ 100 วัน เป็นการส่งดวงวิญญาณให้ไปสู่ภพภูมิที่ดี (ผู้ให้สัมภาษณ์ที่ 3, 6, 9) สอดคล้องกับแนวคิดของปราณี วงษ์เทศ (2534) และสมภาร พรหมทา (2549) ที่ชี้ว่าการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับผู้เสียชีวิตมีความสำคัญในการส่งเสริมความสงบและความสมบูรณ์ของพิธีศพ

สรุป

การเตรียมจัดงานศพเริ่มต้นจากการติดต่อวัดและสัปเหร่อ จากนั้นจัดเตรียมสถานที่ภายในวัดให้สะอาดและเป็นระเบียบ จัดหาอุปกรณ์ที่จำเป็น รวมถึงตกแต่งสถานที่ด้วยดอกไม้และพวงมาลัย นอกจากนี้ การเตรียมอาหารและเครื่องดื่มสำหรับผู้มาร่วมงานและการประชุมครอบครัวเพื่อวางแผนงานก็เป็นสิ่งสำคัญเช่นกัน สำหรับการดำเนินการก่อนเผาศพ จะมีการจัดเตรียมสถานที่ตั้งศพ สวดพระอภิธรรม ทำบุญอุทิศส่วนกุศล และติดต่อสัปเหร่อ ส่วนในวันเผาศพ จะมีการจัดเตรียมสถานที่บริเวณเมรุเผาศพ สวดพระอภิธรรม ทำบุญอุทิศส่วนกุศล และตกแต่งสถานที่ หลังจากวันเผาศพ จะมีการเก็บอัฐิ ทำบุญเลี้ยงพระเพล ลอยอังคาร และทำบุญครบรอบ 7 วัน 50 วัน และ 100 วัน เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้ผู้เสียชีวิต

4.2 การพัฒนารูปแบบการจัดพิธีศพ

การพัฒนารูปแบบการจัดพิธีศพในสังคมไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากในช่วงหลายปีที่ผ่านมา การเปลี่ยนแปลงนี้มีทั้งในด้านของการบริการและการนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้เพื่อเพิ่มความ

สะดวกสบายและประสิทธิภาพในการจัดพิธีศพ การจัดพิธีศพในอดีตมักจะเป็นการร่วมมือร่วมใจของชุมชน ญาติพี่น้องและเพื่อนฝูงจะมาช่วยกันจัดงานในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การเตรียมสถานที่ การทำอาหาร การติดต่อกับพระสงฆ์ และการจัดเตรียมอุปกรณ์ต่างๆ อย่างไรก็ตาม เมื่อสังคมมีการเปลี่ยนแปลงและการใช้ชีวิตของคนในชุมชนมีความเร่งรีบมากขึ้น ธุรกิจการจัดงานศพแบบครบวงจรจึงเข้ามามีบทบาทสำคัญ (ผู้ให้สัมภาษณ์ที่ 1, 2, 3, 4)

ธุรกิจการจัดงานศพแบบครบวงจรเป็นการบริการที่ครอบคลุมทุกขั้นตอนของการจัดพิธีศพ ตั้งแต่การรับศพจากโรงพยาบาล การจัดเตรียมศพ การจัดทำพิธีกรรมทางศาสนา การจัดงานที่วัด การเผาศพ และการเก็บอัฐิ บริการเหล่านี้ช่วยให้ญาติพี่น้องของผู้เสียชีวิตไม่ต้องมีภาระหนักในการจัดการงานศพ และสามารถใช้เวลาที่มีค่านี้ในการไว้อาลัยและทำบุญให้กับผู้ตายได้อย่างเต็มที่ (ผู้ให้สัมภาษณ์ที่ 5, 6, 7) สอดคล้องกับแนวคิดของปราณี วงษ์เทศ (2534) ที่เน้นถึงความสำคัญของการให้บริการที่ครบวงจรและเป็นระบบ เพื่อให้พิธีศพดำเนินไปอย่างราบรื่นและสมบูรณ์

การนำเทคโนโลยีเข้ามามีใช้ในการจัดพิธีศพเป็นอีกหนึ่งการพัฒนาที่สำคัญ การใช้ระบบออนไลน์ในการจองบริการ การถ่ายทอดสดพิธีกรรมผ่านอินเทอร์เน็ต และการใช้เทคโนโลยีในการจัดทำสื่อและการแสดงผลต่างๆ ทำให้พิธีศพสามารถเข้าถึงได้ง่ายขึ้นและสามารถจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น (ผู้ให้สัมภาษณ์ที่ 8, 9, 10) แนวคิดนี้สอดคล้องกับการศึกษาของดนัย ไชยโยธา (2538) ที่ชี้ให้เห็นว่าการใช้เทคโนโลยีในการจัดการพิธีศพช่วยเพิ่มความสะดวกสบายและประสิทธิภาพในการจัดงาน

การพัฒนารูปแบบการจัดพิธีศพยังรวมถึงการให้ความสำคัญกับการให้คำปรึกษาและการช่วยเหลือทางจิตใจให้กับญาติพี่น้องของผู้เสียชีวิต บริการด้านจิตวิทยานี้เป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการช่วยให้ผู้ที่สูญเสียสามารถรับมือกับความเศร้าโศกและสามารถดำเนินชีวิตต่อไปได้อย่างมั่นคง (ผู้ให้สัมภาษณ์ที่ 11, 12) สอดคล้องกับแนวคิดของสมภาร พรหมทา (2549) ที่เน้นถึงความสำคัญของการให้คำปรึกษาและการช่วยเหลือทางจิตใจในการสนับสนุนผู้ที่สูญเสีย

ในทางตรงกันข้าม การพัฒนารูปแบบการจัดพิธีศพยังคงรักษาความสำคัญของการปฏิบัติพิธีกรรมตามหลักศาสนาและประเพณีเดิม การทำบุญ การสวดมนต์ และการเผาศพยังคงเป็นส่วนสำคัญของพิธีกรรมที่ไม่สามารถละเลยได้ การรวมเอาเทคโนโลยีและบริการใหม่ๆ เข้ากับพิธีกรรมทางศาสนาและประเพณีเดิมเป็นการพัฒนาที่ช่วยให้พิธีศพในสังคมไทยยังคงรักษาความสำคัญและความศักดิ์สิทธิ์ไว้ได้ (ผู้ให้สัมภาษณ์ที่ 1, 4, 7) สอดคล้องกับแนวคิดของนิพนธ์ สัมมา และคณะ (2534) ที่ชี้ให้เห็นว่าการพัฒนารูปแบบการจัดพิธีศพต้องควบคู่ไปกับการรักษาประเพณีและศาสนาเพื่อให้พิธีศพมีความสมบูรณ์

ดังนั้น การพัฒนารูปแบบการจัดพิธีศพในสังคมไทยจึงเป็นการผสมผสานระหว่างการรักษา ประเพณีและการนำเทคโนโลยีและการบริการใหม่ๆ เข้ามาใช้ เพื่อให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนในยุคปัจจุบันได้อย่างครบถ้วนและมีประสิทธิภาพ (ผู้ให้สัมภาษณ์ที่ 2, 5, 8) สอดคล้องกับแนวคิดของดุษฎี ไชโยธธา (2538) และสมภาร พรหมทา (2549) ที่สนับสนุนการใช้ เทคโนโลยีและการบริการใหม่ๆ ควบคู่ไปกับการรักษาประเพณีและศาสนา

สรุป

การพัฒนารูปแบบการจัดพิธีศพในสังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงจากการจัดการโดยชุมชน และญาติพี่น้อง มาเป็นการใช้บริการจัดงานศพแบบครบวงจร เพื่อตอบสนองต่อความเร่งรีบของชีวิต ในปัจจุบัน นอกจากนี้ ยังมีการนำเทคโนโลยีมาใช้เพื่อเพิ่มความสะดวกและประสิทธิภาพในการจัดงาน เช่น การจองบริการออนไลน์ การถ่ายทอดสดพิธีกรรม และการใช้เทคโนโลยีในการจัดทำสื่อ ในขณะเดียวกัน การให้ความสำคัญกับการให้คำปรึกษาและการช่วยเหลือทางจิตใจแก่ญาติผู้เสียชีวิตก็ เป็นอีกหนึ่งพัฒนาการที่สำคัญ อย่างไรก็ตาม การพัฒนารูปแบบการจัดพิธีศพยังคงรักษาความสำคัญของพิธีกรรมตามหลักศาสนาและประเพณีดั้งเดิม โดยผสมผสานเทคโนโลยีและบริการใหม่ๆ เข้ากับ พิธีกรรมทางศาสนา เพื่อตอบสนองความต้องการของสังคมยุคปัจจุบันและรักษาคุณค่าดั้งเดิมของพิธี ศพไว้ได้อย่างครบถ้วน

4.3 รูปแบบการจัดพิธีศพตามมิติของผู้ที่เกี่ยวข้องภายในวัด อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี

การจัดพิธีศพในอำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี มีการพัฒนารูปแบบที่ครอบคลุมและ สอดคล้องกับความต้องการของผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งในด้านความเชื่อ วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสังคม การจัดพิธีศพตามมิติของผู้ที่เกี่ยวข้องในวัดอำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี มีความหลากหลายและมี เอกลักษณะเฉพาะตัวที่สะท้อนถึงวัฒนธรรมและประเพณีที่สืบทอดมายาวนาน

มิติด้านความเชื่อ

การจัดพิธีศพตามความเชื่อในศาสนาพุทธเป็นการปฏิบัติที่สำคัญในการส่งดวงวิญญาณของ ผู้เสียชีวิตไปสู่ภพภูมิที่ดี การทำบุญอุทิศส่วนกุศลและการสวดพระอภิธรรมเป็นสิ่งที่ต้องปฏิบัติอย่าง เคร่งครัด ผู้ให้สัมภาษณ์ที่ 1 เน้นว่าการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับผู้เสียชีวิตต้องเริ่มต้นตั้งแต่การ เตรียมจัดงานศพ การนิมนต์พระสงฆ์มาสวดมนต์และการทำบุญเลี้ยงพระเพล เป็นการแสดงความ กตัญญูกตเวทิต ความเคารพและไว้อาลัยต่อผู้เสียชีวิต สอดคล้องกับแนวทางของปราณี วงษ์เทศ (2534) ที่ชี้ว่าการทำบุญและการสวดพระอภิธรรมมีความสำคัญในการส่งเสริมความสงบและความ สมบูรณ์ของพิธีศพ

ผู้ให้สัมภาษณ์ที่ 2 กล่าวเพิ่มเติมว่าการจัดเตรียมสถานที่และอุปกรณ์ที่ใช้ในพิธีจะต้องสะอาดและเรียบร้อย เพื่อให้ผู้ที่มาร่วมงานรู้สึกถึงความเคารพและสมเกียรติต่อผู้เสียชีวิต แนวคิดนี้สอดคล้องกับแนวทางของสมภาร พรหมทา (2549) ที่ระบุว่า การจัดเตรียมสถานที่และอุปกรณ์มีผลต่อความรู้สึกของผู้เข้าร่วมพิธี

มิติด้านวัฒนธรรม

วัฒนธรรมการจัดพิธีศพในวัดอำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี ยังคงรักษาประเพณีและพิธีกรรมทางศาสนาอย่างเคร่งครัด การจัดเตรียมสถานที่ภายในวัดต้องมีการทำความสะอาดและจัดเตรียมอุปกรณ์ที่จำเป็น เช่น โต๊ะหมู่บูชา รูป เทียน พวงมาลัย ของถวายพระ และของขำร่วย การตกแต่งสถานที่ด้วยดอกไม้เพื่อให้บรรยากาศเหมาะสมกับพิธีศพ เป็นสิ่งที่ผู้ให้สัมภาษณ์เน้นย้ำอยู่เสมอ ผู้ให้สัมภาษณ์ที่ 3 กล่าวถึงความสำคัญของการรักษาประเพณีในการจัดพิธีศพ โดยการนิมนต์พระสงฆ์มาสวดมนต์และการทำบุญเลี้ยงพระเพล การจัดเตรียมสถานที่และอุปกรณ์ที่ใช้ในพิธีจะต้องสะอาดและเรียบร้อย เพื่อให้ผู้ที่มาร่วมงานรู้สึกถึงความเคารพและสมเกียรติต่อผู้เสียชีวิต สอดคล้องกับงานวิจัยของนิพนธ์ สัมมา และคณะ (2534) ที่ชี้ว่าการจัดเตรียมที่ครบถ้วนช่วยให้พิธีดำเนินไปอย่างราบรื่นและเรียบร้อย

มิติด้านเศรษฐกิจ

การจัดพิธีศพมีผลกระทบต่อเศรษฐกิจในด้านรายรับรายจ่ายตลอดการจัดงานศพในแต่ละครั้ง การใช้บริการจากบริษัทที่มีความเชี่ยวชาญในการจัดการและเก็บอัฐิทำให้ขั้นตอนนี้มีความสะดวกและรวดเร็วมากขึ้น นอกจากนี้ยังมีการทำบุญครบรอบ 7 วัน 50 วัน และ 100 วัน เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้กับผู้เสียชีวิต การใช้เทคโนโลยีในการถ่ายทอดสดพิธีกรรมและการประชาสัมพันธ์งานผ่านสื่อออนไลน์เป็นที่นิยมมากขึ้น ทำให้การดำเนินการหลังวันเผาศพเป็นไปอย่างราบรื่นและมีประสิทธิภาพมากขึ้น (ผู้ให้สัมภาษณ์ที่ 4, 6, 8) สอดคล้องกับแนวทางของดนัย ไชโยธา (2538) ที่ชี้ให้เห็นว่าการใช้เทคโนโลยีในการจัดการพิธีศพช่วยเพิ่มความสะดวกสบายและประสิทธิภาพในการจัดงาน

ผู้ให้สัมภาษณ์ที่ 5 เน้นถึงความสำคัญของการจัดการทางเศรษฐกิจในการจัดพิธีศพ โดยกล่าวว่าการใช้บริการจากบริษัทที่มีความเชี่ยวชาญทำให้สามารถจัดการพิธีศพได้อย่างมีประสิทธิภาพและลดภาระของญาติพี่น้องผู้เสียชีวิต ความเห็นนี้สอดคล้องกับการวิจัยของนิพนธ์ สัมมา และคณะ (2534) ที่ระบุว่า การจัดการที่มีประสิทธิภาพช่วยให้พิธีศพดำเนินไปอย่างราบรื่นและเรียบร้อย

มิติด้านสังคม

การจัดพิธีศพในชุมชนยังคงรักษาความสัมพันธ์และความสามัคคีของคนในชุมชน ญาติพี่น้องและเพื่อนฝูงจะมาช่วยกันจัดงานในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การเตรียมสถานที่ การทำอาหาร การติดต่อพระสงฆ์ และการจัดเตรียมอุปกรณ์ต่างๆ การดำเนินการในวันเผาศพมีขั้นตอนสำคัญที่ต้องปฏิบัติเพื่อให้พิธีศพเป็นไปอย่างสมเกียรติและสง่างาม การจัดเตรียมสถานที่บริเวณเมรุเผาศพ การสวดพระอภิธรรม และการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับผู้เสียชีวิต การจัดเตรียมอุปกรณ์และการตกแต่งสถานที่ด้วยดอกไม้และพวงมาลัย เป็นสิ่งที่ผู้ให้สัมภาษณ์เน้นย้ำตลอด (ผู้ให้สัมภาษณ์ที่ 1, 4, 7) สอดคล้องกับแนวทางของหม่อมเจ้าพูนพิศมัย ดิสกุล (2522) ที่ชี้ให้เห็นว่าการจัดเตรียมสถานที่และอุปกรณ์ที่ครบถ้วนมีความสำคัญในการทำให้พิธีศพเป็นไปอย่างสมบูรณ์และเหมาะสม

นอกจากนี้ ผู้ให้สัมภาษณ์ที่ 9 เน้นถึงความสำคัญของการประชุมและวางแผนงานร่วมกับครอบครัวของผู้เสียชีวิต การแบ่งหน้าที่และการจัดการในแต่ละส่วนให้ครอบคลุมและเป็นระเบียบเรียบร้อย เช่น การจัดเตรียมรูปถ่ายของผู้เสียชีวิต การเตรียมสถานที่ และการจัดเตรียมอาหารและเครื่องดื่มสำหรับผู้มาร่วมงาน เพื่อให้พิธีศพดำเนินไปอย่างราบรื่นและสมบูรณ์ ความเห็นนี้สอดคล้องกับการศึกษาของประชิด สกฤษะพัฒน์ (2541) ที่กล่าวว่าการจัดเตรียมงานที่เป็นระบบและมีการวางแผนล่วงหน้าช่วยให้พิธีศพดำเนินไปอย่างราบรื่นและเรียบร้อย

สรุป

จากการศึกษาพบว่าการจัดพิธีศพในอำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี มีการพัฒนารูปแบบที่ครอบคลุมและสอดคล้องกับความต้องการของผู้ที่เกี่ยวข้องในทุกมิติ ทั้งในด้านความเชื่อ วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสังคม การผสมผสานระหว่างการรักษาประเพณี การนำเทคโนโลยีและการบริการใหม่ๆ เข้ามาใช้ ทำให้พิธีศพในสังคมไทยยังคงรักษาความสำคัญและความศักดิ์สิทธิ์ไว้ได้อย่างครบถ้วนและมีประสิทธิภาพ

4.4 อุปสรรค ปัญหา และข้อเสนอแนะ

1. อุปสรรคและปัญหาในการจัดพิธีศพตามมิติของผู้ที่เกี่ยวข้อง

ผู้ให้สัมภาษณ์กลุ่มที่ 1

1. ข้อจำกัดทางงบประมาณ ซึ่งบางแห่งมีงบประมาณจำกัดในการจัดการพิธีศพ ทำให้การจัดเตรียมสถานที่และอุปกรณ์ไม่ครบถ้วน

2. การจัดการเวลา การจัดเตรียมพิธีศพต้องการเวลามาก ซึ่งบางครั้งเจ้าอาวาสและพระสงฆ์ไม่สามารถจัดสรรเวลาได้อย่างเพียงพอ

3. การประสานงานกับครอบครัวผู้เสียชีวิต บางครั้งการสื่อสารและการประสานงานกับครอบครัวผู้เสียชีวิตไม่ราบรื่น ทำให้เกิดความล่าช้าในการจัดเตรียมพิธี
4. ขาดบุคลากร วัดบางแห่งขาดแคลนบุคลากรในการช่วยงานศพ ทำให้การจัดการไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย
5. ข้อจำกัดทางสถานที่ วัดบางแห่งมีพื้นที่จำกัดในการจัดพิธีศพ ทำให้ไม่สามารถรองรับแขกที่มาร่วมพิธีได้อย่างเหมาะสม

ผู้ให้สัมภาษณ์กลุ่มที่ 2

1. ข้อจำกัดทางอุปกรณ์ การจัดเตรียมอุปกรณ์ที่ใช้ในพิธีศพบางครั้งไม่ครบถ้วนหรือมีคุณภาพไม่ดี
2. ข้อจำกัดทางบุคลากร สัปเหร่อบางคนต้องรับผิดชอบหลายงานในเวลาเดียวกัน ทำให้ไม่มีเวลาเพียงพอในการจัดเตรียมพิธีศพ
3. การจัดการศพไม่ถูกสุขลักษณะ การจัดการศพบางครั้งไม่เป็นไปตามหลักสุขลักษณะ เนื่องจากขาดความรู้หรือทรัพยากรที่จำเป็น
4. ความล่าช้าในการดำเนินการ การดำเนินการบางครั้งล่าช้าเนื่องจากการประสานงานกับบุคคลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่ราบรื่น

ผู้ให้สัมภาษณ์กลุ่มที่ 3

1. ความรู้ความเข้าใจในการจัดงาน เจ้าภาพบางคนไม่มีประสบการณ์ในการจัดงานศพ ทำให้ไม่ทราบขั้นตอนและวิธีการที่ถูกต้อง
2. ข้อจำกัดทางการเงิน ครอบครัวบางครอบครัวมีข้อจำกัดทางการเงิน ทำให้ไม่สามารถจัดงานศพได้อย่างสมเกียรติ
3. การประสานงานไม่ราบรื่น การสื่อสารและการประสานงานระหว่างเจ้าภาพและวัดบางครั้งไม่ราบรื่น ทำให้เกิดความล่าช้าและความสับสนในการจัดเตรียมพิธี
4. ข้อจำกัดทางสถานที่และเวลา การจัดเตรียมสถานที่และการจัดการเวลาในพิธีศพบางครั้งไม่เหมาะสม ทำให้เกิดความไม่สะดวกในการดำเนินพิธี

ข้อเสนอแนะ

1. การปรับปรุงงบประมาณและทรัพยากร ควรมีการจัดสรรงบประมาณและทรัพยากรให้เพียงพอสำหรับการจัดงานศพ รวมถึงการจัดหาบุคลากรเพิ่มเติม
2. การฝึกอบรมและเพิ่มพูนความรู้ ควรมีการฝึกอบรมและเพิ่มพูนความรู้ให้กับเจ้าภาพและบุคลากรที่เกี่ยวข้องในการจัดงานศพ เพื่อให้การดำเนินการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ
3. การปรับปรุงการประสานงาน ควรมีการปรับปรุงการสื่อสารและการประสานงานระหว่างวัด สัปเหร่อ และครอบครัวผู้เสียชีวิต เพื่อให้การจัดเตรียมพิธีศพเป็นไปอย่างราบรื่น
4. การจัดการสถานที่และเวลา ควรมีการจัดเตรียมสถานที่และการจัดการเวลาที่เหมาะสม เพื่อให้พิธีศพเป็นไปอย่างมีระเบียบเรียบร้อยและสมเกียรติ

2. แนวทางแก้ไขอุปสรรคและปัญหาในการจัดพิธีศพตามมิติของผู้ที่เกี่ยวข้อง

1. การเพิ่มงบประมาณและทรัพยากร ควรมีการจัดหาทุนเพิ่มเติมจากชุมชนหรือหน่วยงานภาครัฐเพื่อสนับสนุนการจัดงานศพ รวมถึงการจัดหาและบำรุงรักษาอุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดงานศพให้ครบถ้วนและมีคุณภาพ
2. การฝึกอบรมและเพิ่มพูนความรู้ ควรมีการฝึกอบรมบุคลากรอาสาสมัครและสัปเหร่อในเรื่องของการจัดการศพให้ถูกสุขลักษณะและตามมาตรฐาน รวมถึงการให้ข้อมูลและการแนะนำเกี่ยวกับขั้นตอนการจัดงานศพให้กับเจ้าภาพ
3. การปรับปรุงการสื่อสารและการประสานงาน ควรมีการสร้างระบบการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพระหว่างเจ้าอาวาส พระสงฆ์ สัปเหร่อ และครอบครัวผู้เสียชีวิต รวมถึงการปรับปรุงการสื่อสารและการประสานงานระหว่างเจ้าภาพและวัด
4. การจัดการเวลาและสถานที่ ควรมีการวางแผนและการจัดการเวลาและสถานที่ในการจัดงานศพให้เหมาะสม รวมถึงการจัดเตรียมสถานที่และอุปกรณ์สำหรับพิธีให้มีความสะอาดและเรียบร้อย
5. การจัดหาเงินทุนเพิ่มเติม ควรมีการจัดหาเงินทุนเพิ่มเติมจากชุมชนหรือหน่วยงานที่สนับสนุนเพื่อช่วยเหลือครอบครัวที่มีข้อจำกัดทางการเงิน

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดพิธีศพตามมิติของผู้ที่เกี่ยวข้องภายในวัด อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี” มีวัตถุประสงค์หลักในการศึกษาและวิเคราะห์รูปแบบการจัดพิธีศพ โดยมุ่งเน้นที่การปฏิบัติตามความเชื่อ วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสังคม ดังนี้

5.1.1 การจัดพิธีศพทั่วไป

การเตรียมจัดงานศพ พบว่า การเตรียมจัดงานศพยังคงยึดมั่นในประเพณีและวัฒนธรรมดั้งเดิม ซึ่งรวมถึงการทำความสะอาดร่างผู้เสียชีวิต การแต่งกายร่างด้วยชุดที่เหมาะสม การเตรียมสถานที่ในวัดให้สะอาดและเรียบร้อย รวมถึงการจัดโต๊ะหมู่บูชาและดอกไม้เพื่อแสดงความเคารพต่อผู้เสียชีวิต นอกจากนี้ยังมีการประชาสัมพันธ์ข่าวการเสียชีวิตไปยังชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้องกับผู้เสียชีวิต

การดำเนินการก่อนเผาศพ ขั้นตอนนี้ประกอบด้วย การสวดพระอภิธรรมในช่วงเย็น การทำบุญเลี้ยงพระเพล และการเปิดโอกาสให้ชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้องกับผู้เสียชีวิตได้มาร่วมพิธีการจัดเตรียมสถานที่และอุปกรณ์สำหรับพิธีต้องมีความเรียบร้อยและสมเกียรติ เพื่อแสดงความเคารพและความอาลัยต่อผู้เสียชีวิต

การดำเนินการในวันเผาศพ ในวันเผาศพมีการทำบุญเลี้ยงพระเพลและการสวดมนต์เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้กับผู้เสียชีวิต มีการเปิดโอกาสให้ชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้องกับผู้เสียชีวิตได้มาร่วมพิธีและแสดงความเคารพ การจัดเตรียมสถานที่และอุปกรณ์สำหรับพิธีควรมีความสะอาดและเรียบร้อย และการจัดดอกไม้และพวงมาลัยเพื่อแสดงความเคารพและความอาลัย

การดำเนินการหลังวันเผาศพ การดำเนินการหลังวันเผาศพเริ่มต้นด้วยการเก็บอัฐิในเช้าวันรุ่งขึ้น มีการทำบุญเลี้ยงพระเพลและสวดมนต์เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้กับผู้เสียชีวิต การจัดเตรียมสถานที่และอุปกรณ์สำหรับพิธีควรมีความสะอาดและเรียบร้อย

5.1.2 การพัฒนารูปแบบการจัดพิธีศพ

การพัฒนารูปแบบการจัดพิธีศพในสังคมไทยมีการปรับเปลี่ยนบางประการเพื่อให้สอดคล้องกับสมัยใหม่ ซึ่งช่วยลดความยุ่งยากในการจัดงานและสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสมของครอบครัวผู้เสียชีวิต บริการเหล่านี้ช่วยให้ครอบครัวที่มีข้อจำกัดทางการเงินสามารถจัด

งานศพได้โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายมากเกินไป โดยใช้บริการที่ประหยัดค่าใช้จ่ายและครอบคลุมทุกขั้นตอน ในพิธีศพ สังคมไทยได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบการจัดพิธีศพอย่างมีนัยสำคัญ โดยผสมผสานการบริการจัดงานศพครบวงจร และเทคโนโลยีที่ทันสมัยเข้ากับขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิม การเปลี่ยนแปลงนี้ตอบสนองต่อวิถีชีวิตที่เร่งรีบในปัจจุบัน และความต้องการที่หลากหลายของผู้คน เทคโนโลยีช่วยเพิ่มความสะดวกสบายและประสิทธิภาพในการจัดงาน ในขณะที่บริการครบวงจรช่วยแบ่งเบาภาระของญาติผู้เสียชีวิต นอกจากนี้ การให้ความสำคัญกับการดูแลสภาพจิตใจของผู้สูญเสีย เป็นอีกหนึ่งพัฒนาการสำคัญที่สะท้อนถึงความเข้าใจในความต้องการของผู้คนในยุคปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม พิธีกรรมทางศาสนาและประเพณีดั้งเดิมยังคงได้รับการยึดถือและปฏิบัติอย่างเคร่งครัด การผสมผสานระหว่างความทันสมัยและประเพณีนี้ ทำให้พิธีศพในสังคมไทยยังคงไว้ซึ่งคุณค่าและความหมายอันลึกซึ้ง พร้อมทั้งตอบสนองต่อความต้องการของสังคมยุคใหม่ได้อย่างลงตัว

5.1.3 การนำเสนอรูปแบบการจัดพิธีศพตามมิติของผู้ที่เกี่ยวข้องฯ

มิติทางความเชื่อ การจัดพิธีศพตามมิติทางความเชื่อยังคงรักษาประเพณีและวัฒนธรรมดั้งเดิม เช่น การสวดพระอภิธรรม การทำบุญเลี้ยงพระ และการเก็บอัฐิ การปฏิบัติเหล่านี้เป็นการแสดงความเคารพและความสมเกียรติของพิธีศพ

มิติทางวัฒนธรรม การจัดพิธีศพตามมิติทางวัฒนธรรมมีการรักษาความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชน โดยการเปิดโอกาสให้ชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้องกับผู้เสียชีวิตได้มีส่วนร่วมในพิธี การจัดเตรียมสถานที่และอุปกรณ์สำหรับพิธีควรมีความเรียบร้อยและสมเกียรติ

มิติทางเศรษฐกิจ การจัดพิธีศพตามมิติทางเศรษฐกิจมีการประเมินงบประมาณและควบคุมค่าใช้จ่ายให้เหมาะสมกับสถานการณ์ทางการเงินของครอบครัว การใช้บริการที่ประหยัดค่าใช้จ่าย และสามารถครอบคลุมทุกขั้นตอนในพิธีศพเป็นสิ่งสำคัญ

มิติทางสังคม การจัดพิธีศพตามมิติทางสังคมมีการประชาสัมพันธ์ข่าวการเสียชีวิตและการจัดงานศพให้กับชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้องกับผู้เสียชีวิต การเปิดโอกาสให้ชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้องกับผู้เสียชีวิตได้มีส่วนร่วมในพิธี การจัดเตรียมสถานที่และอุปกรณ์สำหรับพิธีควรมีความเรียบร้อยและสะอาด

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

5.2.1 รูปแบบการจัดพิธีศพทั่วไป

การจัดพิธีศพทั่วไปในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี ยังคงยึดมั่นในประเพณีและวัฒนธรรมดั้งเดิม ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอนสำคัญ ได้แก่ การเตรียมจัดงานศพ การ

ดำเนินการก่อนเผาศพ การดำเนินการในวันเผาศพ และการดำเนินการหลังวันเผาศพ ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าการปฏิบัติเหล่านี้มีความสำคัญต่อการรักษาความเชื่อและประเพณีของชุมชน ดังนี้

1) การเตรียมจัดงานศพ การเตรียมการจัดงานศพยังคงรักษาขั้นตอนการทำความสะดวกสบายร่างผู้เสียชีวิต การแต่งกายร่างด้วยชุดที่เหมาะสม และการจัดเตรียมสถานที่ในวัดให้สะอาดและเรียบร้อย ซึ่งแสดงถึงการเคารพและให้เกียรติแก่ผู้เสียชีวิต การประชาสัมพันธ์ข่าวการเสียชีวิตให้กับชุมชนยังคงมีความสำคัญในการสร้างความร่วมมือและความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Smith (2018) ชี้ให้เห็นว่าการจัดเตรียมงานศพอย่างมีระเบียบเรียบร้อยและครบถ้วนตามประเพณีเป็นสิ่งที่ช่วยสร้างความสงบสุขในใจของครอบครัวผู้เสียชีวิตและชุมชนที่มาร่วมพิธี

2) การดำเนินการก่อนเผาศพ การสวดพระอภิธรรมในช่วงเย็น การทำบุญเลี้ยงพระเพล และการเปิดโอกาสให้ชุมชนได้มาร่วมพิธี การจัดเตรียมสถานที่และอุปกรณ์สำหรับพิธีควรมีความเรียบร้อยและสมเกียรติ การเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในพิธีเป็นการแสดงถึงการรวมตัวและความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Brown และคณะ (2017) พบว่าการเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในพิธีศพช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและเสริมสร้างความมั่นคงทางจิตใจให้กับครอบครัวผู้เสียชีวิต

3) การดำเนินการในวันเผาศพ การทำบุญเลี้ยงพระเพลและการสวดมนต์ในช่วงเช้าเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้กับผู้เสียชีวิต การเปิดโอกาสให้ชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้องกับผู้เสียชีวิตได้มาร่วมพิธี การจัดเตรียมสถานที่และอุปกรณ์สำหรับพิธีควรมีความสะดวกสบายและเรียบร้อย ก็มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ Nguyen (2019) ที่ชี้ให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนในวันเผาศพช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและสร้างความเคารพต่อผู้เสียชีวิต

4) การดำเนินการหลังวันเผาศพ การเก็บอัฐิในเช้าวันรุ่งขึ้นและการทำบุญเลี้ยงพระเพล การเปิดโอกาสให้ชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้องกับผู้เสียชีวิตได้มาร่วมพิธีและแสดงความเคารพต่อผู้เสียชีวิต การจัดเตรียมสถานที่และอุปกรณ์สำหรับพิธีควรมีความเรียบร้อยและสะอาด ก็มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ Kim (2020) ที่พบว่าการจัดการและการประสานงานที่ดีระหว่างบุคคลที่เกี่ยวข้องช่วยลดความขัดแย้งและทำให้พิธีศพเป็นไปอย่างเรียบร้อย

การจัดพิธีศพในอำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี แบ่งออกเป็นหลายขั้นตอนสำคัญที่ต้องปฏิบัติตามเพื่อให้พิธีเป็นไปอย่างสมเกียรติและถูกต้องตามประเพณีท้องถิ่น หนึ่งในขั้นตอนสำคัญคือการเตรียมสถานที่และอุปกรณ์สำหรับพิธี ซึ่งต้องมีความเรียบร้อยและสมเกียรติ การจัดเตรียมสถานที่ประกอบด้วย การทำความสะอาด การตกแต่งด้วยดอกไม้และพวงมาลัย และการจัดเตรียมอุปกรณ์สำหรับพิธีทางศาสนา เช่น โต๊ะหมู่บูชาและอุปกรณ์สวดมนต์ การจัดเตรียมที่ดีช่วยสร้างบรรยากาศที่สงบและเคารพต่อ

ผู้เสียชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของดนัย ไชโยธา (2538) และสมภาร พรหมทา (2549) ที่ชี้ให้เห็นว่าการตกแต่งสถานที่ด้วยดอกไม้และพวงมาลัยไม่เพียงแต่ช่วยสร้างบรรยากาศที่สงบเงียบ แต่ยังแสดงถึงความเคารพและความรักที่มีต่อผู้ตาย

การสวดพระอภิธรรมในช่วงเย็นและการทำบุญเลี้ยงพระเพลเป็นขั้นตอนที่สำคัญในพิธีศพ การสวดพระอภิธรรมช่วยให้ผู้ร่วมพิธีมีโอกาสแสดงความเคารพและส่งวิญญาณของผู้ตายไปสู่สุคติ การทำบุญเลี้ยงพระเพลเป็นการอุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ตายและแสดงความกตัญญูต่อผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว การจัดการพิธีกรรมเหล่านี้มีความสำคัญในการสร้างความสงบสุขในใจของครอบครัวผู้เสียชีวิตและผู้มาร่วมพิธี ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Smith (2018) ที่ระบุว่าพิธีกรรมทางศาสนาในงานศพช่วยเสริมสร้างความสงบสุขและความเข้าใจในความสูญเสีย (Smith, 2018)

การเปิดโอกาสให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในพิธีศพเป็นอีกหนึ่งขั้นตอนที่สำคัญ การเชิญชวนชุมชนมาร่วมพิธีและแสดงความเคารพต่อผู้เสียชีวิตเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชนและช่วยเสริมสร้างความมั่นคงทางจิตใจให้กับครอบครัวผู้เสียชีวิต การมีส่วนร่วมของชุมชนยังเป็นการแสดงถึงความสามัคคีและการสนับสนุนซึ่งกันและกันในเวลาที่มีการสูญเสีย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Nguyen (2019) ที่ชี้ให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดพิธีศพช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชนและสร้างความเคารพต่อผู้เสียชีวิต

ในด้านการพัฒนาและปรับปรุงรูปแบบการจัดพิธีศพให้ทันสมัยมากขึ้น การใช้เทคโนโลยีในการถ่ายทอดสดพิธีกรรมผ่านอินเทอร์เน็ต และการใช้แอปพลิเคชันในการจัดการและติดตามสถานะของพิธี เป็นการเพิ่มความสะดวกสบายให้กับผู้ที่ไม่สามารถมาร่วมงานได้ การพัฒนารูปแบบการจัดพิธีศพที่ใช้เทคโนโลยีช่วยให้พิธีกรรมมีความทันสมัยและเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมในปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของชัยวัฒน์ สุขสมบูรณ์ (2560) ที่กล่าวว่า “การใช้เทคโนโลยีในการจัดพิธีศพช่วยเพิ่มความสะดวกสบายและทำให้พิธีกรรมมีความทันสมัยมากขึ้น”

อย่างไรก็ตาม การใช้เทคโนโลยีในการจัดพิธีศพอาจทำให้บางคนรู้สึกว่าการพิธีกรรมขาดความศักดิ์สิทธิ์และความเป็นทางการ การปรับปรุงรูปแบบการจัดพิธีศพให้ทันสมัยจึงต้องมีการรักษาสมดุลระหว่างการใช้เทคโนโลยีและการรักษาความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรม ซึ่งขัดแย้งกับแนวคิดของบุญมี แทนแก้ว (2547) ที่เน้นว่าพิธีกรรมทางศาสนาควรรักษาความศักดิ์สิทธิ์และความเป็นทางการเพื่อแสดงความเคารพต่อผู้เสียชีวิต

5.2.2 การพัฒนารูปแบบการจัดพิธีศพ

การพัฒนารูปแบบการจัดพิธีศพในปัจจุบันนั้นมีการปรับเปลี่ยนไปจากเดิมในหลายด้าน เพื่อตอบสนองต่อความต้องการและสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปของสังคม หนึ่งในประเด็นที่

สำคัญคือการพัฒนาให้มีความสะดวกสบายและทันสมัยมากขึ้น ทั้งในด้านการจัดการและการบริการที่ครบวงจร

การจัดงานศพแบบครบวงจรเป็นการพัฒนารูปแบบที่ได้รับความนิยมมากขึ้นในปัจจุบัน เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ทำให้คนมีเวลาน้อยลงและต้องการความสะดวกสบาย การจัดงานศพแบบครบวงจรมีการบริการที่ครอบคลุมตั้งแต่การเตรียมศพ การจัดหาสถานที่ การจัดเตรียมพิธีกรรมต่างๆ ไปจนถึงการดูแลและประสานงานในทุกขั้นตอน ทำให้ครอบครัวของผู้เสียชีวิตไม่ต้องกังวลกับรายละเอียดต่างๆ และสามารถมีเวลาในการแสดงความเคารพและอาลัยต่อผู้เสียชีวิตอย่างเต็มที่ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของอรณพ ชินวงศ์ (2555) ที่ระบุว่า “การจัดงานศพแบบครบวงจรช่วยลดภาระให้กับครอบครัวผู้เสียชีวิตและสร้างความสะดวกสบายในทุกขั้นตอน”

นอกจากนี้ การใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการจัดพิธีศพก็เป็นอีกหนึ่งการพัฒนาที่สำคัญ ว่าจะเป็นการถ่ายทอดสดพิธีกรรมผ่านอินเทอร์เน็ต การใช้แอปพลิเคชันในการจัดการและติดตามสถานะของพิธี การส่งคำเชิญและการแจ้งเตือนผ่านทางออนไลน์ ซึ่งทำให้ผู้ที่ไม่สามารถมาร่วมงานได้สามารถเข้าร่วมพิธีกรรมได้อย่างสะดวก และไม่พลาดโอกาสในการแสดงความเคารพต่อผู้เสียชีวิต ทั้งนี้สอดคล้องกับแนวคิดของชัยวัฒน์ สุขสมบูรณ์ (2560) ที่กล่าวว่า “การใช้เทคโนโลยีในการจัดพิธีศพช่วยเพิ่มความสะดวกสบายและทำให้พิธีกรรมมีความทันสมัยมากขึ้น”

การพัฒนารูปแบบการจัดพิธีศพยังครอบคลุมถึงการปรับเปลี่ยนพิธีกรรมให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและความเชื่อของแต่ละท้องถิ่น การรักษาความเคารพต่อประเพณีดั้งเดิมควบคู่ไปกับการปรับตัวให้เข้ากับยุคสมัยใหม่ ทำให้พิธีกรรมยังคงความหมายและความสำคัญเดิมแต่สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับบริบทปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของปกรณ์ ศรีสุวรรณ (2562) ที่ชี้ให้เห็นว่า “การปรับเปลี่ยนพิธีกรรมให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและความเชื่อของแต่ละท้องถิ่นเป็นสิ่งสำคัญในการรักษาความหมายและความสำคัญของพิธีกรรม”

การมีส่วนร่วมของชุมชนในพิธีกรรมก็เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนารูปแบบการจัดพิธีศพที่ไม่ควรมองข้าม การเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในพิธีกรรมต่างๆ ช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและเสริมสร้างความมั่นคงทางจิตใจให้กับครอบครัวของผู้เสียชีวิต การมีส่วนร่วมของชุมชนยังเป็นการแสดงถึงความเคารพและความรักที่มีต่อผู้ตาย ทำให้พิธีกรรมมีความหมายมากยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของดนัย ไชโยธา (2538) และสมภาร พรหมทา (2549) ที่ระบุว่า “การเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในพิธีศพช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและเสริมสร้างความมั่นคงทางจิตใจให้กับครอบครัวผู้เสียชีวิต”

อย่างไรก็ตาม การพัฒนารูปแบบการจัดพิธีศพนั้นยังมีบางประเด็นที่ก่อให้เกิดข้อขัดแย้ง และความไม่ลงรอยกันในบางด้าน ตัวอย่างเช่น การใช้เทคโนโลยีในพิธีศพมีข้อดีในการเพิ่มความ สะดวกสบาย แต่บางครั้งการใช้เทคโนโลยีมากเกินไปอาจทำให้พิธีกรรมขาดความศักดิ์สิทธิ์และ ความ เป็นทางการไป ซึ่งขัดแย้งกับแนวคิดของบุญมี แท่นแก้ว (2547) ที่เห็นว่าพิธีกรรมทางศาสนาควร รักษาความศักดิ์สิทธิ์และความเป็นทางการเพื่อแสดงความเคารพต่อผู้เสียชีวิต

นอกจากนี้ การปรับเปลี่ยนพิธีกรรมให้ทันสมัยมากขึ้นอาจทำให้บางประเพณีดั้งเดิมสูญ หายไป ตัวอย่างเช่น การเวียนศพน้อมรอบก่อนนำศพขึ้นเมรุซึ่งเป็นพิธีกรรมที่สืบทอดกันมานาน แต่ปัจจุบันมีการลดขั้นตอนเหล่านี้เพื่อลดเวลาและความสะดวก ซึ่งขัดแย้งกับแนวคิดของสมชาย ศรีธนาพฤกษ์ (2553) ที่ระบุว่าการรักษาพิธีกรรมดั้งเดิมเป็นสิ่งสำคัญในการคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ทาง วัฒนธรรม

การพัฒนารูปแบบการจัดพิธีศพยังพบว่ามีการใช้จ่ายที่สูงขึ้นในบางกรณี ซึ่งส่งผลให้ ครอบครัวที่มีข้อจำกัดทางการเงินประสบปัญหาในการจัดพิธีศพที่สมบูรณ์และเหมาะสม ซึ่งขัดแย้งกับ แนวคิดของสมภพ คุ่มคง (2557) ที่เน้นว่าการจัดพิธีศพควรมีความเรียบง่ายและไม่ฟุ่มเฟือย

สรุป การพัฒนารูปแบบการจัดพิธีศพในปัจจุบันมีการปรับเปลี่ยนไปในหลายด้าน เพื่อให้ เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและความต้องการของสังคม การจัดงานศพแบบครบวงจร การใช้ เทคโนโลยีในการจัดการพิธีกรรม การปรับเปลี่ยนพิธีกรรมให้เหมาะสมกับท้องถิ่น และการมีส่วนร่วม ของชุมชน ล้วนเป็นการพัฒนาที่ช่วยให้พิธีศพสามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพและมี ความหมายมากยิ่งขึ้น แต่ในขณะเดียวกันก็ต้องระวังไม่ให้เกิดการขัดแย้งและความไม่สมดุระหว่าง การพัฒนาและการรักษาประเพณีดั้งเดิม

5.2.3 รูปแบบการจัดพิธีศพตามมิติของผู้ที่เกี่ยวข้องภายในวัด อำเภอเมือง จังหวัด นนทบุรี

1) รูปแบบการจัดพิธีศพที่เกี่ยวข้องกับ “ความเชื่อ”

การจัดพิธีศพในอำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี ยังคงยึดมั่นในความเชื่อดั้งเดิมที่มีบทบาท สำคัญในการสร้างความสงบสุขในใจของครอบครัวผู้เสียชีวิตและชุมชนที่มาร่วมพิธี จากการสัมภาษณ์ เจ้าอาวาสวัดนครอินทร์และเจ้าอาวาสวัดกำแพง พบว่าการสวดพระอภิธรรม การทำบุญเลี้ยงพระ และการเก็บอัฐิ ยังคงเป็นส่วนหนึ่งของความเชื่อที่ว่า การทำบุญและการสวดมนต์จะช่วยให้ผู้เสียชีวิต ได้ไปสู่ภพภูมิที่ดี ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Johnson (2016) ที่ชี้ให้เห็นว่าความเชื่อทางศาสนา และประเพณีในการจัดพิธีศพเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างความมั่นคงทางจิตใจและการยอมรับการ สูญเสียของครอบครัวผู้เสียชีวิต

การจัดพิธีศพในลักษณะนี้เป็นการสืบทอดความเชื่อและประเพณีจากรุ่นสู่รุ่น โดยเฉพาะการสวดพระอภิธรรมในช่วงเย็น การทำบุญเลี้ยงพระเพล และการเก็บอัฐิ ซึ่งเป็นขั้นตอนสำคัญที่ทำให้ครอบครัวและชุมชนได้มีโอกาสแสดงความเคารพและอุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ตาย ทั้งนี้ การจัดเตรียมสถานที่และอุปกรณ์สำหรับพิธีควรมีความเรียบร้อยและสมเกียรติ เพื่อแสดงความเคารพและเกียรติยศต่อผู้ตาย การตกแต่งสถานที่ด้วยดอกไม้และพวงมาลัยช่วยสร้างบรรยากาศที่สงบและเคารพต่อผู้เสียชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของดนัย ไชโยธา (2538) และสมภาร พรมทา (2549) ที่ระบุว่า การตกแต่งสถานที่ด้วยดอกไม้และพวงมาลัยไม่เพียงแต่ช่วยสร้างบรรยากาศที่สงบเงียบ แต่ยังแสดงถึงความเคารพและความรักที่มีต่อผู้ตาย

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการสืบทอดประเพณีดังกล่าวจะมีบทบาทสำคัญในการสร้างความมั่นคงทางจิตใจให้กับครอบครัวผู้เสียชีวิต แต่การพัฒนาและปรับปรุงรูปแบบการจัดพิธีศพก็มีความจำเป็นเพื่อตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมและความต้องการของสังคมในปัจจุบัน ตัวอย่างเช่น การใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการจัดพิธีศพ เช่น การถ่ายทอดสดพิธีกรรมผ่านอินเทอร์เน็ต การใช้แอปพลิเคชันในการจัดการและติดตามสถานะของพิธี การส่งคำเชิญและการแจ้งเตือนผ่านทางออนไลน์ ซึ่งช่วยเพิ่มความสะดวกสบายและทำให้ผู้ที่ไม่สามารถมาร่วมงานได้สามารถเข้าร่วมพิธีกรรมได้อย่างสะดวก ทั้งนี้สอดคล้องกับแนวคิดของชัยวัฒน์ สุขสมบูรณ์ (2560) ที่กล่าวว่า “การใช้เทคโนโลยีในการจัดพิธีศพช่วยเพิ่มความสะดวกสบายและทำให้พิธีกรรมมีความทันสมัยมากขึ้น”

การพัฒนารูปแบบการจัดพิธีศพยังครอบคลุมถึงการปรับเปลี่ยนพิธีกรรมให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและความเชื่อของแต่ละท้องถิ่น การรักษาความเคารพต่อประเพณีดั้งเดิมควบคู่ไปกับการปรับตัวให้เข้ากับยุคสมัยใหม่ ทำให้พิธีกรรมยังคงความหมายและความสำคัญเดิมแต่สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับบริบทปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของปรกรณ์ ศรีสุวรรณ (2562) ที่ชี้ให้เห็นว่า “การปรับเปลี่ยนพิธีกรรมให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและความเชื่อของแต่ละท้องถิ่นเป็นสิ่งสำคัญในการรักษาความหมายและความสำคัญของพิธีกรรม”

อย่างไรก็ตาม การพัฒนารูปแบบการจัดพิธีศพนั้นยังมีบางประเด็นที่ก่อให้เกิดข้อขัดแย้งและความไม่ลงรอยกันในบางด้าน ตัวอย่างเช่น การใช้เทคโนโลยีในพิธีศพมีข้อดีในการเพิ่มความสะดวกสบาย แต่บางครั้งการใช้เทคโนโลยีมากเกินไปอาจทำให้พิธีกรรมขาดความศักดิ์สิทธิ์และความเป็นทางการไป ซึ่งขัดแย้งกับแนวคิดของบุญมี แทนแก้ว (2547) ที่เห็นว่าพิธีกรรมทางศาสนาควรรักษาความศักดิ์สิทธิ์และความเป็นทางการเพื่อแสดงความเคารพต่อผู้เสียชีวิต

นอกจากนี้ การปรับเปลี่ยนพิธีกรรมให้ทันสมัยมากขึ้นอาจทำให้บางประเพณีดั้งเดิมสูญหายไป ตัวอย่างเช่น การเวียนศพสามรอบก่อนนำศพขึ้นเมรุ ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่สืบทอดกันมานาน

แต่ปัจจุบันมีการลดขั้นตอนเหล่านี้เพื่อลดเวลาและความสะดวก ซึ่งขัดแย้งกับแนวคิดของสมชาย ศรีธนาพฤษ (2553) ที่ระบุว่าการรักษาพิธีกรรมดั้งเดิมเป็นสิ่งสำคัญในการคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ทาง วัฒนธรรม

การพัฒนารูปแบบการจัดพิธีศพยังพบว่ามีการใช้จ่ายที่สูงขึ้นในบางกรณี ซึ่งส่งผลให้ ครอบครัวที่มีข้อจำกัดทางการเงินประสบปัญหาในการจัดพิธีศพที่สมบูรณ์และเหมาะสม ซึ่งขัดแย้งกับ แนวคิดของสมภพ คุ่มคง (2557) ที่เน้นว่าการจัดพิธีศพควรมีความเรียบง่ายและไม่ฟุ่มเฟือย

สรุป การพัฒนา รูปแบบการจัดพิธีศพในปัจจุบันมีการปรับเปลี่ยนไปในหลายด้าน เพื่อให้ เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและความต้องการของสังคม การจัดงานศพแบบครบวงจร การใช้ เทคโนโลยีในการจัดการพิธีกรรม การปรับเปลี่ยนพิธีกรรมให้เหมาะสมกับท้องถิ่น และการมีส่วนร่วม ของชุมชน ล้วนเป็นการพัฒนาที่ช่วยให้พิธีศพสามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพและมี ความหมายมากยิ่งขึ้น แต่ในขณะเดียวกันก็ต้องระวังไม่ให้เกิดการขัดแย้งและความไม่สมดุลระหว่าง การพัฒนาและการรักษาประเพณีดั้งเดิม

2) รูปแบบการจัดพิธีศพที่เกี่ยวข้องกับ “วัฒนธรรม”

การจัดพิธีศพในอำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี ยังคงรักษาความเคารพและประเพณีดั้งเดิมไว้ อย่างเคร่งครัด ความเชื่อและวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาเป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดรูปแบบของการจัด พิธีศพ การสวดพระอภิธรรม การทำบุญเลี้ยงพระ และการเก็บอัฐิ ล้วนเป็นองค์ประกอบที่สะท้อนถึง ความเชื่อในเรื่องของการส่งผู้ตายไปสู่สุคติ การที่ชุมชนมีส่วนร่วมในพิธีศพยังเป็นการแสดงถึง ความสัมพันธ์ที่เข้มแข็งและการสนับสนุนซึ่งกันและกันในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของดนัย ไชยโยธา (2538) และสมภาร พรหมทา (2549) ที่ระบุว่าการตกแต่งสถานที่ด้วยดอกไม้และพวงมาลัย ไม่เพียงแต่ช่วยสร้างบรรยากาศที่สงบเงียบ แต่ยังแสดงถึงความเคารพและความรักที่มีต่อผู้ตาย

การจัดพิธีศพในลักษณะนี้มีการสืบทอดและปรับปรุงให้เหมาะสมกับยุคสมัยใหม่ แม้ว่าจะมี การพัฒนาในด้านการใช้เทคโนโลยีและการบริการที่ครบวงจร แต่ก็ยังคงรักษาแนวคิดและหลักการที่ สำคัญของประเพณีไว้ เช่น การใช้เทคโนโลยีในการถ่ายทอดสดพิธีกรรมผ่านอินเทอร์เน็ต การใช้ แอปพลิเคชันในการจัดการและติดตามสถานะของพิธี และการส่งคำเชิญและการแจ้งเตือนผ่านทาง ออนไลน์ ทั้งนี้สอดคล้องกับแนวคิดของชัยวัฒน์ สุขสมบูรณ์ (2560) ที่กล่าวว่า “การใช้เทคโนโลยีใน การจัดพิธีศพช่วยเพิ่มความสะดวกสบายและทำให้พิธีกรรมมีความทันสมัยมากขึ้น”

นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดพิธีศพยังเป็นการแสดงถึงความสัมพันธ์ที่ดี และการสนับสนุนซึ่งกันและกัน การที่ชุมชนมีส่วนร่วมในพิธีกรรมต่างๆ ช่วยเสริมสร้างความมั่นคง ทางจิตใจให้กับครอบครัวของผู้เสียชีวิต การเปิดโอกาสให้ชุมชนมาร่วมพิธีไม่เพียงแต่แสดงถึง

ความสัมพันธ์ที่ดีและความรักใคร่ที่มีต่อผู้ตาย แต่ยังเป็น การเสริมสร้างความมั่นคงทางจิตใจให้กับครอบครัวผู้เสียชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Nguyen (2019) ที่ชี้ให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดพิธีศพช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชนและสร้างความเคารพต่อผู้เสียชีวิต

อย่างไรก็ตาม การพัฒนารูปแบบการจัดพิธีศพนั้นยังมีบางประเด็นที่ก่อให้เกิดข้อขัดแย้งและความไม่ลงรอยกันในบางด้าน ตัวอย่างเช่น การใช้เทคโนโลยีในพิธีศพมีข้อดีในการเพิ่มความสะดวกสบาย แต่บางครั้งการใช้เทคโนโลยีมากเกินไปอาจทำให้พิธีกรรมขาดความศักดิ์สิทธิ์และความเป็นทางการไป ซึ่งขัดแย้งกับแนวคิดของบุญมี แท่นแก้ว (2547) ที่เน้นว่าพิธีกรรมทางศาสนาควรรักษาความศักดิ์สิทธิ์และความเป็นทางการเพื่อแสดงความเคารพต่อผู้เสียชีวิต

นอกจากนี้ การปรับเปลี่ยนพิธีกรรมให้ทันสมัยมากขึ้นอาจทำให้บางประเพณีดั้งเดิมสูญหายไป ตัวอย่างเช่น การเวียนศพนอกรอบก่อนนำศพขึ้นเมรุซึ่งเป็นพิธีกรรมที่สืบทอดกันมานาน แต่ปัจจุบันมีการลดขั้นตอนเหล่านี้เพื่อลดเวลาและความสะดวก ซึ่งขัดแย้งกับแนวคิดของสมชาย ศรีธนาพฤษ (2553) ที่ระบุว่าการรักษาพิธีกรรมดั้งเดิมเป็นสิ่งสำคัญในการคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม

การพัฒนารูปแบบการจัดพิธีศพยังพบว่ามีการใช้จ่ายที่สูงขึ้นในบางกรณี ซึ่งส่งผลให้ครอบครัวที่มีข้อจำกัดทางการเงินประสบปัญหาในการจัดพิธีศพที่สมบูรณ์และเหมาะสม ซึ่งขัดแย้งกับแนวคิดของสมภพ คุ่มคง (2557) ที่เน้นว่าการจัดพิธีศพควรมีความเรียบง่ายและไม่ฟุ่มเฟือย

สรุป การพัฒนารูปแบบการจัดพิธีศพในปัจจุบันมีการปรับเปลี่ยนไปในหลายด้าน เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและความต้องการของสังคม การจัดงานศพแบบครบวงจร การใช้เทคโนโลยีในการจัดการพิธีกรรม การปรับเปลี่ยนพิธีกรรมให้เหมาะสมกับท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมของชุมชน ล้วนเป็นการพัฒนาที่ช่วยให้พิธีศพสามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีความหมายมากยิ่งขึ้น แต่ในขณะเดียวกันก็ต้องระวังไม่ให้เกิดการขัดแย้งและความไม่สมดุลระหว่างการพัฒนาและการรักษาประเพณีดั้งเดิม

3) รูปแบบการจัดพิธีศพที่เกี่ยวข้องกับ “เศรษฐกิจ”

การจัดพิธีศพในอำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี ยังคงรักษาความเคารพและประเพณีดั้งเดิมไว้อย่างเคร่งครัด แต่ก็ต้องมีการปรับตัวให้เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป รูปแบบการจัดพิธีศพที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจนั้นมีความหลากหลายและปรับตัวตามความต้องการและความสามารถทางการเงินของครอบครัวผู้เสียชีวิต

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลายท่าน เช่น สัปเหร่อวัดนครอินทร์และเจ้าภาพงานศพวัดกำแพง พบว่าครอบครัวผู้เสียชีวิตที่มีข้อจำกัดทางการเงินมักจะเลือกใช้บริการที่ประหยัดค่าใช้จ่าย

และสามารถครอบคลุมทุกขั้นตอนในพิธีศพ การใช้บริการจากบริษัทที่มีความเชี่ยวชาญในการจัดการ และเก็บอัฐิทำให้ขั้นตอนนี้มีความสะดวกและรวดเร็วมากขึ้น นอกจากนี้ยังมีการทำบุญครบรอบ 7 วัน 50 วัน และ 100 วัน เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้กับผู้เสียชีวิต การใช้งานเทคโนโลยีในการถ่ายทอดสด พิธีกรรมและการประชาสัมพันธ์งานผ่านสื่อออนไลน์เป็นที่นิยมมากขึ้น ทำให้การดำเนินการหลังวัน เเผศพเป็นไปอย่างราบรื่นและมีประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของดนัย ไชโยธา (2538) และสมภาร พรหมทา (2549) ที่ชี้ให้เห็นว่าการใช้เทคโนโลยีในการจัดการพิธีศพช่วยเพิ่มความสะดวกสบายและประสิทธิภาพในการจัดงาน

ในทางกลับกัน การใช้บริการจัดงานศพแบบครบวงจร แม้จะช่วยลดภาระของครอบครัว ผู้เสียชีวิต แต่ก็มักมีค่าใช้จ่ายสูง ซึ่งส่งผลกระทบต่อครอบครัวที่มีข้อจำกัดทางการเงิน การจัดงานศพ ในรูปแบบประหยัด เช่น งานศพขนาดเล็กหรือการจัดงานศพในรูปแบบสงเคราะห์ มักจะตัดในส่วนที่ไม่จำเป็นเพื่อลดค่าใช้จ่ายลงให้เหมาะกับสภาพของผู้จัดงาน เช่น ไม่มีพิธีแสดงพระธรรมเทศนา ไม่มี การแสดงศิลปะต่าง ๆ ไม่มีการมอบทุนสาธารณสงเคราะห์แก่วัด โรงเรียน หรือหน่วยงานราชการ เมื่อเสร็จพิธีกรรมตอนเช้าแล้ว ตอนบ่ายก็นำศพเวียนรอบเมรุเพื่อรอการฌาปนกิจศพ ประกอบพิธี ทอดผ้าบังสุกุล และทำการฌาปนกิจศพเป็นลำดับสุดท้าย ซึ่งเป็นรูปแบบที่วัดรับผิดชอบค่าใช้จ่ายต่าง ๆ เป็นการบำเพ็ญงานสาธารณสงเคราะห์ตามมติมหาเถรสมาคม

การจัดงานศพแบบประหยัดนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดของสมภพ คุ่มคง (2557) ที่เน้นว่า การจัดพิธีศพควรมีความเรียบง่ายและไม่ฟุ้งเฟ้อ เพื่อให้ทุกคนสามารถเข้าถึงและได้รับการปฏิบัติที่ สมเกียรติและเคารพต่อผู้เสียชีวิต โดยไม่คำนึงถึงสถานภาพทางเศรษฐกิจของครอบครัว

อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่ทำให้พิธีศพกลายเป็นธุรกิจอย่างเต็ม รูปแบบ ทำให้ค่าใช้จ่ายในการจัดงานศพสูงขึ้นและอาจกลายเป็นภาระทางการเงินให้กับครอบครัว ผู้เสียชีวิต ซึ่งขัดแย้งกับแนวคิดของบุญมี แทนแก้ว (2547) ที่เน้นว่าพิธีกรรมทางศาสนาควรรักษา ความศักดิ์สิทธิ์และความเป็นทางการเพื่อแสดงความเคารพต่อผู้เสียชีวิต และไม่ควรเป็นภาระทาง การเงินให้กับครอบครัว

4) รูปแบบการจัดพิธีศพที่เกี่ยวข้องกับ “สังคม”

การจัดพิธีศพในอำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี ยังคงสะท้อนถึงบทบาทสำคัญของสังคมใน หลายๆ ด้าน การเปิดโอกาสให้ชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมในพิธีศพเป็นสิ่งที่ สร้างความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดพิธีศพไม่เพียงแต่เป็นการแสดง ความเคารพและระลึกถึงผู้เสียชีวิต แต่ยังเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นระหว่างครอบครัว ผู้เสียชีวิตและชุมชนที่เข้าร่วมพิธี ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Nguyen (2019) ที่ชี้ให้เห็นว่าการมี

ส่วนร่วมของชุมชนในการจัดพิธีศพช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชนและสร้างความเคารพต่อผู้เสียชีวิต

การจัดพิธีศพในรูปแบบนี้ยังเกี่ยวข้องกับการประสานงานระหว่างเจ้าอาวาส พระสงฆ์ สัปเหร่อ และครอบครัวผู้เสียชีวิตเป็นสิ่งสำคัญในการทำให้พิธีศพเป็นไปอย่างราบรื่น การประสานงานที่ดีช่วยให้การจัดเตรียมสถานที่ การจัดพิธีกรรม และการต้อนรับผู้มาร่วมพิธีเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและสมบูรณ์ นอกจากนี้ การเปิดโอกาสให้สมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมในการเตรียมงานและการจัดการพิธีต่างๆ ยังเป็นการเสริมสร้างความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนและการสนับสนุนซึ่งกันและกัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของดเนีย ไชโยธา (2538) และสมภาร พรหมทา (2549) ที่ระบุว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดพิธีศพช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและความสามัคคีในชุมชน

นอกจากนี้ การจัดพิธีศพยังเป็นโอกาสที่ชุมชนจะได้แสดงความเคารพและให้กำลังใจแก่ครอบครัวผู้เสียชีวิต การรวมตัวของชุมชนในการร่วมงานศพไม่เพียงแต่เป็นการแสดงความเสียใจแต่ยังเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนโดยรวม การแสดงออกถึงความสามัคคีและการสนับสนุนซึ่งกันและกันในเวลาที่มีการสูญเสียเป็นสิ่งสำคัญและมีคุณค่ามากในวัฒนธรรมไทย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Smith (2018) ที่ชี้ให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดพิธีศพเป็นการสร้างความเข้มแข็งและความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชน

อย่างไรก็ตาม ในการจัดพิธีศพที่มีการเข้าร่วมของชุมชนมาก ๆ บางครั้งอาจเกิดปัญหาในการประสานงานและการจัดการ การจัดงานศพที่มีผู้เข้าร่วมจำนวนมากต้องการการวางแผนที่ดีและการประสานงานระหว่างทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเพื่อให้พิธีดำเนินไปอย่างราบรื่น ซึ่งขัดแย้งกับแนวคิดของ บุญมี แท่นแก้ว (2547) ที่เน้นว่าการจัดพิธีศพควรมีความเป็นระเบียบเรียบร้อยและไม่ซับซ้อนเกินไป เพื่อให้ทุกคนสามารถมีส่วนร่วมได้โดยไม่เกิดปัญหา

การพัฒนาแบบการจัดพิธีศพที่เกี่ยวข้องกับสังคมจึงต้องคำนึงถึงการประสานงานที่ดีและการจัดการที่มีประสิทธิภาพเพื่อให้ทุกคนสามารถมีส่วนร่วมในพิธีได้อย่างเต็มที่และเกิดประโยชน์สูงสุด การรักษาความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชนและการสนับสนุนซึ่งกันและกันในเวลาที่มีการสูญเสียเป็นสิ่งที่มีคุณค่าและควรได้รับการส่งเสริมในทุก ๆ งานศพ

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) การสนับสนุนทางการเงิน รัฐบาลควรมีการสนับสนุนทางการเงินสำหรับครอบครัวที่มีข้อจำกัดทางการเงินในการจัดงานศพ เช่น การให้เงินช่วยเหลือหรือการสนับสนุนบริการจัดงานศพที่มีราคาประหยัด

2) การส่งเสริมประเพณีและวัฒนธรรม ควรมีการส่งเสริมและอนุรักษ์ประเพณีและวัฒนธรรมในการจัดพิธีศพผ่านการศึกษาและการประชาสัมพันธ์

3) การจัดหาทรัพยากรและบุคลากร ควรมีการจัดหาทรัพยากรและบุคลากรเพิ่มเติมเพื่อสนับสนุนการจัดงานศพในชุมชน

5.3.2 ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ปฏิบัติ

1) การจัดการเวลาและงบประมาณ ผู้จัดการศพควรมีการวางแผนการจัดการเวลาและงบประมาณอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้การจัดงานเป็นไปอย่างราบรื่นและไม่เสียค่าใช้จ่ายมากเกินไป

2) การฝึกอบรมและเพิ่มพูนความรู้ ควรมีการฝึกอบรมและเพิ่มพูนความรู้ให้กับผู้ปฏิบัติในเรื่องของการจัดการศพให้ถูกสุขลักษณะและตามมาตรฐาน

3) การสร้างระบบการสื่อสารที่ดี ผู้ปฏิบัติควรสร้างระบบการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพระหว่างเจ้าอาวาส พระสงฆ์ สัปเหร่อ และครอบครัวผู้เสียชีวิต เพื่อให้การจัดเตรียมพิธีศพเป็นไปอย่างราบรื่น

5.3.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาวิจัยต่อไป

1) การศึกษาเพิ่มเติมในพื้นที่อื่น ควรมีการศึกษาวิจัยเพิ่มเติมในพื้นที่อื่น ๆ เพื่อเปรียบเทียบและสรุปแนวทางการจัดพิธีศพที่ดีที่สุด

2) การศึกษาเกี่ยวกับการอนุรักษ์ประเพณีและวัฒนธรรม ควรมีการศึกษาวิจัยเพิ่มเติมเกี่ยวกับวิธีการอนุรักษ์และส่งเสริมประเพณีและวัฒนธรรมในการจัดพิธีศพ

3) การศึกษาเกี่ยวกับผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคม ควรมีการศึกษาวิจัยเพิ่มเติมเกี่ยวกับผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมในการจัดพิธีศพ เพื่อหาวิธีการแก้ไขและปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

1. ภาษาไทย

ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ข้อมูลทุติยภูมิ

1. หนังสือทั่วไป

- กนก จันทร์ขจร. (2543). *คู่มือวัฒนธรรมวิถีชีวิตไทย*. กรุงเทพมหานคร : พิเศษการพิมพ์.
กรมการศาสนา. (2533). *ศาสนพิธี ฉบับกรมการศาสนา*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา.
กรมการศาสนา. (2548). *มนต์พิธี*. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเลขานุการกรม.
กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม (2552) *รายงานการศึกษาแนวคิดผลิตภัณฑ์ใหม่: บริการผู้สมัครครบวงจร*.
กรุงเทพมหานคร : กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม.
กอบกุล อุทัยรัตน์. (2528). *การศึกษาเปรียบเทียบทัศนะว่าด้วยความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับความ
ตาย ของชาวไทยพุทธและไทยมุสลิม ในอำเภอธนบุรี กรุงเทพมหานคร*. วิทยานิพนธ์ อ.ม.
กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหิดล.
จรรุวรรณ ธรรมวัตร. (2530). *คติชาวบ้าน*. มหาสารคาม : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
(มหาสารคาม).
दनัย ไชโยธธา. (2538). *ลัทธิศาสนา และระบบความเชื่อกับประเพณีนิยมในท้องถิ่น*. กรุงเทพ
มหานคร : โอ. เอส.พริ้นติ้ง เฮาส์.
ถาวร ดำเนตร. (2545). *คติความเชื่อในประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับเจ้าจอมปากช่องภูเวียง*.
กรุงเทพมหานคร : คลังนาวิทยา.
ทิตนา เขมมณี. (2551). *องค์ความรู้เพื่อการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ*. กรุงเทพมหานคร :
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
ธนจรัส พูนสิทธิ์. (2550). *การจัดการองค์การและการบริหาร*. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก.
ธีรนนท์ (นามแฝง). (2544). *การตายและพิธีการทำบุญศพ*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดวงแก้ว.
นิพนธ์ สัมมา และคณะ. (2534). *พิธีกรรมกับการสื่อสารทางสังคม*. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัย
เชียงใหม่.
นียบรรณ วรรณศิริ. (2550). *มานุษยวิทยาสังคมและวัฒนธรรม*. กรุงเทพมหานคร : ธนาเพรส.

- นิเทศ ดินณะกุล. (2546). *การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุญมี แทนแก้ว, ผศ. (2545). *พุทธปรัชญาเถรวาท*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- _____. (2547). *ประเพณีและพิธีกรรมพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์.
- ประชิด สกฤษณ์พัฒน์. (2548). *วัฒนธรรมพื้นบ้านและประเพณีไทย*. กรุงเทพมหานคร : ภูมิปัญญา.
- ประมุข อุทัยพันธ์. (2532). *ฝากไว้ที่ปัดตานี ศูนย์การศึกษาเกี่ยวกับภาคใต้*. สงขลา : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ปราณี วงษเทศ. ผู้ช่วยศาสตราจารย์. (2534). *พิธีกรรมที่เกี่ยวกับความตายในประเทศไทย*. กรุงเทพมหานคร : บริษัทอัมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด.
- ประยูร ดิษฐานพงศ์. พ.ต.อ. (2546). *ความตายของมนุษย์ ตายแล้วไปไหน*. กรุงเทพมหานคร : ศักดิ์ชัยการพิมพ์.
- ปัญญา ไช้บางยาง. (2549). *ชีวิตใกล้ชิดความตาย*. นครปฐม : รัตธรรม.
- ปัญญานันท์ภิกขุ. (2540). *พระพุทธศาสนาที่แท้*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ศูนย์สี่บออายุพระพุทธศาสนา.
- _____. (มปป). *คืนสู่ธรรมชาติ*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมสภา.
- พงษ์ศักดิ์ ปัญจพรผล. (2542). *องค์การและการจัดการ*. กรุงเทพมหานคร : สถาบันราชภัฏนครปฐม.
- พระครูคุณสารสัมพันธ์. (2545). *พิธีกรรมต่าง ๆ และขนบธรรมเนียมประเพณี*. กรุงเทพมหานคร : จิระการพิมพ์.
- พระธรรมปฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2537). *วัฒนธรรมไทยสุยุคเป็นผู้นำและเป็นผู้ให้*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : นีลนาราการพิมพ์.
- _____. (2540). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประชาชน*. พิมพ์ครั้งที่ 9. พระนครศรีอยุธยา : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมธีรราชมหามุนี. (2539). *อุดมวิชา*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก.
- พระธรรมโกศาจารย์. (2511). *เมื่อเราบวช*. กรุงเทพมหานคร : ธรรมเสวีการพิมพ์.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2553). *พจนานุกรมพุทธศาสน ฉบับประมวลศัพท์*. พิมพ์ครั้งที่ 15. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สหธรรมิก จำกัด.
- พระมหาสมเกียรติ สุตแก้ว. (2545). *พระพุทธศาสนาและพิธีกรรมเกี่ยวกับการตาย : ศึกษาเปรียบเทียบพิธีศพของพระสงฆ์ไทยและฆราวาส*. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหิดล.
- พระยาอนุমানราชธน. (2505). *ชาติ ศาสนา วัฒนธรรม*. กรุงเทพมหานคร : บรรณาการ.
- พระสัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ. (2534). *ปรมัตถโชติกะ ประโยคที่ 5*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสัทธัมมโชติกะ.

- พูนพิศมัย ดิสกุล, หม่อมเจ้า. (2522). *ประเพณีพิธีไทย*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บรรณกิจ.
- พูลสุข หิงคานนท์. (2540). *การพัฒนาารูปแบบการจัดองค์การของวิทยาลัยพยาบาลกระทรวงสาธารณสุข*. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ภัสร์นวี ศรีสุวรรณ. (2557). *ฉลาดทำศพ การจัดและร่วมงาน อย่างเรียบง่าย ได้ปัญญา*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด สามลดดา.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2549). *วัฒนธรรมพื้นบ้าน : คติความเชื่อ*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2526). *อภิธรรมมัตถสังคหบาลี และอภิธรรมมัตถภาววิฎีกา ฉบับแปลไทย*. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- _____. (2540). *วิสุทธิมรรคแปล. ภาค 2 ตอน 1*. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. (2541). *มนุษย์กับสังคม เศรษฐกิจ การเมือง กฎหมาย และสิ่งแวดล้อม*. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ยุคิโอะ ฮายาชิ. (2554). *พุทธศาสนาเชิงปฏิบัติของคนไทยอีสาน: ศาสนาในความเป็นภูมิภาค* (แปลโดย พินิจ ลาภธนานนท์). กรุงเทพมหานคร : แอคทีฟ พรินท์.
- เยาวดี วิบูลย์ศรี (2536). *การประเมินโครงการ: แนวคิดและแนวปฏิบัติ*. กรุงเทพมหานคร : ภาควิชา วิจัยการศึกษาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ จำกัด.
- รุ่งทิพย์ กล้าหาญ. (ม.ป.ป.). *เอกสารประกอบการสอนรายวิชาการศึกษากับชีวิตและชุมชน*. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. (2549). *การบริหารพัฒนาชนบท*. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร.
- วีรศักดิ์ กลิ่นถาวร. (2538). *ความรู้เกี่ยวกับเมรุลอย*. กรุงเทพมหานคร: เรื่องแสงการพิมพ์.
- ศราวุธ เอี่ยมเยี่ยม. (2547). *ธุรกิจศพ*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร : ฐานการพิมพ์.
- ศิริพร พงศ์ศรีโรจน์. (2543). *องค์การและการจัดการ*. (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพมหานคร : ศูนย์หนังสือ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- ศรีเลา เกษพรหม. (2544). *ประเพณีชีวิตคนเมือง*. เชียงใหม่ : โรงพิมพ์นพบุรีเชียงใหม่.
- สมพงศ์ เกษมสิน. (2523). *การบริหาร*. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช.
- สมเด็จพระปรมาณุชิตชิโนรส. (2526). *พระปฐมสมโพธิกถา*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมบรรณาการ.
- เสฐียร โกเศศ. (2531). *ความตาย*. กรุงเทพมหานคร : แม่คำผาง.

- _____ . (2539). *ประเพณีเนื่องในการตาย*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : ศยาม.
- _____ . (2505). *ประเพณีเนื่องในการเกิดและประเพณีเนื่องในการตาย*. พระนคร : สมาคม
สังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.
- สมชัย ใจดี และยรรยง ศรีวิริยาภรณ์. (2533). *ประเพณีและวัฒนธรรมไทย*. กรุงเทพมหานคร : ไทย
วัฒนาพานิช.
- สมยศ นาวิการ. (2544). *การบริหารเชิงกลยุทธ์*. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมศักดิ์ รัตนกุล และคณะ. (2534). *มรดกวัฒนธรรมบ้านเชียง*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัท อัม
รินทร์พรินต์ติ้งกรุ๊ป จำกัด.
- สุนันท์ เพชรเลื่อน. (2544). *มรดกไทยอีสาน ฉบับสมบูรณ์*. ขอนแก่น : ขอนแก่นคัลเจอร์นาเจอร์.
- สุเมธ ตันสกุล. (2536). *พฤติกรรมกรรมการหารายได้ของบุคคล รานคา และองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการจัด
งานศพในกรุงเทพมหานคร*. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุเมธ เมธาวิทยกุล. (2532). *สังกัปปิทธิกรรม*. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- โสรัจจ์ หงศ์ลดารมภ์. (2549). *ความตายกับการตาย : มุมมองจากศาสนาและวิทยาศาสตร์*.
กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิพันดารา.
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. (2538). *ประเพณีการจัดงานศพแนวประหยัด*.
กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ.
- สำนักพระราชวัง. (2543). *รวมเรื่องและขอปฏิบัติเกี่ยวกับราชสำนัก*. พิมพ์ครั้งที่ 13. กรุงเทพ
มหานคร : เรือนแก้วการพิมพ์.
- แปลก สนธิรักษ์. (2542). *พิธีกรรมและประเพณี*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา.
- แสง จันทรงาม. (2534). *ศาสนศาสตร์*. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช.
- _____ . (2542). *ศาสนาวិทยา*. กรุงเทพมหานคร : เจริญรัตน์การพิมพ์.
- อภิธาน สมใจ. (2541). *งานศพล้านนา: ปราสาทนกกหัสติลิ่งค์สู่ไม้ศพ*. เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยสังคม
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

2. วิทยานิพนธ์/ สารนิพนธ์/ รายงานการวิจัย

- กรกฎ โอภาสเจริญมงคล. (2555). *การบริหารและการพัฒนาวัดโสธรวรารามวรวิหาร : จากยุคก่อตั้งสู่
อนาคต*, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
และมนุษยศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ปัญญา เลิศสุขประเสริฐ. (2548). *กระบวนการกลายเป็นสินค้าของพิธีกรรมงานศพ*. วิทยานิพนธ์
เศรษฐศาสตร์มหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์, จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.

- พระมหากิจจา ศรสิทธิ์. (2557). *การบริหารจัดการพื้นที่มาปนสถานของวัดในเขตบางเขน กรุงเทพมหานคร*. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาวัตกรรมการพัฒนา อสังหาริมทรัพย์, คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พระมหาจรัญ จิตตสวโร. (2553). *การศึกษาแนวคิดความเชื่อเชิงวัฒนธรรมในการสร้างปราสาทศพ ของชาวพุทธล้านนา*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาวิระศิลป์ ฉันทโก (แสนสุน). *การศึกษาเชิงวิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลงของพิธีมาปนกิจใน พระพุทธศาสนา: ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านวังชัย*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิต วิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระศรีธีรพงศ์ (อุดม สารบรรณ). (2564). *ประเพณีงานศพ: การศึกษารูปแบบที่เหมาะสมทางสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ ในการจัดพิธีกรรมของชาวพุทธ เขตราชบุรีบูรณะ กรุงเทพมหานคร*” ปรินญาปรัชญาดุขฎฐิบัณฑิต, สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์, มหาวิทยาลัย ราชภัฏมหาสารคาม.
- พระอธิการบุญจันทร์ อันไฮ. (2553). *ความเชื่อ พิธีกรรม และรูปแบบการจัดงานศพโดยชุมชนมีส่วนร่วม ที่มีผลต่อเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม จังหวัดนครราชสีมา*. วิทยานิพนธ์ปริญญา ศิลปะศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัย มหาสารคาม.
- พระอธิการพิพัฒน์พงษ์ ฐานวุฑโฒ (ใจกว้าง). (2554). *ศึกษาความเปลี่ยนแปลงการจัดงานศพของชาว พุทธ: กรณีศึกษาบ้านหมื่น ตำบลนาปรัง อำเภอปาง จังหวัดพะเยา*. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธ ศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง กรณราชวิทยาลัย.
- พระเจริญ ทนตจิตโต (คางคำ). (2564). *การบริหารวัดในจังหวัดนนทบุรีด้วยกระบวนการที่คนใหม่*. ดุษฎี นิพนธ์ศาสนศาสตร์ดุขฎฐิบัณฑิต, สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พฤษ์ สบ เรื่องสมบัติ. (2563). *การเปลี่ยนแปลงพิธีกรรมงานศพในชุมชนเมือง อำเภอเมือง มหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชา ศาสนาและภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น, บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สมภพ คุมคง. (2557). *งานศพ : แนวทางการสืบสานการประกอบพิธีกรรม โดยการมีส่วนร่วมของ ชุมชนอำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัดชัยภูมิ*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

อวยชัย ตั้งเตรียมใจ. (2546). *ศึกษาพิธีกรรมประเพณีงานศพของชาวไทยจีน ตำบลสันทราย อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, สถาบันราชภัฏธนบุรี.

ไอศูรย อินทรเพชร. (2553). *บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม ศึกษาเฉพาะกรณีพระเทพสาครมณี (แก้ว สุวณฺณโชโต)*. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

3. บทความในหนังสือ

สมภาร พรหมทา. (2549). *ทัศนะของพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับการเกิดและความตาย*. ใน โสรจิจ หงส์ลดารมภ์. *ความตายกับการตาย : มุมมองจากศาสนาและวิทยาศาสตร์*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิพันดารา.

4. บทความในวารสาร

ณรงค์ เจนใจ. (2563). *การมีส่วนร่วมของชุมชนในการลดค่าใช้จ่ายในการจัดงานศพของบ้านรองปลาควา ตำบลนางแล อำเภอมือง จังหวัดเชียงราย*. รายงานวิจัยทุนสนับสนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย. *วารสารวิชาการศรีปทุม ชลบุรี*, 17(1), (กรกฎาคม – กันยายน).

นฤมิตร มูลเมือง และคณะ. (2563). *รูปแบบการดำเนินธุรกิจรับจัดการงานศพในยุค New Normal*. *Journal of Modern Learning Development*, 5(5), (กันยายน – ตุลาคม).

พระอธิการพรหม จันทมโม และคณะ. (2565). *รูปแบบการจัดงานศพของชาวพุทธในชุมชนตำบลภูเขาทอง อำเภอนองพอก จังหวัดร้อยเอ็ด*. *วารสารมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด*, 11(1), (มกราคม – มิถุนายน).

รัตนะ ปัญญาภา และคณะ. (2562). *รูปแบบการจัดงานศพเชิงสร้างสรรค์ของชาวพุทธในชุมชนชนบทตามทัศนะของผู้นำชุมชนในจังหวัดอุบลราชธานี*. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 7(2), (มีนาคม – เมษายน).

สรายุทธ ยหะกร. (2554). *สภาพการเปลี่ยนแปลงรูปแบบพิธีศพของชาวไทยพุทธในสังคมไทย*. บทความ. *วารสารสุโขทัยธรรมมาธิราช*, 24(1). (มกราคม – มิถุนายน), 2554.

5. เว็บไซต์

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. (2566). *รายชื่อวัดในจังหวัดนนทบุรี*. สืบค้นเมื่อ 2 พฤษภาคม 2566, จาก <https://th.wikipedia.org/wiki>.

- ศิรินันท์ กิตติสุขสถิต และ วณิชพล มหาอาษา. (2558). *ธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการตาย*. สืบค้นเมื่อ 20 กุมภาพันธ์ 2566, จาก <http://www.ipsr.mahidol.ac.th/IPSR/AnnualConference/Conferencell/Article/Article13.htm>.
- สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง. (2563). *จำนวนประชากร*. สืบค้นเมื่อ 2 พฤษภาคม 2563, จาก https://nonhaburi.m-society.go.th/?page_id=4460.
- แรบบิท แคร์. (2565). *เปิดค่าใช้จ่าย ค่าจัดงานศพยุคโควิด-19 ต้องใช้เงินเท่าไร?*. สืบค้นเมื่อ 15 กุมภาพันธ์ 2565, จาก <https://rabbitcare.com/blog/life-insurance-category/funeral-ceremony-cost>.

2. ภาษาอังกฤษ

- Brown. W.B.. and Moberg. D. J.. (1980). *Organization Theory and Management : a Macro Approach*. 2nd ed. New York : John Wiley and Sons.
- Gilbert, G. E. and Prion, S. (2016). Making Sense of Methods and Measurement: Lawshe's Content Validity Index. *Clinical Simulation in Nursing*, 12(1), 530-531.
- Good. C.V. (2005). *Dictionary of Education*. 5th ed. New York : McGraw-Hill.
- Hambleton, Swaminathan, Alguna, & Coulson. (1978). Criterion-referenced Testing and Measurement: A Review of Technical Issues and Developments. *Review of Education Research*, 48(1), 1-47.
- Keeves, J. P. (1988). *Models and Model Building*. In Keeves. John P. (ed.). *Educational Research, Methodology, and Measurement: And International Handbook*. Oxford : Pergamon Press.
- Keeves. J. P. (1988). *Educational Research Methodology. and Measurement: An International Handbook*. Oxford. England : Pergamon Press.
- Kim, J. (2020). *Title of the Book*. Publisher.
- Longman. (1981). *Longman Dictionary of Contemporary English*. England: Clays.
- Martuza, V. R. (1977). *Applying Norm-referenced Measurement in Education*. Boston: Allyn & Bacon.
- Nguyen, A. (2019). *Community involvement in funeral practices*. *Journal of Community Health*, 44(5), 123-135.

- Polit, D. F. and Beck, C. T. (2006). The Content Validity Index: Are you Sure You Know What's Being Reported? Critique and Recommendations. *Research in Nursing & Health*, 29(1), 489-497.
- Smith, J. (2018). *Rituals of remembrance: The impact of funeral practices on community bonding*. *Journal of Ritual Studies*, 34(2), 56-70.
- Steiner. (1969). *Education*. Edinburgh The Psychology of the Child. New York : Weaver.
- Waltz, C. and Bausell, R. B. (1981). *Nursing Research: Designs Statistics and Computer Analysis*. Philadelphia: F. A. Davis.
- Willer. (1967). *Scientific Sociology Theory and Method*. Englewood Cliffs. NJ : PrenticeHall.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือในการวิจัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะศาสนาและปรัชญา โทร. ๑๐๗๕, ๑๐๗๖

ที่ อว ๗๙๐๖/ว๐๕๖๒

วันที่ ๒๒ กันยายน ๒๕๖๖

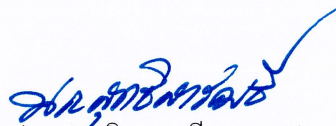
เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย

เรียน/เจริญพร รองศาสตราจารย์ ดร.บุญร่วม คำเมืองแสน

ด้วย พระปลัด ธนา อคฺคธมฺโม อาจารย์ประจำหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา คณะศาสนาและปรัชญา ได้รับอนุมัติโครงการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดพิธีศพตามมิติของผู้ที่เกี่ยวข้องภายในวัด อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี” ได้รับการพิจารณาเงินอุดหนุนการวิจัยจากสถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๕

บัดนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการทำวิจัยในขั้นตอนออกแบบเครื่องมือวิจัย คณะศาสนาและปรัชญาได้พิจารณาแล้วว่าท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญมีประสบการณ์ด้านวิจัย จึงขอความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัยเรื่องดังกล่าว รายละเอียดตามเอกสารเครื่องมือวิจัยที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อพิจารณาและดำเนินการต่อไป

(พระสุทธิสารเมธี, ผศ.,ดร.)

รักษาการแทนคณบดีคณะศาสนาและปรัชญา

รับทราบ

๑๕ ก.ย. ๒๕๖๖

แบบประเมินผลดัชนีความตรงตามเนื้อหา (CVI) ของแบบสัมภาษณ์
โครงการวิจัย เรื่อง รูปแบบการจัดพิธีศพตามมติของผู้ที่เกี่ยวข้องภายในวัด อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี

1. คำชี้แจง แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างนี้ เป็นการสร้างขึ้นโดยมีการกำหนดหัวข้อสำคัญในการนำสู่การสัมภาษณ์เท่านั้นตามเทคนิคการเก็บข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพแบบโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยใช้กลุ่มประชากรตัวอย่างแบบเจาะจง ซึ่งสร้างให้มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์งานวิจัยข้อที่ 1.3.1) เพื่อศึกษาการจัดพิธีศพทั่วไป 1.3.2) เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดพิธีศพ และ 1.3.3) เพื่อนำเสนอรูปแบบการจัดพิธีศพตามมติของผู้ที่เกี่ยวข้องภายในวัด อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี ประกอบด้วย 8 หัวข้อการสัมภาษณ์
2. ขอทนายผู้เชี่ยวชาญได้พิจารณาร่างแบบประเมินในด้านประเมินผลดัชนีความตรงตามเนื้อหา ตามแนวคิดทฤษฎี วัตถุประสงค์ และสมมติฐาน ด้วยการให้คะแนนในช่องประเมินแต่ละคำถามโดยการทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องว่างตามเกณฑ์การให้คะแนนในระบบ CVI (Polit & Beck, 2006) ในแบบประเมินผลนี้ เป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) จำนวน 8 ข้อ คำตอบมี 4 ระดับ โดยมีเกณฑ์การประเมิน ดังนี้
 - 4 หมายถึง คำถามมีความสอดคล้องมาก
 - 3 หมายถึง ค่อนข้างมีความสอดคล้องกับแนวคิดและคำนิยามควรได้รับการพิจารณาปรับปรุงเล็กน้อย
 - 2 หมายถึง มีความสอดคล้องกับแนวคิดและคำนิยามบางส่วนจำเป็นต้องได้รับการพิจารณาปรับปรุงมาก
 - 1 หมายถึง ไม่มีความสอดคล้องกับแนวคิดและคำนิยามดังนี้

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย						
ข้อ ที่	รายการประเมิน	ระดับความคิดเห็น ของผู้เชี่ยวชาญ				ข้อเสนอแนะ
		1	2	3	4	
1	<p>ท่านมีความเห็นว่า รูปแบบการจัดพิธีศพทั่วไป ทั้ง 4 ขั้นตอน มีรูปแบบการจัดพิธีอย่างไร</p> <p>1) การเตรียมจัดงานศพ</p> <p>2) การดำเนินการก่อนเผาศพ</p> <p>3) การดำเนินการในวันเผาศพ</p> <p>4) การดำเนินการหลังวันเผาศพ</p>				✓	
2	<p>ท่านมีความเห็นว่า รูปแบบการจัดพิธีศพทั้ง 4 ขั้นตอนในปัจจุบันมีการพัฒนารูปแบบซึ่งเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตอย่างไร</p> <p>1) การเตรียมจัดงานศพ</p> <p>2) การดำเนินการก่อนเผาศพ</p> <p>3) การดำเนินการในวันเผาศพ</p> <p>4) การดำเนินการหลังวันเผาศพ</p>				✓	
3	<p>ท่านมี “ความเชื่อ” ต่อรูปแบบการจัดพิธีศพในแต่ละขั้นตอนอย่างไร</p> <p>1) การเตรียมจัดงานศพ</p> <p>2) การดำเนินการก่อนเผาศพ</p> <p>3) การดำเนินการในวันเผาศพ</p> <p>4) การดำเนินการหลังวันเผาศพ</p>				✓	
4	<p>ท่านมีความเห็นต่อวัฒนธรรมของรูปแบบการจัดพิธีศพอย่างไร</p> <p>1) การเตรียมจัดงานศพ</p> <p>2) การดำเนินการก่อนเผาศพ</p> <p>3) การดำเนินการในวันเผาศพ</p> <p>4) การดำเนินการหลังวันเผาศพ</p>				✓	

5	ท่านมีความเห็นต่อรูปแบบการจัดพิธีศพที่เกี่ยวข้องกับบริบททาง “เศรษฐกิจ” ในแต่ละขั้นตอน อย่างไร 1) การเตรียมจัดงานศพ 2) การดำเนินการก่อนเผาศพ 3) การดำเนินการในวันเผาศพ 4) การดำเนินการหลังวันเผาศพ						✓	
6	ท่านมีความเห็นต่อรูปแบบการจัดพิธีศพที่เกี่ยวข้องกับบริบททาง “สังคม” ในแต่ละขั้นตอนอย่างไร 1) การเตรียมจัดงานศพ 2) การดำเนินการก่อนเผาศพ 3) การดำเนินการในวันเผาศพ 4) การดำเนินการหลังวันเผาศพ						✓	
7	อุปสรรคและปัญหาในการจัดพิธีศพตามมิติของผู้ที่เกี่ยวข้อง มีอะไรบ้าง						✓	
8	แนวทางแก้ไขอุปสรรคและปัญหาในการจัดพิธีศพตามมิติของผู้ที่เกี่ยวข้อง ควรเป็นอย่างไร						✓	

ลงชื่อ..... ผู้เชี่ยวชาญ
(รศ.ดร.นงนุช ตรี/สุโขทัย)
วันที่ ๑๕ เดือน ก.ค. พ.ศ. 2566

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะศาสนาและปรัชญา โทร. ๑๐๗๕, ๑๐๗๖

ที่ อว ๗๙๐๖/ว๐๕๖๒

วันที่ ๒๒ กันยายน ๒๕๖๖

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย

เรียน/เจริญพร พระมหาจักรพล อาจารย์สุโก, ดร.

ด้วย พระปลัด ธนา อคฺคธมโม อาจารย์ประจำหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชา พุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา คณะศาสนาและปรัชญา ได้รับอนุมัติโครงการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดพิธีศพตาม มิติของผู้ที่เกี่ยวข้องภายในวัด อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี” ได้รับการพิจารณาเงินอุดหนุนการวิจัย จากสถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๕

บัดนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการทำวิจัยในขั้นตอนออกแบบเครื่องมือวิจัย คณะศาสนาและปรัชญาได้ พิจารณาแล้วว่าท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญมีประสบการณ์ด้านวิจัย จึงขอความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจ เครื่องมือวิจัยเรื่องดังกล่าว รายละเอียดตามเอกสารเครื่องมือวิจัยที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อพิจารณาและดำเนินการต่อไป

(พระสุทธิสารเมธี, ผศ.ดร.)

รักษาการแทนคณบดีคณะศาสนาและปรัชญา

ตรวจลงนามเป็นหลักฐาน
ในทำนองรับทราบค่าแนว
แล้วในเอกสารประกอบ

(พระมหาจักรพล อาจารย์สุโก, ดร.)

แบบประเมินผลดัชนีความตรงตามเนื้อหา (CVI) ของแบบสัมภาษณ์

โครงการวิจัย เรื่อง รูปแบบการจัดพิธีศพตามมิติของผู้ที่เกี่ยวข้องภายในวัด อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี

1. คำชี้แจง แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างนี้ เป็นการสร้างขึ้นโดยมีการกำหนดหัวข้อสำคัญในการนำสู่การสัมภาษณ์เท่านั้นตามเทคนิคการเก็บข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพแบบโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยใช้กลุ่มประชากรตัวอย่างแบบเจาะจง ซึ่งสร้างให้มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์งานวิจัยข้อที่ 1.3.1) เพื่อศึกษาการจัดพิธีศพทั่วไป 1.3.2) เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดพิธีศพ และ 1.3.3) เพื่อนำเสนอรูปแบบการจัดพิธีศพตามมิติของผู้ที่เกี่ยวข้องภายในวัด อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี ประกอบด้วย 8 หัวข้อการสัมภาษณ์
2. ขอท่านผู้เชี่ยวชาญได้พิจารณาร่างแบบประเมินในด้านประเมินผลดัชนีความตรงตามเนื้อหา ตามแนวคิดทฤษฎี วัตถุประสงค์ และสมมติฐาน ด้วยการให้คะแนนในช่องประเมินแต่ละคำถามโดยการทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องว่างตามเกณฑ์การให้คะแนนในระบบ CVI (Polit & Beck, 2006) ในแบบประเมินผลนี้ เป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) จำนวน 8 ข้อ คำตอบมี 4 ระดับ โดยมีเกณฑ์การประเมิน ดังนี้
 - 4 หมายถึง คำถามมีความสอดคล้องมาก
 - 3 หมายถึง ค่อนข้างมีความสอดคล้องกับแนวคิดและคำนิยามควรได้รับการพิจารณาปรับปรุงเล็กน้อย
 - 2 หมายถึง มีความสอดคล้องกับแนวคิดและคำนิยามบางส่วนจำเป็นต้องได้รับการพิจารณาปรับปรุงมาก
 - 1 หมายถึง ไม่มีความสอดคล้องกับแนวคิดและคำนิยามดังนี้

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย						
ข้อ ที่	รายการประเมิน	ระดับความคิดเห็น ของผู้เชี่ยวชาญ				ข้อเสนอแนะ
		1	2	3	4	
1	ท่านมีความเห็นว่า รูปแบบการจัดพิธีศพทั่วไป ทั้ง 4 ขั้นตอน มีรูปแบบการจัดพิธีอย่างไร 1) การเตรียมจัดงานศพ 2) การดำเนินการก่อนเผาศพ 3) การดำเนินการในวันเผาศพ 4) การดำเนินการหลังวันเผาศพ				✓	
2	ท่านมีความเห็นว่า รูปแบบการจัดพิธีศพทั้ง 4 ขั้นตอนในปัจจุบันมีการพัฒนารูปแบบซึ่ง เปลี่ยนแปลงไปจากอดีตอย่างไร 1) การเตรียมจัดงานศพ 2) การดำเนินการก่อนเผาศพ 3) การดำเนินการในวันเผาศพ 4) การดำเนินการหลังวันเผาศพ				✓	
3	ท่านมี “ความเชื่อ” ต่อบุคคลที่จัดพิธีศพใน แต่ละขั้นตอนอย่างไร 1) การเตรียมจัดงานศพ 2) การดำเนินการก่อนเผาศพ 3) การดำเนินการในวันเผาศพ 4) การดำเนินการหลังวันเผาศพ				✓	
4	ท่านมีความเห็นต่อวัฒนธรรมของรูปแบบการ จัดพิธีศพอย่างไร 1) การเตรียมจัดงานศพ 2) การดำเนินการก่อนเผาศพ 3) การดำเนินการในวันเผาศพ 4) การดำเนินการหลังวันเผาศพ				✓	

5	<p>ท่านมีความเห็นต่อรูปแบบการจัดพิธีศพที่เกี่ยวข้องกับบริบททาง “เศรษฐกิจ” ในแต่ละขั้นตอน อย่างไร</p> <p>1) การเตรียมจัดงานศพ</p> <p>2) การดำเนินการก่อนเผาศพ</p> <p>3) การดำเนินการในวันเผาศพ</p> <p>4) การดำเนินการหลังวันเผาศพ</p>				✓	
6	<p>ท่านมีความเห็นต่อรูปแบบการจัดพิธีศพที่เกี่ยวข้องกับบริบททาง “สังคม” ในแต่ละขั้นตอนอย่างไร</p> <p>1) การเตรียมจัดงานศพ</p> <p>2) การดำเนินการก่อนเผาศพ</p> <p>3) การดำเนินการในวันเผาศพ</p> <p>4) การดำเนินการหลังวันเผาศพ</p>				✓	
7	อุปสรรคและปัญหาในการจัดพิธีศพตามมิติของผู้ที่เกี่ยวข้อง มีอะไรบ้าง				✓	
8	แนวทางแก้ไขอุปสรรคและปัญหาในการจัดพิธีศพตามมิติของผู้ที่เกี่ยวข้อง ควรเป็นอย่างไร				✓	

ลงชื่อ..... *อุษิมา อมณี* ผู้เชี่ยวชาญ
 (..... *นายอุษิมา อมณี*)
 วันที่..... *๒๕* เดือน..... *ก.ย.* พ. ศ. 2566

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะศาสนาและปรัชญา โทร. ๑๐๗๕, ๑๐๗๖

ที่ อว ๗๙๐๖/ว๑๕๖๒

วันที่ ๒๒ กันยายน ๒๕๖๖

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย

เรียน/เจริญพร พระศรีรัชมงคลบัณฑิต, รศ.ดร.

ด้วย พระปลัด ธนา อัครมโม อาจารย์ประจำหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา คณะศาสนาและปรัชญา ได้รับอนุมัติโครงการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดพิธีศพตามมิติของผู้ที่เกี่ยวข้องภายในวัด อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี” ได้รับการพิจารณาเงินอุดหนุนการวิจัยจากสถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๕

บัดนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการทำวิจัยในขั้นตอนออกแบบเครื่องมือวิจัย คณะศาสนาและปรัชญาได้พิจารณาแล้วว่าท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญมีประสบการณ์ด้านวิจัย จึงขอความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัยเรื่องดังกล่าว รายละเอียดตามเอกสารเครื่องมือวิจัยที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อพิจารณาและดำเนินการต่อไป

ได้ตรวจ/เครื่องมือวิจัย
นายพนัส วัฒนวิทย์
นางศรีวิมล วัฒนวิทย์

พระสุทธิสารเมธี
(พระสุทธิสารเมธี, ผศ.ดร.)

รักษาการแทนคณบดีคณะศาสนาและปรัชญา

แบบประเมินผลดัชนีความตรงตามเนื้อหา (CVI) ของแบบสัมภาษณ์

โครงการวิจัย เรื่อง รูปแบบการจัดพิธีศพตามมติของผู้ที่เกี่ยวข้องภายในวัด อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี

1. คำชี้แจง แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างนี้ เป็นการสร้างขึ้นโดยมีการกำหนดหัวข้อสำคัญในการนำสู่การสัมภาษณ์เท่านั้นตามเทคนิคการเก็บข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพแบบโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยใช้กลุ่มประชากรตัวอย่างแบบเจาะจง ซึ่งสร้างให้มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์งานวิจัยข้อที่ 1.3.1) เพื่อศึกษาการจัดพิธีศพทั่วไป 1.3.2) เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดพิธีศพ และ 1.3.3) เพื่อนำเสนอรูปแบบการจัดพิธีศพตามมติของผู้ที่เกี่ยวข้องภายในวัด อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี ประกอบด้วย 8 หัวข้อการสัมภาษณ์
2. ขอทําให้ผู้เชี่ยวชาญได้พิจารณาร่างแบบประเมินในด้านประเมินผลดัชนีความตรงตามเนื้อหา ตามแนวคิดทฤษฎี วัตถุประสงค์ และสมมติฐาน ด้วยการให้คะแนนในช่องประเมินแต่ละคำถามโดยการทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องว่างตามเกณฑ์การให้คะแนนในระบบ CVI (Polit & Beck, 2006) ในแบบประเมินผลนี้ เป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) จำนวน 8 ข้อ คำตอบมี 4 ระดับ โดยมีเกณฑ์การประเมิน ดังนี้
 - 4 หมายถึง คำถามมีความสอดคล้องมาก
 - 3 หมายถึง ค่อนข้างมีความสอดคล้องกับแนวคิดและคำนิยามควรได้รับการพิจารณาปรับปรุงเล็กน้อย
 - 2 หมายถึง มีความสอดคล้องกับแนวคิดและคำนิยามบางส่วนจำเป็นต้องได้รับการพิจารณาปรับปรุงมาก
 - 1 หมายถึง ไม่มีความสอดคล้องกับแนวคิดและคำนิยามดังนี้

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย						
ข้อ ที่	รายการประเมิน	ระดับความคิดเห็น ของผู้เชี่ยวชาญ				ข้อเสนอแนะ
		1	2	3	4	
1	ท่านมีความเห็นว่า รูปแบบการจัดพิธีศพทั่วไป ทั้ง 4 ขั้นตอน มีรูปแบบการจัดพิธีอย่างไร 1) การเตรียมจัดงานศพ 2) การดำเนินการก่อนเผาศพ 3) การดำเนินการในวันเผาศพ 4) การดำเนินการหลังวันเผาศพ			✓		
2	ท่านมีความเห็นว่า รูปแบบการจัดพิธีศพทั้ง 4 ขั้นตอนในปัจจุบันมีการพัฒนารูปแบบซึ่ง เปลี่ยนแปลงไปจากอดีตอย่างไร 1) การเตรียมจัดงานศพ 2) การดำเนินการก่อนเผาศพ 3) การดำเนินการในวันเผาศพ 4) การดำเนินการหลังวันเผาศพ				✓	
3	ท่านมี “ความเชื่อ” ต่อรูปแบบการจัดพิธีศพใน แต่ละขั้นตอนอย่างไร 1) การเตรียมจัดงานศพ 2) การดำเนินการก่อนเผาศพ 3) การดำเนินการในวันเผาศพ 4) การดำเนินการหลังวันเผาศพ				✓	
4	ท่านมีความเห็นต่อวัฒนธรรมของรูปแบบการ จัดพิธีศพอย่างไร 1) การเตรียมจัดงานศพ 2) การดำเนินการก่อนเผาศพ 3) การดำเนินการในวันเผาศพ 4) การดำเนินการหลังวันเผาศพ				✓	

5	ท่านมีความเห็นต่อรูปแบบการจัดพิธีศพที่เกี่ยวข้องกับบริบททาง “เศรษฐกิจ” ในแต่ละขั้นตอน อย่างไร 1) การเตรียมจัดงานศพ 2) การดำเนินการก่อนเผาศพ 3) การดำเนินการในวันเผาศพ 4) การดำเนินการหลังวันเผาศพ				✓	
6	ท่านมีความเห็นต่อรูปแบบการจัดพิธีศพที่เกี่ยวข้องกับบริบททาง “สังคม” ในแต่ละขั้นตอนอย่างไร 1) การเตรียมจัดงานศพ 2) การดำเนินการก่อนเผาศพ 3) การดำเนินการในวันเผาศพ 4) การดำเนินการหลังวันเผาศพ				✓	
7	อุปสรรคและปัญหาในการจัดพิธีศพตามมิติของผู้ที่เกี่ยวข้อง มีอะไรบ้าง				✓	
8	แนวทางแก้ไขอุปสรรคและปัญหาในการจัดพิธีศพตามมิติของผู้ที่เกี่ยวข้อง ควรเป็นอย่างไร				✓	

ลงชื่อ ท.อ.ศิริวิมลคุณ ผู้เชี่ยวชาญ
(ท.อ.ศิริวิมลคุณ)
วันที่ 25 เดือน ก.ย. พ.ศ. 2566

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะศาสนาและปรัชญา โทร. ๑๐๗๕ ๑๐๗๖

ที่ อว ๗๙๐๖/ว๐๕๖๒

วันที่ ๒๒ กันยายน ๒๕๖๖

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย

เรียน/เจริญพร ดร.ประเวศ วัฒนาแก้ว

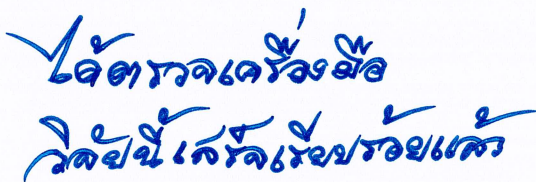
ด้วย พระปลัด ธนา อัครธมโม อาจารย์ประจำหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชา พุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา คณะศาสนาและปรัชญา ได้รับอนุมัติโครงการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดพิธีศพตาม มิติของผู้ที่เกี่ยวข้องภายในวัด อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี” ได้รับการพิจารณาเงินอุดหนุนการวิจัย จากสถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๕

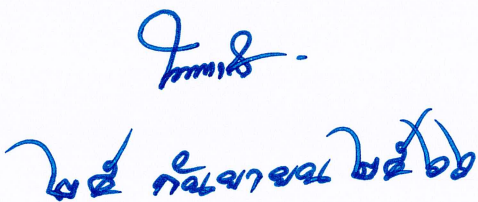
บัดนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการทำวิจัยในขั้นตอนออกแบบเครื่องมือวิจัย คณะศาสนาและปรัชญาได้ พิจารณาแล้วว่าท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญมีประสบการณ์ด้านวิจัย จึงขอความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจ เครื่องมือวิจัยเรื่องดังกล่าว รายละเอียดตามเอกสารเครื่องมือวิจัยที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเรียน/เจริญพรมมาเพื่อพิจารณาและดำเนินการต่อไป

(พระสุทธิสารเมธี, ผศ.ดร.)

รักษาการแทนคณบดีคณะศาสนาและปรัชญา

ได้ตรวจเครื่องมือ
วัดเรียบร้อยแล้ว

๒๕ กันยายน ๒๕๖๖

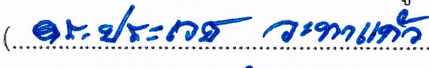
แบบประเมินผลดัชนีความตรงตามเนื้อหา (CVI) ของแบบสัมภาษณ์

โครงการวิจัย เรื่อง รูปแบบการจัดพิธีศพตามมิติของผู้ที่เกี่ยวข้องภายในวัด อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี

1. คำชี้แจง แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างนี้ เป็นการสร้างขึ้นโดยมีการกำหนดหัวข้อสำคัญในการนำสู่การสัมภาษณ์เท่านั้นตามเทคนิคการเก็บข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพแบบโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยใช้กลุ่มประชากรตัวอย่างแบบเจาะจง ซึ่งสร้างให้มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์งานวิจัยข้อที่ 1.3.1) เพื่อศึกษาการจัดพิธีศพทั่วไป 1.3.2) เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดพิธีศพ และ 1.3.3) เพื่อนำเสนอรูปแบบการจัดพิธีศพตามมิติของผู้ที่เกี่ยวข้องภายในวัด อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี ประกอบด้วย 8 หัวข้อการสัมภาษณ์
2. ขอรบกวนผู้เชี่ยวชาญได้พิจารณาร่างแบบประเมินในด้านประเมินผลดัชนีความตรงตามเนื้อหา ตามแนวคิดทฤษฎี วัตถุประสงค์ และสมมติฐาน ด้วยการให้คะแนนในช่องประเมินแต่ละคำถามโดยการทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องว่างตามเกณฑ์การให้คะแนนในระบบ CVI (Polit & Beck, 2006) ในแบบประเมินผลนี้ เป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) จำนวน 8 ข้อ คำตอบมี 4 ระดับ โดยมีเกณฑ์การประเมิน ดังนี้
 - 4 หมายถึง คำถามมีความสอดคล้องมาก
 - 3 หมายถึง ค่อนข้างมีความสอดคล้องกับแนวคิดและคำนิยามควรได้รับการพิจารณาปรับปรุงเล็กน้อย
 - 2 หมายถึง มีความสอดคล้องกับแนวคิดและคำนิยามบางส่วนจำเป็นต้องได้รับการพิจารณาปรับปรุงมาก
 - 1 หมายถึง ไม่มีความสอดคล้องกับแนวคิดและคำนิยามดังนี้

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย						
ข้อ ที่	รายการประเมิน	ระดับความคิดเห็น ของผู้เชี่ยวชาญ				ข้อเสนอแนะ
		1	2	3	4	
1	<p>ท่านมีความเห็นว่า รูปแบบการจัดพิธีศพทั่วไป ทั้ง 4 ขั้นตอน มีรูปแบบการจัดพิธีอย่างไร</p> <p>1) การเตรียมจัดงานศพ 2) การดำเนินการก่อนเผาศพ 3) การดำเนินการในวันเผาศพ 4) การดำเนินการหลังวันเผาศพ</p>			✓		
2	<p>ท่านมีความเห็นว่า รูปแบบการจัดพิธีศพทั้ง 4 ขั้นตอนในปัจจุบันมีการพัฒนารูปแบบซึ่งเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตอย่างไร</p> <p>1) การเตรียมจัดงานศพ 2) การดำเนินการก่อนเผาศพ 3) การดำเนินการในวันเผาศพ 4) การดำเนินการหลังวันเผาศพ</p>				✓	
3	<p>ท่านมี “ความเชื่อ” ต่อรูปแบบการจัดพิธีศพในแต่ละขั้นตอนอย่างไร</p> <p>1) การเตรียมจัดงานศพ 2) การดำเนินการก่อนเผาศพ 3) การดำเนินการในวันเผาศพ 4) การดำเนินการหลังวันเผาศพ</p>				✓	
4	<p>ท่านมีความเห็นต่อวัฒนธรรมของรูปแบบการจัดพิธีศพอย่างไร</p> <p>1) การเตรียมจัดงานศพ 2) การดำเนินการก่อนเผาศพ 3) การดำเนินการในวันเผาศพ 4) การดำเนินการหลังวันเผาศพ</p>				✓	

5	ท่านมีความเห็นต่อรูปแบบการจัดพิธีศพที่เกี่ยวข้องกับบริบททาง “เศรษฐกิจ” ในแต่ละขั้นตอน อย่างไร 1) การเตรียมจัดงานศพ 2) การดำเนินการก่อนเผาศพ 3) การดำเนินการในวันเผาศพ 4) การดำเนินการหลังวันเผาศพ				✓	
6	ท่านมีความเห็นต่อรูปแบบการจัดพิธีศพที่เกี่ยวข้องกับบริบททาง “สังคม” ในแต่ละขั้นตอนอย่างไร 1) การเตรียมจัดงานศพ 2) การดำเนินการก่อนเผาศพ 3) การดำเนินการในวันเผาศพ 4) การดำเนินการหลังวันเผาศพ			✓		
7	อุปสรรคและปัญหาในการจัดพิธีศพตามมิติของผู้ที่เกี่ยวข้อง มีอะไรบ้าง			✓		
8	แนวทางแก้ไขอุปสรรคและปัญหาในการจัดพิธีศพตามมิติของผู้ที่เกี่ยวข้อง ควรเป็นอย่างไร			✓		

ลงชื่อ..... ผู้เชี่ยวชาญ
(.....)
วันที่ ๒๕ เดือน กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๖

ภาคผนวก ข

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้สัมภาษณ์

ที่ อว ๗๙๐๖/ว๓๓๐๖

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๒๔๘ ถ.ศาลายา-นครชัยศรี

ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๖๐

www.mbu.ac.th

มกราคม ๒๕๖๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นักวิจัยเข้าสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลวิจัย

เรียน/เจริญพร **พระครูวินัยธร เจริญ ทนตจิตฺโต, ดร.**

ด้วย พระปลัด ธนา อคฺคธมฺโม อาจารย์ประจำคณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย หัวหน้าโครงการวิจัย พร้อมคณะนักวิจัย ได้รับอนุมัติโครงการวิจัย เรื่อง “รูปแบบการจัดพิธีศพตามมิติของผู้ที่เกี่ยวข้องภายในวัด อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี” ทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๕ ซึ่งขณะนี้อยู่ในขั้นตอน การเก็บรวบรวมข้อมูลการทำวิจัย มีความประสงค์จะขอเข้าสถานที่และสัมภาษณ์ท่านเพื่อเก็บข้อมูลในการทำวิจัยโดยมีเครื่องมือในการเก็บข้อมูลได้แก่ แบบสัมภาษณ์หัวข้อสำคัญในการสนทนา

ดังนั้น จึงขอเรียน/เจริญพรมายังท่าน เพื่อให้ นักวิจัยและคณะได้เข้าพื้นที่และทำการเก็บข้อมูลเพื่อความสมบูรณ์ของงานวิจัยตามวัตถุประสงค์ต่อไป สำหรับวันและเวลาการสัมภาษณ์นักวิจัยจะเป็นผู้ติดต่อกับท่านด้วยตนเองและจะไม่ให้เกิดผลกระทบต่อส่วนตัวและองค์กรของท่าน

จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อขอความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ/ขออำนวยพร

พระครูวินัยธร เจริญ ทนตจิตฺโต, ดร.

(พระครูวินัยธร เจริญ ทนตจิตฺโต, ดร.)

คณบดีคณะศาสนาและปรัชญา

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พระปลัด ธนา อคฺคธมฺโม

๒๕ มกราคม ๒๕๖๗

สำนักงานคณบดีคณะศาสนาและปรัชญา

โทร. ๐ ๒๔๔๔ ๖๐๐๐ ต่อ ๑๐๗๕, ๑๐๗๖

ผู้ประสานงาน พระปลัด ธนา อคฺคธมฺโม

มือถือ ๐๘ ๓๓๘๒ ๘๓๔๕

ที่ อว ๗๙๐๖/ว๓๐๖

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๒๔๘ ถ.ศาลายา-นครชัยศรี

ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๖๐

www.mbu.ac.th

มกราคม ๒๕๖๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นักวิจัยเข้าสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลวิจัย

เรียน/เจริญพร **พระครูโกศลเมธีจิตตวงศ์**

ด้วย พระปลัด ธนา อคฺคธมฺโม อาจารย์ประจำคณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย หัวหน้าโครงการวิจัย พร้อมคณะนักวิจัย ได้รับอนุมัติโครงการวิจัย เรื่อง “รูปแบบการจัดพิธีศพตามมิติของผู้ที่เกี่ยวข้องภายในวัด อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี” ทูลอดหนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๕ ซึ่งขณะนี้อยู่ในขั้นตอน การเก็บรวบรวมข้อมูลการทำวิจัย มีความประสงค์จะขอเข้าสถานที่และสัมภาษณ์ท่านเพื่อเก็บข้อมูลในการทำวิจัยโดยมีเครื่องมือในการเก็บข้อมูลได้แก่ แบบสัมภาษณ์หัวข้อสำคัญในการสนทนา

ดังนั้น จึงขอเรียน/เจริญพรมายังท่าน เพื่อให้ นักวิจัยและคณะได้เข้าพื้นที่และทำการเก็บข้อมูลเพื่อความสมบูรณ์ของงานวิจัยตามวัตถุประสงค์ต่อไป สำหรับวันและเวลาการสัมภาษณ์นักวิจัยจะเป็นผู้ติดต่อกับท่านด้วยตนเองและจะไม่ให้เกิดผลกระทบต่อส่วนตัวและองค์กรของท่าน

จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อขอความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ/ขออำนาจพร

พระครูจิตตจิตฺโต

(พระครูวินัยธร เจริญ ทนตจิตฺโต, ดร.)

คณบดีคณะศาสนาและปรัชญา

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ให้สัมภาษณ์แล้ว

พระครูโกศลเมธีจิตตวงศ์

เจ้าอาวาสวัดอัมพวันนทบุรี
๒๓ ธันวาคม ๒๕๖๗

สำนักงานคณบดีคณะศาสนาและปรัชญา

โทร. ๐ ๒๔๔๔ ๖๐๐๐ ต่อ ๑๐๗๕, ๑๐๗๖

ผู้ประสานงาน พระปลัด ธนา อคฺคธมฺโม

มือถือ ๐๘ ๓๓๘๒ ๘๓๔๕

ที่ อว ๗๙๐๖/ว๐๓๐๖

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๒๔๘ ถ.ศาลายา-นครชัยศรี

ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๖๐

www.mbu.ac.th

มกราคม ๒๕๖๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นักวิจัยเข้าสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลวิจัย

เรียน/เจริญพร

พระครูมงคลวิเศษ สดุดขมาโค เก่าคณะ: ต่อมลศอหใหม่

ด้วย พระปลัด ธนา อคฺคธมฺโม อาจารย์ประจำคณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย หัวหน้าโครงการวิจัย พร้อมคณะนักวิจัย ได้รับอนุมัติโครงการวิจัย เรื่อง “รูปแบบการจัดพิธีศพตามมิติของผู้ที่เกี่ยวข้องภายในวัด อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี” ทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๕ ซึ่งขณะนี้อยู่ในขั้นตอน การเก็บรวบรวมข้อมูลการทำวิจัย มีความประสงค์จะขอเข้าสถานที่และสัมภาษณ์ท่านเพื่อเก็บข้อมูลในการทำวิจัยโดยมีเครื่องมือในการเก็บข้อมูลได้แก่ แบบสัมภาษณ์หัวข้อสำคัญในการสนทนา

ดังนั้น จึงขอเรียน/เจริญพรมายังท่าน เพื่อให้ นักวิจัยและคณะได้เข้าพื้นที่และทำการเก็บข้อมูลเพื่อความสมบูรณ์ของงานวิจัยตามวัตถุประสงค์ต่อไป สำหรับวันและเวลาการสัมภาษณ์นักวิจัยจะเป็นผู้ติดต่อกับท่านด้วยตนเองและจะไม่ให้เกิดผลกระทบต่อส่วนตัวและองค์กรของท่าน

จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อขอความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ/ขออำนาจพร

พระครูมงคลวิเศษ สดุดขมาโค

วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๗

มณฑลจิตวิธองเวง

(พระครูวินัยธร เจริญ ทนตจิตโต, ดร.)

คณบดีคณะศาสนาและปรัชญา

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีคณะศาสนาและปรัชญา

โทร. ๐ ๒๔๔๔ ๖๐๐๐ ต่อ ๑๐๗๕, ๑๐๗๖

ผู้ประสานงาน พระปลัด ธนา อคฺคธมฺโม

มือถือ ๐๘ ๓๓๘๒ ๘๓๔๕

ที่ อว ๗๙๐๖/ว๓๐๖

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๒๔๘ ถ.ศาลายา-นครชัยศรี

ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๖๐

www.mbu.ac.th

มกราคม ๒๕๖๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นักวิจัยเข้าสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลวิจัย

เรียน/เจริญพร **พระครูศรีนันทวัฒน์**

ด้วย พระปลัด ธนา อคฺคธมฺโม อาจารย์ประจำคณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย หัวหน้าโครงการวิจัย พร้อมคณะนักวิจัย ได้รับอนุมัติโครงการวิจัย เรื่อง “รูปแบบการจัดพิธีศพตามมติของผู้ที่เกี่ยวข้องภายในวัด อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี” ทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๕ ซึ่งขณะนี้อยู่ในขั้นตอน การเก็บรวบรวมข้อมูลการทำวิจัย มีความประสงค์จะขอเข้าสถานที่และสัมภาษณ์ท่านเพื่อเก็บข้อมูลในการทำวิจัยโดยมีเครื่องมือในการเก็บข้อมูลได้แก่ แบบสัมภาษณ์หัวข้อสำคัญในการสนทนา

ดังนั้น จึงขอเรียน/เจริญพรมายังท่าน เพื่อให้ นักวิจัยและคณะได้เข้าพื้นที่และทำการเก็บข้อมูลเพื่อความสมบูรณ์ของงานวิจัยตามวัตถุประสงค์ต่อไป สำหรับวันและเวลาการสัมภาษณ์นักวิจัยจะเป็นผู้ติดต่อกับท่านด้วยตนเองและจะไม่ให้เกิดผลกระทบต่อส่วนตัวและองค์กรของท่าน

จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อขอความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ/ขออำนวยพร

พระครูศรีนันทวัฒน์
(พระครูศรีนันทวัฒน์)
๓๐ มีนาคม ๒๕๖๗

พระครูวินัยธร เจริญ ทนตจิตฺโต

(พระครูวินัยธร เจริญ ทนตจิตฺโต, ดร.)

คณบดีคณะศาสนาและปรัชญา

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีคณะศาสนาและปรัชญา

โทร. ๐ ๒๔๔๔ ๖๐๐๐ ต่อ ๑๐๗๕, ๑๐๗๖

ผู้ประสานงาน พระปลัด ธนา อคฺคธมฺโม

มือถือ ๐๘ ๓๓๘๒ ๘๓๔๕

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๒๔๘ ถ.ศาลายา-นครชัยศรี

ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๖๐

www.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๐๖/ว๓๐๖

มกราคม ๒๕๖๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นักวิจัยเข้าสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลวิจัย

เรียน/เจริญพร **นายเชาวลิต ธรรมโรตติ**

ด้วย พระปลัด ธนา อคฺคธมฺโม อาจารย์ประจำคณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย หัวหน้าโครงการวิจัย พร้อมคณะนักวิจัย ได้รับอนุมัติโครงการวิจัย เรื่อง “รูปแบบการจัดพิธีศพตามมติของผู้ที่เกี่ยวข้องภายในวัด อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี” ทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๕ ซึ่งขณะนี้อยู่ในขั้นตอน การเก็บรวบรวมข้อมูลการทำวิจัย มีความประสงค์จะขอเข้าสถานที่และสัมภาษณ์ท่านเพื่อเก็บข้อมูลในการทำวิจัยโดยมีเครื่องมือในการเก็บข้อมูลได้แก่ แบบสัมภาษณ์หัวข้อสำคัญในการสนทนา

ดังนั้น จึงขอเรียน/เจริญพรมายังท่าน เพื่อให้ นักวิจัยและคณะได้เข้าพื้นที่และทำการเก็บข้อมูลเพื่อความสมบูรณ์ของงานวิจัยตามวัตถุประสงค์ต่อไป สำหรับวันและเวลาการสัมภาษณ์นักวิจัยจะเป็นผู้ติดต่อกับท่านด้วยตนเองและจะไม่ให้เกิดผลกระทบต่อส่วนตัวและองค์กรของท่าน

จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อขอความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ/ขออำนวยการพร

ไชยสิทธิ์ ธรรมโรตติ

เชาวลิต ธรรมโรตติ

๒๐ มีนาคม ๒๕๖๗

นพคุณจิตรององ

(พระครูวินัยธร เจริญ หนุตจิโต, ดร.)

คณบดีคณะศาสนาและปรัชญา

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีคณะศาสนาและปรัชญา

โทร. ๐ ๒๔๔๔ ๖๐๐๐ ต่อ ๑๐๗๕, ๑๐๗๖

ผู้ประสานงาน พระปลัด ธนา อคฺคธมฺโม

มือถือ ๐๘ ๓๓๘๒ ๘๓๔๕

ที่ อว ๗๙๐๖/ว๓๓๐๖

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๒๔๘ ถ.ศาลายา-นครชัยศรี

ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๖๐

www.mbu.ac.th

มกราคม ๒๕๖๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นักวิจัยเข้าสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลวิจัย

เรียน/เจริญพร **นายพิทักษ์ สมลา**

ด้วย พระปลัด ธนา อคฺคธมฺโม อาจารย์ประจำคณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย หัวหน้าโครงการวิจัย พร้อมคณะนักวิจัย ได้รับอนุมัติโครงการวิจัย เรื่อง “รูปแบบการจัดพิธีศพตามมิติของผู้ที่เกี่ยวข้องภายในวัด อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี” ทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๕ ซึ่งขณะนี้อยู่ในขั้นตอน การเก็บรวบรวมข้อมูลการทำวิจัย มีความประสงค์จะขอเข้าสถานที่และสัมภาษณ์ท่านเพื่อเก็บข้อมูลในการทำวิจัยโดยมีเครื่องมือในการเก็บข้อมูลได้แก่ แบบสัมภาษณ์หัวข้อสำคัญในการสนทนา

ดังนั้น จึงขอเรียน/เจริญพรมายังท่าน เพื่อให้ นักวิจัยและคณะได้เข้าพื้นที่และทำการเก็บข้อมูลเพื่อความสมบูรณ์ของงานวิจัยตามวัตถุประสงค์ต่อไป สำหรับวันและเวลาการสัมภาษณ์นักวิจัยจะเป็นผู้ติดต่อกับท่านด้วยตนเองและจะไม่ให้เกิดผลกระทบต่อส่วนตัวและองค์กรของท่าน

จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อขอความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ/ขออำนาจพร

ในสัตยาต

นายพิทักษ์ สมลา

21 สิงหาคม 2567

พระครูวินัยธร เจริญ ทนตจิตฺโต

(พระครูวินัยธร เจริญ ทนตจิตฺโต, ดร.)

คณบดีคณะศาสนาและปรัชญา

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีคณะศาสนาและปรัชญา

โทร. ๐ ๒๔๔๔ ๖๐๐๐ ต่อ ๑๐๗๕, ๑๐๗๖

ผู้ประสานงาน พระปลัด ธนา อคฺคธมฺโม

มือถือ ๐๘ ๓๓๘๒ ๘๓๔๕

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๒๔๘ ถ.ศาลายา-นครชัยศรี

ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๖๐

www.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๐๖/ว๐๓๐๖

มกราคม ๒๕๖๗

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้นักวิจัยเข้าสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลวิจัย

เรียน/เจริญพร **นายพลพัฒน์ สีมาก**

ด้วย พระปลัด ธนา อคฺคธมฺโม อาจารย์ประจำคณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย หัวหน้าโครงการวิจัย พร้อมคณะนักวิจัย ได้รับอนุมัติโครงการวิจัย เรื่อง “รูปแบบการจัดพิธีศพตามมติของผู้ที่เกี่ยวข้องภายในวัด อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี” ทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๕ ซึ่งขณะนี้อยู่ในขั้นตอน การเก็บรวบรวมข้อมูลการทำวิจัย มีความประสงค์จะขอเข้าสถานที่และสัมภาษณ์ท่านเพื่อเก็บข้อมูลในการทำวิจัยโดยมีเครื่องมือในการเก็บข้อมูลได้แก่ แบบสัมภาษณ์หัวข้อสำคัญในการสนทนา

ดังนั้น จึงขอเรียน/เจริญพรมายังท่าน เพื่อให้ นักวิจัยและคณะได้เข้าพื้นที่และทำการเก็บข้อมูลเพื่อความสมบูรณ์ของงานวิจัยตามวัตถุประสงค์ต่อไป สำหรับวันและเวลาการสัมภาษณ์นักวิจัยจะเป็นผู้ติดต่อกับท่านด้วยตนเองและจะไม่ให้เกิดผลกระทบต่อส่วนตัวและองค์กรของท่าน

จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อขอความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ/ขออำนวยพร

ในสมภรณ์ เก้ว

พรชัย สีมาก
๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๗

นพทจจิตรองเดช

(พระครูวินัยธร เจริญ ทนตจิตฺโต, ดร.)

คณบดีคณะศาสนาและปรัชญา

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีคณะศาสนาและปรัชญา

โทร. ๐ ๒๔๔๔ ๖๐๐๐ ต่อ ๑๐๗๕, ๑๐๗๖

ผู้ประสานงาน พระปลัด ธนา อคฺคธมฺโม

มือถือ ๐๘ ๓๓๘๒ ๘๓๔๕

ที่ อว ๗๙๐๖/ว๐๓๐๖

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๒๔๘ ถ.ศาลายา-นครชัยศรี

ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๖๐

www.mbu.ac.th

มกราคม ๒๕๖๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นักวิจัยเข้าสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลวิจัย

เรียน/เจริญพร **หงอรรถ มั่งคึกคัก**

ด้วย พระปลัด ธนา อคฺคธมฺโม อาจารย์ประจำคณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย หัวหน้าโครงการวิจัย พร้อมคณะนักวิจัย ได้รับอนุมัติโครงการวิจัย เรื่อง “รูปแบบการจัดพิธีศพตามมิติของผู้ที่เกี่ยวข้องภายในวัด อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี” ทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๕ ซึ่งขณะนี้อยู่ในขั้นตอน การเก็บรวบรวมข้อมูลการทำวิจัย มีความประสงค์จะขอเข้าสถานที่และสัมภาษณ์ท่านเพื่อเก็บข้อมูลในการทำวิจัยโดยมีเครื่องมือในการเก็บข้อมูลได้แก่ แบบสัมภาษณ์หัวข้อสำคัญในการสนทนา

ดังนั้น จึงขอเรียน/เจริญพรมายังท่าน เพื่อให้ นักวิจัยและคณะได้เข้าพื้นที่และทำการเก็บข้อมูลเพื่อความสมบูรณ์ของงานวิจัยตามวัตถุประสงค์ต่อไป สำหรับวันและเวลาการสัมภาษณ์นักวิจัยจะเป็นผู้ติดต่อกับท่านด้วยตนเองและจะไม่ให้เกิดผลกระทบต่อส่วนตัวและองค์กรของท่าน

จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อขอความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ/ขออำนวยการ

ให้สัมภาษณ์แล้ว.

ดร. อธิปไตย
๓๐ มีนาคม ๒๕๖๗

นพ.ทศวิทย์ อธิปไตย

(พระครูวินัยธร เจริญ ทนตจิตฺโต, ดร.)

คณบดีคณะศาสนาและปรัชญา

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีคณะศาสนาและปรัชญา

โทร. ๐ ๒๔๔๔ ๖๐๐๐ ต่อ ๑๐๗๕, ๑๐๗๖

ผู้ประสานงาน พระปลัด ธนา อคฺคธมฺโม

มือถือ ๐๘ ๓๓๘๒ ๘๓๔๕

ที่ อว ๗๙๐๖/ว๐๓๐๖

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๒๔๘ ถ.ศาลายา-นครชัยศรี

ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๖๐

www.mbu.ac.th

มกราคม ๒๕๖๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นักวิจัยเข้าสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลวิจัย

เรียน/เจริญพร **นางสาวพนีย์ เลิศหิรัญ**

ด้วย พระปลัด ธนา อคฺคธมฺโม อาจารย์ประจำคณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย หัวหน้าโครงการวิจัย พร้อมคณะนักวิจัย ได้รับอนุมัติโครงการวิจัย เรื่อง “รูปแบบการจัดพิธีศพตามมิติของผู้ที่เกี่ยวข้องภายในวัด อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี” ทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๕ ซึ่งขณะนี้อยู่ในขั้นตอน การเก็บรวบรวมข้อมูลการทำวิจัย มีความประสงค์จะขอเข้าสถานที่และสัมภาษณ์ท่านเพื่อเก็บข้อมูลในการทำวิจัยโดยมีเครื่องมือในการเก็บข้อมูลได้แก่ แบบสัมภาษณ์หัวข้อสำคัญในการสนทนา

ดังนั้น จึงขอเรียน/เจริญพรมายังท่าน เพื่อให้ นักวิจัยและคณะได้เข้าพื้นที่และทำการเก็บข้อมูลเพื่อความสมบูรณ์ของงานวิจัยตามวัตถุประสงค์ต่อไป สำหรับวันและเวลาการสัมภาษณ์นักวิจัยจะเป็นผู้ติดต่อกับท่านด้วยตนเองและจะไม่ให้เกิดผลกระทบต่อส่วนตัวและองค์กรของท่าน

จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อขอความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ/ขออำนวยการ

วิมลราชเนตร
ไพศาล
ไพศาล
๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๗

สำนักงานคณะบดีคณะศาสนาและปรัชญา

โทร. ๐ ๒๔๔๔ ๖๐๐๐ ต่อ ๑๐๗๕, ๑๐๗๖

ผู้ประสานงาน พระปลัด ธนา อคฺคธมฺโม

มือถือ ๐๘ ๓๓๘๒ ๘๓๔๕

ทนต์จิตต์

(พระครูวินัยธร เจริญ ทนต์จิตต์, ดร.)

คณบดีคณะศาสนาและปรัชญา

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ที่ อว ๗๙๐๖/ว๓๐๖

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๒๔๘ ถ.ศาลายา-นครชัยศรี

ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๖๐

www.mbu.ac.th

มกราคม ๒๕๖๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นักวิจัยเข้าสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลวิจัย

เรียน/เจริญพร **นายมงคล พัดทอง**

ด้วย พระปลัด ธนา อคฺคธมฺโม อาจารย์ประจำคณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย หัวหน้าโครงการวิจัย พร้อมคณะนักวิจัย ได้รับอนุมัติโครงการวิจัย เรื่อง “รูปแบบการจัดพิธีศพตามมิติของผู้ที่เกี่ยวข้องภายในวัด อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี” ทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๕ ซึ่งขณะนี้อยู่ในขั้นตอน การเก็บรวบรวมข้อมูลการทำวิจัย มีความประสงค์จะขอเข้าสถานที่และสัมภาษณ์ท่านเพื่อเก็บข้อมูลในการทำวิจัยโดยมีเครื่องมือในการเก็บข้อมูลได้แก่ แบบสัมภาษณ์หัวข้อสำคัญในการสนทนา

ดังนั้น จึงขอเรียน/เจริญพรมายังท่าน เพื่อให้ นักวิจัยและคณะได้เข้าพื้นที่และทำการเก็บข้อมูลเพื่อความสมบูรณ์ของงานวิจัยตามวัตถุประสงค์ต่อไป สำหรับวันและเวลาการสัมภาษณ์นักวิจัยจะเป็นผู้ติดต่อกับท่านด้วยตนเองและจะไม่ให้เกิดผลกระทบต่อส่วนตัวและองค์กรของท่าน

จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อขอความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ/ขออำนาจพร

ให้คำปรึกษาแล้ว

ขอพรพัดทอง

๒๑ มี.ค.๖๗

สำนักงานคณบดีคณะศาสนาและปรัชญา

โทร. ๐ ๒๔๔๔ ๖๐๐๐ ต่อ ๑๐๗๕, ๑๐๗๖

ผู้ประสานงาน พระปลัด ธนา อคฺคธมฺโม

มือถือ ๐๘ ๓๓๘๒ ๘๓๔๕

นพทวิชิตใจอง

(พระครูวินัยธร เจริญ ทนตจิตฺโต, ดร.)

คณบดีคณะศาสนาและปรัชญา

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ที่ อว ๗๙๐๖/ว๓๐๖

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๒๔๘ ถ.ศาลายา-นครชัยศรี

ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๖๐

www.mbu.ac.th

มกราคม ๒๕๖๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นักวิจัยเข้าสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลวิจัย

เรียน/เจริญพร **นายสมชัย ทรวงษ์วรารักษ์**

ด้วย พระปลัด ธนา อคฺคธมฺโม อาจารย์ประจำคณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย หัวหน้าโครงการวิจัย พร้อมคณะนักวิจัย ได้รับอนุมัติโครงการวิจัย เรื่อง “รูปแบบการจัดพิธีศพตามมิติของผู้ที่เกี่ยวข้องภายในวัด อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี” ทูลอดหนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๕ ซึ่งขณะนี้อยู่ในขั้นตอน การเก็บรวบรวมข้อมูลการทำวิจัย มีความประสงค์จะขอเข้าสถานที่และสัมภาษณ์ท่านเพื่อเก็บข้อมูลในการทำวิจัยโดยมีเครื่องมือในการเก็บข้อมูลได้แก่ แบบสัมภาษณ์หัวข้อสำคัญในการสนทนา

ดังนั้น จึงขอเรียน/เจริญพรมายังท่าน เพื่อให้ นักวิจัยและคณะได้เข้าพื้นที่และทำการเก็บข้อมูล เพื่อความสมบูรณ์ของงานวิจัยตามวัตถุประสงค์ต่อไป สำหรับวันและเวลาการสัมภาษณ์นักวิจัยจะเป็นผู้ติดต่อกับท่านด้วยตนเองและจะไม่ให้เกิดผลกระทบต่อส่วนตัวและองค์กรของท่าน

จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อขอความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ/ขออำนวยพร

ในนามราชบัณฑิต

นาย สมชัย ทรวงษ์วรารักษ์

๑๗ สิงหาคม ๒๕๖๗

พระครูวินัยธร เจริญ ทนตจิตฺโต, ดร.

(พระครูวินัยธร เจริญ ทนตจิตฺโต, ดร.)

คณบดีคณะศาสนาและปรัชญา

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีคณะศาสนาและปรัชญา

โทร. ๐ ๒๔๔๔ ๖๐๐๐ ต่อ ๑๐๗๕, ๑๐๗๖

ผู้ประสานงาน พระปลัด ธนา อคฺคธมฺโม

มือถือ ๐๘ ๓๓๘๒ ๘๓๔๕

ที่ อว ๗๙๐๖/ว๓๐๖

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๒๔๘ ถ.ศาลายา-นครชัยศรี

ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๖๐

www.mbu.ac.th

มกราคม ๒๕๖๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นักวิจัยเข้าสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลวิจัย

เรียน/เจริญพร **นางสาวอภรณ์ มาลัย**

ด้วย พระปลัด ธนา อคฺคธมฺโม อาจารย์ประจำคณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย หัวหน้าโครงการวิจัย พร้อมคณะนักวิจัย ได้รับอนุมัติโครงการวิจัย เรื่อง “รูปแบบการจัดพิธีศพตามมิติของผู้ที่เกี่ยวข้องภายในวัด อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี” ทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๕ ซึ่งขณะนี้อยู่ในขั้นตอน การเก็บรวบรวมข้อมูลการทำวิจัย มีความประสงค์จะขอเข้าสถานที่และสัมภาษณ์ท่านเพื่อเก็บข้อมูลในการทำวิจัยโดยมีเครื่องมือในการเก็บข้อมูลได้แก่ แบบสัมภาษณ์หัวข้อสำคัญในการสนทนา

ดังนั้น จึงขอเรียน/เจริญพรมายังท่าน เพื่อให้ นักวิจัยและคณะได้เข้าพื้นที่และทำการเก็บข้อมูลเพื่อความสมบูรณ์ของงานวิจัยตามวัตถุประสงค์ต่อไป สำหรับวันและเวลาการสัมภาษณ์นักวิจัยจะเป็นผู้ติดต่อกับท่านด้วยตนเองและจะไม่ให้เกิดผลกระทบต่อส่วนตัวและองค์กรของท่าน

จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อขอความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ/ขออำนวยพร

นพทจจิตรใจองเอง

(พระครูวินัยธร เจริญ ทนฺตจิตฺโต, ดร.)

คณบดีคณะศาสนาและปรัชญา

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ในสัมภาษณ์แล้ว

อภรณ์ มาลัย
๒๒ สิงหาคม ๒๕๖๗

สำนักงานคณบดีคณะศาสนาและปรัชญา

โทร. ๐ ๒๔๔๔ ๖๐๐๐ ต่อ ๑๐๗๕, ๑๐๗๖

ผู้ประสานงาน พระปลัด ธนา อคฺคธมฺโม

มือถือ ๐๘ ๓๓๘๒ ๘๓๔๕

ภาคผนวก ค
แบบสัมภาษณ์เชิงลึก

ประวัตินักวิจัย

ประวัตินักวิจัย

1. ชื่อ – นามสกุล พระปลัดธนา อคฺคธมฺโม (พิมพารัตน์)
2. ตำแหน่ง อาจารย์ประจำ สังกัดคณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
3. ประวัติการศึกษา

ทางโลก

พ.ศ. 2563 : ศน.ม. สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พ.ศ. 2561: ศน.บ. สาขาวิชาปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ทางธรรม

: นักธรรมเอก

4. ประวัติการทำงาน

พ.ศ. 2564 – ปัจจุบัน อาจารย์ประจำ สังกัดคณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

5. ผลงานทางวิชาการ

พระปลัดธนา อคฺคธมฺโม (พิมพารัตน์), กฤตสุชิน พลเสน และพระมหาอนันต์ อนุตฺตโร (อันวินเศษ).

(2566). อรรถปริวรรตศาสนาสู่อภิปรัชญาศาสนา. *วารสารปรัชญาปริทรรศน์*, 28(1), 146-158.

(TCI Tier 2)

<https://so05.tci-thaijo.org/index.php/phiv/article/view/259099/178412>

พระมหาอนันต์ อนุตฺตโร (อันวินเศษ), กฤตสุชิน พลเสน และ**พระปลัดธนา อคฺคธมฺโม (พิมพารัตน์).**

(2565). หลังโครงสร้างนิยมกับอรรถปริวรรต. *วารสารปรัชญาปริทรรศน์*, 27(2), 257-271.

(TCI Tier 2)

<https://so05.tci-thaijo.org/index.php/phiv/article/view/257754/176362>

วนิดา ชุติกาวิทย์, **พระปลัดธนา อคฺคธมฺโม** และสมฤดี จันทร์กล้า. (2565). วาระจิตของพระพุทธเจ้า

ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท. *วารสารปรัชญาปริทรรศน์*, 27(1), 233-247. (TCI Tier 2)

<https://so05.tci-thaijo.org/index.php/phiv/article/view/256696/174644>

พระปลัดธนา อคฺคธมฺโม (พิมพารัตน์) และกฤตสุชิน พลเสน. (2565). หลักอธิปไตยเพื่อพัฒนา
ผู้บริหาร. *วารสารวิจัยธรรมศึกษา*. 5(2), 304-313. (TCI Tier 2)

<https://so07.tci-thaijo.org/index.php/dsr/article/view/2210/1455>

พระปลัดธนา อคฺคธมฺโม และพระครูวินัยธร เจริญ ทนตจิตฺโต. (2564). สังสารวัฏในพุทธปรัชญาเถรวาท. *วารสารวิชาการสถาบันวิทยาการจัดการแห่งแปซิฟิก*, 7(1) 110-119. (TCI Tier 2)

6. ผลงานวิจัย

Thepa P. C. A., Phra Srirajamongkolpandit, Thantachitto, P. C., Sujayo P. A.,
Pimparat, P. T. A. (2022). Conservation of the Thai Buddhist way of the
community: A case study of the tradition of alms on the water, Suwannaram
temple, Nakhon Pathom Province. *Neuroquantology*, 20(12), 2916-2936. COI:
10.14704/NQ.2022.20.12.NQ77289 (TCI Tier 1)

[https://e-port.mbu.ac.th/file/profiles31/bff139fa05ac583f685a523ab3d110a0/6875_
fe9ff406117e233faf7fed3364f82bba.pdf](https://e-port.mbu.ac.th/file/profiles31/bff139fa05ac583f685a523ab3d110a0/6875_fe9ff406117e233faf7fed3364f82bba.pdf)

7. สถานที่ทำงานปัจจุบัน

คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย 248 ถ.ศาลายา-นครชัยศรี
ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม 73170

ประวัตินักวิจัย

1. ชื่อ – นามสกุล พระสุทธิสารเมธี, ผศ.ดร.

2. ตำแหน่ง คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

3. ประวัติการศึกษา

2556 - ปริญญาเอก: ศน.ด. (พุทธศาสนาและปรัชญา) มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

2552 - ปริญญาโท: ศน.ม. (พุทธศาสนาและปรัชญา) มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

2547 - ปริญญาตรี: ศน.บ. (พุทธศาสตร์) มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

2543 - เปรียญธรรม 5 ประโยค สำนักเรียนวัดบวรนิเวศวิหาร

2537- นักรรรมชั้นเอก สำนักเรียนวัดธรรมบุชา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

4. ประวัติการทำงาน

อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา

อาจารย์ประจำหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา

คณบดีคณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

5. ผลงานทางวิชาการ

พระสุทธิสารเมธี, คลทรรนรัตน์ ดิษบรรจง, กฤษฏา ดิษบรรจง, พระครูธรรมธร เตโช
ฐิตเตโช, (2565). การพัฒนาภาวะผู้นำกับความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารตามแนว
พระพุทธศาสนา. *วารสารมหาจุฬาริชาการ*, 9(1), 278-290.

Phramaha Chakrapol Acharashubho Thepa, Netnapa Sutthirat, Nongluk
Phanthanaphruet, Thich Nguyen The, Chue Ming Shi, Sharma Khemraj,

Phrasutthisanmethi. (2022). Buddhist Philosophical Approach On The Leadership
Ethics In Management. *Journal of Positive School Psychology*, 6(2): 1289-1297.

P. W. Phattongma, N. T. Trung, Phrasutthisanmethi, S. Khemraj, P. C. A.
Thepa, H. Chi. (2022). Phenomenology In Education Research: Leadership Ideological.
Webology, 19(2). 1739-1748

Thepa, P. C. A., & Phrasutthisanmethi. (2022). The Spiritual Buddhist Arts and the Ashtamangala of Tibetan. *Journal of Liberal Arts, Prince of Songkla University*, 14(1), 316-344.

Nguyen Thanh Trung, P. Wutthichai Phattongma, Sharma Khemraj, Shi Chue Ming, Phrasutthisanmethi, Netnapa Sutthirat, P. Chakrapol Thepa (2021). A Critical Metaphysics Approach in the Nausea Novel's Jean Paul Sartre toward Spiritual of Vietnamese in the Vijñaptimātratā of Yogācāra Commentary and Existentialism Literature, *Journal of Language and Linguistic Studies*, 17(3), 1774-1785

พระประสาธน์ ขยายกริโธ, พระสุทธิสารเมธี. (2564). เกณฑ์การตัดสินจริยธรรมในพุทธปรัชญา. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์*. 5(1), 87-97.

พระมหาวิชิต อคคชิต, พระสุทธิสารเมธี. (2564). ความจริงตามทัศนะพุทธปรัชญา. *วารสารปรัชญาปริทรรศน์*. 26(1), 12-20.

เสาวลักษณ์ สุทธิพรโอบาส, พระสุทธิสารเมธี. (2564). พัฒนาการของมนุษย์ในทัศนะพุทธปรัชญาเถรวาท. *วารสารปรัชญาปริทรรศน์*. 26(1), 21-32.

พระสุริยะ ปภัสสร (สพานทอง), พระสุทธิสารเมธี. (2564). บอเกิดความรู้ในพุทธปรัชญา. *วารสารปรัชญาปริทรรศน์*. 26(1), 63-72.

สิริพร ครองชีพ, กฤตสุขิน พลเสน, พระสุทธิสารเมธี. (2563) สมบัติในพระพุทธศาสนาต่อการตื่นตัวของโลก. *วารสารปรัชญาปริทรรศน์*. 25(2), 37-46.

6. ผลงานวิจัย

Thepa, P. C. A., Phrasutthisanmethi, A. P. D. P. C., Karat, P. B. N., Piriyaanguanpong, S., Promchin, C., & Panabut, U. (2023). Analyzing the Relationship between Practicing Buddhist Beliefs and Impact on the Lifelong Learning Competencies. *Journal of Dhamma for Life*, 29(4), 1-19.

Phrasutthisanmethi, Asst.Prof.Dr., Assoc.Prof.Dr. Boonruam Khammuangsaen , Dr. Phramaha Chakrapol Acharashubho Thepa , Dr. Chen Pecharat , Dr. Chompoonuch Changcharoen. (2023). Improving The Quality Of Life With The

Ditthadhammikatha Principle: A Case Study Of The Cooperative Salaya Communities Stable House, Phuttamonthon District, Nakhonpathom Province. Journal of Pharmaceutical Negative Results, 135–146.

Phrasutthisanmethi, Wetpravit, S., Thepa, P. C. A. (2022). The Promotion of well-being for the Elderly Based on the 5 Āyussadhamma in the Dusit District, Bangkok, Thailand: A Case Study of Wat Sawaswareesimaram Community. International Journal of Health Sciences, 6(3), 1391-1408.

อัจฉราภรณ์ สนามพล, อุเทน ลาพิงค์, **พระสุทธิสารเมธี**, ณรงค์ศักดิ์ ลุนส์สำโรง, ประวิชัย วันตา. (2565). การพัฒนาศักยภาพด้านอาชีพจากผลิตภัณฑ์สมุนไพรภูมิปัญญาท้องถิ่นของผู้สูงอายุในชมรมสมุนไพรรจายอง วัดป่าตาล ตำบลบววกค่าง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่. *วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ*. 7(9) 360-372.

พระมหาบุญไทย บุญญมโน (ดวงวงศ์), **พระสุทธิสารเมธี**, บุญร่วม คำเมืองแสน, กฤตสุขชิน พลเสน. (2564). การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตภาคกลางปริมณฑล. *วารสารพุทธมคค์*. 6(2), 140-152.

กฤตสุขชิน พลเสน, **พระสุทธิสารเมธี**, สิริพร ครองชีพ. (2564). การอยู่ร่วมกันในสถานการณ์การระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ตามแนวพุทธปรัชญา. *วารสารปรัชญาปริทรรศน์*. 26(2), 34-43.

พระสุทธิสารเมธี, สุณี เวชประสิทธิ์, กฤตสุขชิน พลเสน. (2563). การพึ่งตนเองของผู้สูงอายุตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท ในชุมชนอำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม. *วารสารสถาบันวิจัยญาณสังวร*, 11(2), 1-11.

พระครูปลัดสุวัฒนเมธาคุณ (พระสุทธิสารเมธี). (2562). แนวทางการดำเนินงานตามระบบประกันคุณภาพการศึกษาของอาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. (2562). *วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณ์* 6(3), 75-96.

บุญร่วม คำเมืองแสน, พระมหาบุญไทย บุญญมโน, **พระครูปลัดสุวัฒนเมธาคุณ** (พระสุทธิสารเมธี), พระมหาหมื่นจันทร์ ปุริสุตโตโม, กฤตสุขชิน พลเสน. (2562). แนวทางการจัดการศึกษา

พระพุทธศาสนาแก่ผู้ต้องขังในทัณฑสถาน ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. *วารสารศึกษาศาสตร์ มมร.* 7(1) 349-363.

พระครูปลัดสุวัฒนเมธาคุณ (พระสุทธิสารเมธี), บุญร่วม คำเมืองแสน, และปิ่นนพวงศ์ วงศ์นาศรี. (2561). รูปแบบการดำเนินการโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล 5” ของพระสังฆาธิการในจังหวัดสุราษฎร์ธานี. *วารสารศึกษาศาสตร์ มมร.* 7(2), 190 – 203.

สุเชาว์นพลอยชุม, **พระครูปลัดสุวัฒนเมธาคุณ** (พระสุทธิสารเมธี), พระมหาบุญไทย บุญญมโน, พระราชปรีดีวิมล, พระแก้วพงษ์ปิยธมโม, พระบุญเสริมปกสสโร, พระศรีวินยาภรณ์, ธวัช หอมทวนลม, สุดใจภูงลี (2559). การรักษาศีล 5 ของประชาชนหมู่บ้านเขารักษ์ ตำบลดอนแสลบ อำเภอยะหา จังหวัดกาญจนบุรี. *วารสารสถาบันวิจัยญาณสังวร*, 7(2), 246-255.

พระครูปลัดสุวัฒนเมธาคุณ (พระสุทธิสารเมธี). (2559). การใช้วัตรกรรมทางโบราณคดี เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของนักศึกษา ชั้นปีที่ 2 ปีการศึกษา 2557 คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. *วารสารสถาบันวิจัยญาณสังวร*. 7(2), 45-52.

7. สถานที่ทำงานปัจจุบัน

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย 248 ถ.ศาลายา-นครชัยศรี
ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม 73170

ประวัตินักวิจัย

1. ชื่อ – นามสกุล พระครูสังฆรักษ์ สุริยะ ปภสฺสโร (สพานทอง)
2. ตำแหน่ง อาจารย์ประจำ สังกัดคณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
3. ประวัติการศึกษา

ทางโลก

พ.ศ. 2563 : ศน.ม. สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พ.ศ. 2560 : ศน.บ. สาขาวิชาปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ทางธรรม

พ.ศ. 2557 นักธรรมชั้นเอก สำนักเรียนคณะจังหวัดนนทบุรี

4. ประวัติการทำงาน

พ.ศ. 2565 – ปัจจุบัน อาจารย์ประจำ สังกัดคณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พ.ศ. 2557 - ปัจจุบัน ครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน โรงเรียนนครนนท์วิทยา 3 วัดนครอินทร์ จังหวัดนนทบุรี

พ.ศ. 2557 - ปัจจุบัน ครูพระสอนพระปริยัติธรรม แผนกนักธรรม ชั้นนักธรรมตรี - โท - เอก วัดนครอินทร์ จังหวัดนนทบุรี

5. ผลงานทางวิชาการ

- 2566 พระครูสังฆรักษ์ สุริยะ ปภสฺสโร, พระครูวินัยธร เจริญ ทนตจิตฺโต, ดร., พระครูธรรมธร เตโช ฐิตเตโช, พระมหาอนันต์ อนุตฺตโร, นางสาวจันทิมา แสงแพร, (2566). ปรัชญานิพนธ์ของเมธีอันเพี้ยจื้อ Philosophical Composition of Han Fei Zhi Savant. รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 5 พ.ศ. 2566 “ศาสนาและปรัชญา : แนวคิด มุมมอง คุณค่าทางจริยธรรม” The 5th National Symposium 2023 “Religion and Philosophy : Concept, Perspective, and Ethical Values”.5(2),หน้า 520-527

- 2566 พระครูธรรมธร เดโช ฐิตเตโช, พระครูสังฆรักษ์ สุริยะ ปภสฺสโร, ปทุมมาศ เข้มแก้ว, จิราภรณ์ ชูชำนาญ, (2566). แนวคิดธรรมาภิบาลในบริบทการเมืองไทย THE CONCEPT OF GOOD GOVERNANCE IN THE CONTEXT OF THAI POLITICS. รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการ (Proceedings) การประชุมวิชาการพุทธรัฐศาสตร์สู่การพัฒนาสังคมโลกยุคดิจิทัล ระดับชาติ ครั้งที่ 2 คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เรื่อง “พุทธรัฐศาสตร์สู่การพัฒนาสังคมโลกยุคดิจิทัล Buddhist Political Science to the Development of a Global Society in the Digital Age”.1(1), หน้า 251-259.
- 2565 พระครูสังฆรักษ์ สุริยะ ปภสฺสโร (สพานทอง) และพระมหามหวินทร์ ปุริสุตโตโม, ผศ.ดร. (2565). วิเคราะห์ปรัชญาสังคมและการเมืองการปกครองในทางพระพุทธศาสนาของ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). เอกสารโครงการการประชุมวิชาการระดับชาติ, พุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน โดย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย และเครือข่าย, ครั้งที่ 1, (วันที่ 31 พฤษภาคม 2565), 152-162.
- 2565 พระสุริยะ ปภสฺสโร (สพานทอง) และพระมหามหวินทร์ ปุริสุตโตโม, ผศ.ดร., (2565). เอกสารโครงการการประชุมวิชาการระดับชาติ, พุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน โดย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย และเครือข่าย, ครั้งที่ 1, (วันที่ 31 พฤษภาคม 2565), 108-118.
- 2565 พระครูสังฆรักษ์ สุริยะ ปภสฺสโร (สพานทอง), พระสุทธิสารเมธี, ดร., รศ.ดร.สุวิญ รักษ์สัตย์, พระครูวินัยธร เจริญ ทนตจิตฺโต, ดร. กระบวนทัศน์เศรษฐกิจปรัชญาสุวรรณภูมิกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต. การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 4 พ.ศ. 2565 “พุทธศาสนาและปรัชญา : แนวคิด มุมมอง สู่สันติภาพ” The 4rd National Academic Conference 2022 “Buddhism and Philosophy : Concept and Perspective of PEACE”, 4(4), 35-44.
- 2565 พระครูสังฆรักษ์ สุริยะ ปภสฺสโร, พระครูวินัยธร เจริญ ทนตจิตฺโต, บุญร่วม คำเมืองแสน, พระมหาพจน์ สุวโจ. (2565). ความเพียรและศติธรรมในมหาชนกชาดก, วารสารพุทธมัตต์, 7(2), 248-258. (TCI tier 2).

- 2564 พระสุริยะ ปภัสโร (สพานทอง), (2564). บ่อเกิดความรู้ในพุทธปรัชญา. *วารสารปรัชญาปริทรรศน์*, ปีที่ 26 ฉบับที่ 1 ประจำเดือนมกราคม-มิถุนายน 2564 หน้า 63-72. (TCI 2) ISSN : 1513-6620

6. สถานที่ทำงานปัจจุบัน

คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย 248 ถ.ศาลายา-นครชัยศรี
ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม 73170

ประวัตินักวิจัย

1. ชื่อ – นามสกุล พระมหาวิชิต อคฺคชิตโต (จันทร์สง่า)

2. ตำแหน่ง อาจารย์ประจำ สังกัดคณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

3. ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2560: ศน.ม. สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พ.ศ. 2557: ศน.บ. สาขาวิชาปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

4. ประวัติการทำงาน

- อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรม คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

- คณะกรรมการประจำคณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

- คณะกรรมการสภาวิชาการ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

5. ผลงานทางวิชาการ

พระมหาวิชิต อคฺคชิตโต. (2565). สัปายะสุวรรณภูมิ : แนวทางการสร้างสรรค์ชีวิตนิเวศบนฐานชีวิตสมดุล
เชิงพุทธปรัชญา. วารสารวิชาการสถาบันวิทยาการจัดการแห่งแปซิฟิก, 8(1), 34-
44. (TCI 2). [https://so05.tci-
thaijo.org/index.php/pacific/article/view/258627/174041](https://so05.tci-thaijo.org/index.php/pacific/article/view/258627/174041)

พระมหาวิชิต อคฺคชิตโต, บุญร่วม คำเมืองแสน และพระมหาพจน์ สุวโจ. (2564). หลักอายุสธรรมเพื่อ
ส่งเสริมสุขภาพชีวิต. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเอเชีย
อาคเนย์, 5(2), 277-289. (TCI 2). [https://so05.tci-
thaijo.org/index.php/saujournalssh/article/view/254806/173416](https://so05.tci-thaijo.org/index.php/saujournalssh/article/view/254806/173416)

พระมหาวิชิต อคฺคชิตโต และพระสุทธิสารเมธี. (2564). ความจริงตามทัศนะพุทธปรัชญา. วารสาร
ปรัชญาปริทรรศน์, 26(1), 12-20. (TCI 2).

<https://so05.tci-thaijo.org/index.php/phiv/article/view/251649/170747>

6. สถานที่ทำงานปัจจุบัน

คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย 248 ถ.ศาลายา-นครชัยศรี
ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม 73170 โทรศัพท์ 02-444-6000 ต่อ 1074-1077
E-mail: aggajita@gmail.com

ประวัตินักวิจัย

1. ชื่อ – นามสกุล พระมหาบุญประสิทธิ์ นาถปุญโญ (การ์ตัน)
2. ตำแหน่ง อาจารย์ประจำ สังกัดคณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
3. ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2565: ศน.ม. สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พ.ศ. 2562: ศน.บ. (ปรัชญา), ศาสนาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
4. ประวัติการทำงาน

พ.ศ. 2565 – ปัจจุบัน อาจารย์ประจำศูนย์ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
5. ผลงานทางวิชาการ

2566 พระมหาบุญประสิทธิ์ นาถปุญโญ (การ์ตัน), ความอ่อนน้อมถ่อมตนที่มีผลต่อความเป็นมงคลและความเจริญรุ่งเรืองของชีวิต, (2566), วารสาร มจร พุทธศาสตร์ปริทรรศน์, ปีที่ 7 (1), หน้า 51-64.

2566 พระมหาบุญประสิทธิ์ นาถปุญโญ (การ์ตัน), การเจริญมรณัสสติ, (2566), วารสารธรรมเพื่อชีวิต, ปีที่ 29 (1), หน้า 62-75.

2565 พระมหาบุญประสิทธิ์ นาถปุญโญ (การ์ตัน), พระมหาวิชิต อคคชิต (จันทร์สง่า), สัปายะสุวรรณภูมิ : แนวทางการรังสรรค์ชีวนิเวศบนฐานชีวิตสมดุลเชิงพุทธปรัชญา, (2565), วารสารวิชาการ สถาบันวิทยารจัดการแปซิฟิก, ปีที่ 8 (1), หน้า 34-44.

2565 พระมหาบุญประสิทธิ์ นาถปุญโญ (การ์ตัน), (2565), การศึกษาวิเคราะห์ประเพณีบุญบั้งไฟในจังหวัดยโสธร, วารสารปรัชญาปริทรรศน์, ปีที่ 27 (1), หน้า 208-218.

6. ผลงานวิจัย

2566 Thepa, P.C.A., Suebkrapan, P.C., Karat, P.B.N., Vathakaew, P., Piriyanuanpong, S., Promchin, C. Panabut, U. (2023). Analyzing the Relationship between Practicing Buddhist Beliefs and Impact on the Lifelong Learning Competencies, 29(4), 1-19.

7. สถานที่ทำงานปัจจุบัน

คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย 248 ถ.ศาลายา-นครชัยศรี
ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม 73170